R. 465.

M 6
13-d

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
10 B
35

~~XVIII 6 97 b~~

~~6-12 c 76~~

6-13-a-11

JACOBI PONTANI
DE SOCIETATE IESV

POETICARVM INSTITVTIONVM LIBRI TRES.

Eiuſdem

TYROCINIVM POETICVM.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum Gratia & Priuilegio Cæſareæ Maieſtatis.

INGOLSTADII,
Ex Typographia DAVIDIS SARTORII.
Anno cIↄ. Iↄ. XCIV.

REVERENDISS. ET ILLVSTRISS. D. IOANNI CONRADO COADIVTORI Eiſtadienſi,

IACOBVS PONTANVS DE Societate IESV *S. P. D.*

GEMINVM tibi munus, ſeu munuſculum potius apporto, IOANNES CONRADE Ampliſs. Poeticam breuem, tanquam εἰσαγωγὴν atq; προπαρασκευήν quandam, & iuuenilem Muſam meam, corpus paruum verſiculorum videlicet, quos ętate viridiore cùm eſſem, & cæleſtibus illis ſacris, vt Naſo vocauit, libēter ac ſæpe, natura trahēte operarer, partim meopte nutu, partim aliena auctoritate cōpoſui. Qua de cauſſa Tyrocinij nomen iis præſcripſi:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

non quidem vt me iam nunc velut rude donatum emeritumque, & plurimarum palmarum poetam eſſe iudicarem: ſed vt ne quis iudicio fortaſſe minus in hiſce rebus exercitato, minusq; limato ac polito, perfectius & maius aliquid, quàm pro iure ac merito meo auderet opinari: quin magis vt præluſiones & velitationes, non vt vera & ſeria certamina mea (quorum non adeo multa certaui) acciperet, & ſi quid ei incomptum, durum, aut alia demum ratione vitioſum, ac deterendum videretur, ideo facilius, nempe vt tyroni ignoſcendum exiſtimaret. Fateor tamen, me mihimet paſſim factũ Ariſtarchum, laboremq; limæ non planè nullum adhibuiſſe, quò iucundiorem tibi eorum futuram lectionem non deſpero. Hinc manifeſtò cognoſcitur, me nõ idcirco cum poetica doctrina coniungere voluiſſe poemata & luſus meos, vt ſtudioſis exempla proponerem, quæ intuerẽtur. Non ſum tanti, & metior vmbram meam. Quanquam me illis ad pias & Chriſtianas ſcriptiones ducem videri non puderet: ſcripſi certè de ſacris argumẽtis propemodum omnia. Coniunxi

autem,

autem,quia locus hic aptiſſimus, & familiariſſima coniunctio apparebat, poematum ac poetices. Quam artẽ ignotiorem adhuc eſſe in vulgus literatorum,nec proinde eius ingenio ac legibus cõuenienter eam & decenter exerceri, iniquius ferendum eſt. Salutãtur poetæ, qui tamen ſunt Suffeni, neque iidem vnquam beatiores, quàm cùm poemata faciunt:quoniam nimirum,vt Tullius ait,hoc in genere neſcio quo pacto magis, quàm in aliis ſuum cuique pulchrum eſt. Sed quemadmodum in cæteris rebus præclaris ac diſciplinis,ſic in iſta veriſſimum reperitur prouerbium.

Πολλοί τοι ναρθηκοφόροι, παῦροι δέ τε βάκχοι.

Plures thyrſigeros,paucos eſt cernere Bacchos.

Certè inter poetas perrarò exoriri aliquẽ excellentem, ſcitè affirmat idem Cicero. Ad te redeo IOANNES Illuſtriſ. quamq́; ſingulari ſuffragatorum conſenſu dignitatem capeſſiuiſti,eam tibi DEVM fortunare vehementer cupio. Datum eſt Eccleſiæ Auguſtanæ diuinitus, vt eius Decani ad Epiſcopatus aſcendant. Et datũ eſt GEMMINGERIS, vt quæ virtuti pares honores gerant, pares prouincias adminiſtrent.

Vidiſti tu quoque, vt ſapiens ille Homericus, mores populorum & vrbes. Habes cum prudentia copulatas religionem atq; litteras: nec eas leuiores tantum, in quibus ipſis nihilominus haud leue præſidium eſt: habes, inquam, tria rerum ſalutarium inſtrumenta peridonea. Abundas ornamētis, quorum alia natura in te contulit, alia DEVS ſuperadiecit, alia tua tibi induſtria ſuppeditauit. Quare ſi te ad exequendam officij tui grauem ſanctamque functionem dare volueris (dabis autem, ita ſperamus omnes, ea tibi mens, is animus) qui eam laudabilius exſequatur, vix inueniemus. Reſtat vt hoc donum meum licet exiguum, & craſſo contextam filo lætus accipias, meque de effuſa erga te voluntate, tibique gratum faciendi deſiderio etiam atq; etiam diligas. Vale.

Auguſtæ, VIII. Kalend. Apriles.

M. D. XCIV.

PRÆ-

PRÆFATIO.

DISCIPLINAM POETARUM vnam omnium diſciplinarum longè amœniſſimam atque pulcherrimam, nondum vel per ſe ipſam ſatis, vel ad conſuetudinem noſtrorum hominum ac temporum idoneè, appoſiteq; ſeu gręcis, ſeu latinis litteris pertractatam, & illuſtratam eſſe, tantum eos fallit, qui haud nimis magnum ſtudium, nec adeo multam operam ad eius perceptionem accommodauerunt. Ariſtotelis quidem in hoc genere monumenta, præterquam quod obſcuritate ſua lectorem reiiciunt, etiam mutila, & imperfecta ſunt, deq; tragœdia duntaxat loquuntur. Horatius noluit certè via quadam & ratione perſequi artem poeticam: nec iſto nomine epiſtolam illam ſuam ad Piſones ipſemet inſcripſit. Quid ergo eſt? Arrogantium indoctorumq; poetarum æui ſui errores, & peccata caſtigare, quibuſq; illa virtutibus emendanda forent, demonſtrare contendit. De Scaligeri, Vidæ, & aliorum commentariis mittam dicere: hoc ſolum, & affirmatè aſſeueranterq; pronuntiauerim, qualeſcunque ſint, & quantumcunque copioſè, ſubtiliter, acutè poeticen explicauerint,

nihilominus eorum neminem ita ſcripſiſſe, quemadmodum vti ſcriberent, maximopere optandum fuit: nempe, vt velut in cæteris ſtudiorum liberalium doctrinis cæteri, quanquam recentiores: ſic ipſi quoq; in hac per gymnaſia diſcentibus, verum & commodum ad Heliconem iter oſtenderent: ac proinde à magiſtris commodè ac dilucidè explanari, & ab auditoribus ad ſolidam gloriam è poematum confectione pariundam penitus combibi poſſent. Quo in negotio perſæpe non parua me habuit admiratio, Rempub. noſtram ſcholaſticam aut non ſenſiſſe adhuc ignominiam ac detrimenta ſua: aut ſi ſenſit, non enixiſsimè laboraſſe, quò iis leuata ac libera, officiis ſuis fungeretur omnibus: nec ſe amplius aliqua in parte claudam atque mancam intueretur. Dic mihi ſodes, quo ſub cælo tandem, quibus terrarum oris erudiuntur homines in arte poetica? Reliquæ diſciplinæ liberales, & diſciplinæ ſunt omnino, & præceptorum ſubordinata ſerie comprehenſæ, magiſtros atque interpretes deſiderant. Hæc diſciplina nulla eſt, præceptionibus nullis continetur, doctores nullos requirit: quia, ſi modo credimus, poetæ nullo ſatu, ſua ſponte, αὐτοφυῶς, vt fungi per ſyluas enaſcuntur, nec legibus indigent. Orationes componere nemo quiſquam aggreditur, qui artificium dicendi ignorat: quem fugit quid ſit Rhetorica, quis eius finis, quæ materia, quæ partes. Præterea quid ſit exordium, narratio, confirmatio, epilogus, & alia ſimiliter. At poema iubentur & putantur poſſe fingere, qui eius artem nullam guſtauerunt: qui neq; ſciunt

vim

vim & naturam poetices: neq; de eius fine, partibus, & partis cuiuſq; proprietatibus per nebulam aliquãdo audiuerunt: neq; quibus rebus vere bonum, omniq; numero feſtiuum, & probabile carmen efficiatur acceperunt. Tu vt facultatem tam eximiam, & præclaram in triuiis quæras? Tu vt in Grammaticorum libellis poeticam eſſe ſitam ſomnies? in dimenſione ſyllabarum, in conſtitutione pedum, in verſuum formis, in ecthlipſibus, ſynalœphis, paragogis? Sunt hæc neceſſaria, dici aliter non poteſt: veruntamen exilia, minuta, leuia, puerilia præ cæteris cenſeantur oportet, quæ ab eruditiſſimis viris de poetarum arte commiſſa literis circumferuntur. Quæ cum à ſtudioſis ferme neſciantur, fit, vt abſq; poetica poetæ cogantur fieri: & cum aut heroicum, aut elegiacũ, aut lyricum, aut epigrammaticum quippiam cantant, ter beatos ſeſe putent, ſi vnam aut alteram locutiunculam de poetarum antiquorum chartis hauſtam intexuerint: omnia enim huiuſmodi floſculis, pigmentiſq; metiuntur: reliqua tam multa in vnaquaq; poeſi obſeruanda, qualia, & quanta ſint, ne coniectura quidem informant. Hinc inſuper alia calamitas: quod poetas ipſos parum vtiliter ac fructuosè lectitant. Quid enim poetam deceat, quid ille ſpectet, vnde ſua cuiq; præſtantia, ſua ornamẽta, ſua cuiq; vitia, vt illa æmulentur, hæc deuitent, nunquam didicerunt. Proinde mira poemata pangunt, Muſis ſcilicet, & Apolline nullo, vt Martialis dixit: & verſificatores euadunt illi quidem perpaucis mẽſibus, poetæ autem ad calendas Græcas ſcilicet: aut

 ſaltem

ſaltem multo tardius, quam elephanti pariunt. Eſt verò inter illos & hos tantum diſcrimen, quantum profani credere vix poſſunt.

Hæc ſæpenumero mecum nõ ſine dolore & ſtomacho voluens ego, tantoq́ incommodo mederi vehementer cupiens, minimè quidem perfectam, & cui nihil admodum deeſſet, poeticã, ſed pro exiguitate mea Inſtitutiones compoſui: in quibus, vt earum ratio modúſq́ deſiderat, & breuior fui, & difficilliora, magisq́ implicata prætermiſi, meq́ quantum fas, ad imbecilliorem ingeniorum captum attemperaui: nec ea plane tranſilui, aut contempſi, quæ etiam à Grammaticis traduntur, cum tamen Grammaticorum non ſint. Sed cum illi tanquam in caducam poſſeſſionem venerint, teneant eam ſane, nobis ſi non libentibus, at ſaltem diſſimulantibus, ac tacentibus: dummodo ne ipſos ſimul adoleſcentes teneant. Verùm cum eos cognitione illa elementaria, ſeu rudimentorum infecerint, deinceps ad maiora & grauiora huius artis dimittant: quam ex omnibus artibus minime notam, & nõ paucis impeditam eſſe difficultatibus, qui ſe ad eam hauriendam dediderunt, iuxta mecum confitebuntur: maxime cum agit de tragœdia. De qua, vt item de comœdia, ideo nonnulla diſſerui, quia id inſtitutum exigere videbatur. Ea porrò ipſa quæ attuli, præterquam quod ad ſcriptores melius percipiendos, & ad iudicandum non inutilia fore duco, etiam ad dramata aliquanto rectius facienda profutura ſpero. Quanquam mihi grandiorum, & quaſi triariorũ hæc ſcriptio

tio videri ſolet, qui facilè ſibi apud alios præcepta τοῦ κωμῳδοποιεῖν, καὶ τραγῳδοποιεῖν inueniẽt. Quæ de hymno & funebri poeſi à me ſcripta ſunt, in iis quem ſequerer ducem nullum reperi. Quo magis mihi lectorum æquitas ignoſcet, ſi quid peccaſſe me iudicauerint. Epigrammatum præcepta, eorũdemq; exempla à Virgilio, Ouidio, Horatio ſumere non potui: ad alios ire oportuit, quorũ videlicet iſta ſcriptio eſt propria. His, ſi ſua quæ habẽt mala, reliqui, quæ autem inter mala habent bona, ea ad vſum noſtrum, quantum ſat viſum eſt, in opus meum deriuaui, & cum Virgilio de ſtercoribus margaritas legi, quis erit tam præpoſtere ſapiens, qui factum culpet? An iſtuc heri primùm, aut à me primo fieri cœptum eſt? Interea igitur laboribus hiſce meis vtantur, fruantur licet poeticæ candidati, donec alius quiſpiam plura, meliora, & omni ratione aptiora, gratioraq́; ediderit. Quod ego non ſolum non timeo: quin etiam vt id fiat, & ἐμεῦ ζῶντος, καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο fiat, magnopere deum rogo, & quæſo: cuius munus agnoſco quidquid proſum literarum amatoribus. Prodeſſe autem tam concupiſco, quam me hominem eſſe natum gaudeo.

INDEX

INDEX CAPITVM.

Libri primi.

I.	*De neceſsitate artis.*	1
II.	*Notatio & natura Poetices.*	3
III.	*Poetam neceſſariò imitari.*	7
IV.	*Poetam ex neceſsitate adhibere carmen, & de ordinibus poetarum.*	10
V.	*Quæ materia Poetæ.*	13
VI.	*Quis Poetæ finis.*	16
VII.	*Quid diſtent poema & poeſis.*	19
VIII.	*Tres poematum modi, eorumq; appellationes, & ſpecies.*	21
IX.	*De exercitatione, & modo ſcribendi: item genera quædam exercitationis poeticæ.*	24
X.	*De imitatione, & quænam, quoq; pacto imitanda.*	28
XI.	*De argumento viribus conuenienter ſumendo, deque carminis & poeſeos genere deligendo.*	34
XII.	*Conquirendam prius rerum ac verborum ſupellectilem, & de trãquillitate animi ac ſeceſſu.*	39
XIII.	*De iudicio.*	42
XIV.	*De erratis Poetarum.*	46
XV.	*De vitiis carminum, & horum caſtigatione.*	48
XVI.	*De diligentia emendationis, & recognitionis.*	50

Libri ſecundi.

DE EPOPOEIA.

I.	*Quid potiſsimùm velit hoc nomen: item de verſu hexametro, & heroico: & quid ſit Epopœia.*	54
II.	*Obſeruanda in Epopœia.*	57
III.	*De principio Epopœiæ: poſteà de Propoſitione.*	59
IV.	*De Inuocatione.*	62
V.	*Ordo narrationis epicæ.*	64

VI.

VI. *Epicæ & hiſtoricæ narrationis cognatio & diuerſitas.* 67

VII. *Præcepta narrationis epicæ.* 71

VIII. *Leges aliquot ad hexametri elegantiam.* 74

IX. *Verſus cum rerum natura numero, verbis, & ſono congruere oportere.* 78

X. *De cauendis quibuſdam vitiis.* 82

XI. *Hexametrum non peſſimè tum in participium, tũ in monoſyllabum deſinere.* 84

DE COMOEDIA.

XII. *Definitur Comœdia, & Tragicocomœdia.* 88

XIII. *Comœdiæ origo, ætates, genera.* 89

XIV. *De partibus Comœdiæ κατὰ τὸ ποῖον, ſeu qualitatis.* 94

XV. *De partibus comœdiæ κατὰ τὸ πόσον, ſeu quantitatis.* 101

XVI. *De actibus, ſcenis, & actoribus ſeu perſonis.* 103

XVII. *Plautus & Terentius comparati.* 106

DE TRAGOEDIA.

XVIII. *Notatio & definitio Tragœdiæ: item quî fiat vt delectet.* 108

XIX. *Ratio & forma Tragœdiæ.* 111

XX. *Tragœdiæ & Comœdiæ diſcrimina.* 114

XXI. *AEſchylus, Sophocles, Euripides comparati.* 116

XXII. *De appellationibus fabularum, ſiue dramatũ.* 119

XXIII. *De Bucolica Poesi.* 121

DE ELEGIACA POESI.

XXIV. *Vſus, notatio, inuentor Elegiæ.* 122

XXV. *Virtutes, & artificium elegorum.* 125

XXVI. *De inciſione pentametri, & eius exitu.* 130

DE LYRICA POESI.

XXVII. *Laudes & nomina lyricorum verſuum.* 134

XXIIX. *De partibus Odarum.* 136

XXIX. *De rebus & artificio carminis lyrici.* 137

XXX.

XXX. *Lepos & gratia Anacreontei carminis.* 140

DE HYMNO.

XXXI. *Finitio Hymni, & antiquitas.* 143
XXXII. *De Hymnis in Deum Opt. Max.* 146
XXXIII. *De Hymnis in Diuos.* 149
XXXIV. *De Hymnis in Virginem dei matrem.* 152
XXXV. *Metra, longitudo Hymnorum.* 163
XXXVI. De Iambea Poesi. 165

DE SATYRICA POESI.

XXXVII. *Nomen, origo, & natura Satyræ.* 168
XXXIIX. *Argumenta, finis, vtilitas Satyræ.* 171
XXXIX. *Artificium Satyræ.* 172

Libri tertij.

DE EPIGRAMMATE.

I. *Notatio & vſus Epigrammatis.* 175
II. *Laus Epigrammatis, materia, difficultas.* 176
III. *Definitio Epigrammatis, eiúſq; prima diuiſio.* 178
IV. *Amplius de ſimplici compoſitoq; Epigrammate, & in extremo ſecunda diuiſio.* 179
V. *Tertium diuiditur Epigramma, ſecundum tria genera poematis.* 184
VI. *Quarta diuiſio Epigrammatis, ſecundum tria genera cauſſarum.* 186
VII. *De Epigrammate in quo paria paribus, & cōtraria contrariis referuntur.* 191
VIII. *De Epigrammate dialogico.* 194
IX. *De Echone.* 197
X. *De Emblemate.* 199
XI. *Duæ primariæ virtutes Epigrammatis, argutia & breuitas.* 201
XII. *De ſuauitate & aliis Epigram. ornamentis.* 203
XIII. *De ſcita concluſione Epigrammatis.* 209

DE EPITAPHIO SEV FVNEBRI POESI.

XIV. *Quid ſit ἐπιτάφιος λόγος, Epicediū, Nania.* 212

XV.

XV. *Materia funebrium.* 214
XVI. *De Epitaphio Impp. Regum, Principum, Nobiliū, & Illuſtrium.* 217
XVII. *De Epitaphio Ducum atq; militum.* 221
XVIII. *De Epitaphio ſanctorum, religioſorum, eruditorum ac ſapientum.* 225
XIX. *De Epitaphio conſanguinearum: item Virginum, & Matrumfamiliâs.* 230
XX. *De Epitaphio patris, fratris, filiorum.* 234
XXI. *De Epitaphio infantum, puerorum, & adoleſcētum.* 240
XXII. *De Epitaphio amici.* 244
XXIII. *De iocoſis & ſalſis Epitaphiis.* 246
XXIV. *Doctrina epitaphia appendix.* 247

AVCTORES PRÆCIPVI, EX QVIBVS PROFECIMVS.

ARISTOTELES.	*MINTVRNVS.*
PLVTARCHVS.	*ROBORTELLVS.*
HORATIVS.	*VIDA.*
SCALIGER.	*CICERO.*
VIPERANVS.	*QVINTILIANVS.*

Errata

Errata emendata.

PAgina 5. verſu 16. præſidentes. 6. 23. ius. Ibid. vlt. ποιητοὺ. 9.10. Verſch macher. 11.7. ſic. 47.5. συμβεβηκός. 49.10. πρόϑεσις. 52.21. ἔργῳ. Ibid. 22. τὴν. 73. vlt. niteſcere. 75.8. vi. 81. vlt. leuitatem. 86.16. vt. Ibid. 24. exanimiſque. 117.4. fabulas. 123. antepenul. λέγειν. 132.18. præponderatur. 139.14. requirit. 143.6. τοσοῦτον. 147.12. imitabitur. Ibid. 13. quicquid. Ibid, 13. quod. 150.29. Regit. 156.13. Tuta. 157.17. tætrum. 168.10. omiſſum eſt diſtichon.

Liber in aduerſos hoſtes ſtringatur iambus,
Seu celer, extremum ſeu trahat ille pedem.

179.17. videas. 199.14. παρὰ τὸ. 202.9. porticũ. 206.16. En. 219.12. &c. 223.24. δειλαῖ. Ibid. 6. à fine. ἀνδράσι. 231.9. offeremus. 276.22. requiêrunt. 277.1. Cum. 279.9. diſtineant. 289.9. alboq;. 290.8. barbita. 291.1. gemuêre. 298. 11. Poſt illà. 299. 7. tepidas. 301. penult. opimior. 334. 3. inuenit. 340. 13. læta. 345.4. ægra. 346.19. fugient. 348.12. pro plebs tibi, lege, tibia. 351.19. Maxmilianus. 353.9. Cauri. 364.6. luce. 373.5. Curque. 378.2. exangues. 384. 12. Liuida. 387.8. tolle, eſt. 399.20. reuelli. 404.9. à fine. fortè. 426.23. ſperet. 498.12. domum. 508.16. myſteria. 511.9. linquimus. 512. penult. nil. 532.5. ſexcentis. 533.5. vnguis.

POE-

POETICARVM INSTITVTIONVM LIBER PRIMVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DE NECESSITATE ARTIS.

CAPVT I.

POETICAM veteres illi quendam impetum, incitationémue cum ingenio ſeu natura coniunctam exiſtimarunt. Eam incitationem Græci ἐνθουσιασμὸν, noſtri furorem poeticũ appellare voluerunt: & ipſi poetæ per Heliconem, Parnaſſum montes, Permeſſum, Caſtalium,&c. flumina & fontes ſuos aliud nihil monuerunt, quàm ſe id quod efficerent, vnius naturæ diuinitus agitatæ beneficio efficere. M. Tullius vocat cõcitationem, inflammationem animorum, quæ declaret in ipſis animis vim ineſſe diuinam, & quendam quaſi afflatum furoris. Ex quo etiam ſcripſit oratione pro Archia. *Atqui ſic à ſummis hominibus eruditiſſimisq́ accepimus, cæterarum rerum ſtudia, & doctrina & præceptis conſtare: poetam natura ipſa valere, & mentis viribus excitari, & quaſi diuino quodam ſpiritu afflari.* In 1. Tuſcul. ait eos grauia plenaq́ carmina cælesti

 leſti

leſti mentis inſtinctu fundere. Fuerunt item Orpheus, Linus, Muſæus, Homerus poetæ clariſsimi pluribus ante ſæculis, quā vllæ præceptiones poeticæ apparuerunt. Et vt abſoluam, vulgo in ore eſt: poetas naſci, oratores fieri.

Verumenimuero vt inſit admiranda quædam & diuina vis excellentium poetarum ingeniis, ſicut ineſt: (ne tot ſapientes nihil vidiſſe dicamus) nihilominus artificio etiam locum relinqui, ſatis indicat, quod tum antiqui, tum recentes, non minus poeticæ, quam aliarum facultatum leges rationémque docendo tradiderunt. Horatius allata quæſtione, naturáne an ars plus ad carminis laudem proficeret, alteram ab altera ſeparari ac diuelli non poſſe aſſeruit.

ego nec ſtudium ſine diuite vena,
Nec rude quod proſit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & coniurat amicè.

Congruunt cum his illa Simyli apud Stobæum, quanquam vniuerſe, non tantum de ſtudio poeticæ prolata.

οὔτε φύσις ἱκανὴ γίνεται τέχνης ἄτερ
πρὸς οὐδὲν ἐπιτήδευμα παράπαν οὐδενὶ,
οὔτε πᾶν τέχνη μὴ φύσιν κεκτημένη.

Sine arte nuſquam omnino natura eſt ſatis,
Quodcunq; tandem ſtudium nominaueris.
Nec ars ademp ta natura quidquam poteſt.

Ars tanquam certiſsima dux viam demonſtrat: quam ſi fideliter ſequemur, nunquā offendemus. Et quamuis non pauca ſunt, quę nullis præceptionibus pariuntur, propterea quod à natura inſerūtur, nihilominus eadem naturæ dona ab arte magiſtra

giſtra perficiuntur. Cæterùm quomodo in philoſophia res è diuerſis elementis coagmētatas ex eo videmus accipere vocabulum, quod in vnaquaq; partes habet potiores: ſic quoniam veteres illum mentis concitatę ſpiritum in poëta plurimùm valere animaduertebant, quem cura & induſtria comitarentur, non antecederent, quod erat maius, id etiam ſolum eſſe affirmarunt. Ergo poetica nec ſoluta legibus temere vagatur: nec legibus tota conſtringitur: & cum naturam ſiue ingenium maximè, inprimiſq́ue deſideret, vt ne quid ad perfectionem deſit, artē quoque, & præterea laborem, exercitationem, imitationem depoſcit. Quo nonnulli referendum opinantur, quod Pindarus cecinit, poetas lacte ſimul & melle paſci. Lac enim fœcundam, vberem, & ſuauem naturam, mel ipſum artificium & proficiendi conatum videri: quandoquidem citra ſtudium, laborem atque diligentiam mel nequaquam comparatur.

NOTATIO, ET NATVRA Poetices.

CAPVT II.

POETAE nomen παρὰ τὸ ποιεῖν deflexum eſt. Quam vocem facere & fingere cum interpretentur, poeta nobis factor & fictor ſiue imitator, & poetica proinde ars faciendi & fingendi ſiue imitandi exponetur. Fingere enim ſeu effingere eſt imitari: nempe rem illam, cuius imago & ſimilitudo fingitur: & qui imitatur, effingit quip-

piam. Quod quale in hac noſtra diſciplina ſit, deinceps dilucidius intelligetur. Cum igitur artes reliquæ omnes, quæ vel factione, vel imitatione conſtant, propter communem verbi, τοῦ ποιεῖν, inquam, poteſtatem poeticæ, ipſi vero earundem artifices poetæ appellari poſsint, tenendum eſt, ſolam ſcientiam; quæ dulci, ac certis numeris temperata oratione vitam atq; mores hominum effictos explanat, & tanquam depingit, ſeu quæ mores & ſtudia hominum fictis rebus ac perſonis tractat, quia vtrunq; excellentiſsime præſtat, propriũ hoc ſortiri nomen, quiq; id præſtare norunt, ſolos poetas nuncupari. Sic cum omnis locutio ſit oratio, nihilominus vnius eloquẽtis locutio hoc proprio ſignata nomine eſt: quia nimirum ornatu, copia, grauitate præcellit: cuius auctores ſoli, oratores dicuntur. Similiter quoniam res ipſas non tam narrando intelligentiæ hominum ſubiicere, quam faciendo & procreando quodammodo, in eorum conſpectu videntur collocare: cum non tantummodo rerum extantiũ formas & ſimulacra elegantiſsimè imitando conſequantur, & exprimant: ſed inſuper non extantium, quæ tamen extare poſſent, & ita poſſent (quod quidem magis ipſorum eſt officium) nouas, mirificas omnino ſpecies, ac ſimilitudines præclaro quodam modo progignant, & tanquam è nihilo res fingẽdo producant, altera illa ſignificatio τοῦ ποιεῖν, facere ſcilicet, peræque ἀντωνομαστικῶς in poeticam poetaſq́ue conuenit. Non aliena eſt huic loco ſententia Euſtathij in 1. Iliad. de poetę vocabulo magnifice prędican-

dicātis.τὸ ποιεῖν ὅλως μὲν τὸ πράττειν, ἰδιάζεται δὲ ἡ λέξις καὶ ἐπὶ τὸ ῥαψωδούντων κατά τι ἐξαιρετὸν διὰ τό τῆς ἐν αὐτοῖς πράξεως ταύτης ἔξοχον ὡς θεῖον, καὶ ἐλλόγιμον. Ποιεῖν *generatim eſt facere: propriè tamē, & ſingulari ratione* ποιεῖν *dicuntur, qui carmina faciunt: ob eorum videlicet in eo genere faciendi præclaram eloquentiam ac diuinitatem quandam*

Sit ergo poetica, *Ars, hominum actiones effingens, eáſq; ad vitam inſtituendam carminibus explicans.* Quod de actionibus dicitur, caue de probis duntaxat accipias. Eſt enim quando rerum ἀκολουθία & neceſsitas, & decorum perſonarum requirit, vt improbos quoq; imitentur, & afferant in medium, quæ nec honeſta ſunt, nec laudabilia: qualia ſunt videlicet ſerui nequam, ſenes auari, duces ignaui aut præſidentes, adulteri, ebrioſi, proditores, impij, profuſi, garruli, &c. Verùm iſtuc eo fine quo hiſtoriarum ſcriptores crudeliter, impiè, ſtultè, incontinenter ac turpiter patrata vna cum clementer, piè, prudenter, moderatè & honeſtè factis commemorant. Eodem quo philoſophi, quo theologi, qui in virtute tradenda vitia quoq; demonſtrant: illam quidem vt conſectemur: hæc vt fugiamus: quorum vtrumque, niſi vtrumuis nouerimus, facere quî tandem poſſumus? Qui res ab honeſtate remotas tantum ſcriptitant (vt quidam, totos etiam libros nequitiis amatoriis compleuerunt) illi profectò arte, quæ niſi commendanda præcipit, per ſummam licentiam abutuntur, eorúmque lectione adoleſcentulis ad concipiendas libidinum flammas propter imbecillitatem conſilij paratio-

 ribus

ribus abſtinendum eſt. Quare vt ad ſuperiora redeam, non quem imitentur, quid narrent, quid agant poetæ: ſed quamobrem, qua mente, quibúſq; rationibus, hoc intuendum eſt. Humanarum rerum ſtatum ponere ante oculos ſtudent in quibus dici nequit quam multa, quam diuerſa omnium virtutum vitiorumq́; exempla verſentur, quam diſsimilia ſtudia vigeant: quando alij honeſta, alij iucunda, alij vtilia, alij etiam nefanda vel vtilitatis vel iucũditatis obiecta ſpecie in fraudem acti amplectuntur: & hi priuatis, illi publicis commodis inſeruiunt. Huc facit quod ſcribit Plutarchus. *Poeſis, inquit, eſt imitatio morum & vitarum hominum non perfectorum aut ſincerorum, aut ab omni reprehenſione immunium: ſed in quibus locum habeat multum perturbationum, opinionum, mendaciorum, ignorationum: quæ tamen ij ob naturæ bonitatem ſæpenumero corrigunt.* Iam imitatio ſeu fictio poeticam ab iis artibus ſecernit, quæ imitatione nulla continentur: carmen ab his, quæ tametſi imitantur & fingunt, vt dialogi, metrum tamen non adhibent. Idcirco ſi vel imitatio, vel carmen abfuerit, poeſis nulla erit.

At verò vſus, quem penes arbitrium eſt, & vis & norma loquendi, poetas nominare conſueuit, qui tantum norunt metra funditare, quiq́ue ἐν τῷ μιμεῖσθαι nihil valent. Hos docti verſificatores vocant. Vulgi morem nos quoq; per hos libros ſæpiſſimè tenebimus, & de poeta ac poeſi perinde loquemur, quaſi ποιεῖν eſſet metra tãtum componere, ſeu ἐμμέτρως λέγειν: quæ notio poſtea huic verbo afficta creditur. Quia enim ποιεῖν fictores illi vterentur

tur ἐμμέτρῳ λόγῳ, idcirco ἐμμέτρως λέγων dictus eſt ποιητὴς, & ἐμμέτρως λέγειν ποιεῖσθαι. Quod (metro, inquam, vti) quanquam eſt neceſſarium, ipſum tamen per ſe, vt infra docebo, non ſufficit.

POETAM NECESSArio imitari.

CAPVT III.

QVi metro ſeu carmine nihil imitantur, nihil fingunt: ſolùm diſputant ac docent, artiſue alicuius præcepta diſſerũt, ſiue aliud quippiam ſcriptione metrica perſequuntur, quorum ingens reperitur numerus, videndum eſt ecquid in ordinem poetarum recipiendi ſint. Ariſtoteles *Homero, ait, & Empedocli nihil commune eſt præter metrum. Quapropter illum quidem poetam iuſtum eſt nominare, hunc verò phyſiologum* (hoc eſt naturæ explicatorem: ſiquidem de natura libros verſibꝰ confecit) *non poetam.* His duobus Græcis Virgilius & Lucretius Latini reſpondent. Vt namq; Homerus prælia ad Troiam, & errores Vlyſsis: ſic noſter Maro ὕστερον πρότερον errores Æneæ per maria, per terras primùm, deinde eiuſdem in Italia pugnata bella decantauit. Lucretius vero ſimiliter Empedocli de rerum natura verſus elaborauit. Immo enimuero vnus idémque Virgilius in Æneide quidem Homerũ, vt poſuimus, in Georgicis (tametſi longè aliam materiam, ruſticam ſcilicet exſequitur) Empedoclem nobis exhibet. Rurſum Ariſtoteles, vt ſiniſtrum vulgi iudicium damnaret, arbitrantis

id nominandum poema, quod eſſet metricum, aſſerit hiſtoricum & poetam non hoc differre, quod hic metris illigatam, ille ſolutam ac liberam orationem vſurpet: *quia licet, inquit, Herodoti ſcripta ad metrum redigere, & manebit tamen hiſtoria, vt prius, non poema.* Sententia igitur tanti viri, cum metro quippiam aliud, nempe imitatio ineſt in poemate, extra quam poematis nomē amitteret. Ea vero nulla cernitur in hiſtoria. Quà de orationibus, fas eſt hiſtoricis talem iis affingere, quos oratores nonnunquam inducunt, non modo quali potuiſſent vti, verumetiam quali debuiſſent. Atq; in iſtiuſmodi orationibus effingendis eorum artificium pæne totum conſumitur. Et in eo quidem ſimilitudinem poetarum tenent, qui idem inſtitutum non in orationibus duntaxat, quas perſonis attribuūt, ſed in tota quoq; narratione cuſtodiunt: cum hiſtoricis negatum ſit quidquam proferre, quod factum non ſit, quantūuis veriſimile videatur. Plutarchus homo in diſciplinis graui auctoritate, vt ait Gellius, cum Ariſtotele conſentit lib. de aud. poet. Statuit enim Empedoclem, Parmenidem in Phyſicis, Nicandrum in Theriacis, Theognidem in ſententiis illis moralibus non poema, ſed verſus tantum cōdere, & ab arte poetica mutuari ſolum numeros pro vehiculo, vt pedeſtris inceſſus humilitatem effugiant. Quomodo nimirum qui de obſcuritate naturæ politè & copioſè diſputat, illam copiam & nitorem ab oratore mutuū ſumit, vt in 1. de orat. Craſſus oſtendit. Igitur fabuloſa fictio erit tāquam forma & anima poeſeos, cum fingere magis, quam verſificari poetam reddat. Quo-

circa

circa rectè idem Plutarchus. *Etenim ſacrificia quædam nouimus choris & tibiis carentia: poeſin fabularum & figmentorum expertem non nouimus. Itaq; Socrates quibuſdam ſomniis ad ſcribendum carmen compulſus, quum ipſe, ut qui per omnem vitam pro veritate decertaſſet, facultate probabiliter fingendi deſtitueretur, Aeſopi fabellas argumentum ſibi delegit: poeſin non putans eam, à qua abeſſet fictio.* Vidit hoc ipſum Germanorum natio: cui poema ſonat ein gedicht / poeta ein dichter: non autem verſchmächer oder reimer. Ac verſus ideo poetæ aſſumunt, quod ſciunt, omnes naturà oblectari numeris, numeroſeq; compoſita ob egregiam ſuauitatem libentius legi, ac firmius animo ac memoria retineri. Propter ſublimitatem quoq;, elationem & amplitudinem, ad quam accomodatus eſt verſus: in quo ſummiſsioni & humilitati ſolutæ orationis opponitur. Ac de carminis quidem iucunditate pulchrè Iſocrates exordio Euagoræ diſſeruit. Nec profectò iure diceremus poeſin picturam, ſi carmine tantum abſolueretur, ſine vllis fabulæ velut quibuſdam lineamentis. Ideo autem picturæ nomen ei datur, quoniam perinde vt in tabella, humanarum actionum effigies quaſdam, rerumq; ſimulacra oratione dulci exprimere & ante oculos ſtatuere conſueuit: quare non pictura tantum, ſed loquens pictura appellatur.

POETAM EX NECESSITATE ADhibere carmen, & de ordinibus Poetarum.

CAPVT IV.

NON quia plus valet imitatio, quam carmen ſiue metrum, idcirco illa tantum requiritur. Demoſthenes pronuntiationi primas, ſecundas, tertias concedebat in eloquentia: ergo alias partes non deſiderabat? Qui Aſinum aureum Appulei ſolutam quandam poeſin, Lucianum quendam ſolutum Ariſtophanem eſſe iudicant: item Soſilheum & Terpandrum Rhodios, Xenarchum & Sophronem ſoluta ſcriptione poemata dediſſe, Æſopum apud Philoſtratum poetam nominari confirmant, his ita occurrimus. Hos & alios eiuſdem claſsis non aliter, quam pictores, mimos imitatoresq́; cæteros propter vſum nominis, generalemq́; ſignificatum ſcilicet, de quo ſupra diſputatum eſt, poetas appellari poſſe. Lucianus quidem ipſemet dialogo qui inſcribitur, *Contra eum qui dixerat, Promotheus es in Verbis*, fatetur ſe prorſus diuerſa coniungere, comœdiam dialogo. Spectata materia, ſe eſſe Comicum: conſiderata orationis forma, non eſſe. Quod ſi materia ſola, dicam amplius, ſi materia δραματικῶς explicata poetam efficit, Lucianus eſto poeta Comicus: quē tamen eſſe ſe ipſemet perſpicuè inficiatur. Oportet aſtrictam metro orationem aut omnium ſcriptorum communem, aut quorundam propriam ac peculiarem haberi, quādo ſolutæ eſt ἀντίστροφος, illamq́; ex altera parte reſpicit. Atqui non apparet, quibus eam iuſtius tribuamus, quam poetis: quæ proinde merito, ac ſummo iure, poetarum ſeu poetica oratio nominatur. Si quis M. Tullij dialo-

dialogos de Orat. de Legibus, de Amicitia, de Senectute poemata, Ciceronem ipſum propterea poetam vocaret, an non putaremus hunc ad gentiles & agnatos deducendum? Rideantur ergo, qui Platoni ob dialogos eius, poeticâ quaſi ciuitatem dare non verentur. Adhuc, an quemadmodum δραματικὸν, ſiue etiam ἐξηγηματικὸν, aut μικτὸν poema ſoluta oratione contexi poſsit? Potéſtne, inquam, fieri heroicum ſeu epicum, vt carmen abſit? Virgilium narrant Æneidem prius ſolutis verbis compoſuiſſe. Erátne tum poema? Quod ſi ſola imitatio poſtulatur, quomodo dialogos, qui reſpondent dramatis, ſic epicum quoq; abſq; metro componi poſſe fatendum erit. Nec vident iſti, ſe, dum carmen tollunt, aut certè non eſſe neceſſarium nugantur, tot ornamentis ſpoliare poeſin: quæ, ſi carmen non requiritur, nec ipſa requirentur, cum niſi in carmine, & cum carmine conſiſtere nequeant. Atqui illa ornamenta à poetis non poſtulari, mendacium eſt. Conſequitur itaq;, vt carmen quoq;, in quo illa nituntur, abeſſe à poeſi nullo modo debeat: non ſolùm quia proprium eſt eius inſtrumentum, & communis vſus id approbauit, verumetiam quia poeſeos eſſentiam cum imitatione conſtituit. Nec ſi ſoluta oratio abeſſe poteſt ab hiſtoria (nam Herodoti hiſtoria verſibus explicata nihilominus erit hiſtoria, teſte Ariſtotele) idcirco metrum quoque abeſſe poterit à poeſi. Nec viciſsim, ſi Herodotus cum verſibus manebit hiſtoricus, ideo etiam Homerus, Sophocles, & alij ſine verſibus manebunt poetæ.

Et quia poetarum ordines varij ſunt, iiq; magnam partem à genere carminis nomen ferunt, age videamus, quid de his illuſtres auctores ſenſerint. Quatuor potiſsimùm genera videtur voluiſſe in Orat. perf. M. Tullius, Epicos ſiue Heroicos, Iambographos, Tragicos, Lyricos ſiue Melicos: in quorum primo principem numerat Homerum, in altero Archilochum, in tertio Sophoclem, in poſtremo Pindarum. In libello de opt. gen. orat. recenſuit Tragicos, Comicos; Epicos, Melicos, Dithyrambicos. Quo loco pro ratione inſtituti fuit in enumerando accuratior, & vt credibile eſt, Iambographos Comicorum nomine cõplexus eſt: propterea quod in comœdia iambi vſus eſt frequentiſsimus. Horatius ad Piſones adduxit in medium ſex ordines. Heroicos, Elegiacos, Lyricos, Iambicos, Comicos, Tragicos. Dithyrambicos ideo prætermiſit, quod ea ætate nemo factitaret id genus poemata. Diomedes Grammaticus ſex omnino carminum qualitates atque ſpecies ſtatuit, è quibus totidem poetarum claſſes orirentur. Cæſius Baſſus octo. Lycophronis explicator vndecim: de quibus Gyrald. dialogo 1. hiſt. poetarum. Diuiſio illa ſecundum ſpiritum, ſecundum ætatem, ſecundum ſubiectum, eſt Scalig. libro primo, capite 2. In quo rectè dictum, ἐξηγητικὸν, δραματικὸν, μικτὸν narratiuum, actiuum, mixtum cum ſint modi quidam, quibus vtitur imitatio, non poſſe haberi pro differentiis generum poetices, ſeu poetarum. Cæterùm ſi poetæ vis & facultas in fictione ducenda eſt potius: ſi item poeta immeritò appellatur, qui imitatione

caret,

caret, probari vtique non poterunt diuiſiones illæ, quæ vel materiam, vel genus carminis tantummodo conſiderant, eaq; diuerſitate poetarum diſcrimina metiuntur. Etſi enim carmen ita à poeta ſuſcipitur, vt omittere non liceat, ipſum tamen honorem ac nomen poetæ, non magis cuiquam conciliat, quam corpus humanum cuipiam dat eſſe hominem, ſi animus conſilij & intelligentiæ compos defuerit. Quod ſi quis ſecum attentius perpendat, quid muneris poeta verus exerceat, nempe hominum actiones imitando exprimere, quæ aut honeſtæ ſint & bonæ, aut inhoneſtæ & malæ, (eo modo quem cap. 2. demonſtrauimus, cum exemplis ſententiam illuſtraremus) atque ideo aut laude aut vituperatione afficiendæ: tria potiſsimùm poetarum genera, epicum, comicum, tragicum inueniet.

QVAE MATERIA POETAE.

CAPVT V.

CICERO 1. de Orat. eandem prope, hoc eſt, æquè amplam, vagam, longè lateq; diffuſam poetæ, quàm oratori materiam ſubiecit his verbis: *Eſt enim finitimus oratori poeta, numeris aſtrictior paulò, verborum autem licentia liberior: multis ornãdi generibus ſocius ac pæne par: in hoc quidem certè prope idem, nullis vt terminis circumſcribat, aut definiat ius ſuũ, quo minus ei liceat eadem illa facultate & copia vagari quà velit.* Iam porrò notum eſt, quid & quantum in illa eruditiſsima diſputatione L. Craſſus Oratori, id

ri,id eſt,eloquenti permiſerit, in quo regnare poſſit eius oratio,theſin puta & hypotheſin: breuiter, res omnes. Et ſanè cum hiſtoriam poetarum euoluimus, nihil propemodum,ſeu ſupra lunæ orbem & æternum, ſeu infra, & fluxum caducumq́ſit,aſtricto dicendi genere non comprehenſum & explicatum videmus.

Quod cum ita ſit, nihilominus de materia poetæ anguſtius, & ad definitionem huius δυνάμεως, vt Plutarchus vocat, atq; ad officium poetæ aliquanto accommodatius differendum eſt. E quo tamen ſermone noſtro,quam multæ adhuc,quam magnæ,quam variæ res poetæ ſubiiciantur elucebit. Sæpius hactenus inculcatum eſt, ſolere poetas hominum actiones imitari:ea ſcilicet, quæ fieri & agi ab hominibus poſſunt:adde,ita vt poſſunt, vel vt debent. In his effingendis, & ad vſum atque commodum vitæ exprimendis eorum cura, labor,induſtria ſe intendit, & hæc nimirum eſt illorum materia,actiones humanæ.Inde fit,vt iiſdem bonarum malarumq́;,fugiendarum & expetendarum rerum perutilis ſit, & perneceſſaria cognitio : perindeq́; illis, vt oratoribus diſcenda philoſophia de moribus: quandoquidem ex affectionibus ac moribus humanæ actiones proueniunt: quarum aliæ ſtudioſæ, aliæ vitioſæ dicuntur. Aſſumet igitur poeta quantumcunque opus fuerit à magiſtris illis moralibus, & rem è Socraticis chartis petet, vt ſcribendi rectè, ſapere ſit & principium & fons:eoq́; modo officium docebit, vt diuiſiones,definitiones, ratiocinationes, interrogationes funditus repudians, compoſitiſsima oratione

tione exemplisq́ pulcherrimis à ſe vel primum excogitatis, vel ingenioſis fictionibus amplificatis & illuſtratis, & quodammodo conditis etiam diuerſos animi motus miſceat, & lectores ſiue ſpectatores vel alliciat, vel rapiat quo placuerit. Hinc eſt, quòd viri ſapientes poeſin quandam eſſe philoſophiam, fabularum inuolucris tectam aſſeruerunt. At verò cum artes ac diſciplinæ omnes ad naturam humanam adiuuandam perficiendamq́ pertineant, quænam ſcientia poetis non concedetur? Videlicet Homerus & Virgilius hominum diuerſiſsimorum actiones, ſermones, ingenia, mores, affectus, ſtudia imitari: illi de ſuperis, mediis, infimis: illi de naturalibus, de cæleſtibus, de regionibus, ciuitatibus, legibus, artibus, inſtitutis, virtutibus, vitiis ſcribere quidquam potuiſſent, niſi multarum doctrinarum, atq; vniuerſarum pæne rerum periti extitiſſent. Non pertractabit vllam artem poeta, vt poeta, ſed diſciplinis quæ ſunt libero dignæ ſeſe perpoliet cumulabitq́, inde tanquam gemmis poema ſuũ variabit ac diſtinguet, & velut aliud agens, illis ornamẽtis carmen ſuum verecundè aſperget: facietq́ vt omnes intelligant, eum minimè rudem, & in præclaris cognitionibus non prorſus hoſpitem ad poemata componenda acceſsiſſe.

QVIS

QVIS SIT POETAE FINIS.
CAPVT VI.

POETA eſt μιμητὴς, quoniam poeſis præcipuè eſt μίμησις, & à Plutarcho μιμητικὴ τέχνη ars imitatrix, ſiue ars in imitatione poſita vocatur, & ab Ariſtotele ex imitatione orta dicitur. Horatius inſuper egregium poetam doctum imitatorem nominauit. Huiuſmodi imitatio admirationem ac delectationem gignit. Quæ ſi ſola quæreretur à poetis (vt falsò affirmabat Eratoſthenes, quamuis nonnulla voluptatis tãtum gratia fingere liceat in poemate) non iniuria eam ſolã ſtatueremus finem vltimum, & imitationem medium. Nunc qui ſunt germani poetæ, humanarum actionum effictione vitam noſtrã conantur excolere, nõ ſine delectatione: cuius cauſſa etiam carminibus vtuntur: docere, inquam, volũt, idq; potius, & delectare ſimul. Ea propter poetarum finis erit compoſitus: vt dicamus, poetis eſſe ſcopum docere & delectare: ſed per imitationem, & carmen velut conditiones penitus neceſſarias. Quocirca fines illos ſimplices, docere tantum, delectare tantum iis relinquemus, qui veri ac legitimi poetæ non ſunt: quanquam hoc nomine ab eruditis quoque, non ſolùm ab indoctis perſæpe appellentur: quorum nos morem hiſce libris frequentamus, & ita facturos cap. 2. in extremo ſupra promiſimus. Sic de poetis locutus eſt Horatius.

Aut prodeſſe volunt, aut delectare poetæ,
Aut ſimul & iucunda, & idonea dicere vitæ.

Diſtinctè & manifeſtè tres fines adducit, quorum poſtremum ipſe mox commendat, cæteriſq; anteponit.

Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci.

Poteſt tamen etiã delectando docere poeta: quandoquidem omnis oratio nos aliquid ſcire facit: & docendo delectare, quamuis non imitetur: vt delectãt Virgil. in Georg. Lucretius, Manilius, & qui ſunt eiuſdem familiæ: multæ enim illecebræ carminum, multæ ſuauitates. At nos de morum doctrina loquimur, à qua imitationem ſeiungi non patimur. Quare & Horatius in illis verſibus paulo ante prolatis, vt certum doctrinæ genus intelligeremus, verbum (prodeſſe) quam (docere) maluit. Apertius autem in ſecundo, cum dixit: *& idonea dicere vitæ.* Rerum certè naturalium, & iſtiuſmodi aliæ eruditiones obſcuræ atq; difficiles, ad vitam moderandam accommodatæ non ſunt: quippe quæ nec meliorem quenquam, nec deteriorem conciliant.

Quod deinde Flaccus ait in ead. epiſt. poema animis iuuandis, hoc eſt, delectandis eſſe natum, & idcirco cum ſymphonia componit, quæ propter ſolam vtiq; voluptatem reperta eſt, id propterea dictum ſcire licet, quod cum vates ſæpe tantum indulgeant fictionibus, vt quæ ſimplicius multo doceri potuiſſent, ea variis commentis veſtiant, & vndiq; omnibus elegantiis ornamentiſq; operiant (vulgo gratificãtes, cui ſemper iucunda magis quã vtilia ſunt in amoribus: & quod ſalutarem doctri-

nam niſi leporibus & oblectamentis multimodis reſperſam facilè aſpernatur) videntur rem ad vnam duntaxat voluptatem excitandam ſuſcepiſſe. Nihilominus indiſerta prudentia ſtultæ loquacitati nunquam non anteferri debet.

At enim quomodo dicimus delectare poëtas, cum nunc quidem iracundiam concitent, nunc fletum excutiant, nunc odium inflamment, nunc dolorem, timorem, & alias demum affectiones lætitiæ delectationiq; contrarias commoueant? Intelligendum eſt, etiam in iſtis motibus ac perturbationibus poetam delectare: non certè, quia crudelitas, ira, horror, metus habeant vllam in ſe voluptatem: ſed quia dulce eſt hominibus ipſum artificium, quo quidem ad iſtiuſmodi affectus volentes ac nolentes ſe impelli ſentiunt. Ipſum porrò artificium eſt ſcita & accurata imitatio: quæ, vt ait Plutarchus, ſiue pulchræ, ſiue turpis rei ſimilitudinem exprimat, laudatur. Sed hac de re denuo, vbi de tragœdia diſputabitur, & Plutarchus multa lib. de aud. poet.

Iam quemadmodum oratio noſtra poſsit imitari perſpicuum fit ex eo, quod ſcribit Ariſtoteles: ſermonem eſſe mentis noſtræ interpretem atque nuntium, & verba eſſe notas (ſymbola ille vocat) ſenſuum animi. Senſus autem cogitationesq; noſtræ ideas, ſimilitudines, imagines rerum concipiunt, qui conceptus philoſophis noſtratibus, latinis notiones, Græcis ἔννοιαι. Difficillimum ſanè negotium, ac perquam laborioſum; perinde rem animo complecti, ac ſi oculis ipſis intuerere. Inducendi affectus diuerſi prorſusq; pugnantes: ſuſcipiendæ

cipiendæ variorum hominũ perſonæ: mille modis verſandus & commutandus animus. Quæ niſi ingenioſus, prudens, ſapiens, eruditus, nemo faciet. At faciunt Poetæ. Quales igitur eos exiſtimare conuenit? Imitatur item hiſtrionica mores, affectus, motus corporis, actiones, perſonas, adhibita voce, vultu, & venuſta moderatione totius corporis, accommodatè ad perſuaſiones ſpectatorum. Poetica imitatio tacita eſt, vocem, vultum, geſtum non habet: ſermone tantum ſcripto mores actionesq́ humanas refert. Veruntamen ambæ, illa audientibus, & ſpectantibus: hæc legentibus imagines rerum ingenerant: eſtq́ hiſtrionica tanquam famula & miniſtra poeticæ: nec iſta illa, ſed illa iſtà indiget.

QVID DISTENT POEMA & Poeſis.

CAPVT VII.

ERVDITORVM nonnulli hoc diſcriminis agnoſcunt: vt poeſis nominetur, & ſit opus ſiue contextus ſcriptorum, ſeu corpus totius operis effecti. Sic Cicero dixit: Anacreontis tota poeſis eſt amatoria: totum videlicet opus, totúſue liber, quem reliquit Anacreon poeta lyricus: poema contra vocitetur, & ſit pars operis, pars poeſeos, ſeu puſillum quiddam, & inuentio parua, quæ verbis non ita multis expediatur. Illa vt Ilias, Odyſſea, Æneis: hæc vt Margites, aut armo-

rum Achillis fabricatio, aut catalogus nauium: Lucillius apud Nonium.

Non hæc quid valeat, quidúe hoc interſiet illud
Cognoſcis primùm, hoc quod dicimus eſſe poema
Pars eſt parua poema,

Poſtea ex Parmenone Varronis iſta recitat. Poema eſt λέξις ἔυρυθμος, id eſt, verba plura, modicè in quandam coniecta formam. Itaque etiam diſtichon epigrammation vocant poema: poeſis eſt perpetuum argumentum ex rhythmis, vt Ilias Homeri, & annales Ennij. Hæc opinio exploden-da eſt, atque ita ſentiendum: *poema eſſe opus ipſum poetæ, id nimirum quod effictum eſt, finem & fructũ operæ atq; ſtudij, quod impendit poeta: poeſin autem fictionem ipſam, rationémue ac formam poematis, ſiue induſtriam atque operam facientis:* vt poema, poeſis, poeta hæc tria differant, quomodo tres perſonæ verbi, à quibus oriuntur, πεπόιημαι, πεπόιησαι, πεπόιηται. A prima exiſtit poema, ab altera poeſis, à tertia poeta: quaſi dicas, factum, factio, factor: aut, fictum, fictio, fictor. Poema Ciceroni eſt metrica ſcriptio, tam parua quam magna. Eidem, vt cæteris quoque ſcriptoribus, poeſis frequenter habet ſignificationem poematis. Eadem vox interdum ipſum etiam habitum, ſeu artem, poeticam videlicet ipſam declarat. At poema nunquam pro poeſi dictum inuenias.

TRES

TRES POEMATVM MODI, eorumq́ appellationes & ſpecies.

CAPVT VIII.

PLATO de optimo ſtatu ciuitatis lib. 3. omnem orationem poetarum in tres formas diſtribuit. Vnam appellat ἁπλῆν διήγησιν, ſimplicem & nudam narrationem: quando videlicet res ſimpliciter ac nude, continuatione expoſitionis à poeta ſolo commemorantur. Alteram διὰ μιμήσεως γινομένην, per imitationem efformatam: quoties adhibentur perſonæ quædam, quæ rem quaſi tum ageretur repræſentant, tacente ac nihil pronuntiante poeta. Poſtremam δι᾽ ἀμφοτέρων, quæ ex duabus ſuperioribus conflata & concreta eſt, qua vtroque modo permixta, ſimplici narratione, inquam, & imitatione præſtant poetæ quod volunt: ſeu, in qua & poeta ipſe loquitur, & perſonis ſermo affingitur. Mox hæc omnia exemplis à Platone illuſtrantur. Atque huius tertiæ formæ παράδειγμα ſumit ex Homero, qui principio Iliadis ipſemet narrat, quo pacto Chryſes Apollinis ſacerdos cum muneribus ad Græcorum naues acceſſerit, filiam apud Agamemnonem liberaturus. Tum ſubito incipit μίμησις: ipſum quippe Chryſen loquentem, & Atridas ſimulq; Græcos obteſtãtem facit: ἀτρεῖδαι τε καὶ ἄλλοι, &c. ſic noſter Virgilius 1. Æneid. vbi ex ſua perſona aliquantò plura dixit quam Homerus, iratæ Iunonis perſonam induit:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

duit: *Mène incœpto deſiſtere victam?* qua perſona mox depoſita, narrare pergit, q̄d poſtea egerit: quomodo ad Æolum profecta ſit: quale imperium Æolus in vētos habeat: & quib⁹ dea verbis rogauerit immitti tempeſtatem in claſſem Troianorum: vbi rurſum fit Iuno. Fit etiam Æolus, dum cum Iunoni reſpondentem imitatur. Eodem libro poſtquam narrauit Æneam delatum eſſe in portum, ſeptem ceruos confixos, vinumq́; è Sicilia iiſdem nauibus aduectum ſociis diſtributum, mox Aeneam eorundem animos demulcentem refert. *O ſocij: neq; enim, &c.* Deinde rurſum narrat: *Talia voce refert, &c.* Sequitur denuo μίμησις. *O qui res hominúmque Deúmque, &c.* Hæc ratio, vt nunc poeta, nunc alij loquantur, tota Iliade, & Odyſſea, tota Aeneide cuſtoditur, & vt ait Plato, in epica poeſi cuſtodiri ſeruariq́ue debet. Magis tamen is poeta commendatur, qui quam minimum loquitur ex perſona ſua, perpetuoq́; imitatur: cum eius laus potiſsimùm in imitatione conſiſtat. Atqui ea nulla cernitur, cum ſuam ipſe perſonam agit. Illius ſecundi generis exemplum ſtatuitur à Platone tragœdia & comœdia. Ibi enim poeta nihil loquitur. In primo genere collocantur ab eodem dithyrambi: namque illi poetæ tumidum & ſonorum poema faciebant (quo quidem Bacchus celebratur) alienam perſonam non ſuſcipiebant: ſed ipſi tanquam ex ore ſuo omnia proferebant. Videtur autem hoc etiam decere carmen lyricum, cum eo diuorum præſertim ac principum virorum laudes decantentur: quamuis apud Horatium, & Pindarum exempla reperiantur illius

formæ, quæ dicitur *δι' ἀμφοτέρων*, & illius *διὰ μιμήσεως*. Nunc breuiter ſingulorum modorum græcas & latinas appellationes proponemus, cuique ſuas ſpecies ſubiiciemus, & poetas, item poeſin appellabimus generatim, qua vulgus notione iſta nomina contriuit: quod iam tertiùm monemus.

Primum vocant *διηγηματικὸν, ἐξηγηματικὸν, ἀποδιηγηματικὸν, ἀναγγελτικὸν*, latinè enuntiatiuum, enarratiuū. Ad hunc pertinēt Ecloga 4. tres primi Georgicôn, & prima pars quarti, Lucreti[9] totus, & alij. Species tres, *ἀγγελτικὴ*, qua ſententiæ morales ſcribuntur, vt fecit Theog. *ἱστορικὴ*, qua narrationes & genealogiæ, vt eſt Heſiodi Theogonia. *διδασκαλικὴ*, qua philoſophia comprehenditur, vt libri Varronis, Empedoclis, Parmenidis, Lucretij. Item Aſtrologia vt *φαινόμενα* Arati, pars Georgicôn Virg. & ſimilia.

Secundum nominant *δραματικὸν*, à geſtu nempe & actione: *δρᾶν* enim Dorica lingua valet agere. Etiam dicitur *μιμητικὸς*, latinè imitatiuus, vel actiuus. Item *διαλογητικὸς*, aptiſſimè: nam vſu factum eſt, vt traheretur ad ſignificandum diſputationes *διάλογος*. Huc redigūtur Ecloga 1. 3. 5. & 9. Species eius quatuor apud Græcos, Tragica, Comica, Satyrica, Mimica: apud Romanos Prætextata, Tabernaria, Attellana, Planipes.

Reſtat tertius, quem nuncupant *κοινὸν, μικτὸν*, communem, mixtum: ſed communem non rectè.

Id enim quod ex partibus eſt compoſitum, non poteſt partium commune dici, cum ipſæ partes totum ſint. Huic dantur Ecloga 2.6. 8.10. Hic continet Iliadem, Odyſſeam, totam Aeneida: ad ſummam, poeſin epicam: cuius tamen vim ſi acrius contẽplere, non tam μικτὴν, quam ἐξηγηματικὴν iudicabis. Et lyricam, quæ ſi Horatium noſtrum ſpectes (plures enim non habemus) æquè ſub primum ſubiici poteſt.

DE EXERCITATIONE, ET MODO ſcribendi: item genera quædam exercitationis poeticæ.

CAPVT IX.

SI in præſtanti natura ineſſet ea vis, vt ipſa per ſe omni laude cumulatum poetam efficeret, nihil cauſſæ fuiſſet, quamobrem eruditi homines in arte tradenda elaborarent. Sed tantum abeſt, vt aptæ alioqui naturæ diſciplina præceptionum neceſſaria non ſit, vt amplius adhuc aliquid requiratur. Nam qui ſine multa exercitatione, ſine diligenti optimorum poetarum imitatione (vt alia non pauca prætercam) ſe magnam laudem adepturum ſperat, is non tam imprudens, quam impudens cenſeri ritè poteſt. Audebo dicere, homini ad poeſin facto non magis oberit artem neſcire, quam proderit ſæpe ſcribere. Non ideo tamen ſcribam, vt ſcribere queam in hora ducentos, ſtans pede in vno, quemadmodum ſolebat

lebat ille Lucillius: immo, vt ingenioſè, eleganter, planeq́ poeticè poſsim ſcribere quando res tulerit, ſcriptione non aſsidua modo, verumetiam accurata & diligenti me aſuefaciam. Non multitudo, ſed bonitas carminum poetæ honori eſt. Quãquam difficillimum fatemur, bonos verſus componere, niſi prius non ſolum minime malos, ſed etiam valde multos compoſueris. Ergo laborandum nihil erit, vt multos quotidie verſus eructemus: paucos velim, & quam poteſt fieri, optimos: quod ſine meditatione, cura, cunctatione & mora non erit. Verùm quid inde commodi naſcatur, dicet Quintil. lib. 10. cap. 3. *Citò ſcribendo non fit vt bene: bene ſcribendo fit, vt citò ſcribamus. Primum hoc conſtituendũ eſt, vt quàm optimè ſcribamus, celeritatem dabit cõſuetudo.* Stylus eſt optimus & dicendi, & poetandi effector ac magiſter: ſtylus, inquam, non ſine cura, animaduerſione, diligentia. Obtemperandum cenſeo prorſus eiuſdem Quinctil. conſilio, cuius hæc ſunt verba. *Sit primò vel tardus, dum diligens ſit, ſtylus. Quæramus optima, nec primo ſe offerentibus gaudeamus. Adhibeatur iudicium inuentis, diſpoſitio probatis. Delectus enim rerum verborúmque habendus eſt, & pondera ſingulorum examinanda. Poſt ſubeat ratio collocandi, verſenturq́ omni modo numeri. Non vt quodq́ ſe proferet verbum, occupet locũ. Quæ quidem vt diligentius exequamur, repetenda ſæpius erunt ſcriptorum proxima. Nam præter id, quod ſic melius iunguntur prioribus ſequentia, calor quoq́ ille cogitationis, qui ſcribendi mora refrixit, recipit ex integro vires, & velut repetito ſpatio ſumit impetum: quod in certamine ſaliendi fieri videmus, vt conatum longius petant, & ad id quo contenditur ſpatium, curſu ferantur: vtq́ in iaculando brachia reducimus, & expulſuri tela*

neruos retro tendimus. Eodem cap. reprehendit quoſdam, qui primo decurrere per materiam ſtylo quã velociſsimo volunt, & ſequentes calorem ac impetum, ex tempore ſcribunt: hanc ſyluam vocant, *Repetunt deinde & componunt, quæ effuderant: ſed verba emendantur, & numeri: manet in rebus temere congeſtis quæ fuit leuitas. Protinus ergo adhibere curam rectius erit, atq; ab initio ſic opus ducere, vt cælandum, non ex integro fabricandum ſit.* Hæc Fabius. Vt porrò terra variis mutatíſq; ſeminibus, ita ingenia noſtra nunc hac nunc illa meditatione excoluntur, ait Plinius.

I. Prima ſit illa, vnam eandemq; rem diuerſis verbis, eadem aut diuerſa ſpecie carminis eloqui. Videas licet in append. Virgiliana tanta varietate, & tam diuerſis modis auroram, quatuor anni tempora, amnem glacie concretum, & alia nonnulla pulcre eleganterq; deſcripta. Scio diſtichon quoddam Græcum centies & ſexies, eodem ſenſu manente, verbis mutatis à docto viro eſſe cõuerſum.

II. Conducet tractare idem nunc conciſe & breuiter, nunc ample & copioſè: nunc propriis, nunc modificatis verbis: nunc ſimplici, nũc verſa & luminibus inſignita oratione.

III. Transfundamus ſolutam ac liberam orationem in carmen, oratoriáſque locutiones poeticis commutare ſtudeamus. Et cum oratores reſtrictiores, nos liberiores ſimus, moreq; poetico argumentum dilatemus, fucum addamus, flores intexamus.

IV. Vertamus interdum aliquid, breue tamen, de græco in latinum, aut de latino in græcum. Quę exercitatio ad vtriuſq; linguæ proprietatem, ſplẽdorem,

dorem, elegantiam, copiam, figurarumq́ varietatem percipiendam non mediocriter valet. Imitatione item optimorum ſimilia inueniendi facultas parabitur, & intelligentia prætereaatque iudicium ex hoc acquiretur, vt Plinius aſſeuerat.

V. Vnum genus carminis apud auctorem aliquē inuentum, numeris mutatis ad aliud redigamus, hexametrum ad elegiacum, Phaleucium ad Sapphicum, & cætera eodem modo. Si enim vna res, verbi cauſſa, labores & ærumnæ Herculis à Virgilio in 8. Æneid. ab Ouid. in 9. Metamorph. & ab Auſonio hexametris: iterum ab Ouidio epiſt. Deianirę elegis, à Seneca in Hercule furente trimetris deſcribi potuerunt, cur non etiam diuerſis generibus aliquid à nobis componatur?

VI. Quinimmo eodem genere, quo poeta ille vſus eſt, eandem rem explicandam ſumamus. Nihil enim eſt quod quis obiiciat, non poſſe aut meliora, aut paria illis antiquorum à nobis dici: ſiquidem eloquentia tam inops & pauper non eſt, vt vna de re niſi ſemel tantum præclare dici nō poſſit. Sed faciamus eſſe, non ſint noſtra vel meliora, vel æqualia: at erit locus proximis. Et ſi nonnunquam iterum, ac tertiùm ſcribēdo nobiſcum certamus, quare minimùm ſemel cum alio quouis non poſsimus? nam vt eum non vincamus, tamen certaſſe, & lacertos expertum eſſe iuuabit.

VII. Commendat Plin. in ea epiſt. quæ eſt de exercitatione ſtyli, ſcriptionem epigrammatum his verbis. *Fas eſt & carmine remitti: non dico continuo, & longo (id enim perfici niſi in otio non poteſt) ſed hoc arguto & breui, quod aptè quantaslibet occupationes curáſque*

ráſque diſtinguit. Luſus vocatur: ſed hi luſus non minorem interdum gloriam, quam ſeria conſequuntur. Argutum & breue carmẽ vocat epigramma, quod obſeruabis.

Poſtremo, videntur mihi centonum, & parodiarum exercitationes fore perutiles: quibus id aſſequimur, vt optimos verſus optimorum poetarum, propter ſtudioſam & ſollicitam lectionem, quæ ad eas perquam neceſſaria eſt, penitus inbibamus, illiqúe mentibus altiſsime defixi perpetuo inhæreant. Verſus, inquam, poetæ boni ad alium ſenſum conuertemus, & tanquam ſurculos ex arbore vna in aliam inſeremus, qui tamen in ea nati, non in eam inſiti videri poſsint: idq́; dupliciter, vel ἀπαρεμπεποιήτως nulla mutatione, quomodo fecerunt Proba Falconia ex Virgilio, & Eudocia Imperatrix ex Homero, quod genus centones vocamus: vel παρεμπεποιημένως in parte aliqua, quod genus parodias nominant. Nec eius exempla deſunt.

DE IMITATIONE, ET QVAENAM, quoq́; pacto imitanda.

CAPVT X.

DVPLICEM eſſe imitationem cõſtat. Vnam de qua multis actum eſt principio huius libri. Alteram, qua impellimur cum diligenti ratione, vt alicuius boni, & præſtantis poetæ ſimiles, ſecundum omnes eius virtutes, aut ſaltem inſigniores eſſe poſsimus. Hac videlicet enitimur,

vt

vt poematis noſtris aut Homerum, aut Virgilium, aut Horatium, aut alios deniq; referamus, & quaſi quandam imaginem ex pulcherrimis eorundem tabulis depingamus. Nimirum animus noſter aſſidua lectione atque obſeruatione ſimilitudinem quandam concipit eorum, quæ maximè probat, quemadmodum appoſito paradigmate oſtendit Halicarnaſſæus in elogiis Græcorum auctorum. Multum tribuo exercitationi: at ſine imitatione excellentem poetã adhuc extitiſſe non facilè probarim. Vnus Homerus tam ſingulari & diuina natura fuit, vt neque doctrinę alicuius neque præcedentium exercitationum, imitationíſue præſidio vel vſus eſſe, vel vti tum potuiſſe: ſed id totũ quod præſtitit, immortalis ac cæleſtis ingenij beneficio præſtitiſſe videatur. Virgilium autem, quod omnes docti iudicant, non natura ipſius (quanquam ea miraculi inſtar eſt) ſed imitationis induſtria tãtum poetam effecit. Itaq; nos idoneam naturam ſi conſecuti ſumus, ſi præcepta didicimus, ad exercitationem ſedulò incumbamus: in qua imitationis nunquam eſt dimittenda memoria: nam exerceri ita demum prodeſt, ſi imitere: non quod alioqui id quod rectum eſt, fieri nequeat (quorſum enim ars traderetur?) ſed quod eius ipſius viæ, quã ars demonſtrat, ducem aliquem habere nos oportet. Faciendum eſt igitur, vt illuſtria quædam exempla nobis proponamus, in quæ tota mẽte, omniq; ſtudio & cogitatione intenti, intimis ſenſibus eorum ſimilitudines comprehẽſas, ad noſtra ſcripta transferamus. Id vſq; adeo eſt neceſſarium, vt nemo poeta bonus, quod ſupra dixi, nemo etiam

bonus

bonus orator inuentus ſit vnquam, qui non aliquem ſit imitatus, quem ſcilicet maximè omniũ probauiſſet. Ergo vnum præcipue tibi deligito, cui te ſimilem eſſe ſtudeas: cui ſi quid deerit, id nullo negotio petes ab aliis. Qui comœdiam facturus eſt, ad exemplum Plauti properabit: vt ille, teſte Horatio, ad exemplum Epicharmi. Quidam malunt Terentium. Qui heroicum, Virgilium intuebitur, latinum Homerum. Qui elegiacum, Propertium. In lyricis quid nobilius Horatio? In tragœdia quẽ imitemur, exemplo ſuo docebit Seneca: Euripidis quidem, quã Æſchyli, aut Sophoclis ego me ſimilem eſſe malim. Porrò quanquam in vnaquaque forma principem vnum, & poſt illum alios eiuſdem ordinis poetas intueri te velim: admonebò tamen, communes quaſdam eſſe rationes poetis, quà poetæ ſunt, & quà verſus conficiunt, de quibus arbitror dictum ſatis in ſuperioribus.

Optimos porrò eſſe imitandos cum docuerimus, nunc in optimis illis optima nos imitari oportere dicimus. Iuſtiſsime reprehendit oratores M. Tullius, qui aut ea quæ facilia eſſent: aut etiam quæ inſignia ac pæne vitioſa, conſectarentur imitando. Et alibi vituperat eos, qui cum ſe Thucydidem (quod committere nequaquam debuiſſent) imitari profiterentur: ipſius tamen neque verborum, neq; ſententiarum grauitatem imitabantur: ſed cum mutila quædam & hiantia locuti eſſent, quæ vel ſine magiſtro facere poterant, germanos ſe putabant eſſe Thucydidas. Poteſt idem poetis accidere, vt nimio plus imitationi ſeruiant: nec audeant latum pedem ab illo, quem imitari conantur,

nantur, diſcedere: quodq́; deterrimum eſt, vitioſiſſima quæq; æmulentur. Quæ duo peccata notauit Horatius illis verſibus, Horatius lib. 1. ep. 19

O imitatores ſeruum pecus: Vt mihi ſæpe
Bilem, ſæpe iocum veſtri mouere tumultus?

Quod enim religione impediuntur, ne quid non imitentur, quod exprimere omnia volunt, videntur ſerui. Quod autem vitia tãquam virtutes imitantur, produnt ſuam hebetudinem, ſtuporem, tarditatem: & communi ſenſu carentes, fiunt pecudum ſimiles. Horatius igitur imitatores neutiquam reprehendit, nec imitationem contemnit, cum ipſe quoque ſuos, vt alij ſuos imitatus ſit: ſed ſuperſtitionem & ſtultitiam in imitatoribus exagitat. Macrob. vbi in Saturnal. collatis amborum verſibus demonſtrat, quid ab Homero Virgilius ſumpſerit, & quibus illo ſuperior, quibus par, quibus ſimilis extiterit, in extremo cap. ait, eum ſtudij circa Homerum nimietate exceſsiſſe modum. Et principio cap. *Adeo, inquit, Virgilio Homeri dulcis imitatio eſt, vt & in verſibus vitia imitatus ſit.* Sic quidam verbis obſoletis, & quæ vix Euãder intelligat, frequentius immiſcendis, Plautinos ſe: & cum pro ſpondæis atque dactylis proceleuſmaticos & anapæſtos in heroicum carmen inſerſerint, merisſimos Virgilios arbitrantur: vt illi apud Quintil. Cicerones, qui periodum terminabant verbis iſtis, *eſſe videatur.* Quam egregiè ille poetarum latinorum Imperator ætatis cuiuſq; mores notat? quàm pulchre ſuas cuiq; partes mandat? quàm fæliciter naturam exprimit? quantus in eo amor vetuſtatis? quantum artis? quantum prudentiæ? quantum iudicij?

iudicij? ſuaues miſcet affectus, iucunda habet epiſodia, aptè digreditur, ſumma in eo caſtitas ſermonis, magna grauitas ſententiarum, ſimilitudinum, comparationum mirifica venuſtas. Verecũdus in fabulis, grauis, accuratus, vt nullus alius. Nihil Homero addere, huic nihil poſsis demere. Hæc & alia quã plurima imitari præſtabit ex Virgilio, quam verſiculos imperfectos, (quod quidam in ſuo poemate de animi immortalitate per κακοζηλίαν admittere non dubitauit) alienos pedes, & ſimilia. Omnis autem labor eo impendendus, ne, quæ dicimus, illorũ, ſed noſtra videantur: quamuis doctos viros, vnde illa hauſerimus, non fallat. Virgilius tamen, Macrobio teſte, multa tranſtulit, quæ vnde trãſtulerit, difficillimè cognoſci poteſt. Eundem aſſerit & iudicio transferendi, & modo imitandi conſecutum eſſe, vt, quod apud illum legimus alienum, aut illius eſſe malimus: aut melius hîc, quam vbi natum eſt, ſonare miremur.

Præclaram bene imitandi rationem tradit Demetrius. Explicans enim formam dicendi magnificam, docet immiſtis poetarum locis grandem & magnificam fieri orationem. Quem modum facit bipartitum. Alij nuda poetarum imitatione vtuntur, & quæ potius verborum tranſpoſitio, quam imitatio vocari debet, quod ſolet Herodotus: apud quem cum id frequens ſit, exemplum nõ ponit. Alij diuerſam tenentes viam, quod à poetis ſumunt, tegunt, occultant, quodq; aliorum eſt, ipſi proprium ac ſuum efficiunt. Profert locum Thucydidis. Homerus in Odyſſea ſitum Cretæ, & naturam ac fertilitatem deſcribens, inquit.

Κρήτη

Κρήτη τις γαῖ᾽ ἔστι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ

Καλή τε καὶ πίειρα, περίρρυτος.

Homerus in magnitudine inſulæ declaranda vſus eſt verbo περίρρυτος. Thucydides autem in 4. ait oportere Græcos, qui in Sicilia habitabant, concordia iungi, cum ſint incolæ eiuſdem telluris, & περιρρύτου, circumfluæ, & vndique mari cinctæ: & cum eadem omnia dixerit Thucydides quæ Homerus, telluremq́ (χῶραν) pro inſula, & περίρρυτον eodem pacto, tamen aliud dicere videtur, quia nõ ad magnitudinem, ſed ad concordiam ipſis vſus eſt. Hūc quoque aptiſsime referas illa Senecæ ex epiſt. quæ eſt de ratione ſtudij. Apes imitari præcipit, quas videmus volitare per florea rura, & ſuccos ad mellificandum idoneos quærere. *Nos ſimiliter, quæ ex diuerſa, ſeu multa vnius lectione congeſsimus, ſepararare debemus: deinde adhibita ingenij cura & facultate in vnum ſaporem varia illa libamenta confundere: vt etiamſi apparuerit vnde ſumptum ſit, aliud tamen eſſe, quã vnde ſumptum eſt, appareat. Quod in corpore noſtro videmus ſine vlla opera noſtra facere naturam. Alimenta quæ accepimus, quamdiu in ſua qualitate perdurant, & ſolida innatant, ſtomacho oneri ſunt. At cum ex eo quod erãt mutata ſunt, tunc demum in vires & in ſanguinem tranſeunt. Idem in his quibus aluntur ingenia præſtemus: vt quæcũque hauſimus, non patiamur integra eſſe, ne aliena ſint, ſed cõcoquamus illa.* Halicarnaſſæus, exprimendæ etiam orationis ſimilitudo, inquit, ita demum paritur, ſi quis imitatione expreſſerit illud, quod apud vnũquenque ex multis videtur eſſe præſtantiſsimum. Quemadmodum, ſi quis multis ex fontibus riuũ quẽdam deducens in animum ſuum deriuet. Ad-

hibet rei declarandæ cauſſa exemplum Zeuxidis, quod feſtiuè narrat prooemio 2. de Inuent. M. Tullius.

DE ARGVMENTO VIRIBVS conuenienter ſumendo, deq; carminis & poeſeos genere deligendo.

CAPVT XI.

PERBENE Horatius monuit, non eſſe grandius imponendum onus humeris, quam ſuſtinere queant, materiamq; ſcriptioni deligere demum eam oportere, quæ exploratis ac tentatis antea diligenter viribus conuenire ſentiatur. Quod ſi nos viribus noſtris metiemur, & par onus ingenio doctrinæq; noſtræ ſubierimus (neq; enim omnia poſſumus omnes) promittit, nec verba nobis, nec diſpoſitionem atq; ordinem (ſine quo nihil lucidum, omnia perturbata & obſcura fiunt) defuturum.

Sumite materiam veſtris qui ſcribitis æquam
Viribus, & verſate diu quid ferre recuſent,
Quid valeant humeri: cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.

Alioqui propter imbecillitatem ingenij, & orationis paupertatem in medio conatu ſubſiſtere, inceptúmque curſum interrumpere compellemur: quomodo laſciuienti mulo apud Æſopum vſuuenit, qui ſuum patrem equum fuiſſe gloriabatur. Ouidius 2. Triſt. poſtquam ſemet accuſauit, quod non

non relictis nugis amatoriis res bello geſtas; res populi Romani, atq; adeo Aug. Cæſaris ad poſteritatis memoriam verſibus commendaſſet, tandem ita ſe purgat,

Arguor immeritò: tenuis mihi campus aratur,
Illud erat magnæ fertilitatis opus.
Non ideo debet pelago ſe credere, ſi qua
Audet in exiguo ludere cymba lacu,
Forſan in hoc, dubitem, numeris leuioribus aptus
Sim ſatis, in paruos ſufficiamq; modos.
At ſi me iubeas domitos Iouis igne gigantes
Dicere, conantem debilitabit onus.
Diuitis ingenij eſt, immania Cæſaris acta
Condere, materia ne ſuperetur opus.

Et poſt multa in eodem libro ad Auguſtum ſcripto.

Bella ſonant alij telis inſtructa cruentis,
Parsq; tui generis, pars tua facta canit.
Inuida me ſpatio natura coercuit arcto,
Ingenio vires exiguaſq; dedit.

Et lib. 2. de Ponto eleg. 5

Dum tamen in rebus tentamus carmina paruis;
Materiæ gracili ſufficit ingenium.

Conſultum proinde eſt, non ſubito Iliadas; & gigantomachias captare, argumenta, inquam, operoſa, longa, difficilia: id enim quid aliud fuerit, quam cereis pennis volitare? Res ludicras principio canamus: ipſi quoq; culicem noſtrum, aut araneolum, aut formicam, aut batrachomyomachiã, aut apologos Æſopicos habeamus. Iocemur epigrammatiis: quædam puſilla, & contractiora poemata, ſed venuſta & ingenioſa extundamus, donec humeri vitulo ferendo aſſueti, bouem geſtare

C 2 poſsint

poſsint. Hæc ſunt poetarum tyrocinia, hæ primæ velitationes & progymnaſmata. Eiuſmodi argumentum eligemus, quod nobis plurimum blandiatur, & quo multum delectemur. Nam quæ ipſi noſtrum iudicium liberè ſecuti ad ſcribendũ proponimus, in iis tractandis, vt planum eſt, fælicio res ſumus, quam in iuſsis atq; imperatis. Ne primo illo impetu, qui plerunq; vehemens, nec ſatis conſideratus eſt, nos abripi ſinamus: néue extemplo, vt læta tempeſtas abblandita fuerit, ventis vela committamus. Quin prius aciem animi circumferentes, ipſum argumentum: illiúſq; partes quam accuratiſsimè expendamus, vſque dum ardor ille repentinus, atq; igneus aliquantulum deferueſcat, nóſq; prudentiam potius, quam temeritatem ſcribendi ducem auctorémq; ſequamur.

Quod de materia, ſiue argumentis dicebamus, hoc idem prorſus de genere carminis, quod materiæ congruens & accomodatum eſſe debet, intelligi poſtulamus: ne optet ephippia bos piger: optet arare caballus. In oratoribus fuerunt, qui in epidictico genere, & exornatione palmã auferrẽt: vt Græci illi, quos inter veluti lumen aliquod eluxit Iſocrates. Quidam in deliberationibus dandóque conſilio laudati ſunt, vt M. Tullius. Nonnulli iudicia cum magna commendatione & gloria tractauerunt, vt Demôſthenes: in quo genere cauſſarum Cicero plus defendendo, quam accuſando poteſt. At is omne punctum tulerit, qui in ſingulis primas tenere potuerit. Quod affirmaui de cauſſis, accipiatur etiam de tribus dicendi characteribus, ſublimi, infimo, & medio: in horum ſingulis per-

permulti, in omnibus ſimul perpauci claruerunt. Pari modo paucisſimi inueniuntur, qui poſsint, non dicam omne genus, ſed plura carminis ſeu poematis genera ſic ſcribere, vt cum omnem vituperationem effugerint, egregiam laudem adipiſcantur. Cernimus alios ad comœdiam, alios ad tragœdiam faciendam natos. Hic in lyrico, iſte in elegia, ille in epigrammate non perdit operam. *Vnumquodq; genus, inquit Cicero, diuerſum eſt à reliquis, & in ſingulis ſuus eſt cuiusq; certus ſonus, & quadam intelligentibus nota vox. Itaq; licet dicere, & Ennium ſummum epicum poetam, ſi cui ita videtur, Pacuuium tragicũ, & Cecilium fortaſſe comicum.* Ariſtoteles verò etiam in vna eadémque ſpecie poeſeos gradus quoſdam ponit, atq; alium alio excellentiorem eſſe poetam aſſerit: vt in tragœdia (cuius quatuor genera conſtituit) illum pro perfecto ducit, qui æque artificiosè & ſplendidè omnia tractare poteſt. Ac Perſianum quidem cum in aliis pleriſq; omnibus, tum hac in re locum habet,

Tecum habita, vt noris quam ſit tibi curta ſupellex.

Horatius nec grauem materiam, nec grande plenumq; carmen ſuſcipere eſt auſus: quod patet in Oda ad M. Vipſanium Agrippam, quæ eſt ſexta lib. 1. Virgilius ſi elegos feciſſet, credo, conceſsiſſet Propertio & Tibullo: ſicut contra hi in epico longe inferiores illo extitiſſent. P. Ouidius in hexametro nequaquam Maronis excellentiæ reſpõdit. Horatius (vt hunc rurſus nominem) aperte indicat ſe heroico carmini condendo imparem, negatq; in ſe poetæ nomen conuenire, tametſi hexametrum faciat: quia ſatis non ſit, verſum ſuis pedibus claudere: maiora & plura experti.

Primum ego me illorum dederim quibus eſſe poetas
Excerpam numero: neq; enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatis: neq; ſi quis ſcribat vti nos
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poetam.
Ingenium cui ſit, cui mens diuinior atq; os
Magna ſonaturum, do nominis huius honorem.

At in lyricis ferire illũ videas ſublimi ſydera vertice. Quin de ſe prædicare non eſt veritus, in hunc modum alloquens Melpomenen Ode 3. lib. 4.

Totum muneris hoc tui eſt
Quod monſtror digito prætereuntium
Romanæ fidicen lyræ.

Et alibi.

ſume ſuperbiam
Quæſitam meritis, & mihi Delphica
Lauro cinge volens Melpomene comam.

Martialis nihil niſi epigrammata ſcribere potuit. Quid potuerit Propertius, clare eius indicãt monumenta, & elegia 1. lib. 2. Catullus in elegia aliquanto horridior, & aſperior: in iambis & hendecaſyllabis plane ſingularis. Plautus facetiis & arte comica, iudicio Sedigiti ſecundas occupat: qui nũquam fortaſsis hexametrum, aut lyricum tolerabile feciſſet. De Terentio Quintilianus, maiorem gratiam habiturum fuiſſe, ſi intra trimetros conſtitiſſet. Capiat ergo adoleſcens aptum ſibi, & idoneum naturæ ſuæ poematis, & carminis genus, in quo præcipue excolendo multùm temporis atq; ſtudij conſumat.

CON-

CONQVIRENDAM PRIVS RERUM ac verborum ſupellectilem, & de tranquillitate animi, ac ſeceſſu.

CAPVT XII.

PERELEGANTER quidam poetã cum nauta, ſcriptionem cum mari conferentes, docent commeatum eſſe ante prouidendum, quàm inſtituatur nauigatio. Volunt nos priuſquã ad conficiendum poema, longius præſertim, accingamur, multam & magnam rerum atq; verborum (quibus duobus omnis conſtat abſoluiturq́; oratio) ſupellectilem comportare, & vndiq; conquirere. Ex arca plena ſumptum facere periucundum eſt: durum contra, impendere quæ nondum poſſederis: & magnæ temeritatis, nondum cæſa, & conuecta materia aggredi ad ædificandum. Et hoc quidem præceptum adhuc generale eſt, de rebus ſcilicet ac verbis ad poema neceſſariis, ante quaſi in theſaurum reponendis. Commendantur, qui cum nunquam non ſtudioſe attentéque, tum ſub illud tempus longê ſtudioſius attentiúſq; veteres poetas legunt, quo ſunt carmina ſcripturi: ibiq́ue inſtar apum per amœniſsimos campos, & floriferos ſaltus diuagantes, tanquam è floſculis decerpunt, vnde mel conficiant. Adde quod lectione illa diligenti decãtatiſsimus ille furor, de quo cap. 1. excitatur, animúſq; noſter quaſdam ideas, ſpecies,

formas, exemplaria, aut quocunq; tandem nomine vocare malumus, concipit longè præclariſsima, atque pulcherrima, quæ deinde rebus ad ſcribendum ſubiectis conatur imprimere. Ex quo conſequitur, vt iam effectum poema eruditis hominibus, quiq; tritas habent aures notandis generibus poetarum, lectu ſit quam gratiſsimum: propterea nimirum, quod plures locos inſignes ex optimis poetarum ingenioſè imitatos deprehendunt. Deniq; ſicut qui in tabernis aromaticis, & vnguentariis diu ac multum verſantur, quiq; aromata, vnguentaq; manibus contrectant, odorem retinent: ſic plane, qui iſtas illuſtrium poetarum arculas, & myrothecia frequenter inſpexerit, ac legendo, relegendo fragrantiſsima pigmenta verſauerit, ipſe odorem quendam ſuauiſsimum lectoribus præbebit. Neq; in vna tantum parte, aut altera, verùm tota ſcriptione illorum quam ſimillimus euadet.

Illa duo quoq; carminibus multò rectius faciliúſq; componendis non mediocre præſtabunt auxilium. Vnum eſt, mens pacata, mens alia quauis ſollicitudine vacans, angore & perturbatione omni ſoluta prorſus atque libera. Animus diſtractus, nulla in re munus ſuum fungi probe ac decenter poteſt: ne dum vt pariendis verſibus ornatiſsimis idoneus videatur: quos ſi quis cura, attentione, iudicio indigere non putat, ipſe iudicio indiget. Profectò non tantum apud ſe, ſed etiam in ſe tota mẽs noſtra eſſe debebit, ſi, quod dicebam, verſus laudabiles, & quaſi tornatiles dare volet. Vidit hoc & ſenſit M. Tullius, qui ad Q. F. epiſt. 4. lib. 3. *de verſibus, inquit, quos tibi à me ſcribi vis, deeſt mihi quidẽ opera,*

qua

qua non modo tempus, ſed etiam animum vacuum ab omni cura deſiderat. P. Ouidius hoc ipſum non ſemel indicauit, docuitq́ hanc ipſam eſſe cauſſam, cur tam difficulter verſus ſcriberet: quia ſcilicet pæne quotidiano timore periculorum ac trepidatione iactaretur.

carmina lætum
Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.
Carmina proueniunt animo deducta ſereno,
Nubila ſunt ſubitis tempora noſtra malis.

Idem, quomodo in tempeſtatum procella, animi ſtatu perturbatiſsimo verſus facere potuerit, miratur, & ait,

Quod facerem verſus inter fera murmura ponti,
Cycladas Aegeas obſtupuiſſe puto.
Ipſe ego nunc miror tantis animiq́ mariſq́
Fluctibus ingenium non cecidiſſe meum.

Demoſthenem Fabius commendat, qui ſe in locum, ex quo nulla exaudiri vox, nihilq́ proſpici poſſet, recondebat, ne aliud agere mentem cogerent oculi. Ideoq́ lucubrantes, inquit, ſilentium noctis, & clauſum cubiculum, & lumen vnum velut tectos maximè teneat. Noctem ego quoque verſibus faciendis, vt ille orationibus, opportunam eſſe arbitror, quam Græci non ſine cauſſa εὐφρόνην appellarunt, & conſultationibus accommodatam boni ſcriptores aſſerunt. Latebras etiam amplector, & loca planè ſola: quod item voluit Ouidius, vt illud ſuperius, animum ſcilicet curis non impeditum.

Carmina ſeceſſum ſcribentis, & otia quærunt.

Sed illi loci, in quibus eſt ſenſibus blandiẽs amœ-

nitas, ſyluæ, horti, nemora, ruſcula, vbi frondeſcunt arbores, pubeſcunt vites, ſegetes largiuntur fruges, vbi obliquo laborat lympha fugax trepidare riuo, tales, inquam, loci poetis aptiores & proprij videntur. Atque Horatius tales receſſus inprimis adamauit, eosq́ poetis frequentandos ſuaſit.

me gelidum nemus
Nympharumq́ leues cum ſatyris chori
Secernunt populo.

Et epiſt. 2. lib. 2.

Præter cætera Romæ méne poemata cenſes
Scribere poſſe inter tot curas, totq́ labores?

Et paulò poſt.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit Vrbem.

Ouidius, inde ad finem elegiæ, vnde ſuperiores verſus attuli, veniam à lectoribus petit his verbis.

Quo magis his debes ignoſcere, candide lector,
Si ſpe ſunt, vt ſunt, inferiora tua.
Non hæc in noſtris, vt quondam, ſcripſimus hortis,
Nec conſuete meum lectule corpus habes.
Iactor in indomito brumali luce profundo,
Ipſaq́ cæruleis charta feritur aquis.

DE IVDICIO.
CAPVT XIII.

IN poeticis nulla res tanti eſt momenti, quanti iudicium, nec eſt aliud quidquam, cuius maior ſit vel commendatio, vel admiratio. Difficultas autem prope maxima, cum id arte præceptisq́ tradi

tradi vix poſsit: quia potius naturæ munus quoddam eſt atque illuſtre beneficium. Nullus locus æquè lubricus, nihil in quo & frequentius, & grauius, & à pluribus offendatur. Acre igitur, perſpicax, ſincerum & excellens iudicium non contingit omnibus, etiam quib⁹ alioqui nobilius natura concesſit ingenium: ſunt enim, vt clarum eſt, non ſemper cõiuncta. Ouidius & Virgilius putantur æquales fuiſſe ingeniis, iudicio non item: quo quidẽ Virgilius nõ ſolùm Naſonem, verumetiam ipſum poetices parentem Homerum vicit: à quo viciſsim ingenij & naturæ p̃ſtantia longè ſuperatur. Priuſquam ſcribere inſtituas, dum ſcribis, poſtquã ſcripſiſti, ſiue imiteris aliq̃d, ſiue ex te natum proferas, ſiue hoc, ſiue illud agas, quocunq; modo rem tractes, nuſquam non opus erit iudicio. Multi in omnem partem lapſus, quos vitare non poterit, qui non animaduerterit: non autem animaduertet, quem iudicij acrimonia ſubtilitasq; deſtituerit. Nihil aptius dici poteſt, opinor, quam iudicium eſſe oculum ingenij, ſine quo etiam videntes nihil vident, & quodammodo in tenebris ſaltant. Sæpè autem euenit (id quod meam ſtabilit ſententiam) vt dum vnam vitare culpam contendimus, & dum re ipſa vitamus, in aliam quandam ſtultitia noſtra, & imprudentia incidamus. Scitè Horatius.

Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.

Cum ergo magna ſit laus iudicij, patet iam, patebitq; magis, non mediocrem quoque illius eſſe neceſsitatem, & difficultatem non minimam. *Vt in vita, inquit, M. Tullius; ſic in oratione nihil eſt difficilius,*

quam

quam quid deceat videre: πρέπον appellant Græci, nos dicamus ſanè decorum, de quo & præclarè multa præcipiuntur, & eſt res cognitione digniſſima. Huius ignoratione non modo in vita, ſed ſæpiſſimè in poëmatis, & in oratione peccatur. Hinc Flaccus.

Maxima pars vatum, pater & iuuenes patre digni,
Decipimur ſpecie recti. Breuis eſſe laboro,
Obſcurus fio: ſectantem leuia nerui
Deficiunt, animiq́; : profeſſus grandia turget:
Serpit humi tutus nimium timiduſq́; procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter vnam,
Delphinum ſyluis appingit fluctibus aprum.

Quibus ille verbis vniuersè docet, quam limato & acri iudicio præditum eſſe poetam oporteat, vt vitioſa à rectis diſtinguere, & illa reiicere, iſta ſequi in ſcribendo queat. Niſi prudentiſsimus & exercitatiſsimus veri falſiq́; notas internouerit: adeo tenues obſcuræq́; ſunt. Ponit autem, ſi aduertas, quinque vitiorum exempla Horatius. Vt apertius loquar, nuſquam minus indulgere nobis, nuſquam magis ſuſpecti nobiſmetipſis eſſe debemus, quam cum de noſtris iudicamus. Hîc quidem à doctis eſt notatus Ouidius, qui tamen potius noluit, quam non potuit incorruptè de ſuis ſcriptis iudicare, & adhibita lima eadem perpolire. Nec ille vitia ſua ignorauit, ſed amauit: vt non immeritò Fabius affirmet, maluiſſe ingenio indulgere, quam temperare: nec iudicium ei defuiſſe, ſed animum, vt Seneca dixit. Rogârant hunc poetam eruditi quidam homines, ne iniquè ferret tres verſiculos in operibus ſuis aut mutari, aut induci. Permiſit, ea conditione tamen, vt ſibi liceret tres

excipe-

excipere, quos voluiſſet. Poſtero die cum ad eum amici illi reuertiſſent, iidem prorſus & in Ouidij, & in horum tabellis notati apparuerunt. Fideliter monuit Horatius, vt ne nimium noſtro iudicio tribuamus: ſed alios quoq; poematum noſtrorum iudices & arbitros adhibeamus: nam duo oculi plus vident, quam vnus.

Tu nihil inuita dices facieſq; Minerua,
Id tibi iudicium eſt, ea mens. Si quid tamen olim
Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aures,
Et patris, & noſtras.

Iam quod aliis faciendum ſuaſit, id ipſemet fecit: nam ad Tibullum ſcribens epiſtola quarta, libro primo ſic orditur.

Albi noſtrorum ſermonum candide iudex.

In Harmonide refert Lucianus, hunc à Timotheo aliquando quæſiuiſſe, quonam pacto ex arte muſica citò poſſet in ora hominum peruenire. Timotheum reſpondiſſe: ſi peritioribus & optimatibus placeret. Hoc conſilium quia contempſit Harmonides, & quam maximo ſpiritu tibias inflauit, notior quidem factus non eſt, cum ſpiritu autem vitam amiſit. Hoc eo pertinet, vt à doctioribus, & prudentioribus nos emendari non recuſemus, & quod vel ingenio vel iudicio noſtro deeſt, id ab aliis mutuari ne erubeſcamus.

DE

DE ERRATIS POETARUM.

CAPVT XIV.

SVNT peccata quędam poetarum, quibus danda eſt venia: ſunt quædam cōtra, quibus danda non eſt, quæ appellemus ſanè vitia: quo in genere numerabuntur, quæ cap. ſequenti explicabimus. Peccata igitur illa priora vel ex aliqua incuria (neque enim ſemper vigilāt, & ad id quod agunt omnes animi ingeniiq́ partes adhibent poetæ) vel ex imbecillitate quadam humana exiſtunt: qua accidit, vt quamuis magno ſtudio elaborantes, non poſsimus vſquequaq́, in longo pręſertim opere, omnem prolapſionem effugere. Adde quod in corpore venuſto non adeo dedecet vnus aut alter næuus. Verumenimuerò hæc ipſa peccata multis, & egregiis virtutibus compenſari debent: ſicut facere nouimus Homerum, Virgilium: qui ambo cum dormitēt (rarius tamen Virgilius) ſæpius multo vigilantes ac boni reperiuntur. Quod ſi quis velut malus librarius ſemper in eadem litera pingenda, aut tanquam malus citharœdus ſemper in eadem chorda pulſandā erraret, is in vitio poneretur. Hanc veniam exiſtimant nonnulli epicis concedendam potius, quam dramaticis. Epici magnám rerum varietatem complectuntur, & opera longiora contexunt, in quibus fas eſt obrepere ſomnum. Comici autem, & Tragici vnum quoddam argumentum, & actionem

nem vnius, ſummum duorum dierum proponunt ſibi, ſuumq; finem aſſequi, & ſuo muneri reſpondere negotio minore poſſunt. Merentur veniam, & ad hunc locum referri poſſunt peccata, quæ ab Ariſtotele dicuntur κατὰ συμβεβηκὸς per accidens, vt loquuntur philoſophi, quæ non ad poeticam diſciplinam, ſed ad quaſdam alias facultates ſcientiasq; pertinent: quæ fortuita ſunt, nec malo conſilio, verùm ignoratione aliqua, aut falſa opinione committuntur. Hæc poetæ exiſtimationem non lædunt, modo in reliquis ſcopum attingat. Tales lapſus ſunt in geographia, & medicina apud Homerum. Tale peccatum Maronis, qui Aeneam in Africa 7. ceruos iaculis proſternentem fingit, cum Africa ceruis careat. Tale Pindari, ceruæ cornua tribuentis: ita enim putabat, cùm hoc animal fortaſsis nunquam vidiſſet. Sunt alia errata ſecundum ipſam artem poeticam, quæ vocãt καθ' αὑτὴν: hæc ignoſci non poſſunt: quando nimirum in imitatione ipſa labitur poeta, & conatur exprimere id, quod fidem excedit, quod eſt ἀδύνατον. Aut ſi poteſt fieri, ipſe tamen non ita imitatur vt poteſt, vel potius vt debet fieri. Sunt nihilominus alij poetæ, quibus ideo nulla tribuenda eſt venia, quod duabus de cauſsis negligenter ſcribunt (nam quod de iambographis ab Horatio dictum eſt, ad omnes accommodabitur) tum quod confidunt, non omnes ſua peccata perſpecturos: tum, etiamſi nemo non facilè perſpecturus ſit, quod veniam ſeſe impetraturos confidunt. At Horatius, non idcirco affirmat, licenter oportere

nos

nos ſcribere, immo verò nihil peccare in ſcribendo, & arbitrari, omnes errata noſtra animaduerſuros, & ita demum tuti erimus: neque ſperare nos impune peccaturos, & ita cauti erimus, cum ipſi ſpem veniæ omnem nobis præciderimus. Denique parum eſt non peccare: oportet rectè facere, ſi laudem atque præmium mereri medi-tere.

Non quiuis videt immodulata poemata iudex,
Et data Romanis venia eſt indigna poetis.
Idcircóne vager, ſcribamq́; licenter? an omnes
Viſuros peccata putem mea tutus & extra
Spem veniæ cautus? vitaui deniq́; culpam,
Non laudem merui.

DE VITIIS CARMINVM, ET horum caſtigatione.

Capvt XV.

Accvratvs dicendi magiſter Quintilianus, quo loco de oratoria emendatione diſputat, ea dicit, quæ ego, quoniam vitia perſimilia ſunt, ad poeticam orationem emendandam, non incommodè retulero. *Huius, inquit, operis eſt, adiicere, detrahere, mutare: ſed facilius in his, ſimpliciusq́; iudicium, quæ replenda, vel deiicienda ſunt. Premere verò tumentia, humilia extollere, luxuriantia aſtringere, inordinata dirigere, ſoluta componere, exultantia coercere, duplicis operæ: nam & damnanda ſunt, quæ placuerunt, & inuenienda quæ fugerunt.* Horatius, (quem ſecutus videtur Quintilianus) vbi munus & offi-

& officium boni cenſoris ſeu emendatoris explanat, & quid agere ille debeat, clariſsimis verbis prudentiſsimè oſtendit, ſeptem vitia enumerat, quæ quidem omnia ad quatuor ordines, ſiue claſſes, ſiue capita reuocari poſſunt. Aut enim ſuperuacanea amputanda: aut omiſſa & neceſſaria ſuperaddenda: aut in locum deteriorum meliora reponenda: aut verba demum in alias ſedes, quò numerum concinniorem leuioremq́; efficiant, transferenda ſunt: quæ rationes Græcè ἀφαίρεσις, πρόσθεσις, μεταβολή, μετάθεσις, latinè, ademptio, additio, commutatio, tranſiectio. In his non ſinceri tantùm caſtigatoris, verumetiam ſcriptoris induſtrij munus & officium cernitur: qui quidem reprehendet verſus parum ſedulò, & ſinè artificio à ſe confectos, ſeu otioſos, vt quidam (inertes) interpretantur, in quibus videlicet nulla eſt vel vtilitas, vel delectatio: qui idcirco ad finem poetis conſtitutum nihil faciunt. Aſperos autem propter voces duras: propter vocalium, & conſonantium crebriorem concurſum, ſeu ingratam eiuſdem literæ repetitionem: qualis eſt ille lippis & tonſoribus notus.

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tuliſti,

tales, inquam, non etiam præteribit inemendatos. Sunt quidam præterea nullis penitus neque verborum, neque ſententiarum luminibus ornamentisq́; conſpicui: immo verbis incultis, inquinatis, ſordidis referti, quos bella tralatione incomptos vocat Horatius. Quid his fiet? tranſuerſo calamo delebuntur, quod Græcis eſt ὀβελίζεσθαι.

nos ſcribere, immo verò nihil peccare in ſcribendo, & arbitrari, omnes errata noſtra animaduerſuros, & ita demum tuti erimus: neque ſperare nos impune peccaturos, & ita cauti erimus, cum ipſi ſpem veniæ omnem nobis præciderimus. Denique parum eſt non peccare: oportet rectè facere, ſi laudem atque præmium mereri meditere.

Non quiuis videt immodulata poemata iudex,
Et data Romanis venia eſt indigna poetis.
Idcircòne vager, ſcribamq; licenter? an omnes
Viſuros peccata putem mea tutus & extra
Spem veniæ cautus? vitaui deniq; culpam,
Non laudem merui.

DE VITIIS CARMINVM, ET horum caſtigatione.

CAPVT XV.

ACCVRATVS dicendi magiſter Quintilianus, quo loco de oratoria emendatione diſputat, ea dicit, quæ ego, quoniam vitia perſimilia ſunt, ad poeticam orationem emendandam, non incommodè retulero. *Huius, inquit, operis eſt, adiicere, detrahere, mutare: ſed facilius in his, ſimpliciusq; iudicium, quæ replenda, vel deiicienda ſunt. Premere vero tumentia, humilia extollere, luxuriantia aſtringere, inordinata dirigere, ſoluta componere, exultantia coercere, duplicis operæ: nam & damnanda ſunt, quæ placuerunt, & inuenienda quæ fugerunt.* Horatius, (quem ſecutus videtur Quintilianus) vbi munus & offi-

& officium boni cenſoris ſeu emendatoris explanat, & quid agere ille debeat, clariſsimis verbis prudentiſsimè oſtendit, ſeptem vitia enumerat, quæ quidem omnia ad quatuor ordines, ſiue claſſes, ſiue capita reuocari poſſunt. Aut enim ſuperuacanea amputanda: aut omiſſa & neceſſaria ſuperaddenda: aut in locum deteriorum meliora reponenda: aut verba demum in alias ſedes, quò numerum concinniorem leuioremq́ efficiant, transferenda ſunt: quæ rationes Græcè ἀφαίρεσις, πρόσθεσις, μεταβολὴ, μετάθεσις, latinè, ademptio, additio, commutatio, tranſiectio. In his non ſinceri tantùm caſtigatoris, verumetiam ſcriptoris induſtrij munus & officium cernitur: qui quidem reprehendet verſus parum ſedulò, & ſinè artificio à ſe confectos, ſeu otioſos, vt quidam (inertes) interpretantur, in quibus videlicet nulla eſt vel vtilitas, vel delectatio: qui idcirco ad finem poetis conſtitutum nihil faciunt. Aſperos autem propter voces duras: propter vocalium, & conſonantium crebriorem concurſum, ſeu ingratam eiuſdem literæ repetitionem: qualis eſt ille lippis & tonſoribus notus.

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tuliſti,

tales, inquam, non etiam præteribit inemendatos. Sunt quidam præterea nullis penitus neque verborum, neque ſententiarum luminibus ornamentisq́ conſpicui: immo verbis incultis, inquinatis, ſordidis referti, quos bella tralatione incomptos vocat Horatius. Quid his fiet? tranſuerſo calamo delebuntur, quod Græcis eſt ὀβελίζεσθαι.

Contra quidam interdum nimis ſuperbiũt, nimis luxuriant, nimium grandiloqui, picti & floridi ſunt: hos comprimet, ac circumcidet poeta diligens. Obſcuros & parum apertos illuſtrabit, ne opus ſit Oedipo ad intelligendum. Eſt quando verſus euadunt ambigui, idq́ aut ſecundum vocem vnam, id eſt, ὁμώνυμον, aut ſecundum ſe totos, quæ ἀμφιϐολία dicitur, quos proinde neſcias, vtro ſenſu accipias, qualis ille,

Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe.

Ambiguitas igitur tollenda eſt, quamuis in iocis & ſalibus multum valeat. Ad extremum mutanda mutentur, inepta aptioribus, inutilia vtilibus, leuia grauibus, minus ſignificantia ſignificantibus, impropria propriis, ſtolida ſapientibus, &c. nec vero ſimpliciter de labore atq́ opere ſuo iudicabit poeta: ſed perſonam ſeueri & incorrupti iudicis aſſumet, ac ſibi Ariſtarchus fiet.

DE DILIGENTIA EMENDAtionis, & recognitionis.

CAPVT XVI.

NON minus verè quam doctè Fabius, emendationem videri partem ſtudiorum longè vtiliſsimam: neque enim ſine cauſſa creditum eſſe, ſtylum non minus agere cum delet. Longè plus laudis & gloriæ in corrigendo & illuſtrando, quam in componendo poſitum eſt. Plutarchus repetit hanc Polycleti ſententiam, χαλεπώτατον εἶναι

εἶναι τὸ ἔργον, ὅταν ἐν ὄνυχι ὁ πηλὸς γίνεται, difficillimũ eſſe opus, cum lutum eſt intra vngues, hoc eſt, cum ad vnguem abſoluitur. Et ſatius eſt premere aliquandiu, quod promere velis, quam inculta & vitioſa reuocare, cum euulgata ſint: neſcit enim vox miſſa reuerti, ἔπεα γὰρ πτερόεντα, vt ſæpe Homerus. Ceruus vbi cornua depoſuit, metuit, ac prodire non audet. Eo vſque autem latet, dum ſe marem teſtari queat, recuperatis cornibus. Hoc in noſtris edendis, imitari deberemus, & ea, donec luce digna fierent, maturitatemq́; conſequerentur, occultare. Non imitari Calliphanem ineptum poetam, qui ſe libera & pedibus vincta oratione multa conſcribere gloriabatur, & tribus, aut quatuor verſibus compoſitis, in cœtu eos literatorum pronuntiabat, vt eruditi nomen conſequeretur. In crebra igitur & ſolerti emendatione permultum eſt ſitum, cuius negligentiam in poetis Romanis reprehendit Horatius.

Nec virtute foret, clariſue potentius armis,
Quam lingua Latium, ſi non offenderet vnum
Quemq́; poetarum lima labor & mora.

Mox in perſona Piſonum ad eam nos hortatur.

Vos ô
Pompilius ſanguis carmen reprehendite quod non
Multa dies, & multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non caſtigauit ad vnguem.

Et ſat. 10. lib. 1.

Sæpe ſtylum vertas, iterum quæ digna legi ſunt
Scripturus.

P. Virg. certè ex induſtria emendandi ſummã ſibi laudem cõparauit: qui teſte Donato cũ Georgicῶν

libros componeret, quotidie mane plurimos verſus meditatus dictabat, eosq́; per totum diem retractando ad paucißimos redigebat: non abſurde carmen ſe vrſæ more dicens parere, & lambendo demum effingere. Conſtituit præterea in Græciá & Aſiam proficiſci, totoq́; triennio Æneidem limare ac perpolire: ſed mors bonum conſilium diſturbauit. Quocirca teſtamento iuſsit eam comburi: maluit ſiquidem prorſus non extare ápud poſteros, quam inemendatam extare. Idem voluit ſuis Metamorph. libris facere Ouidius, cum in exilium deportaretur: verum amici iam deſcripſerant. Quædam nihilominus ſcripta ſua, vt vitioſa, incendiſſe confitetur eleg. 10. lib. 4. Triſt. Non eſſe porrò emendatam Metamorphoſin affirmat ipſe Triſt. 1. & 3. Quamobrem iuſta vituperatione non carent, qui carmen ſuum, vt primum ſcripſerunt, euulgant, famam & celebritatem immoderate ſitientes. Atque ita celeriter nata celeriter intereunt. Plutarchus in Pericli, ἡ γὰρ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχέρεια, καὶ ταχύτης οὐκ ἐντίθησι βάρος ἔργῳ μόνιμον, οὐδὲ κάλλους ἀκρίβειαν, ὁ δ᾽ εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προσδανεισθεὶς χρόνος, ἐν τῇ σωτηρίᾳ τοῦ γενομένου τὴν ἰσχὺν ἀποδίδωσιν, *nam operis facilitas celeritasq́; non addit illi pondus ſolidum, aut duraturum, neq; exactam pulchritudinem: at temporis longinquitas labori velut fænerato accedens, ei quod naſcitur, robur firmitatémque adiicit.* Seneca nihil ordinatum eſſe ſcribit, quod præcipitatur, & properat. Iſocrates decennium conſumpſit in emendando panegyrico vt Fabius, immo 3. olympiadas, vt Plutarchus auctor eſt. Ariſtides

M. Impe-

M. Imperatori ſciſcitanti, quando ipſum aditurus foret, reſpondit: hodiernum diem exime, at cras audies, οὐ γὰρ ἐσμὲν τῶν ἐμούντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβούντων, neque enim ſumus de numero vomentium, ſed elaborantium. Agatarchus pictor, vt narrat Val. Max. ingentes ſibi ſpiritus ſumebat de pingendi celeritate: id poſtquam intellexit Zeuxis, *diu, inquit, ego pingo, quia pingo æternitati.* Pictori non admodum perito de celeritate glorianti, ac tabula demonſtrata illam modo à ſe pictam iactanti, Apelles reſpondit: *etiam te tacente res loquitur, ex tempore pictam.* Horatius.

nonumq; prematur in annum.
Membranis intus poſitis delere licebit
Quod non edideris, neſcit vox, miſſa reuerti.

Vbi ad exemplum Cinnæ videtur reſpexiſſe, qui poema quod Smyrnam inſcripſerat, totis 9. annis perpoliuerat, de quo Catullus.

Smyrna mei Cinnæ nonam poſt deniq; meſſem
Quam capta eſt, nonamq; edita poſt hyemem.

Hæc eò dicuntur, vt ſciamus nõ eſſe feſtinandum. Optimum verò emendandi genus aſſerit eſſe Fabius, ſi ſcripta in aliquod tempus reponantur, vt ad ea poſt interuallum, velut noua atque aliena redeamus: ne alioqui nobis tanquam recens editi fœtus blandiantur. Addit deinde, vt emendatio ipſa finem habeat. *Sunt enim qui ad omnia ſcripta tanquam vitioſa redeant, & quaſi nihil fas ſit rectum eſſe quod primum eſt, melius exiſtimant, quidquid eſt aliud, idq; faciunt, quoties librum reſumpſerunt, & ſi millies ſua deſcribant, ſemper mutant aliquid. Protogenes pictor nobilis tam improbo fuit ſtudio, tamq; indefeſſa pingendi cura, vt Apelli par in omnibus eſſe potuerit, ſi manum de tabula*

aliquando tollere potuiſſet. Simles ſunt iſti medicis ſeu chirurgis, ſanis partibus ſcalpellum adhibentibus, & integra ſecantibus atque vrentibus. Hinc fit, vt eorum ſcripta cicatricoſa, exanguia ſint, & ipſa cura, nimiaq; diligentia peiora. Quare ſit tandem quod placeat, aut certè quod ſufficiat: vt opus poliat lima, non exterat.

POETICARVM INSTITVTIONVM LIBER SECVNDVS.

DE EPOPOEIA.

QVID POTISSIMVM VELIT HOC nomen: item de verſu hexametro, & heroico: & quid ſit Epopœia.

CAPVT I.

ΕΠΟΣ valet verbum ſeu locutio, ποιεῖν. facere ſeu fingere, & ἐποποιΐα, quæcunq; ſiue ſolúta, ſiue ligata oratione expreſſa fictio. Ita erunt Epici, tum qui dialogos componunt, tum poetæ quilibet. Sed cum Epos propriè magisq; poeticam locutionem, propter eius nobilitatem (verſum ſcilicet) quam aliam ſignificet (vt ποιεῖν quoq; κατ᾽ ἐξοχὴν vatibus tribuitur) rurſum ob gra-

ob grauitatem,ſtabilitatem,amplitudinem,excellentiam ad hexametrum carmen transfertur, diciturq́ hæc poeſis ἐποποιΐα, & huius compoſitores Epici. Plato ſanè & Ariſtoteles ἔπος vocant. Et Cic. ad Q. F. Quod me hortaris vt abſoluam, habeo abſolutum, ſuaue mihi quidem vt videtur ἔπος ad Cæſarem.

A maieſtate item, ſiue vt eſt apud Demetrium, ὑπὸ μεγέθους, καὶ πρέπειν τοῖς ἥρωσιν, ob magnitudinem, & quia heroum perſonis conueniat (quia nimirum eo actiones heroum commodiſsimè & optimè imitamur) heroicum appellatur. Ob id Horatius nominauit fortè epos, eo ſenſu, quo Perſius robuſtum carmen, & alius in epitaphio Tibulli de Virgilio: Aut caneret forti regia bella pede. Nam res geſtæ regumq́ ducumq́, & triſtia bella ſubiiciuntur huic carmini. Hexametrum igitur ſemper appellare licebit: heroicum non ſemper: nempe ſi eo virorum fortium & inclytorum facinora non memorabuntur. Inter Græcos quidem Orpheus, Linus, Homerus ad hymnos deorum accommodarunt, qui cæleſtes habebantur heri, vt Catullus vocat, heroum ipſorum procreatores, quibus & nobilitatem dabant. Muſæus ad amores, infelices tamen atque tragicos, Leandri videlicet & Erus. Heſiodus, Nicander, Virgilius rei ruſticæ præceptiones eo complexi ſunt. Oppianus venatui & piſcatui: Aratus & Manilius aſtronomicis: Theocritus, Bion, & rurſum noſter Maro paſtoritiis luſionibus: Horatius, Perſius, Iuuenalis, & his maior natu Lucillius hominum vitiis inſe-

ctandis, & improbitate accuſanda verſus huiuſmodi celebrarunt, quæ ſatyræ dictæ. Poſſunt etiam epiſtolæ hexametris conſcribi, exemplo Horatij, & epigrammata exemplo Martialis. Epithalamia, genethliaca frequentius hexametris conſtare videas. Porrò res & perſonæ de quibus ante dictum, hexametris maximè conueniunt; neq; vſquam præterea tanta huius carminis maieſtas, dignitas, ſuauitas, ſonus perſpicitur, quam cum eidem argumenta illa grauitatis, amplitudinis, admirationis plena committuntur, vbi res nouæ, excellentes, mirificè, ſingulares finguntur: quales inprimis ſunt bellicæ: ſententiæ illuſtres interponuntur, verba delecta grauitate, ornatu, ſono, cōpoſitione, numero. Hîc ingenti ac magnifico ſpiritu confiſus poeta tubam inflare videtur, quod volebat Alexander: qui aſsiduo Homeri poeſin voluens, & aliquid quotidie ediſcens, non ad citharam, ſed ad tubam ea carmina canenda aſſeuerabat. Quam ob cauſſam Virgilius de bucolicis ſuis propter rerum verborumq; humilitatem confiteri non erubuit, ſe gracili auena carmen eſſe modulatum.

Ex his facilè quid ſit Epopœia cognoſcemus. *Eſt poeſis carmine hexametro illuſtres illuſtrium actiones per narrationem imitans.* Oportet ipſam imitari actionem: alioqui poeſis minimè vocabitur: quæ, poeſis, inquam, abſque imitatione, non tam imperfecta, quam nulla eſt, vt ex primo libro planiſſimè diſci potuit. Quod autem inſignes & memorabiles actiones imitatur, hoc ipſo à comœdia diſtat, in qua ſunt, exprimunturq; actiones humiles

perſo-

perſonarum ciuilium. Narratio eam à comœdia & tragœdia ſeparat: ſiquidem vtrobique aguntur res (quamobrem etiam dramata vocantur) non autem exponuntur. Carmine hexametro à reliquis generibus poeſeos diſtinguitur. Dramaticis enim fabulis iambus, quem Horatius alternis ſermonibus aptum eſſe dicit, aptior viſus eſt, quam hexametrum.

OBSERVANDA IN EPOPOEIA.

CAPVT II.

PRAECIPIVNT quidam Epico, nec inſcite, vti à rerum ſcriptoribus hiſtoriam, ſeu veteris alicuius & eximiæ rei memoriam hauriat: quandoquidē ipſa vetuſtatis commemoratio maiorem fabulæ fidē auctoritatemq́ parit. Maro aduentum Æneæ nauigationemq́; in Italiam nequaquam commētus eſt: ſed ab hiſtoricis petiuit. Nam & Liuius de eo, & ante Liuium alij memoriæ prodiderunt. Similiter argumenta tragœdiarum plerunq; nota ſunt: quoniam regum facinora, & calamitates latere non queunt: cum contra comœdiarum argumenta neſciantur, quod humiles & ignobiles actiones habent ad imitandum propoſitas. Sumet igitur Epicus argumentum ab hiſtoricis: qui ſi variauerint, ſequetur quem voluerit. Veruntamen à fama & memoria publica non diſcedet. In quo Virgilius, qui Didonem fœminam caſtiſsimam, vt ex Iuſtino & alijs liquet, amore Æneæ hoſpitis furentem finxit, quæ aliquot ante ſæ-

culis nata fuit, quam ille Italiam peteret, in reprehenſionem incurrit. Cæterùm quamuis hiſtoriam mutuetur Epicus, multa nihilominus ſuo iure fingit, variiſq́ue rationibus hiſtoriæ faciem in poematis ſpeciem vultumq́ commutat. Quin etiam allegoria res inuertit: & cum ab hiſtorico res indiuiduas ſumpſerit, ad vniuerſale, vt in ſcholis loquuntur, tranſit, de quo infra pluribus, cum de diſcrimine narrationis hiſtoricæ & epicæ diſſeremus. Ilias Homeri, magnanimi ac bellicoſi: Odyſſea prudentis, ciuilis ac togati hominis imago eſt. Æneis optimi & religioſiſsimi principis. Et cum idonea dicere vitæ propoſitum ſit poetis, quam aptè & iucundè id vterq́ præſtiterit, nihil opus eſt in præſens particulatim oſtendere. Iam hoc quoq́ neceſſariò monendum eſt, vt fabula, id eſt actionum conformatio, & diſpoſitio, vna ſit ſiue ſimplex, non multiformis. Licet enim in Epopœia plures actiones inſint, tamen ex omnibus, velut è pluribus membris vnum corpus, vna fabula componatur neceſſe eſt: ne forte monſtrum Horatianum naſcatur. Præterea dilatanda & amplificanda eſt Epopœia pluribus epiſodiis, ſiue digreſsionibus, quarum varietas leporem, ornatum, venuſtatemq́ magnam generat.

DE PRINCIPIO EPOPOEIAE: poſtea de Propoſitione.

CAPVT

CAPVT III.

DOCTORES eloquentiæ prudenter hoc in præceptis ſuis poſuerunt, vt orationum exordia temperamentum quoddam dictionis habeant: vt cincinnis, fucis, & induſtria comparatis ornamentis careant, ne ſuſpicio meditationis oratori officiat. Principia, inquit Cicero, verecunda, non elatis intenſa verbis, ſed acuta ſententiis. Et alibi. *Exordium ſententiarum & grauitatis plurimum debet habere, & omnino omnia, quæ pertinent ad dignitatem, continere in ſe: propterea quod id optimè faciendum eſt, quod oratorem auditori maximè commendat. Splendoris & feſtiuitatis & concinnitudinis minimum: propterea quod ex his ſuſpicio quædam apparationis & artificioſæ diligentiæ naſcitur, quæ maxime orationi fidem, oratori adimit auctoritatem.* Sic planè, quanquam heroicum poema ornatiſsimum ac politiſsimum eſſe debeat, quod tamē ad ingreſſum & principium eius attinet, rectè vult Horatius, illud non eſſe par ac ſimile reliquo contextui: ſed aliquanto ſiccius, demiſsius, ſimplicius: à quo omnis ingenij & doctrinæ oſtentatio, omnis granditas, nimius & exquiſitus abſit ornatus. Imitetur muſicū προάυλιον, quod videmus exilius eſſe minúſq; clarum. Ne ſit anfractu longo circunducta oratio: ne tralationibus audax: nihil magnificè promittat, ne plus æquo comparatum quidquam appareat. Attentiſſime inhæret lector ipſi principio: in quo non licet nobis libero curſu ferri, vt in progreſſu: quoniam animos velut captiuos nondum tenemus. Ergo Cyclicum poetam, circumforaneum quēdam ſeu rhapſodum, qui morem habebat carmen ſuum in

corona ad glorioſam aucupandam recitare; acriter reprehendit Horatius, quia ſic exorſus ſit.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum

Adiungit mox

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.

Deinde Homerum prædicare inſiſtit. Is Odyſſeam longe ſedatiore initio prætexuit, ſeq; paullatim in ſublime ſuſtollens magnificentius ingredi cæpit.

Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte?
Dic mihi Muſa virum captæ poſt tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & vrbes.
Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, vt ſpecioſa dehinc miracula promat
Antiphatem Scyllamq;, & cum cyclope charybdim.

Porrò Lucanus & Papinius de tumidiore principio accuſantur. Lucani Pharſaliæ initium hoc eſt:

Bella per AEmathios plusquam ciuilia campos,
Iusq; datum ſceleri canimus, populumq; potentem
In ſua victrici conuerſum viſcera dextra,
Cognatasq; acies, & rupto fœdere regni
Certatum totis concuſſi viribus orbis
In commune nefas, infeſtisq; obuia ſignis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.

Tam vaſta, ſonantia, tumida carmina, vt quidam dicere auſus ſit, Lucanum ſibi videri latrare. Exordium Achilleidos apud Statium.

Magnanimum AEaciden, formidatamq; Tonanti
Progeniem, & patrio vetitam ſuccedere cælo
Diua refer.

Vbiq; maior quam par eſt ſonitus. Vocalis, a, ſextùm repetita in primo verſu. Tres continuæ voces tetraſyllabæ, quarum poſtrema videtur dimidia-

tum

tum continere verſum. Et ſanè tam polyſyllabæ voces, conglobatæ negotium faceſſunt pronunti-anti. Quoniam autem tres partes numerantur epopœiæ, ſeu poematis heroici, Propoſitio, Inuocatio, Narratio, age de prima dicamus primùm.

Poetæ ſtudio habent auditores lectoréſue ſuos dociles reddere & attentos: quod conſequimur, vt præcipiunt Rhetores, ſi ſummam cauſſæ breuiter exponamus: & ſi proponamus quibuſnam de rebus dicturi ſimus. Quamuis autem orator aliquando docilem facere auditorem non laboret, cum res aut nota iam, aut humilis, aut parua eſt, tamen qui magna, nondum cognita explicaturus eſt, vt poeta, nunquam non proponet.

Quoniam verò ipſa fabula ſimplex, & vna, quãtumuis ex pluribus actionibus cohærẽtibus compoſita eſſe debet, propoſitio res plures ac diuerſas recipere non poterit. Homerus & Virgilius cum proponunt, longiore quadam circuitione vtuntur: nec ille Vlyſſem, nec iſte Æneam nominat. Sic autem de illis loquuntur, vt facili negotio eos ipſos eſſe intelligatur. Quæ res cum magnopere delectet, non mediocrem quoq; attentionem conciliat. Fugienda in huiuſmodi circuitione omnis obſcuritas: ne ibi tenebras ingeramus, vbi lucem præbere debuimus. Admonent nonnulli, propoſitionem vt ſimplicem, ita breuem eſſe oportere. Nõ enim auditor ibi detinendus eſt verbis: qui, vbi rerum exitum & ſcopum didicit, ad narrationem feſtinat. Neq; tamen ea verba decidenda ſunt, quæ ſi ſubtrahantur, rem obſcurauerint. Adhæc poeta longius proponere non debet, quam res ipſa po-

ſtulat.

ſtulat.Tũc autem longior propoſitio videtur,cum ea proponit, quæ poſt exitum fabulæ eueniſſe creduntur.Ideoq́ illa apud Virgilium,

genus vnde latinum,

Albaniq́ patres atq́ alta mœnia Romæ,

extra deſcriptionem fabulę ſunt,in Auguſti populiq́ Romani aucupandam gratiam dicta. Nam res Albanorum & Romanorum non ſunt coniunctæ cum fabula.

DE INVOCATIONE.

CAPVT IV.

RE iam propoſita, diuinam opem implorare vates conſueuerunt.Meritò,noua enim plerunq́,magna ſemper & admiranda canunt. Eſt autem ea in hominum mentibus impreſſa opinio, nihil arduum ac difficile ſine cæleſti afflatu poſſe perfici : proinde omnes quibus aliquod eſt cum religione commercium, ad auxilium diuinum , opus laborioſum aggreſſuri confugiunt. Quod ipſum poetæ dum faciunt, aliorum animos ad beneuolentiam alliciunt. Pietas enim eſt amabilis:vt omittam, quod inuocatione attentionem ſummam admirationemq́ commouent: perinde, ac ſi illa diuinitus efferantur. Græci inuocationem propoſitioni coniungunt,vt Homerus in vtroque opere.

μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω Ἀχιλῆος.

ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον,ὃς μάλα πολλά.

Latini plerıq́ omnes ſeorſim vtrunq́ faciunt. Patet

rit in Æneide & Georgicis, ne alios in præſentia nominem. Quo tempore Imperatores quaſi diuiſum cum Ioue tenebant imperium, vt ait in epigrammate Virgilius, poetæ ipſos vt numina inuocabant: vt item aliquando illuſtres viros. Virgilius in Georg. Auguſtum, & non ſemel Mœcenatem, Ouidius in Faſtis Germanicum Cæſarem, Lucanus Neronem, Flaccus Veſpaſianum, Statius Domitianum, Oppianus Antoninũ. Quomodo porrò oratori datur poteſtas in ipſo orationis curſu, quoties locus requirit, denuo captare beneuolentiam & attentionem renouare: ita fas & ius eſt poetæ, vel ob aliquam rei difficultatem exortam, vel ob grauitatem & magnitudinem, vel nouitatem, inuocationem iterare. Virgil. lib. 6. illa loca nulli viſa, & inaudita apud inferos deſcripturus,

Dij quibus imperium eſt animarũ, vmbræq; ſilentes, &c.

Iterum in 7.

Tu vatem, tu Diua mone, dicam horrida bella.

In eodem, & in 10.

Pandite nunc Helicona Deæ, cantusq; mouete,

Non ſolum initiis operum ſuorũ Muſas inuocant, inquit, Fabius, ſed prouecti quoq; longius, cum ad aliquem grauiorem venerint locum, repetunt vota, & velut noua precatione vtuntur. Nobis autem Chriſtianis (præſertim cum argumenta pia, ſacra, diuina ſuſcipimus) pulchrum eſt à Deo opt. Max. ab eius filio Ieſu Chriſto, à ſacroſancto ſpiritu, à matre domini, à reliquis immortalibus auxilium poſcere: quorum omnium fauor ſi noſtra ſtudia comitabitur, nihil verendum erit, ne illa parum feliciter procedant.

Iam

Iám verò inuocare poetis proprium, & ab hiſtoricis alienum eſſe, aperte indicat T. Liuius præfat. Cum bonis potius ominibus, votiſq́ue ac precationibus Deorum, Dearumq́; ſi, vt poetis, nobis quoque mos eſſet, libentius inciperemus, vt orſis tanti operis proſperos ſucceſſus darent. Hinc non iniuriâ notatus eſt Val. Max. qui hominem, Tiberium Cæſarem inuocare eſt auſus. Oratores antiqui his verbis ordiebantur orationes ſuas. Iouem ego Opt. Max. precor, quod Cic. Diuinat. in Verrem irridet, quia iam putidum. Demoſthenes nobiliſsimæ illi orationi ſuæ περὶ στεφάνου hoc dedit initium. πρῶτον μὲν ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι τοῖς θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις. Maiores, inquit Serui⁹ in 12. Æneid. nullam orationem, niſi inuocatis numinibus inchoabant, ſicut ſunt omnes orationes Catonis & Gracchi: nam generale caput in omnibus legimus. Hoc tamen in iis duntaxat faciebant, in quibus agebant de Repub. Teſtatur Liuius lib. 39. concione aduocata, cum ſolemne carmen precationis, quod præfari priuſquam populum alloquantur ſolerēt magiſtratus, peregiſſet, coſ. ita cæpit. Et apud Maronem veterum monumentorum ſcientiſsimum, in 10. de Latino Rege concionaturo,

Præfatus Diuos ſolio Rex infit ab alto.

ORDO NARRATIONIS EPICAE.

CAPVT V.

PROPOSITIONEM inuocatio, inuocationem excipit narratio. Sed ante hanc, eſt quando hiſto-

hiſtoricorum more cauſſas quaſdam, quamuis altè, & à prima origine enumeramus, quæ ſimul ad ipſam expoſitionem quaſi viam muniant, eamq́ illuſtrent. Sic Virgilius cur tantis in Æneam odiis baccharetur Iuno, cauſſas prius quinq; recenſuit, quàm ad narrationem aggrederetur. Sed iam de totius narrationis collocatione, vnde videlicet ordiendum ſit Epico diſputemus. Virg. noſter Homericarum perfectionum cupidiſsimus, opus nō quidem ab euerſione vrbis Troiæ, verum à nauigatione è Sicilia verſus Italiam inchoauit. Turbulentiſsima autem tempeſtate iactatus & ad Africæ littora tandem appulſus Æneas, ibiq́ue à Didone Carthaginenſium regina hoſpitio perhumaniter, ac perbenignè exceptus, ipſam Troiæ vaſtationē, itinera omnia à Troiæ littoribus in Siciliam vſq; terra mariq; confecta duobus libris, ſecundo, inquam, & tertio commemorat. Quamobrem, ſi ad rerum geſtarum ordinem tempúſq; reſpicimus, liber ſecundus erit primus, tertius ſecūdus, primus tertius: quia prius vtiq; capi, & ſolo æquari Troiam oportuit, quam Æneas diuerſa exilia, & deſertas terras quæreret, atque ab Italia reiectus, per Tyrrhenum pelagus in Africum littus exſcenderet. Homerus in Odyſſea poſt deletum funditus Ilium Vlyſſem in inſula Ogygia, apud Calypſonem Atlantis filiam conſtituit. Deinde per grauiſſima pericula, ad Alcinoum Phæacum regem in Corcyram inſulam deducit. Ibi (ſicut Æneas Carthagini apud Didonem inter epulas) ſuos errores, pugnas, & caſus antegreſſos lib. 9. & reliquis tribus vſq; ad 13. exponit. Videtur itaq; Virgilij ſaltem &

Homeri exemplo, vel à poſtremis, vel à mediis ducendum narrationis principium, ſecus quam hiſtorici ſolent, qui à primis initiis, & cauſsis narrationem ordiuntur, & rerum tantummodo ordinem, ac ſeriem temporum intuentur: quos cum imitatus ſit in Metamorphoſi Ouidius, potius inter hiſtoricos fabuloſos, quàm inter poetas epicos à quibuſdam habetur. Quod ſi qui vitam alicuius carmine perſequuntur, ab ortu eius ducant initiũ, illi quoq; hac in parte magis erunt hiſtorici, quam poetæ. Hoc illis verſibus prçcepiſſe Horatium eruditi contendunt.

Ordinis hæc virtus erit & Venus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat, iam nunc debentia dici:
Pleraq; differat, & præſens in tempus omittat.

Volunt etiam (iam nunc debentia dici) eſſe media, vel poſtrema: (pleraque) eſſe antecedentia, quæ omitti debent præſens in tempus, hoc eſt in ipſo ingreſſu narrationis, vel in aliud tempus, quod commodius illis narrandis videbitur. Reprehenditur Apollonius, qui hunc ordinem neglexerit in Argonauticis. *Poeta igitur non vndelibet, & gemino ab ouo, ſed à re aliqua illuſtri faciet initium, rerumq; nouitate & epiſodiis auditoris animum quaſi captiuum ad finem vſque perducet. Antecedentia verò, & media (ſi ab vltimis coeperit) opportunè intermiſcebit. Sicut Tragici & Comici non ea omnia quæ argumento commemorant, per agentes perſonas imitantur: verum inde agentes faciunt, vnde res ad certam temporis legem venire poteſt: quæ verò antecedunt, ea explicant in prologo. Id eſt in prima parte fabulæ, in qua res præterita ab actore aliquo edicuntur. Quod in actu primò maximè fit, vt ſpectator ex præteritarum rerum commemoratione intelligat, quæ aguntur.* Hæc ad iſtum modum Viperanus.

EPICAE,

EPICAE, ET HISTORICAE NARrationis cognatio atq; diuerſitas.

CAPVT VI.

POETIS cum hiſtoriarũ ſcriptoribus, quemadmodum in multis conuenire, ſic viciſsim in multis non conuenire animaduertas licet, ſi attentius ambas facultates inter ſe compoſueris. De harum igitur ſimilitudine & differẽtia in narrationibus, quantum ſatis erit explicemus. Rem geſtam & veram ad exponendum ſumit etiam Epicus, vt Hiſtoricus; quamuis ſuo eam more & libertate tractet. Non omnia de Æ̃nea finxit Maro, legerat aliquid, ſicut de illo, ita de expugnatione Ilij apud hiſtoricos. Vterq; proponit quod eſt narraturus, perinde vt orator id de quo eſt dicturus. Amant hiſtorici neſcio quomodo verba poetica. Xenophontis ſunt iſta, *ἀναΐξας, γεραίρω, χρωμένη, δυσμένεσσι, ἐκπαγλότατος, ὅπλοις, παμφάης, τεχνάζω*, & alia complura, cum Thucydide & Herodoto illi communia. Alluſit nonnunquam ad Homeri locos, & locutiones quaſdã ab eo mutuatus eſt. Nec poeticis vocabulis caret Liuius. Eius enim leguntur hæc. *Is AEneam Syluium creat, loco herbido, mater veridica, magiſter regij pecoris* (vt Virgilius, Pan curat oues ouiumq; magiſtros) *inter tela volantia* Quin & dimidiatos, & plenos verſus apud hunc & Salluſtium inuenire eſt. *Facturus ne operæpretium ſim. Etſi in tanta ſcriptorum turba mea fama. Docet, vanam ſine viribus iram. Spurius Tarpeius Romæ præerat arci*, ſi longum

 ſit,

ſit, præ, & ſi in Spurius more antiquo abſorbeatur S. Hęc omnia ex primo libro. Liuius quidem ſolutum quodammodo poema videtur ſcribere. Salluſtius ab hexametro cæpit. *Bellū ſcripturus ſum quod populus Romanus.* σπονδαΐζει. Fideliter ambo, poeta videlicet & hiſtoricus, locos, ritus, mores, gentes deſcribunt, Africam Salluſtius: quod vt melius faceret, dicitur eam obiuiſſe: vt Homer⁹ illa loca Græciæ, de quibus in ſecundo Iliados. Galliam deſcribit Cæſar, Carthaginem Virgilius, & Italiam in Georg. In 3. Æneid ritum placandi manes, in 6. rationem ſepulturæ. Liuius in 1. docet quo pacto ferirentur fœdera, quibus cærimoniis indiceretur bellum. Apud Herodianum ἀποθέωσιν Imperatorum legas. Atque hac in parte poetis vehementer proſunt hiſtorici. Res à capite, & vltima origine hiſtorici repetunt, propter clariorem rerum videlicet propoſitarum explicationem. Liuius: *Iam primum omnium ſatis conſtat, Troia capta in cæteros ſæuitum eſſe Troianos, & quæ ſequuntur. Salluſtius in Catilin: Vrbem Romam ſicuti ego accepi, condidere atq; initiò habuere Troiani.* Dido in 1.

Tune ille Æneas, quem Dardanio Anchiſæ
Alma Venus genuit Phrygij Simoentis ad vndam?
Atq; equidem Teucrum memini Sidona venire
Finibus expulſum patriis, &c.

Conuenit ambobus item in eo, quod cauſſas rerum ante narrationem exponunt. Hoc egit Liuius in bello Punico lib. 21. & virgilius, vt oſtendi capite antegreſſo, ab illo ſcilicet verſu, *Vrbs antiqua,* ad illum, *His accenſa ſuper.* Plane hiſtorice ibi ſe geſsit Virgilius, etiamſi cauſſæ illæ fictę ſint omnes. Quęrit

rit etiam cauſſas diſsidij inter Agamemnonem, & Achillem Homerus 1.Iliad.initio. Ac de cognatione quidem hucuſq; : nunc de diuerſitate.

Ariſtoteles luculentum diſcrimẽ his verbis tradidit. φανερὸν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ ὅτι οὐ τὸ τὰ γινόμενα λέγειν, τοῦτο ποιητοῦ ἔργον ἐστὶν, ἀλλ' οἷα ἂν γένοιτο, καὶ τὰ δυνατὰ κατὰ τὸ εἰκὸς, ἢ τὸ ἀναγκαῖον. *Perſpicuum eſt autem ex ſupra dictis, poetæ munus & officium non eſſe, ea quæ facta ſunt exponere, ſed qualia fieri potuiſſent, & ea quæ eſſe poſſunt ſecundùm verìſimile, vel neceſſarium.* Quem locum ſic interpretari licet. Aut veram actionem explicandam ſumit poeta, aut ipſe totam fingit. Si veram ſumit, non ſic omnino narrabit, vt res contigit, nam hæ partes hiſtoricorum ſunt: ſed vt geri potuit. Quod ſi cõfingit, illa erit δυνατὴ, aut ſecundum probabile, aut ſecundùm neceſſarium: poſsibile enim dialecticis eſt, quod fieri poteſt, ſiue poſſit etiam non fieri, ſiue non poſsit non fieri. Pergit Ariſtoteles ὁ γὰρ ἱστορικὸς καὶ ὁ ποιητὴς οὐ τῷ ἢ ἐμμέτρως λέγειν, ἢ ἄμετρα διαφέρουσιν, &c. *Hiſtoricus & poeta non eo diſtant quod aut metris adhibitis, aut ſine metris dicunt: liceret enim Herodoti ſcripta in metra conuertere, & nihilominus tamen hiſtoria quædam eſſet cum metro, quam ſine metro. Verùm hoc diſcrepant: ille dicit ea quæ facta ſunt, hic autem qualia fieri debuerint. Quo fit vt philoſophicum magis, & præſtantius quiddam ſit poeſis, quam hiſtoria. Poeſis enim potius quæ vniuerſè, hiſtoria quæ ſigillatim fiunt, dicit. Eſt autem vniuerſum quidem, quali homini, qualia cõueniat dicere aut facere: ſingulare autem, quod Alcibiades fecit, aut paſſus ſit.* At poetę, licet Achillem iracundia furentem, Vlyſſem diſertum ac prudentẽ, Æneam pium deſcribant, & de perſonis definitis videan-

tur loqui, tamen in homine vno, in vna perſona genus ipſum, rem vniuerſam, τὸ καθ' ὅλου ante oculos conſtituunt, ſapientiſsiméq; in primo naturam iracundi, quidq; ille dicat & faciat, in altero prudentis, in tertio pij oſtendunt: atq; vt ante dictum eſt, res geſtas Æneæ, Vlyſsis, Achillis non ſic narrant, vt ab illis geſtæ ſunt: ſed vt ab illis ſecundum perſonam ipſorum geri aut potuerunt, aut debuerunt. Vides, opinor, quã rectè Ariſtoteles pronuntiauerit, poeſin eſſe φιλοσοφώτερον: philoſophia namque τὰ καθ' ὅλου vniuerſalia intuetur, quid & qualis nempe ſit homo, equus, corpus, motus: non quid aut qualis Socrates, Bucephalus, quid meum, tuũ, aut hoc corpus, aut hic motus: indiuidua enim, vt vocant Dialectici, ſub ſcientiam non cadunt, quia fluxa, mutabilia, interitui obnoxia ſunt. Et poetæ quidem hoc vniuerſum in ſingularibus definitiſque perſonis exprimunt ac repræſentant, vt Virgilius in Ænea magnanimum ac religioſum principem. Hoc philoſophi non ſolent: definitionibus enim, præceptis ac diſputatione contenti, exempla non requirunt. Petunt quidem argumenta aliunde plerunq; vates: verum rebus aliam formam faciemq; inducunt, vt ſupra paucis diximus, addendo nimirum, demendo, transferendo, ordine permutando. Res ſingulares ac certas mutuantur ſane ab hiſtoricis, verum ab indiuiduis ad ipſas formas, & genera ſe conuertunt. Quocirca ſicut vniuerſæ & communis rerum naturæ ſcientia melior eſt, quam rerum ſingularium cognitio: ita, conuenienter doctrinæ Ariſtotelis, poeſis melior eſt hiſtoria. Sed iam alias differẽtias inueſtigemus. Præcipit

cipit Horatius, vt perſona talis ſeruetur ad extremum, qualis fuit ab initio, vt ſibi conſtet, vt nihil pugnans, nihil cõtra decorum committatur. Huic præcepto hiſtoricus parere non poteſt, qui diuerſa diuerſis locis, temporibus, hominibus geſta exponit, quæ in Africa, quæ in Italia, quę in Macedonia, his, illis coſſ. à Scipione, à Catone, à Pompeio, &c. eiuſdem etiam hominis inter ſe contraria ſtudia virtutéſq; & vitia narrans, Liuius Annibalis, Salluſtius Catilinæ. Hoc poeta, qui vnam aliquam actionem explicandam ſumit, nunquam fecerit. Maxima porrò libertas in omni genere concinnitatis, leporis, elegantiæ conceſſa eſt poetis. Oratorum hiſtoricorumq; oratio in modum matronæ grauis compta & ornata incedit; pigmenta, calamiſtros, blanditias non magni pendit.

PRAECEPTA NARRATIONIS EPICÆ.

CAPVT VII.

VNDE narrandi principium Epicus poeta duceret, ſupra traditum eſt: ab aliquo ſcilicet loco illuſtri, quamuis id principium rei non fuerit. Non enim rerum geſtarum, ſed fictæ cuiuſdam actionis explicatio eſt narratio epica. A re aliqua præſtanti, inquã, quæ in tota fabula multum emineat, etiamſi illa aut media, aut extrema ſit. Et quemadmodum inſigne debet eſſe initium, ſic etiã finis ſiue exitus erit memorabilis: id quod

in vtroque poeta, Homero & Virgilio cernimus, Tres autē ſunt virtutes narrationis, breuitas, perſpicuitas, probabilitas. Secundam & tertiam diligentiſsimè conſectabitur Epicus, earũmque rationem à Rhetoricæ magiſtris percipiet. Primam magnopere non curabit: nihil enim præter narrationem habet, nullam confirmationem, nullum epilogum. Et hæc narratio ad legentis, ſeu ad vitæ humanæ vtilitatē, non ſine magna voluptate conferri debet. Ergo amplificationes, omnéſq; dicendi veneres deſiderat; nec poteſt neceſſariis tātum, & quadam verborum parſimonia definiri. Nihilominus quandoq; in epopœiam cadit breuitas: ſiquidem res ipſa interdū paucisſimis verbis, & verſiculis explicari vult. Vbi ſumma cautio eſt, ne dum breuis eſſe contendit poeta, obſcurus fiat. Illa quoq; breuitatis lex nunquam non obſeruanda erit: vt neque nimis altè, quaſi ab ouo rem repetamus, neq; vltra quam oportet producamus: quod Virgilio accidiſſet, ſi, vt nonnulli perperam opinantur eum voluiſſe, res Albanas atq; Romanas etiam fuiſſet perſecutus: quæ profectò ſunt extra fabulam, & vnam illam actionem Æneæ, quam imitandam poeta ſuſceperat. Vitanda igitur obſcuritas, non in breuitate ſolum: ſed aliâs ſemper, & quàm clariſsimè omnia explicanda. Quò pertinet, ne fabulis inſerendis luxuriemus: raræ ſint, nec ita abſtruſæ, vt mediocriter eruditis multum negotij faceſſant. Ne magnam antiquitatis cognitionem oſtentemus: nec frequenter ad hiſtorias veteres, aut dicta egregia ſapientum alludamus: nam vt iſta oportune ſi facias, vehemēter placent:

ſic ipſa frequentia diſplicent, & tenebras gignunt. Fugienda etiam ſunt verba priſca, obſoleta. Interim antiquum verbum habere dignitatem non negauerim: & Virgil. quædam priſca rectè intexuit. Fugiendæ crebræ, & longiuſculæ parentheſes, hyperbata, & quidquid perſpicuitati videtur officere. Quam porrò neceſſarium ſit, narrare veriſimiliter, quis ignorat? ſiquidem Poetæ officium eſt, non tam quæ facta ſunt, quam quæ fieri potuerunt, vt potuerunt, vel vt debuerunt, exponere. Si igitur narratio illius vera non eſt, nihil peccauit: ſi non eſt veriſimilis, hoc eſt, ſi malè imitatur, ſi dicit ea, quæ fieri non poſſunt, nomen ſuum amittit. His tribus virtutibus adiungit Cicero in Partit. ſuauitatem. Hanc autem eſſe affirmat, quæ habet admirationes, exſpectationes, exitus inopinatos, interpoſitos motus animorum, colloquia perſonarum, dolores, iracundias, metus, lætitias, cupiditates. Hæc non minus epopœiæ, quam duæ reliquæ neceſſaria eſt, & narrationem maximè illuſtrat, ſummamq; poetæ opinionem parit. Iſta vero omnia qualia ſint, Æneis docebit. Mirificus etiam ſuauitatis artifex Homerus eſt. Ornanda prætereà & varianda erit narratio epiſodiis, & aſpergenda rerum futurarum ſemina, interimq; in præſentibus iucundè morandus auditor. Adhibenda rerum, verborum multa viciſsitudo varietáſque: grauiter omnia dicenda, non tumidè, non comparatè. Videndum ne prima mediis, vltima primis diſsideant: & quæ deſperamus tractata niteſc re poſſe, illa relinquenda ſunt.

Potuiſſem ex Horatio, & aliis noſtræ ętatis ſcriptoribus non pauló plura præcepta congerere: ſed verebar, ne eſſet ineptum negotium, ſpectare id, vt nihil omittas potius, quam vt potiora doceas. Feciſſem præterea nimis longum. Et ſciebam multa hoc libro partim dicta, partim dicenda, quę ab iſto loco minimè abhorrerent. Nam quomodo heroica poeſis, quæ eſt omnium regina, multa aliis poeſibus largitur: ſic rurſum ipſa ab illis aliqua ſumit: vel potius cum aliis quædam habet communia. Itaque pauca, & vt arbitror, præcipua hic poſui: reliqua, præſertim poetarum, & ante omnes Homeri, & Virgilij lectione diſcentur. In quibus poetis qui fuerit exercitatus, & noſtra quæcunque de epopœia diximus rectius intelliget, &, ſi volet, multa illis adiunget.

LEGES ALIQVOT AD HEXAmetri elegantiam.

CAPVT VIII.

I. Elegantiſsimi cenſentur hexametri, qui numeris ſiue pedibus ipſarum rerum actionumq́ue celeritati, tarditati, difficultati, grauitati, amplitudini argumentorum, ac perſonarum reſpondent, & rem ipſam oculis quodammodo aſpectandam ſubiiciunt: qua de re cap. ſequenti copioſius. Tales exempli cauſſa ſunt hi, celeres quidem Aeneid. 5.

Inde vbi clara dedit ſonitum tuba, finibus omnes

Haud

Haud mora proſiluére ſuis, ferit æthera clamor
Nauticus, adductis ſpumant freta verſa lacertis.

Tibullus.

Namq́ agor vt per plana citus ſola verbere turbo.

Viden' crebritatem dactylorum? nunc tardos & σπονδαΐζοντας proferamus. De cyclopibus fulmina Ioui fabricantibus 3. Georg. 1. & 12. Æneid.

Illi inter ſeſe multa in brachia iactant.
Luctantes ventos tempeſtatesq́ ſonoras.
Olli ſedato reſpondit corde Latinus.

In his verſibus regnare ſpondeum cernis, & vnicum dactylum adhiberi, qui prætermitti non potuit. Hic de ſpondaico verſu dicemus aliquid.

II. Spondaicum vocant, in quo quinto loco, quę dactyli propria ſedes eſt, collocatur ſpondeus: quod variis de cauſſis fieri cõſueuit. Propter emphaſim, propter auctoritatem, dignitatem, maieſtatem: item propter affectus magnitudinem exprimendam: nec non ad rem inopinatam, & magnam ſignificandam, quæ ex appoſitis exemplis facilè cognoſci poterunt. 1. 2. 3. Æneid. Ecloga quarta.

Tun' ille Aeneas, quem Dardanio Anchiſæ.
Conſtitit atque oculis Phrygia agmina circumſpexit.
Cum ſociis, natoq́, penatibus, & magnis Diis.
Chara deûm ſoboles, magnum Iouis incrementum.

Catullus de nupt.

Aequorea monſtrum Nereides admirantes.

Propert.

Sunt apud infernos tot millia formoſarum.

Inculcant illud pręceptores carminum, vt ſi quinta regione ſpõdeum collocare ob antedictas cauſſas velimus, quarto loco ponatur dactylus, alioqui

qui verſum inſuauiorem futurum: quales ſunt iſti 7. Aeneid. 3. Georg.

Aut leues ocreas lento ducunt argento.

Saxa per & ſcopulos, & depreſſas conualles.

Huiuſmodi & alia, de quibus paulò poſt differetur, præſtabit obſeruare in Virg. quam annominationes, alliterationes, alphaciſmos, capaciſmos, deltaciſmos, ſigmatiſmos, & his germana, quæ ille nec per ſomnium cogitauit.

III. Non aſpernandum præterea, immo inſigne huius carminis ornamentum creditur, quoties ſententia ſuſpenditur, nec niſi poſt quartum, ſextum, ſeptimum, octauum quandoq; verſum completur. Exempla ſub manu ſunt 1. Aeneid.

Ille ego qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egreſſus ſyluis, vicina coegi
Vt quamuis auido parerent arua colono:

& ſequentes quinque his proximè annexi. Item 3. Æneid. habes ſeptem verſus, quaſi quandam catenam efficientes, cum vnus ab altero, ſequens ab antecedente, & ille ab hoc pendeat: ob quam cauſſam, præter alias, hoc carminis genus ἔπος appellatum putatur.

Poſtquam res Aſiæ Priamiq; euertere gentem
Immeritam viſum ſuperis, ceciditq; ſuperbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia:
Diuerſa exilia, & diuerſas quærere terras
Auguriis agimur Diuûm: claſſemq; ſub ipſa
Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ,
Incerti quò fata ferant, vbi ſiſtere detur.

IV. Non caret res venuſtate, cum vnico verſu ſententia tota perficitur. 1. 2. 3. Aeneid.

Durate, & voſmet rebus ſeruate ſecundis.

Heu

Heu nihil inuitis fas quenquam fidere diuis.
Tantum æui longinqua valet mutare vetuſtas.

V. Illud etiam haud indecorum cenſeo, quoties dactyli & ſpondei alternis ponuntur. 2. 4. Aeneid.

Obſtupuit, retróque pedem cum voce repreſſit.
Multa viri virtus animo, multuſq; recurſat
Gentis hónos.

VI. Admonent inſuper, feſtiuum atque elegans videri carmen, quod initium capit à ſpondeo, qui partem orationis non abſoluat, ſeu qui non eſt integra vox, cui deinde adhæreant duo dactyli. 2. 12. Aeneid.

Deſertoſq; videre locos, littuſq; relictum.
Defeciſſe videt, ſua nunc promiſſa repoſci.

VII. Item ſi planè nullus pes complectatur integrum vocabulum. 1. 2. 3. Aeneid.

Iuſtitiaq; dedit gentes frænare ſuperbas.
Infandum regina iubes renouare dolorem.
Infelix Priamus furtim mandârat alendum.

Tibullus.

Intonſi crines longa ceruice fluebant.

VIII. Afferunt non mediocrem delectationem etiam illa. 10. 2. 1. Aeneid.

ſequitur pulcherrimus Aſtur,
Aſtur equo fidens.
Ad cælum tendens ardentia lumina fruſtra,
Lumina, nam teneras arcebant vincula palmas.
Tu mihi quodcunque hoc regni, tu ſceptra Iouemq;
Concilias, tu das epulis accumbere diuûm,

Verùm de his commodius, qui de figuris ſcripſerunt.

VER-

VERSVS CVM RERVM NATVra numero, verbis, & ſono congruere oportere.

CAPVT IX.

BONORVM & præſtantium poetarum cura tribus potiſsimùm in rebus elucere conſueuit. Dant inprimis operam, vt verſus, non quidem legitimos pedes habeant, & vocibus condantur latinis, vſitatis ac propriis, non barbaris, obſoletis, aliunde accerſitis: hoc enim totum ad tyrocinium, & primas exercitationes primáque præcepta pertinet: ſed vt rei ſubiectæ, ſeu læta ſeu triſtis, ſeu blanda, ſeu atrox, ſeu tarda ſeu celeris, ſeu grauis ſeu leuis illa fuerit, temperamento numerorum, verbis ipſis, atque ſono penitus quadrent, eamq́ imitentur. Optimi autem iudicantur, in quibus hæc tria copulata reperiuntur: quod ſæpe fit, vbi perfectum eſt aurium iudicium, & bene ſcribendi conſuetudo optimam naturam confirmauit. Quid igitur illo verſu Maronis numeroſius, ſonantius, verbis aptius? 8. Aeneid.

Quadrupedante putrem ſonitu quatit vngula campum.

Et 1. Georg. perelegánter grandinis ſalientis crepitus exprimitur.

Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.

Tales non paucos in hoc poetarum Platone inueniàs. Sed iuuat de ſingulis ſeorſim agere, ac primùm de numero.

Numerus alius celerior, alius tardior, alius ex

vtroque miſtus & conflatus eſt. Celeritas quidem ex iis naſcitur pedibus, quorum aut omnes, aut plures, aut priores ſyllabæ breues ſunt, vt ex trochæis (ſic enim cum Cicerone trybrachim appello, à curſu) ex dactylis, ex anapæſtis, ex iambis. Tarditas ex his, quorum aut omnes, aut plures, aut priores longæ: vt ex moloſsis, creticis, choreis. Mixtum numerum procreant pedes vtriuſque generis confuſi. Accuratè igitur natura, & vultus rerum ſpectari debet, atque in vnaquaque forma carminis ad eum velut in tabula referendum, accommodari pedum diſpoſitio: In primo Æneid. Poſtquam Iuno Æolum ventos & tempeſtatem popoſcit, depingitur illorum eruptio velociſsima, ſigno ab Rege dato, idque numeris rapidiſsimis.

Hac vbi dicta, cauum conuerſa cuſpide montem
Impulit in latus, aſt venti velut agmine facto
Quà data porta ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque à ſedibus imis
Vnà Eurusque, Notusque ruunt, creberque procellis
Africus.

Dehinc duobus verbis fluctuum vaſtitas, ventorúmque in iiſdem concitandis, & conuoluendis quaſi nixus, & molimen diuinitus exprimitur.

& vaſtos voluunt ad littora fluctus.

In 2. aggrediuntur Troiani turrim cælo eductam demoliri. Perpendamus quam mirifica celeritate verborum celerem eius prolapſum Maro demonſtrarit,

conuellimus altis
Sedibus, impulimusque, ea lapſa repente ruinam
Cum ſonitu trahit, & Danaûm ſuper agmina latè
Incidit.

Quid

Quid incitatius? quid volubilius fieri poterat? Iratorum ſermo eſt præceps, & frequentius interruptus, propter impetus vehementiam, quę hoc ipſo quod nimium vrget, linguam remoratur. Sic igitur Dido ad ſuos Carthaginenſes in 4. Aeneid. iam altum tenente Ænea, quem vt apud ſe maneret, nullis precibus miſera mulier emollire quiuerat.

Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.

Similis trepidorum eſt oratio. Caicus in 9. cum Rutulorum exercitum Turno ductore aduentantem è tumulo proſpicit.

Quis globus ô ciues caligine voluitur atra?
Ferte citi ferrum, date tela, ſcandite muros,
Hoſtis adeſt:

Sic cum nocte ruere pariter videtur ille in 2.

Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox.

Et ille vnà cum boue in 5.

Sternitur, exanimiſq; tremens procumbit humi bos.

Remigantium nautarumq; labores, tardioribus numeris æmulatus eſt in 3.

Adnixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.

Et ibidem.

Cornua velatarum obuertimus antennarum.

Ille verſus de Polyphemo eſt ſane horrendus in 3.

Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

Mezentium vide quomodo conſiſtere faciat hoc carmine.

Hoſtem magnanimum opperiens, & mole ſua ſtat.

Porrò in 12. de Latino ſene, qui furentem audacia & iracundia Turnum iuuenē placare conatur.

Olli ſedato reſpondit corde Latinus.

Sonus

Sonus quoque non oſcitanter eſt quærendus, & pro rerum occaſione variandus, vt ſit in magnis & grandibus grandis, in tenuibus exilis, in hilaribus lætus, in triſtibus mœſtus; in atrocibus aſper; in quietis ſedatus.

Et quia ſonus ex verbis gignitur, conquirenda verba, ac in promptu habenda ſunt verba conſonantiora, ſciendumq́ non minus verborum delectum eſſe originem præſtabilis & feſtiui poematis, quam eloquentiæ. Verùm ex Rhetorum præceptis verborum diſcrimina cognoſcentur: ſatis eſto monuiſſe. Egregie ſonantes verſus legimus Georg. 1. inter prognoſtica videlicet tempeſtatis:

Continuò ventis ſurgentibus aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere, & aridus altis
Montibus audiri fragor: aut reſonantia longè
Littora miſceri, & nemorum increbeſcere murmur.

Eſt & hic locus inſignis ex 1. Æneid.

Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremunt.

Conſonantes l, r; vocales a, o, u, ſonum creant, vt in 7.

Vt pelagi rupes magno veniente fragore,
Quæ ſeſe multis circum latrantibus vndis
Mole tenet, ſcopuli nequicquam, & ſpumea circum
Saxa fremunt, lateriq; illiſa refunditur alga.

Immo initium Aeneidos exemplum illuſtre ſuppeditat ſoni reſpondentis rebus: in quo verba ipſa, horrentia Martis, virum, horrido ipſo ſono aſpera bella indicant, rerumq́ dicendarum & grauitatem & magnitudinem, vt ſuperiores, Ille ego, &c. lenitatem & tenuitatem vitæ paſtoritiæ.

Niſus in 9. chariſsimum ſibi Euryalum hoſtium corona cinctum, & in medio verſantem turbine lethi, vt ait Catullus, aſpiciens inquit.

Me me adſum qui feci, in me conuertite ferrum.

Mollis eſt verſiculus propter vocalem e, ſoni tenuioris. Denique ne longus ſim, poteſt in his tribus multùm natura, vnumq́; cum altero ferè implicitum eſt, ſeſeq́; mutuo efficiunt: & cum vnum quæritur, inueniuntur omnia. Teneamus igitur hoc, rerum diuerſitati, verſuum diſsimilitudinẽ, quaſi alio alioq́; vultu reſpondere oportere.

DE CAVENDIS QVIBVSDAM *vitiis.*

CAPVT X.

MEA ſententia nullum vitium æquè abſurdum atque ridiculum eſt, quam cum cæſuræ, quæ pentemimeris vocatur, & ſyllabæ eam antegredienti reſpondent duæ vltimę ſyllabæ verſus: hoc eſt, cum in fine, & exitu carminis iterantur eædem ſyllabæ, quæ prius dimidiatum verſum abſoluebant, Leoninos vocant. Hos etiam vulgò Germani, ne dum eruditi, contemnunt & exſibilant: qui tamen ſuperiorum ſæculorum memoria tantopere probabantur, vt nihil propemodum, niſi hoc modo ſcriptum, elegans ornatumq́; putaretur. Non damnauerim, quæ in illis poematis interdum elucet pietatem, vitęq́; ac morum innocentiam: ſed oſtendo peccatum in ſcribendo, & quod

quod mei muneris eſt, adoleſcẽtibus caueo. Quam multa τῷ πεζῷ λόγῳ ſancte & tamẽ ſordide ac nullo artificio ſcripta legimus? nec ſequitur, vt ſi rem veneremur & comprobemus, à ſermonis genere abhorrere non debeamus. Exempla ſunt obuia. Ouidio quidem nobili poetæ Leonini per imprudentiam exciderunt. In oratione Vlyſsis, quæ tanquam elegantiſsima & ingenioſiſsima commendatur ab eruditis.

Si Troiæ fatis aliquid reſtare putatis.

Et in epiſtola Hermiones ad Oreſtem.

Vir precor vxori, frater ſuccurre ſorori.

Quod magis mirandũ eſt, in Virgilio inuenti ſunt nonnulli, qualis eſt hic.

Ora citatorum dextra contorſit equorum.

Nec apud Homerum deſunt.

ἔσπετε νῦν μοὶ μοῦσαι ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι.

Quò intelligas, tam procliuem eſſe lapſum in hãc culpam, vt ipſam ne diligentiſsimus quidem poeta, Virgilius inquam, omnino potuerit effugere. In pentametro ſeu elegiaco nihilominus tales deliciæ affectabantur. Exemplum perlepidum ſubiiciam, in quo verbum Phariſæa expones, ſeparata, ſeiuncta.

In cratere meo Thetys eſt coniuncta Lyæo:
Eſt Dea iuncta Deo, ſed Dea maior eo.
Nil valet hic vel ea, niſi ſint ambo Phariſæa.
Amodo propterea ſit Deus abſque Dea.

Item.

Singula poſt oua, pocula ſume noua.

Ad eundem lapidem Naſo offendit, 3. Faſt.

Quærebant flauos per nemus omne fauos.

Malè deſinit hexameter in tetraſyllabam,aut pentaſyllabam vocem,quarum vtraque feſtiua,ac decora eſt in pentametro, contra quam ſuperſtitioſi quidam garriunt. Exempla huius vitij reperiuntur ſanè in bonis poetis, verum rariſsima: at in illis verſibus leoninis longè frequentiſsima, in quibus etiam in ipſa ſyllabarum dimenſione ſæpiſsime peccatur. Apud Horatium (mirum dictu) inuentus eſt, qui terminaretur verbo ſyllabarum ſex. ſat. 3. lib. 2.

Quiſquis luxuria triſtiue ſuperſtitione.

Deformitatem parit, cum ad finem continenter tres diſsyllabæ voces ponuntur: qua culpa non vacat Tibullus eleg. 6. lib. 1.

Semper vt inducar blandos offers mihi vultus.

Immo hic verſus habet quatuor diſsyllabas continenter.

Vitandá eſt item eiuſdem literæ crebra iteratio. Notum Ennij carmen.

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tuliſti.

HEXAMETRVM NON PESſimè tum in participium, tum in monoſyllabam deſinere.

CAPVT XI.

SERVIVS Honoratus non vulgari eruditione literator, & interpres extra cõtrouerſiam nobilis, 3. Aeneid. ſuper illo,

Progredior portu claſſes & littora linquens.

finitus

finitus eſt, inquit, verſus participio, quod rarò fit apud Latinos, apud Græcos verò vitioſiſsimum eſt. Hoc à Seruio parùm cogitatè dictum notarunt docti. Nam ſi quis de Latinis vnicum Virgilium, de Græcis vnicum Homerum conſuluerit, adeo multis exemplis huius aſſertionis falſitatem deprehēdet, vt miretur, quomodo id homini doctiſsimo, & poetis legendis exercitato in mentem vnquam venerit. Iam verò κακόφατον iudicari quo pacto poterit, quæſo te, quod duo omnium poetarum, non horum modo, ſed quot aut fuerunt, aut poſthac aliis erunt in annis præſtantiſsimi toties factitarunt? Ne autem ἀμαρτύρως fidem nobis accommodari velle credamur, ecce tibi ex Virgilio participia in ans (de quibus potiſsimum locutus eſt Seruius) quæ verſum finiunt, & quidem pauciſsima de plurimis. Eclog.10. Georg.1. Aeneid.1.

Florentes ferulas & grandia lilia quaſſans.
Vilibus aut onerat pomis, lapidemq; reuertens.
Hi ſummo in fluctu pendent, his vnda dehiſcens.

Ex Homero vnum atque alterum teſtimonium producamus Iliad. γ. δ.

ἄυταρ ὁ ἀψ ἐπόρουσε καταχτάμεναι μενεαίνων.
ζεῦς δέ σφιν κρονίδης, ὑψίζυγος αἰθέρι ναίων
ὄν, τοῦ οἰστεύσας ἔβαλεν τόξων ἐῢ εἰδώς.

Cæteros caſus participiorum vtriuſque numeri, qui ambobus poetis multò vſitatiſsimi ſunt, miſſos facio.

Idem porrò Grāmaticus ad illū verſum Aeneid. 8.
Procubuit, viridiq; in littore conſpicitur ſus,

vſum monoſyllabi verbi in fine carminis nobis interdicit,aut præſcribit potius his verbis. Sciendum tamen eſt, hoc eſſe vitioſum, monoſyllabo finire verſum:niſi fortè ipſo monoſyllabo minora animalia explicantur.

Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.

Gratiores enim verſus ſunt iſti ſecundum Lucillium. Reſpondemus, legem iſtam Seruianam à Virgilio neglectam eſſe: quippe qui trecentos, & eo plures verſus, quaſi ſtabilimento hoc ſoni monoſyllabi firmauit. Nam præter animantium nomina monoſyllaba, etiam aliarum rerum voces vnica ſyllaba conſtantes ſemper in fine carminis poſuit. Cum tamen ſola animalium paruorum monoſyllaba in fine locari poſſe afferat Seruius. Certè nox, mons animalia non ſunt, vt bos, ſus aliqua cubitis murem ſuperant. Eſt apud Scalig. lib.4.cap.48. de monoſyllabis verſum claudentibus perutilis doctrina, & poetarum contra Seruium alioſq; Grãmaticos erudita defenſio: quam huic loco adſcribere operæprecium fore duxi.

Ergo maximus poetarum, in 5. cum incomparabilẽ illum verſum feciſſet.

Sternitur exanimis: tremens procumbit humi bos.

impudentiſſimè Seruius, peſſimus, inquit, verſus in monoſyllabam deſinens. Vtrum enim malis? huncne, an,

Sternitur exanimiſq; tremens bos corruit ictu?

Quis igitur illum quoq; Grammaticorum interpolabit nobis, ne ſit monoſyllabum?

Dat latus, inſequitur cumulo præruptus aquæ mons.

Quem verſum quare non appellauit peſſimum, ſicut & congenerem illum alterum? aut quare diſtulit iudicium

mono-

monoſyllaborum à primo ad quintum librum? Atqui poterat ſic,

Inſequitur tumidis mons incitus vndis.

Verùm vt corruit taurus, vt confluxit in vnum mõtem mare: ita corruit verſus in monoſyllabum, copia multarum ſyllabarum in vnam ſyllabam coacta eſt: ſicut & in illo.

ruit Oceano nox,

Quid illo acrius?

en hæc promiſſa fides eſt?

Nihil enim aptius indignationi, quam oratio deſinens in monoſyllabum. Vel euolue Demoſthenis orationes: quotnam eiuſmodi periodos inuenies? Inuerte modò, nihil frigidius. Horatius quoq; quum è magnis ceptis futile poema exiturum ſtomacharetur, ex prolixis vocibus eduxit finem monoſyllabum.

Parturiunt montes naſcetur ridiculus mus.

Sic poeta valido monoſyllabo ſuſtentauit procedentem, ac mobilem verſum,

Maſſyliq; ruunt equites, & odora canum vis.

Quam vocem ſi tranſmittas aliò, totus pereat decor. In illo quoq; auertit Dea mentem, vt poſtea figat in pertinacia.

accenſa Dea mens.

Hanc diſpoſitionem cũ apud Ennium, apud Lucretium inueniſſet, dixerant enim,

& fortis equi vis,

non putauit amittendam occaſionem, qua illam in ſuos numeros transferre poſſet. Pauci enim in aliis poeſeos legibus, nullus hac in parte cum Virgilio comparari dignus eſt. Itaque omnibus locis adeo ſtudioſus fuit collocationis, vt ſi quid tantillum mutes, deterius facias.

DE COMOEDIA.

DEFINITVR COMOEDIA, & Tragicocomœdia.

CAPVT XII.

COMOEDIAM Cicero ſcriptum reliquit, eſſe imitationem vitę, ſpeculum conſuetudinis, imaginem veritatis. Quæ verba non tam ad comœdiæ notionem euoluendam, quam ad eam commendandam pertinent. Haud ſecus ac illa ad laudandam hiſtoriam in 2. de Orat. Hiſtoria verò teſtis temporum, nuntia vetuſtatis, vita memoriæ, &c. Illa quoque definitio: eſt priuatarum, ac ciuilium rerum citra periculum complexio, aliquot ob cauſſas vitioſa reperitur. Nos igitur ſic eam definiamus. *Comœdia eſt poeſis dramatica, quæ ob docendam vitæ conſuetudinem, ciuiles et priuatas actiones, non ſine leporibus & facetiis imitatur.* Ab epopœia, & tragœdia, quæ publicas res, & heroum acta cõplectuntur, comœdiam ſeparant actiones ciuiles & priuatæ. Præterea epopœia non eſt dramatica: & tragœdia ſales atque iocos neſcit, qui riſus pariunt: cum illa ad terrorem potius incutiendum, & commiſerationem excitandam cõferatur, quæ quidem dolorem & mœſtitiam habent.

Tragicocomœdia eſt confuſum quiddam ex comœdia & tragœdia: quando nimirum cõtra legem comicam, illuſtriores auguſtioresq́ue perſonæ admiſcentur. Hoc verum eſſe in Amphit. apud Plautum Mercurius ſignificat, in qua comœdia partes dantur Ioui.

Faciam

Faciam vt commiſta ſit Tragicocomœdia.
Nam me perpetuo facere vt ſit comœdia
Reges quò veniant, & dij, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic ſeruus quoq; partes habet,
Faciam proinde, vt dixi, tragicocomœdiam.

Poteſt etiam dici, eſſe tragœdiam cum exitu comico, hilari videlicet, pacato, & tranquillo. Finis itaque tragicocomœdiæ ſemper erit lætus. Verum enimuerò, licere viciſsim facere comicotragœdiã, cuius nimirũ exitus ſit lugubris, haud affirmem: quandoquidem perſonarum vulgarium humiliſmque caſus & calamitates, cum ad memoriam, tum ad commouendos animos nõ tanti ſunt momenti. Adde quod huiuſcemodi fabulæ nullum vſpiam apparet exemplum.

COMOEDIAE ORIGO, ætates, genera.

CAPVT XIII.

A Ruſticanis ad vrbanos hoc modo profluxit comœdia. Cum Apollini Nomio, ſeu Paſtorali ob frugum prouentum facerent agreſtes, primum quidem circum ipſam aram, tum circum vicos pagóſq; chorum cum cantibus lætabundi ducebant, ſeſéq; mutuis conuitiis, alióſque ſimiliter, à quibus eſſent læſi onerabant. Poſtmodum noctu ciuitates ingreſsi, plateas obambulantes, eodem modo ciues ditiores ac potentiores accipiebant, à quibus aliquid iniqui pertuliſſent: nominatim eos exagitantes, eorumq; mala facinora,

& quas accepiſſent iniurias memorãtes. Animaduerſum eſt, hoc ad homines à maleficiis propter infamiæ metum deterrendos proficere: inde poteſtas facta idem interdiu impune committendi, & compoſitis ad eam rem carminibus, ſi qui præſtarent ingenio. Creuit paulatim negotium, nactique ſummam occaſionem poetæ, comœdias ſcriptitarunt, in quibus haud diſsimulanter, & nominatim improborum ciuium mores vitamq́ omni genere dictorum contumeliarumq́ quam liberrimè proſcinderent.

Sed ætas comœdię haud vna fuit. Alia enim nominata eſt vetus, quam ſub Suſarione indigeſtam, rudem, inconcinnam Cratinus partibus & actibus diſtinxit ac diſpoſuit: Ariſtophanes eidem quaſi manum extremam addidit. Horatius hunc, item Eupolin & Cratinum veteris Comœdiæ tanquam præcipuos auctores profert: ſimulq́ ſolemne illius in carpendis hominum vitiis narrat, & eius deinde locum ſatyram tenuiſſe confirmat. Nec tantum reprehenſione dignos, ſed indignos & inſontes, vt Periclem, Socratem, Ariſtidem æque vellicabant. Hinc illa M. Tullij querimonia in 4. de Repub. *Quem illa (comœdia antiqua) non attigit, vel potius quem non vexauit? cui pepercit? Eſto. Populares homines, improbos in rempub. ſeditioſos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læſit. Patiamur. Etſi huiuſmodi ciues à cenſore melius eſt, quam à poeta notari. Sed Periclem, cum iam ſuæ ciuitati maxima auctoritate plures annos domi & belli præfuiſſet, violari verſibus, & eos agi in ſcena, non plus decuit, quam ſi Plautus noſter voluiſſet, aut Næuius P. & Cn. Scipioni, aut Cecilius M. Catoni maledicere.* Cæterum vniuer-

niuerſum quoque populum, nedum ſingulos, vt ſe res dabat, & quandocunque poterant, inſectabantur, nulli ordini, ætati, ſexui, parcebant: interim, quod mirere, ipſo populo propenſis animis audiente. Verſus Horatiani ſunt hi ē ſat.4. lib.1.

Eupolis atq; Cratinus Ariſtophanesq; poetæ,
Atq; alij, quorum comœdia priſca virorum eſt:
Si quis erat dignus deſcribi, quod malus aut fur,
Quod mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus, multa cum libertate notabant.

Hæc maledicentia, in qua potiſsimùm chorus regnabat, cohibita & compreſſa dicitur, cum attritis populi opibus reſpub. Athenienſis triginta tyrannorum iugo ceruices coacta eſt ſupponere. Lata enim lege integrū erat affectis per ſcenam iniuria, afficientes vocare in iudicium. Hac ratione poetas in officio potentiorum metus continuit, ſublatúſque eſt chorus, cuius ſupra dicebamus fuiſſe munus, vt in quoſcunq; liberet, reprehenſionum velut ſpicula contorqueret. Horatius.

Succeſſit vetus his comœdia non ſine multa
Laude, ſed in vitium libertas excidit & vim
Dignam lege regi: lex eſt accepta, chorúſq;
Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.

Quamobrem comœdia, in qua nullum aperte, & cum nomine fas erat lædere, quæque in eo quandam verecundiam, & modeſtiam adhibebat, nūcupata eſt Media: ſed non ante, quam Nouæ inducta eſt appellatio. Ergo, comœdia, quæ neutrius faciem oſtenderet, veteri ſimilior fuit, ius quoddam reprehendendi retinens, quando chori loco parabaſes, quibus ſcripta & dicta poetarum nullo male-

maleficij crimine, aut pœnæ ſuſpicione cauillabatur,non omittebat, ciuiumq́ peccata tectius coarguebat:donec ipſa quoq; in ſuſpicionem odiorum ac ſimultatum veniens, poteſtatem reprehenſionis omnem amiſit.

Poſt id Alexand. Philippi imperante, argumẽtis ac perſonis plane confictis, & facetiis ad delectandum interpoſitis, vitam communem ac mores imitari cæperũt. Priſca illa frequenter vera tractabat argumenta:hæc nunquam. Illa anſam opprobrandi,& inſectandi vndelibet arripiebat: hæc citra amarulentiam iucunda, raró quoſdam criminationum aculeos, nulla cum contumelia immiſcebat, erátque populari ac de medio ſumpto ſermoni ſimilior, iambicis & trochaicis contẽta verſibus: cum in antiqua pluribus carminum formis vterentur.Menandrũ aiunt Nouæ comœdię principem habitum.

Deinceps,vt propoſitum eſt, comœdiæ genera conſideremus. PALLIATA á pallio,quo ſupra tunicam amicti incedebant Græci,erat ea,quæ & argumento græco componeretur, & in qua hiſtriones ad Græcorum morem palliati prodibant: cuiuſmodi ſunt Terentianæ & Plautinæ fabulæ. TOGATA perinde á veſtitu, ſed Romano: Romanorum ſiquidem toga, vt Græcorum pallium. Hæc rebus & ritibus Romanis conficiebatur. Nomine porro Togatarum Horatius Tabernarias intellexit, illo verſu ad Piſones.

Vel qui Prætextas, Vel qui docuere Togatas.

Togatarum principatum ſortitæ ſunt PRAETEXTATAE. Harum perſonæ Romanæ, publicæ, nobiles,

les,graues,honoratæ,magiſtratus denique, à cuius genere veſtis (prætexta enim magiſtratuum veſtis, græcis περιπόρφυρος) nominatæ ſunt. Argumentorum ſublimitate non multum tragœdiæ cedebant. TRABEATA ſi eadem plane cum Prætexata non fuit, certè parum diſsimilis fuit. Nam trabea prætextam æquat dignitate. IN TABERNARIIS, quæ dictæ ſunt à tabernis, quibuſcum ſcenæ diſponebantur, plebeiæ atque humiles perſonæ agebant: quia & fortuna humilis, popularium hominum. ATTELLANAE ab Attella Oſcorum oppido, dicacitate, iocis atque riſibus, quos vel in ipſa verborum acerbitate conſectabantur, ſcatebant. Feſcennina quoq; carmina, quibus petulantius iocaretur, inter actus inſerebant. RHYNTONICAM ſcribunt à quodam Rhyntone poeta Tarentino appellatam. Miror quo pacto poetæ nomen duntaxat, comœdiæ genus poſsit conſtituere. PLANIPES quæ neq; cothurno, neq; ſocco, verum plano, id eſt, nudo pede ageretur ab hiſtrionibus, ob humilitatem argumenti videlicet. Cenſent quidam planipedem eandem fuiſſe cum mimo. MIMVS autem vniuerſæ poeſeos nomen, imitationis, inquam, ſibi ſoli vendicauit, quaſi ſolus imitaretur. Res leues parúmque honeſtas, ac perſonas turpes verbis & geſticulatione exprimebat. Inde mimographi extiterunt. Sunt etiam comœdiæ quæ dicuntur MOTORIAE, id eſt, negotioſæ, turbulentę, in quibus res turbatæ magis: quales numerantur Amphitruo, Adelphi, Phormio, Heautontimorumenos. STATARIAE contra ſedationes ſunt, vt Ciſtellaria, Pſeudolus, Trinummus Aſinaria, Hecyra,

cyra. MEDIAE ſeu MIXTAE quæ ab vtroq; priorum generum trahunt partem, vt Andria, Eunuchus. Sunt qui faciunt quatuor genera comœdiæ ſiue ſpecies. Prima eſt ſimplex, quæ fit ſine peripetia & agnitione: altera implexa, cuius eſt totum peripetia & agnitio: tertia morata, in qua præualent mores: quarta ridicula, in qua præualent ridicula & facetiæ. Poteſt autem eadem eſſe ſimplex & morata, vt ſunt Adelphi: implexa & morata, vt Hecyra: ſimplex & ridicula, vt Aulularia: implexa ac ridicula, vt Menæchmi.

DE PARTIBVS COMOEDIAE κατὰ τὸ ποῖον, ſeu qualitatis.

CAPVT XIV.

SVNT quædam, quibus ipſa comœdia qualis fit: alia quibus velut extenditur. Illas partes qualitatis: iſtas quantitatis non ſine exemplo vocare poſſumus. Prioris generis ſunt omnino ſex, fabula, mores, ſententia, dictio, apparatus, melopoeia. De his primum explicabimus, & vltimã, quæ nulli vſui nobis futura eſt, prætermittemus. Ac ſine prioribus quatuor ne ſcribi quidem poteſt comœdia. Etenim prius neceſſe eſt rem excogitare, quam nuncupamus fabulam. Cum autem fabula imitetur, conuenit eam vtiq; moratam eſſe, accuratéque diuerſorum hominum mores exprimere. Additur porrò ſententia, quoniam animi ſenſus ſententiamq; per verba oſtendere oportet.

Et

Et quia ſententia conſtat verbis, additur Dictio. Nunc de ſingulis ſeparatim.

FABVLA comœdiæ, id eſt imitatio fictióue comica, vacat rebus admirabilibus, ac prodigioſis, quales frequenter in epopœia referuntur, & nonnunquam in tragœdia oſtenduntur: neque etiam illuſtres, graues, lugubres, terribiles, vno verbo, tragicas complectitur: verum ciuiles ac priuatas tantum (comœdia quidem vetus etiam deos inducebat) quæ cuiuſmodi ſint, quis non videt? Earum cauſſa humiles item, vulgaréſq; perſonas ſumit, & iis nomina cum rebus congruentia imponit. Actionem oportet eſſe vnam, non plures: quæ vnius diei ſpatio, aut paulò maiori æqualis ſit. Et quoniam humanæ actiones, tametſi priuatæ, vt plurimum cum perturbationibus aliquibus coniunctæ ſunt, miſcenda quoq; euenta fortuita, quæ inſperatam lætitiam, dolorem, admirationem cõtineant. Vnde duplex fabulæ comicæ genus exiſtit. Simplex, in qua nihil ineſt nouum, nihil inopinatum: nulla peripetia, nulla agnitio, vt in Aſinaria. Connexa ſeu implexa, in qua aut agnitio ſola, vt in Hecyra: aut ſola rerum improuiſa commutatio, vt in Milite glorioſo: aut vtraq; ſimul, vt in Andria. Connexa præſtat ſimplici. Ea vero iudicatur optima, quę ex agnitione, & peripetia cõflatur. Agnitio eſt, cum ex ignoratione in notitiam rei alicuius producimur, ex qua aut lætitia naſcitur, aut dolor: ſed lætitia ſæpius. Ea opportunè locatur in extremo comœdiæ, vbi turbæ ſedantur, vt videmus in Andria. Ibi enim agnoſcitur Glycerium pro ciue Attica. Hoc loco de generibus agnitionum

tionum nihil dicam. Peripétia eſt mutatio fortunæ in contrarium, Præter illam verò actionem, quæ ab initio eſt propoſita; cauendum ne aliena inferciantur, quod olim factitabant, quò fabulę & longiores fierent, & amplius delectarent. Paſsim autem iocos captat, & ridiculis ludit comœdia, & prope omnia hoc ſuaui condimento aſpergit: eſt enim id illi propriũ, vt terror & miſericordia tragœdiæ. Sed eiuſmodi condecet eſſe ridicula, vt ea nec grauium quidem virorum refugiat approbatio. Sanè in his modum exceſsiſſe videtur Plautus, & Horatius eius ſales vt frigidos, inconditos, & ſcurriles vituperat. Terentium quòd natura triſtiorem finxerat, arbitrantur eruditi iocari magis non potuiſſe, quam aut non debuiſſe, aut noluiſſe. Veruntamen aliis laudibus hanc vnam egregie compenſauit. Perſonas fingit comœdia, quales in communi hominum vita verſantur: non ita probas ac ſapientes, vt errare, decipi, offendere non poſsint: nec rurſum vndecunque improbas. Quæ controuerſiis, litibus, & iurgiis ac turbis implicentur, tandemq́ue ad ſecundos exitus perueniant. Tollit item ex oculis multa, quæ vel viſu turpia, vel indecora ſunt, quæ nihilominus à perſona aliqua exeunte, tanquam intus geſta, foris exponuntur, aut voce aliqua intra ſcenam emiſſa ſpectatoribus produntur. Iuno Lucina fer opem, ſerua me obſecro, clamat illa parturiens. Habeat præterea fabula magnitudinem ſuam, nec vbicunque vel incipiat, vel terminetur. Longitudo eius duobus terminis diſtinguitur, cõnexione ſcilicet & ſolutione. Connexio id totum vocatur, quod ab initio poematis

per-

pertingit vſq; ad eum locum, vbi inclinant turbæ, & fit mutatio. Solutio eſt ea pars, quæ à principio mutationis vſq; ad finem fabulæ perducitur. Partes demum ita conſociatæ erunt, vt niſi totum diſſoluatur, ſubduci aut transferri nulla poſsit. Hactenus de fabula.

MORES ratione perſonarũ ſeſe admodum diſſimiliter habent: ſiquidem qui laudantur in aliis, & iis maximè conueniunt, in aliis laudari non ſolent: & quia minimè conueniunt, interdum vituperari etiam. Sicuti cernimus in artibus fieri. Nam ſi plebeius peritè canat tibiis, placet, laudẽ aufert. At hoc ipſum artificium in rege diſplicet ac reprehenditur. Mulierem decet bene nere, bene texere: virum dedecet: nõ enim ſunt hæc opera virilia. Ita cum ſit in ſeruo virtus, & prædicetur, non furari: viro nobili, aut alioqui honeſto laudem nullam parit. Itaq; alij mores cadunt in alios, & ſua quemque maxime commendant: vt diligenter videndum ſit, quos mores cui affingamus. Ad hoc caput magnopere pertinet, vt ex communi & confirmata hominum opinione mores in perſonis exprimamus. Hoc eſt, ſermone & actione, quibus mores indicantur, & pateſcunt, tales inducamus, quales eas aut omnes, aut plurimi fuiſſe opinantur. Pulchrè Horatius, vbi famam in Achille, Medea, Ino, Ixione, Oreſte ſequendam monet.

honoratum ſi fortè reponis Achillem,
Impiger, iracundus, inexorabilis, exors,
Iura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox inuictaq;, flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, triſtis Oreſtes.

Seruandum inſuper τὸ ὁμαλὸν ſeu æquabilitas: vt ſi ſemel timidum, auarum, ferocem quempiam oſtenderis, ne eundem poſtea liberalem, modeſtum in eadem comœdia, & ſecundùm vnam actionem facias: maneat talis, qualem ab initio produxeris. Hoc etiam Horatius iubet.

ſeruetur ad imum
Qualis ab incæpto proceſſerit, & ſibi conſtet.

Quare merito damnatur Euripides, qui Iphigeniam Agamemnonis primo finxit abiectam animi, & mortem deprecantem: poſtea erectam, & libenter morientem. At Polyxena ab initio ad extremum vitam contemnit in Hecuba. Hoc tamen aliquâm habet controuerſiam. Apud Terentium ſiquidem in Demea & Mitione mutatio morum fit. Quippe Demea in principio durus, in extremo fit lenis: primùm auarus, poſtea prodigus cernitur. Mitio autem in fine multum de ſua natura remittit. Reſpondent aliqui, non admittendam mutationem morum, niſi magna quæpiam cauſſa exprimatur, quæ ad eam efficiendam valeat: quemadmodum Demea ſuæ mutationis cauſſam multis verbis exſequitur. Mitio quoq; propter nimiã Demeæ profuſionem aliquantiſper mutatur: ſed mitis apparet. Adhæc ſcire licet mores effingendos, aut κατὰ τὸ εἰκὸς, aut κατὰ τὸ ἀναγκαῖον, ſecũdum veriſimile, aut neceſſarium. Si perſonæ inducuntur notæ, vt ſæpenumero in tragœdia, mores poſteriore modo exprimentur. Id eſt, tales eſſe in imitatione debebunt, quales reuera fuerunt. Sic enim hoc loco, neceſſarium, interpretamur. Sin autem fictæ & nouæ, vt in comœdia perpetuo, priore

modo.

modo. Quod vt poſsit poeta, audiendus eſt illi Horatius, & legendus præterea Ariſtoteles in Rhetoricis.

Aetatis cuiusq; notandi ſunt tibi mores,
Mobilibusq; decor naturis dandus & annis.

Mores pueritiæ.

Reddere qui voces iam ſcit puer, & pede certo
Signat humum: geſtit paribus colludere, & iram
Colligit ac ponit temere, & mutatur in horas.

Mores iuuentutis.

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis canibusq;, & aprici gramine campi:
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis cupidusq;, & amata relinquere pernix.

Mores virorum.

Conuerſis ſtudiis, ætas animusq; virilis
Quærit opes, & amicitias: inſeruit honori,
Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.

Mores ſenum.

Multa ſenem circumueniunt incommoda: vel quod
Quærit: & inuentis miſer abſtinet, ac timet vti:
Vel quod res omnes timidè gelideq; miniſtrat,
Dilator, ſpe longus, iners, auidusq; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, cenſor, caſtigatorq; minorum.

Proderit etiam vehementer legiſſe 2. Rhet. Ariſtotelis, vbi mores ætatum exponũtur. Habet locum τὸ εἰκὸς etiam in tragœdia nonnunquam, illa ſcilicet, in qua nouæ nec notæ antea perſonæ verſari debent.

SENTENTIAE laus & virtus eſt, animi ſenſum apte exprimere. Quia vero comicus ſermo ſummiſſus eſt, ſententias quoq; non elatas aut grandes poſtulat. Nullæ hic quæſtionum diſcuſsiones, aut probationes exquiſitiores. Omnia tanquam probata & κεκριμένα pronuntianda, & in medium afferenda ſunt.

DICTIO comica nec ad tragicam ſublimitatem aſſurgit, nec ad humilitatem mimicam deſcēdit: ſed temperamentum quoddam ſeruat. Facilis, aperta, ſuauis, pura, elegans, ſimplici & mediocri cum ornatu. Cum enim, vt dicebamus, νοήματα ſint minime grandia, dictio quoque granditatem non admittit. Eſt tamen veriſsimum, quod Horatius ſcribit, comœdiam aliquando vocem tollere: vt cum ira quēpiam vehementior incenderit. Breuiora & magis conciſa omnia quam in tragœdia, ſententioſè dicta rariora, & ea potiſsimum, quæ communis conſenſus, & vulgi quoq; iudicium approbat, vt ſunt prouerbia.

APPARATVS complectitur ſcenam, & habitū perſonarum. De ſcena videbis Vitruuium & Scaligerum. De veſtitu pauca loquemur. Senibus dabatur candidus, quod is putaretur antiquiſsimus. Iunioribus purpureus & verſicolor, vt hoc pacto ingenij ſui mobilitatem, & inconſtantiam imitarentur. Seruis anguſta, & curta tunicula, quo eſſent expeditiores, & pallium quoque, quod in collum ſolebant coniicere. Sic enim Plaut. Capt.

Nunc res certa eſt, eodem pacto, vt comici ſerui ſolent
Conijciam in collum pallium.

Epid.

Epid.

Age nunc iam, orna te Epidice, & palliolum in collum conijce.

Terent. Phorm.

Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio,
Atq; hominem propero inuenire, vt hæc quæ contigerunt ſciat?

Paraſitorum pallia erant fuſca, & contorta. Sacerdotum veſtes oblongæ, talares, & albæ. Diuitum purpureæ, pauperum puniceæ. Militum chlamys, aut ſagum cum machæra. Nautarum erat cauſia, genus pilei. Nuntij aut viatores veniebant penulati. Læti albo, ærumnoſi ac triſtes furuo & obſoleto ornatu vtebantur. Adoleſcentibus quoq; pro euentu & ſtatu veſtis dabatur. Vetulis fœminis ac matronis melinæ. Meretricibus ob auaritiam earum ſignificandam lutea. Aurum enim quærunt.

DE PARTIBVS COMOEDIAE κατὰ τὸ πόσον, ſeu quantitatis.

CAPVT XV.

QVINQVE partes comœdiæ numerantur, quibus eius magnitudo abſoluitur, prologus ſeu prologium, protaſis, epitaſis, cataſtaſis, cataſtrophe. PROLOGVS *eſt oratio quæ ante fabulam legitimam habetur ad ſpectatores.* Eius quatuor ſunt ſpecies. Nam vel poeta commendatur: vel obtrectatorum, maleuolorúmque criminibus

reſpondetur, aut etiam crimina regeruntur: vel argumentum fabulæ enarratur: vel hæc omnia ſimul præſtantur. Primum genus συστατικὸν dicitur, quale eſt in Hecyra: alterum ἀναφορικὸν, quale in Andria: tertium ὑποθετικὸν, quale in Aulularia: poſtremum μικτὸν, quale in Caſina. Pronunciabatur ab ea perſona, cui cum fabula nihil negotij. Non pertinebat, inquam, perſona prologi ad fabulam, atque ideo nec prologus proprie pars comœdiæ, quem vel adiungere, vel omittere citra vitium poſsis (Græci certe aut ignorarunt, aut neglexerunt) ſed nos vulgarem quandam opinionem, licet minus veram hoc loco ſequimur. In Amphit. Mercurius & prologum agit, & fabulæ partem non modicam. Eſt autem prologus plerunque μονοπρόσωπος. In Trinummo διπρόσωπος, vbi propter Lesbonici adoleſcentis ἀσωτίαν commode Luxuriam cum filia Inopia introductas videmus: vt in Rudente Arcturum, & in Aulularia Larem familiarem. PROTASIS *prima pars fabulæ, in qua ſumma rei proponitur, & narratur: non tamen finis oſtenditur:* nempe vt ex inopinato exitu creſcat fabulæ iucunditas. Quanquam enim ex argumento rerum ordo teneatur, tamen breuis illa indicatio non tam explet animum, quam incendit. Sed argumentum, quo ſententia fabulæ breuiter explicatur, tum fere locum habet, quando nec in prologio, nec in protaſi explicatum eſt: Plautus tamen perpetuo ſolet adhibere. Protaſis actu primo, interdum ſecundo quoque comprehenditur. EPITASIS definitur *earum rerum quæ continentur in*

protaſi

protaſi incrementum. Seu altera pars legitima fabulæ, in qua turbæ aut excitantur, aut intenduntur. CATASTASIS *eſt vigor ac ſtatus fabulæ, in qua maior cernitur rerum perturbatio.* Epitaſis & Cataſtaſis ſecundo & tertio, aliquando etiam quarto actu concluduntur. Quintum Cataſtaſis raro attingit. CATASTROPHE *vltima pars, qua fabula clauditur, in qua res in melius commutantur, ſeu vbi fit negotij in tranquillitatem non exſpectatam conuerſio.* Hęc partem actus quarti, nonnunquam totum quartum, quintum ſemper occupat.

DE ACTIBVS, SCENIS, ET *actoribus, ſeu perſonis.*

CAPVT XVI.

A*CTVS eſt pars fabulæ, continens diuerſas actiones pro diuerſitate partium*, de quibus ſupra explicatum eſt. Non plures autem, nec pauciores quinque actus ſiue in tragœdia ſiue in comœdia eſſe conuenit, quod Horatius etiam docuit. Videtur Cic. tertium actum pro extremo poſuiſſe, nec plures requirere. Sic enim ſcripſit ad Q. F. *Illud te ad extremum & oro, & hortor, vt tanquam poetæ boni, & actores induſtrij ſolent: ſic tu in extrema parte & concluſione muneris ac negotij tui diligentiſſimus ſis, vt hic tertius annus, tanquam tertius actus perfectiſſimus atque ornatiſſimus fuiſſe videatur.* Sed mens Ciceronis eſt, vt tertius annus Quinti, qui eſt in adminiſtratione prouinciæ vltimus, ita ſit perfectus, vt eſt vltimus actus in fabula. Quaſi Quintus fabulam ageret, cui

tertius ann⁹ eſſet velut quintus actus in comœdia. Cæterum diſtinguere actum ab actu haud eſt facile. Olim interuentu nouæ alicuius perſonæ ſecernebātur. Deinde aliter ſæpe factum eſt. Et primus quidem materiam ſeu argumentum fabulæ comprehendit: alter res in actum deducit: tertius impedimenta & turbationes affert: quartus viam monſtrat, qua res implicitæ ſoluantur: poſtremus res implicitas artificioſe diſſoluit.

Actus in ſcenas diuiditur, quem perraro totum vna ſcena abſoluit: niſi aliquando in tragœdia. *Eſt autē ſcena pars actus, in qua duæ pluréſue, perſonæ colloquuntur, quæ dicuntur diuerbia.* Initium capit nonnunquam ab omnium ingreſſu in ſcenam: nonnunquam ab vnius tantum: qui deinde alium inuenit è ſcena ſuperiore. Finitur abitu, interdum omnium, aliquando vnius tantum. Vt ſi tres fuerint, duo reliqui ſcenam ſequentem conſtituant. Eſt cum vnus ſolus ad futuram ſcenam relinquitur. Scenarum numerum quidam cenſent maiorem denario eſſe non oportere: nec actores plus quatuordecim.

Actores qui & hiſtriones, & ſcenici, & ludiones, & ludij, & comœdi, græcis à ſimulanda per imitationem veritate dicuntur ὑποκριταί. Et erant primarum quidam, alij ſecundarum, alij tertiarum partium, quos Græci vocant πρωταγωνιστὰς, δευτεραγωνιστὰς, τριταγωνιστὰς, tres enim hiſtriones fabulā abſoluebant. Non licere autem in eodem actu vni perſonæ plus quinquies exire, in comœdia minimè verum eſt. Poteſt id fieri in tragœdia, in qua

perſonæ

perſonæ & pauciores, & grauiores. Perſonæ in comœdiis diſtinguuntur conditione, profeſsione, officio, ætate, ſexu. Protatica, ſiue proſtatica, quæ primo actu introducitur, neque amplius vnquam comparet: qualis eſt Soſia in Andria: quod quidē in Plauto nuſquā factum cernas. Sunt item quædam perſonarum genera, velut in ima cera. Earum aliæ non prodeunt, verùm intus loquuntur, aut clamant quippiam. Aliæ neutrum faciunt, vt eſt ſeruulus Storax in Adelphis. Nam ibi Mitio exiens, non exeuntem appellat, & ille tacet. Aliæ apparent in proſcenio, mutæ tamen, ſeu nihil loquentes, vt ſunt ſatellites in Milite, & famuli in Andria. Sed quid ſibi vult, quod Horati⁹ præcipit: *nec quarta loqui perſona laboret?* Hoc vtique, ne plures perſonæ vno eodemq; tempore in ſcenam prodeant locuturæ, quam 3. Si erit vt quarta intercedat, ea vel tacita audiat, vel ſecum, non cum aliis verba conferat, ne ſermones perturbentur. Id obſeruatum videas in Andria actu 3. Ibi Myſis, Simo, Dauus, Lesbia, Glycerium, quinque perſonæ in ſcenā producuntur: ſed Myſis cum Lesbia duntaxat fabulatur: Glycerium intus manet. Item actu 4. quatuor ſunt perſonæ vno tempore, Myſis, Pamphilus, Charinus, Dauus: ſed Myſis interuenit aliunde, & cùm Charino non loquitur. Plautus hanc legem non ſeruauit: nam apud eum reperias quatuor & quinque perſonas inter ſe colloquentes: quod etiam ſolet in tragœdiis.

PLAVTVS ET TERENTIVS comparati.

CAPVT XVII.

CVM neutrius horum Comicorum virtutes & ornamenta per ſe cognoſcere ſit facilè, tum arduum videtur opus, vter alteri præſtet diiudicare. Sed nos non tam quid ipſi, quam quid doctiſsimi quidam viri in vtriuſque lectione multum adeo exercitati in hac quæſtione ſenſerint, ad emolumentum comicæ poeſeos ſtudioſorum proferemus. Quamplurimi Plauto multis modis ſuperiorem Terentium facere non dubitant. In quo proprietatem latini ſermonis permagnam ineſſe non eunt inficias, tamen ab ea Terentium vſque adeo non deſertum atque inopem eſſe contendunt, vt ipſi vel major adſit. Eius locutio mundior, politior, & quodammodo nobilior cenſetur. Stylus liberalis: ſales non plebeij nec vulgares; nihil in eo abiectum, humile: cum contra Plauti ingenium ſeruile ſit, nec ita liberale & ingenuum. Terentium ait Donatus retinuiſſe morem, vt comœdiam ſcriberet, ac temperaret affectum, ne in tragœdiam tranſiliret. Quod Plautus neglexit, ſaltem in Amphitruone, quam tragicocomœdiam ipſe vocat. Præterea Terentius neque ad tragicam ſublimitatem exſurgit, neque ad hiſtrionicam humilitatem ſe demittit. Nihil abſtruſum, quodq; in hiſtoricorum libris inueſtigãdum ſit, affert. In quo peccare viſus eſt Plautus,

qui

qui quoniam antiquitatis eſt ſtudioſior, idcirco etiam locis non paucis euaſit obſcurior. Immodica ſibi indulget in perſonis ſeruorum, nimiumꝗ riſus & cachinnos theatri & applauſum populi aucupatur & eſt obſcœnior: quibus in rebus magna cernitur Terentij verecundia, & egregia moderatio.

Nunc videamus quid pro Plauto afferatur. Eum certè ſe ducem, auctorem & exemplar habere Terentius profitetur: cui proinde ſatis honorificum videatur, ſi eum ſit aſſecutus. Quod de ſeruili ingenio obiiciebatur, conuitium eſt. Humili quidem genere, & ſeruili conditione erat, vt etiam Terentius, at ingenio liber. Quod autem eſt plebeius, geſsit ſe pro natura & ratione comœdiæ, quæ longè ſecus atque tragœdia, non grandis & elata, ſed tenuis ac demiſſa, & cum plebi ſcribatur, plebeia eſſe, plurimaꝗ ſecundum mores, verba & ſales plebeios dicere gaudet. Nimis æquabilis, & vnius fili eſt Terentius. Quocirca Cæſar de eo,

Lenibus atque vtinam ſcriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deeſſe Terenti.

Poſsidet hanc vim & varietatem Plautus, qui nūc aſſurgit, nunc ſe ſubmittit: nunc protrita, nunc grandiora dicit: proponit vitia & caſtigat: locos communes, ethica & politica intermiſcet, aliud quidem agens, ſed quaſi hoc vnum agens: & iocis lepidiſsimis hæc omnia aſpergit. Varronis iudicio propria laus Plauti eſt in ſermone. Non igitur eo Terentius mundior, purior, nobilior. Quòd nonnun-

nonnunquam τεχνικώτερος eſt, ſcribit Horâtius comœdiam interdum tollere ſolere vocē. Quod deos induxit, Iouem & Mercurium, habuit exemplum veteris comœdiæ. Reconditior eſt, fateor, ſed imperitis, & veteris memoriæ ignaris. Non tamen adeo ſæpe, vt pertimeſcas. Ipſe verò Terentius de rebus in medio poſitis loquens, interdum inuolutus ac difficilis eſt. Vetuſtas voces nec illas tamen innumeras non ſtudio quæſiuit; ſed ſe offerentes non repudiauit. Et erat is illius ſæculi ſermo: habuit enim ætates ſuas lingua latina. Sic loquitur etiam Næuius, Pacuuius, Attius, Afranius. Terentius præ Plauto ſterilis apparet, parcus certè. Qui, ſi res ſæpius ſe eloquendam offerat, eodémne ſemper modo, an parua mutatione eam efferat, nihil penſi habet. Plautus ſibi nunquam ſimilis, ſemper nouus. Et Terentius non caſtior, ſed magis tecte impurus: cuius argumenta non magnæ vtilitatis, plena nugarum vtiq;, cum multa Plauti perquam vtilia, & grauiora ſint.

DE TRAGOEDIA.

NOTATIO ET DEFINITIO TRAgœdiæ: item quî fiat vt delectet.

CAPVT XVIII.

TRAGOEDIAM nominatam παρὰ τοῦ τράγου, vt ſit quaſi τράγου ᾠδή, inter plures conſtat. Cauſſa nominis incertior. Poteſt enim videri

deri datam hanc ei appellationem inde, quod agricolæ priſci (qui ortus eſt Tragœdiæ) cum Baccho pro annuis frugibus ſacrificarēt, ardente iam victima, hirco ſcilicet (quæ huic deo propria erat, quoniam vineas læderet) loco precum quippiam cantarent: & quo illo beneuolentiore vterentur, magisq́ propitio, res eiuſdem geſtas, ac triumphos, deuictasq́ gētes, & debellatos reges, eorumq́ calamitates, ac poſtmodum, nō ſuppeditante materia, aliorum præterea regum infortunia, ærumnasq́ concinerent, victoriq́ in huiuſcemodi cantilenis hircum in præmium darent. Ex quo illud Horatij, Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum. Item quod fortaſſe vter hirci muſto plenus donabatur. Scribunt & hoc Grammatici, appellatam παρὰ τὸν τρυγητὸν, à vindemia: quod nimirum vindemiarum tempore illa quorum meminimus ſacra cum cantibus peragerentur. Præterea παρὰ τῶν τρυγῶν à fæcibus, quibus hiſtriones ante vſum perſonarum ora cōſueuerant perlinere, ne agnoſcerentur. Adducitur ad probandum Horatius:

Ignotum tragicæ genus inueniſſe Camœnæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis;
Quæ canerent agerentq́; peruncti fæcibus ora.

Verumtamen quia tragœdiæ nomen prius extitit, quam Theſpis vſum fæcis induceret, explodenda planè eſt hæc ſententia. Non diſplicet, quod nonnullis placitum eſt, vocatam à principio non τραγῳδίαν, ſed τραχῳδίαν, quaſi τραχεῖαν ᾠδὴν, ab aſperitate cantus videlicet: inſuauis enim cantus, cuius materia res triſtes, aſperæ, atroces ac miſerabiles.

biles. Deinde vſu loquentium, vt alia mille, corruptum hoc nomen, & pro τρυγῳδία τραγῳδία cœptum dici, & inde natam opinionem de hirco, qui huic generi fabulæ nomen attulerit.

Definimus autem eam hoc modo. *Tragœdia eſt poëſis virorum illuſtrium per agentes perſonas exprimens calamitates, vt miſericordia & terrore animos ab iis perturbationibus liberet, à quibus huiuſmodi facinora tragica proficiſcuntur.* Atque hic quidem finis eſt tragœdiæ. Quod autem diximus, eſſe virorum illuſtrium, in eo à comœdia, vti per agentes perſonas ab epopœia ſecluditur.

Sed cum tragœdia rebus luctuoſis plena ſit, mirum videatur quomodo voluptatē pariat, quam parere debet omnino, ſiquidem delectatio aut finis eſt, aut cōiuncta cum fine poeſeos, vt alibi docuimus: quem quo pacto per mœſta & flebilia cōſequemur? Si præterea terrorem & miſerationem incutit animis tragœdia, non vtiꝗ delectationem. Huic dubitationi ſic occurremus. Non ipſæ res tragicæ, ſed earum excellens imitatio nos delectat: vt in pictura leonum, draconum imitatio, quas beſtias viuas fugimus, at in pariete, aut periſtromate artificum manu bellisſimè expreſſas inſatiabiliter contemplamur. Quia verò res graues, atroces, ærumnoſas, lacrymabiles, crudeles imitari difficilius eſt, quam ciuiles, leues, ridiculas, nugatorias: idcirco amplius tragœdiam, quam comœdiam admiramur, ſolidioremꝗ ex illa, quam ex iſta voluptatem percipimus. Item dolemus propter eos, quorum res aguntur, ſeu de quorum rebus agitur: nobis gaudemus, & gratulamur, qui tanto-

tantorum malorum expertes ſimus. Dulce quoque, & à natura nobis ingeneratum eſt miſereri. Quæ autem veniunt à natura, ea iucunda ſunt. Adhæc erudimur, & monemur, quæ nos fugere vt malorum, & caſuum aduerſorum cauſſas oporteat. Atqui doctrina lætitiam gignit.

RATIO ET FORMA TRAgœdiæ.

CAPVT XIX.

QVANQVAM tragœdiæ argumentum ſæpius vel ab hiſtoria, vel à fabula nota petitur, aliquando tamen totum fingitur: id quod ſemper fieri conſueuit in comœdia. Oportet autem id quod dicitur μῦθος, & latinè fabula, id eſt, rerum actionúmue conſtitutionem, vnum quiddam eſſe, ac breuiſsimum, idq; breuibus epiſodiis dilatari & amplificari, rerumq; ac perſonarum varietate diſtingui. Quales perſonas amet tragœdia, dictum eſt aliâs, & infra rurſum dicetur. Humiles & plebeias rarò admittit, quibus frequentius eſt in epopœia locus. Res erunt eiuſmodi, vt dicam breuiter, in quibus ineſt quædam atrocitas & indignitas, vnde terror & commiſeratio: quæ eſt nota peculiaris tragœdiæ, qua agnoſcitur: etiamſi felici claudatur exitu, vt Electra Euripidis, vbi cædes Aegiſthi multis gaudium creat. Tales item numerantur Ion, Helena, Oreſtes. Illa verò duo, terror, inquam, & miſericordia

cum ex rebus, tum ex perſonis comparabuntur. Erunt enim funera, fletus, cruciatus, cædes, orbitates, deſperationes, deniq; res grauitatis, & acerbitatis plenæ, quarum vim magnopere vel auget, vel minuit perſonarum conditio. Conſiderandum præterea, quæ auribus, quæ oculis ſubiicienda ſint. Horatij quidem præceptum eſt.

non tamen intus
Digna geri promes in ſcenam, multaq; tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.

Ea cuiuſmodi eſſent, ſequentibus verſibus docet: nempe vel propter immanitatem offenſionem conciliatura, vel parum veriſimilia.

Nec pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus:
Aut in auem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.

Æſchylus ſanè, quod ex Ariſtotele diſcimus, cædes à ſcena remouit, & per nuntios eas narrari inſtituit. Sunt quibus aliud de horribilibus & cruentis iſtis videatur, & ij ſe tum Græcorum, tum Latinorum aliquot exemplis defendunt. Qua de re verbum non addam, & rem in medio relinquam. Monent etiam, in tragœdia pauciores induci hiſtriones quam in comœdia: ac diis è machina tum concedi locum, cum vel præterita, eaq; mortalibus ignota referenda, vel futura prænuntianda ſunt: & omnino cum quippiam cognoſci, aut confici humano ingenio induſtriáue non poteſt. Hinc Horatius.

Nec deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit.

Iſtuc

Iſtuc videbunt poetæ noſtri, quomodo ad ſuas tragœdias accommodent: vt item alia nonnulla, quæ à nobis de dramatica poeſi diſputata ſunt. Hoc modo in Oreſte Apollo in medio turbarum ſe in conſpectum dans, tumultum componit. Dictionem habebit tragœdia à quotidiana loquendi conſuetudine remotam, magnificam, copioſam, ſublimem, grauibus ſententiis refertam. Tametſi interdum propter explicandum dolorem, & in fortuna aduerſa querimoniam, quaſi humi ſerpendum eſt.

Et tragicus plerunque dolet ſermone pedeſtri
Telephus & Peleus, cum pauper, & exul vterque
Proiicit ampullas, & ſeſquipedalia verba.

Iambicum ſenarium tragœdiæ aptiſsimum cenſetur: quod idem teſtatur Horatius.

Hunc ſocci cepere pedem, grandesq; cothurni.

Quia verò actio tragœdiæ vnius, ſummum duorum dierum ſpatio circumſcribitur, narrãda ſunt quæ anteceſſerũt, quando inde pendet actio. Quæ pars dicitur prologus, eſtq; principium tragœdiæ, eamq; aperit, & recenſendis præteritis actionibus ad reliquum fabulæ viam munit. Ad hãc rem perſona plerunque protatica adhibetur, vt in Hecuba Polydori. Alia eſt igitur prologi ratio in tragœdia, alia in comœdia. Hîc enim à fabula ſeiungitur, & caret imitatione, nec eo quiſquam vel Grȩcorum, vel Latinorum tragicorum eſt vſus. Putatur autem tragœdiæ, propter eius notam materiam ex conditione perſonarum, quæ propter ſuam celſiſſimam dignitatem nemini non acceptȩ ſunt, haud congruere. Comœdiæ ideo conuenire, quòd illic

propter humilitatem perſonarum obſcura materia. Sed hoc accipiendum de prologis, quibus argumentum narratur, non quibus auditorum animi ad audiendum apparantur: his enim etiam in tragœdia locus erit citra vitium.

Atque hæc de tragœdia. Cætera quoniam impeditiora, & magis etiam quam hactenus explicata ab ætatis huius vſu abhorrentia ſunt, prudentes omittimus. Nunc de diſcriminibus comœdiæ & tragœdiæ ex inſtituto agemus, vt ita vtriuſque dramatis naturam clarius adhuc aliquanto intelligere poſsimus.

TRAGOEDIAE ET COMOEDIÆ diſcrimina.

CAPVT XX.

QVINQVE rebus potiſsimum comœdia & tragœdia differunt, materia, perſonis, dictione, affectibus, exitu. In tragœdia actiones ſunt grandiores. Quid enim aliud legis ibi, quid audis, niſi luctus, exilia, cædes: atque vt paucis comprehendam, valde horribilia, & ad memoriam ſequentium ſæculorum admodum inſignia? Quas quidem res interdum ex ſe comminiſcitur, vt comœdia ſemper: ſæpius ab aliis mutuatur, vt comœdia nunquam. Docuit Euripides Archelaum Regem, quodnam eſſet argumentum, quæ materia tragœdiæ propria. Nam cum Rex ab eo contenderet, vt de eo tragœdiam faceret.

Ego

Ego verò Deos precabor, ſuſcepit Euripides, vt ne quid tragœdia dignum Regi aliquando eueniat. Comœdia res humiles, plebeias ac ciuiles habet. Atque illa quidem magnatum fugiendam, hæc ciuilem priuatorumq; vitam expetendam exprimit. Quin etiam dum miſerias & ſtultitias amantium imitatur, honeſtatem turpitudini præferendam monet. Quod ad perſonas attinet, comicæ ſunt ignobiles, obſcuræ, ciuiles tantum. Chremes paterfamiliâs, Pamphilus adoleſcens, Dauus ſeruus, Phroneſium meretrix, Ergaſilus paraſitus. Tragicæ illuſtres viri, illuſtres fœminæ, principes, reges, imperatores. Illæ è pagis & oppidis, iſtæ ex ampliſsimis vrbibus & arcibus accerſitæ. Quod erat tertium, dictio comica verbis conſtat tritis, vſitatis, quotidianis, figura infima. In tragœdia oratio conficitur verbis electis, ſublimibus, ſonantibus, plenis, à communi cõſuetudine abhorrentibus. Omne genus ſcripti grauitate tragœdia vincit. Hinc tragicè loqui. Comœdiæ ſermo eſt attenuatus. Interdum tamen & vocem comœdia tollit, vt eſt apud Horatium.

Iratusq; Chremes tumido delitigat ore,
Et tragicus plerunq; dolet ſermone pedeſtri.

Sequuntur affectus, qui in comœdia ſedatiores ſunt, ἤθη vocant Græci, in tragœdia vehementiores, qui πάθη appellantur. Hinc illa, riſus comici, res tragicæ, &c. Quod poſtremo loco poſueramus, exitus comœdiæ lætior eſt, cum eius initium plerunque ſit paulò turbulentius ac triſtius: tragœdiæ mœſtus ac funeſtus planè. Hoc perpetuò verum non eſt. Nam & in comœdia nonnunquam

infelicem exitum inuenias, quamuis non ſine feſtiuitate: & in tragœdia felicem. Addam corollaria duo. Vtraque in agendo, non in narrando verſatur, habetq́ eundem imitandi modum: & eodem ſpatio temporis finitur, totidemq́, & iiſdem partibus conſtat. Studioſis eloquentiæ plus multò prodeſt tragœdia, quam comœdia: quanquam hæc quoque non modice prodeſt. Hauriunt inde verborum delectum, ſplendorem, grauitatem maximam, ſententiarum pondera, amplificationum rationes, affectuum varietatem, & magnitudinem, omnis denique generis præclara, & ad docendum, delectandum, permouendum ſummè idonea ornamenta.

ÆSCHYLVS, SOPHOCLES, Euripides comparati.

CAPVT XXI.

TRES potiſsimùm apud Græcos tragœdiis præſtiterunt, Æſchylus, Sophocles, Euripides. Antiquior Sophocle traditur Æſchylus annis IX. Euripide quatuor & viginti: poſt quem anno ſexto Sophoclem anima reliquit. Atque hi duo, quemadmodum ætate inferiores, ita ſcriptionis excellentia ſuperiores Æſchylo iudicati ſunt: quanquam pleraque illius quodammodo, labore & ſtudio tantum ſuo emendata, perpolita, & illuſtrata ederent. Scitum quippe fecerant Athenienſes, vt vnius Aeſchyli fabulæ in theatro ageren-

agerentur. Qua de re Fabi⁹ lib.10.cap.1. his verbis. *Tragœdias primò in lucem Aeſchylus protulit, ſublimis & grauis, & grandiloquus ſæpe vſq; ad vitium. Sed rudis in pleriſq; & incompoſitus. Propter quod correctas eius fabulas in certamen deferre poſterioribus poetis Athenienſes permiſere: ſuntq; eo modo multi coronati.* Eruditi porrò cenſent Sophoclis ſtylum, & dicendi characterem ab Euripideo differre inprimis μεγαλοφωνίᾳ. Hinc prouerbium, Sophocleus cothurnus: quo vſus eſt Virgilius eclog. 8. præterea ille eſt φιλυπέρβολος, hic φιλοσύνθετος. Ille grauior & ſimplicior: hic verſutior, argutior, diſertior, & omnino doctior: quippe qui Rhetores, Philoſophos præcipueq; Anaxagoram audierit, & philoſophiæ myſteria abſque verborum integumentis, ambagibusq; perſpicua oratione pulcherrimisq; verſibus in ſcenam introduxerit: vnde etiam ſcenici philoſophi nomen eſt cōſecutus, id quod litteris mādauit Athenæus. Acerrimi vir iudicij Quintilianus, plurimum Euripidi noſtro tribuit lib. 10. *Longè clarius, inquit, illuſtrarunt tragœdiam Sophocles atq; Euripides: quorum in diſpari dicendi via, vter ſit poeta melior, inter plurimos quæritur. Illud quidem nemo non fateatur neceſſe eſt, iis qui ſe ad agendum comparent, vtiliorem longè fore Euripidem. Namq; is & in ſermone, quod ipſum reprehendunt, quibus grauitas & cothurnus, & ſonus Sophoclis videtur eſſe ſublimior, magis accedit oratorio generi, & ſententiis denſus, & in his quæ à ſapientibus tradita ſunt, pæne ipſis par, & in dicendo ac reſpondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diſerti, comparandus. In affectibus verò cum omnibus mirus, tum in his, qui miſeratione conſtant facilè præcipuus.* M. Tullius epiſt. 8. ad Tironem ſingulos eius verſus ſingula teſtimonia putat. Tuſcul. 4. à

Socrate laudatum aſſerit. Laertius narrat Crantorem philoſophum ex poetis admirari ſolitum Homerum, & Euripidem: propter reconditam, credo, doctrinam & ſapientiam, quam in eorum ſcriptis ineſſe perſpiciebat. Plutarchus in Nicia ſcribit, cum Syracuſani Athenienſibus magnam cladem importaſſent, multosq́ captiuos abduxiſſent, non paucos ob Euripidem poetam incolumes conſeruatos. Eius enim poetæ carmina Siculi impenſius mirabantur, & ſi quæ à captiuis illis nanciſci poterant, ediſcebant. Vnde multi ſeruitute liberati, cum Athenas in patriam reuerterentur, Euripidem adhuc viuentem ſalutatum adibant, affirmabantq́ ſe eius verſibus ſalutem & libertatem conſecutos. Plurimi item poſt prælium per ciuitates Siculorum diſperſi ac vagi, victum ſibi Euripideis recitandis quæritabant. Reſtat iudicium Ariſtotelis, quod ad extremum reſeruauimus. Sic ergo ille, καὶ ὁ εὐριπίδης, εἰ καὶ τὰ ἄλλα μὴ εὖ οἰκονομεῖ, ἀλλὰ τραγικώτατός γε τῶν ποιητῶν φαίνεται. *Et Euripides tametſi alioqui nõ bene ſeruat Oeconomiam, ſeu fabulas non bene diſponit, & velut coagmentat, nihilominus maximè tragicus vtique poetarum* (tragicorum ſubintellige) *apparet.* Qua oratione in vitio ponit Euripidem, & docet eum peccare in partibus fabulæ aptè decenterq́ collocandis, iisq́ rebus ex quibus conflatur & cohæret inter ſe conſtruendis, connectendis atq́ coagmentandis. Cauſſa illa ſit fortaſſe, quia totã ætatem in ſtudiis literarum & philoſophia conſumpſerat, ad Rempub. nunquam acceſſerat. Animo duntaxat & ingenio ea cernebat & iudicabat, quæ Sophoclem vſus docuerat:

euerat: quem & præturam Athenis geſsiſſe cum Pericle, & ductaſſe exercitum, & in rebus maioribus verſatum legimus. Quocirca τὸ δέον δεῖ cognoſcere melius potuit, rectiusq; ad veriſimilitudinem facta fingere & inſtituere. Veruntamen vt in œconomia Euripidem reprehendit Ariſtoteles, ſic in altero ſuperaſſe omnes pronuntiat: vt ſit, inquam, maximè tragicus, ac proinde Sophocli anteponatur. Citra exceptionem principatus ei non debetur, quoniam ipſum tragœdiæ corpus minus rectè componit, & in perſonis imitandis haud omnino veriſimilitudinem conſeruat. Sed quia τραγικὸν factum ſæuum, præcipuorum malorum, grauiſsimorumq; incommodorum plenum ſignificat, vult Ariſtoteles Euripidem in eo quod tragœdiæ proprium eſt præſtare cæteris, hoc eſt, plures, quam alios tragœdiarum auctores, acerbos caſus tragœdiis ſuis comprehendere, ſeu, illum tragœdias τραγικωτέρας, ſiue τραγικωτάτας facere. Argumentum huius rei, quod ex tot quas condidit, maior pars lugubrem ac triſtem habuit exitum: quod commendat Ariſtoteles.

DE APPELLATIONIBVS FABVLarum, ſiue dramatum.

CAPVT XXII.

FABVLIS ſeu dramatis, ſiue illa comœdiæ, ſiue tragœdiæ fuerint, nomina imponuntur vel à loco, vel à re, vel à perſona primarum

partium: ſic enim non malè nominabimus, quę eſt præcipua inter omnes. A loco, vt Plauti Brundiſia, Terentij Andria, Senecæ Thebais, Æſchyli Ægyptij, Lemnij, Salaminij. Nomine rei plura complector, nempe caſum, euentum, fortunam, conditionem, & ſimilia. Sic Terentij appellantur Eunuchus, Adelphi, Heautontimorumenos, & Plauti Aulularia, Captiui, Moſtellaria. A perſona frequẽtiſsime, vt Terentij Phormio: Plauti Amphitruo, Menæchmi, Stichus: Senecæ Hippolytus, Æſchyli Agamemno: Sophoclis Electra, Philoctetes: Euripidis Hecuba, Oreſtes. Aliquando cum ſunt plures fabulæ de eodem, ad differentiam ſignificandam coniunguntur perſonæ & res, ſeu locus, & fiunt inſcriptiones miſtæ. Vt Hercules furens Senecæ, quoniam alia eſt tragœdia eiuſdem, Hercules Oetæus. Sic Sophoclis duo ſunt Oedipi, alter tyrannus, alter Coloneus. Et prima tragœdia Sophoclis inſcribitur Aiax flagellifer, ſeu Lorarius, vt nimirum ſeparetur ab alia fabula, quæ dicitur Aiax Locrenſis. Quamuis Dicæarchus, quem M. Tullius magnum & copioſum Peripateticum in Officiis nominat, Aiacis mortem hanc fabulam tradatur inſcripſiſſe. Eſt etiam Euripidis Iphigenia in Aulide, & Iphigenia in Tauris. Vbi porrò nomen confuſionem nullam parit, aliam inſcriptionem addere nihil eſt neceſſe. Quapropter recentiores quidam poetæ, videntes veterum fabulas huiuſmodi duplicata nomina præferentia, & cauſſam non ſatis perpendentes, peccant, cum ita ſuas comœdias, aut tragœdias inſcribant, Ioſeph cognitus, Saulus conuerſus, Abſolon tumens, &c.

Cum

Cum nec ipſi plures comœdias de eadem perſona fecerint: nec vel ab aliis de eadem ſcriptæ extent: vel ſi extent, idem prorſus argumentũ perſequantur. Vbi ergo in materia nulla eſt diuerſitas, appellationis diſcrimine quid fuit opus?

DE BVCOLICA POESI.
CAPVT XXIII.

BVCOLICA poeſis perſonas humiles illa quidem vt comœdia, veruntamen ruſticas & agreſtes, non vrbanas, quæ ſunt paulò elegantiores, comminiſcitur, & eſt vmbra quædam ſeu quoddam ſimulacrum ruſticanæ comœdię: quando nimirum in duobus illis poematũ modis verſatur, quorum alter μιμητικὸς dicitur, alter μικτὸς: de quibus egimus cap. 8. lib. 1. Prioris generis exemplum eſto eclog. 1. *Tityre tu patula:* poſterioris ecloga 8. *Paſtorum Muſam.* Atq; iſtis imitandi modis ei cum reliquis poeſeos generibus, epopœia, comœdia, tragœdia ſocietas eſt. Argumenta & perſonas ſumit ab agris & ſyluis, paſtores, vinitores, aratores, olitores, accipitq; nomen potiſsimùm à paſtoribus, & iis quidem nobilioribus, bubulcis videlicet. Tractãtur bucolicis vota, gratulationes, laudationes, obtrectationes, altercationes, cohortationes, pollicitationes, conqueſtiones, gaudia, pompæ, cãtus, hilaritates, ioci. Verùm omnia agrũ olere debent. Ideo porro regnat in bucolicis hexameter, & præterea nullum genus carminis, quod narrationibus videtur accommodatiſsimus, & cã-

tilenis ruſticis idoneus, nec ineptus actioni, modo ne adſit granditas néue longiore ambitu circumducatur. Laudatur autem, ſi primus, & quartus pes integra voce terminetur, præſertim dactylica. *Tityre paſcentes à flumine reiice capellas.* Quod diligenter cuſtodiuit Theocritus. Definiatur ergo Bucolica poeſis: *ruſticarum actionum imitatio.* Fabula erit vna & ſimplex, non tamen digreſsiones non admittet. Nec neceſſe erit ſemper eſſe allegoricam. Nomina rebus apta fingemus: aut iam ficta à bonis auctoribus mutuabimur. Oratio vacabit ſplẽdore & ornamentis, grauitate, ſententiarum acumine, iisq́; omnibus, quæ rerum humilitati aduerſantur. Erit autem pura ac demiſſa: in quo Theocritus anteſtat Virgilio. Partes conſtituunt duas, principium & narrationem. Interdum aliquid loco epilogi adiungitur.

DE ELEGIACA POESI.

VSVS, NOTATIO, INVENTOR Elegiæ.

CAPVT XXIV.

PENTAMETER ſolitarius nõ reperitur: quãquam Virgilius vni hexametro quatuor continuos ſubiecit.

Hos ego verſiculos feci, tulit alter honores,
Sic vos non vobis nidificatis aues.
Sic vos non vobis vellera fertis oues.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Auſo-

Auſonius item in ſententiis ſeptem ſapientũ, Thaletis Mileſij dicta pẽtametris incluſit, quos ob elegantiam, & vtilitatem ad mores formandos adoleſcentibus ediſcendos propono.

Turpe quid auſurus, te ſine teſte time.
Vita perit, mortis gloria non moritur.
Quod facturus eris, dicere diſtuleris.
Crux eſt ſi metuas, vincere quod nequeas.
Nil nimium ſatis hoc, ne ſit & hoc nimium.
Cum verè obiurgas, ſic inimice iuuas.
Cum falſò laudas, ſic & amice noces.

Inueniuntur etiam ſoli pentametri apud Martianum Capellam de nuptiis Philologiæ & Mercurij lib.9.ad duo detriginta.Et apud Heliodorum ſcriptorem græcum in hiſtoria Æthiopica pentametris verſibus extat conſcripta ode. Cæterum hæc ſpecies carminis hexametro ſubdita, genus quoddam gignit, quod elegiacum vocatur. Tibull.

Somnia fallaci ludent temeraria nocte,
Et pauidas mentes falſa timere iubent.

Etſi Pythiam ſcribat Athæneus inuerſo ordine reſpondiſſe de Charitone & Melanippo ſic.

ἐυδαίμων χαρίτων καὶ μελάνιππος ἔφυ,
θείας ἀγητῆρες ἐφημερίοις φιλότητος.

Elegiaco primum res triſtes, & luctuoſæ mandabantur. Terentianus.

Hos elegos dixere, ſolet quod clauſula talis
Triſtibus, vt tradunt, aptior eſſe modis.

Hoc ipſum nomen declarat: ductum eſt enim ἀπὸ τοῦ ἔλεον λεγειν, vel ab ἒ, ἒ λέγειν, quod idem eſt ac αἶ, αἶ λέγειν, & vtraque interiectio vſitata eſt omnibus tragicis. Funebribus lamẽtationibus potiſsimùm inuen-

inuentam elegiam inſinuat Ouidius, in mortem Tibulli.

Flebilis indignos elegeia ſolue capillos.
Ah nimis ex vero nunc tibi nomen erit.

Et quia in huiuſmodi lamẽtationibus mortui plerunq; laudantur, quidam παρὰ τὸ ἒυ λέγειν τοὺς τεθνηκότας elegiam, ſed falsò, nominatam dixerunt. Rectè igitur Horatius ad Tibullum ſcribens, Ode 23. lib. 1. miſerabiles elegos appellauit. Progreſſu temporis res ſecundæ, optatæ, & quidquid animus ferret, elegis ſcribi cœptum eſt: vt querelæ, expoſtulationes, preces, amores, vota, laudes, gratulationes, admonitiones, cõuiuia, &c. Ex vno Ouidio diſcas licet, quam varia ſit huius carminis materia. Nam vt prætercam epiſtolas heroidum, artem, remedia, & tres illos qui elegiarum libri nominãtur, quæ omnia ad amores pertinẽt, funebria ſunt, quibus Druſi & Tibulli mortem deplorat. Sex libri, quorum tres priores Triſtium, tres reliqui de Ponto inſcribuntur, hi, inquam, omnes triſtia cõtinent. Apud eundem lætæ elegiæ haud multæ: illa nempe, qua de triumpho gratulatur Germanico. Ibis verſatur in maledictis, quæ, vt eruditi putant, melius iambis fuiſſent explicata. Eſt enim iambus conuitiorum, execrationum, & maledicentiæ miniſter aptiſsimus. In Faſtis docet. Maximè tamen amores laſciui hoc poemate tractabantur olim: qui querelarum, amaritiei, & acerbitatis plurimũ habent. Horatius ad Piſones.

Verſibus impariter iunctis querimonia primùm,
Poſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos.

Solon vſus eſt elegia in ſcribendis legibus, quod memoriæ

memoriæ prodidit Laertius, qui eiuſdem verſus frequẽter recitat: quomodo & Demoſthenes orat. περὶ παραπρεσβείας quandam ipſius elegiam. Tyrtæus res bellicas elegis complexus eſt, quibus militum animos adeo vehementer incitabat, ac permouebat, vt quaſi furentes, & lymphati in hoſtiũ ſe agmen inferrent. Vnde Horatius.

Tyrtæusq; mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit.

Elegia item vſus eſt Theognis Megarenſis poeta vetuſtiſsimus (ſi poetam dici fas eſt) non tantum in luſibus & amoribus, verum etiam in præceptis ad mores, & rectam vitæ inſtitutionem. Epicedia quoq;, epigrammata, & epiſtolæ hac forma carminum conficiuntur. Iouianus Pontanus ad hymnos elegiam conuertit. Quod autem præcipiunt, vno diſticho, minimùm duobus finiri ſententiam oportere, prorſus nugatorium eſt, & hactenus à nullo obſeruatum.

VIRTVTES ET ARTIFICIVM elegorum.

CAPVT XXV.

INTER omnia poemata propemodum vulgatiſsimum eſt elegia, eius tamen artificium perpaucis notum. Quare quæ huc ſpectantia legimus, & in elegiographis obſeruauimus, placitum eſt eorum participes facere poeticæ alumnos. Oratio elegiaca terſa ſit oportet, lenis, ingenua, perſpi-

cua, morata, tenera, affectibus referta, pathetica, & ſententiis exquiſitis minime obfuſcata, atq; impedita. Mirifice eam ornant frequentes commiſerationes, cõqueſtiones, exclamationes, apoſtrophæ, proſopopœiæ, ſeu fictæ perſonæ, excurſus, & παρεκβάσεις, ſeu breues, & cum re aptè cohærentes digreſsiones. Ornatur etiam inductionibus & exemplis: exemplis, inquam, non modo à ſimili, verumetiam à diſsimili, à contrario. Interdum ad comparationem adhibentur. Interiiciuntur item ſententiæ, tum breues, tum acutæ, quibus id quod eſt propoſitum, confirmatur. Magnum inprimis elegiæ decus eſt antiquitatis aliqua ſignificatio, qua aſpergi, & dum aliud narratur, diſtingui ac variari debet. Talis locus eſt apud Tibullum lib.1. eleg.8.

Num te carminibus, num te pallentibus herbis
Deuouit tacito tempore noctis anus?
Cantus vicinis fruges traducit ab agris,
Cantus & iratæ detinet anguis iter.
Cantus & è cælo lunam deducere tentat,
Et faceret, ſi non æra repulſa ſonent.

Et illa de triumpho eleg.7.

nouos pubes Romana triumphos
Vidit, & euinctos brachia capta duces.
At te victrices lauros Meſſalla gerentem
Portabat niueis currus eburnus equis.

Et lib.1.elegia 4.de equis Olympiacis.

Quàm iacet infirmæ venere vbi fata ſenectæ
Qui prior Eleo eſt carcere miſſus equus?

Ad antiquitatem meritò rediguntur hiſtoriæ atq; fabulæ, quibus moderatè vtendum eſt: manu etenim ſerere oportet, nõ toto thylaco: ſecus eſt, cum indu-

inductione vti volumus: ibi quippe multas glomerari licet, immo enimuero oportet. Hoc in genere Tibullo præſtat longè Propertius, in quo maior eſt, quam in altero poeticæ eruditionis ſupellex. Vnum admonebo, quo breuius paucioribúſq; verbis antiquitates huiuſmodi, ſiue ad fabulam, ſiue ad hiſtoriam, ſiue ad aliquem priſcum ritum, morémue pertineãt, efferuntur, eo venuſtius carmen reddi. Propert. lib. 1. eleg. 1. loquens de ſagis.

Tunc ego crediderim vobis, & ſidera & amnes
Poſſe Cytainis ducere carminibus.

Cythæa ſiue Cythia vrbs eſt Colchidis, patria Medeæ inſignis veneficæ, ad Tullum lib. 1. eleg. 6.

At tu ſeu mollis quà tendit Ionia, ſeu quà
Lydia Pactoli tingit aratra liquor.

Et elegia ſequenti de Polynice & Eteocle Thebanis.

Armaq; fraternæ triſtia militiæ.

Synalœphæ ſi vſquam alibi, hic vitandæ ſunt: frequentes item ecthlipſes: multum quippe fluentes illas huius carminis delicias remorantur, atq; imminuũt quodammodo, & ſunt tanquam vertices ac ſcopuli quidã, vt in hoc hexametro videre eſt.

Aut abeuntis adhuc ſupremum animæ halitũ in auras.

Præterea Tibullus, vt Muretus animaduertit, elegantiam quandam iudicauit eſſe in eiuſdem ſyllabæ continuatione. lib. 1. eleg. 1.

Me mea paupertas vita traducat inerti
Ipſe ſeram teneras maturo tempore vites
Ruſticus, & facili grandia poma manu.

Elegia. 3.

nam poſſe mederi
Multa docet templis picta tabella tuis.

Elegia.

Elegia 4.

Nudus & aſtiui tempora ſicca canis.

Et hoc toties, vt conſtet id non caſu, ſed dedita opera factum. Dicitur iſtuc à Grammaticis cacemphaton, quaſi turpiter ſonans, & in vitiis orationis numeratur: cum nimirum ab ea ſyllaba poſterius verbum incipit, in quam prius exibat. Veruntamen niſi aliquid ex ſyllabis ita geminatis concurrentibúſq; naſcatur, quod vel vt inhoneſtum, vel vt obſcœnum offendat, non videtur vſq; adeo iſte concurſus tanquam inſuauis fugiendus: ſiquidem tum apud oratores, tum poetas frequenter reperitur; & Seruius in 2. Æneid. apud veteres vitioſum hoc non fuiſſe affirmat. Fit porro ſuauior, ſi monoſyllabum præcedat. *Me mea paupertas.* Et 1. Philipp. Quæ quæſita. Vt eo redeam, vnde pauliſper deflexi, idem poeta penthemimerim crebrò negligit in hexametro, & ex tarditate quandam iucunditatem aucupatur. Subiungemus aliquot teſtimonia. Lib. 1. eleg. 2. & 3.

Neu ſtrepitu terrete pedum, neu quærite nomen.
Illic eſt cuicunq; rapax mors venit amanti.
Tiſiphoneq; impexa feros pro crinibus angues.

Quid multa? ſexcenties occurret. Et Propertius id ſæpe facit. Lib. 1. eleg. 2.

Aſpice quos ſubmittit humus formoſa colores.

Elegia 5.

Quid tibi vis inſane meos ſentire furores?

Lib. 2. elegia.

Sed vobis facile eſt verba & componere fraudes.

Ouidius interdum cæſuræ ſubdit encliticam, & non iniucundum carmẽ efficit. Iucundius autem, quan-

quando idem fit poſt enneamimerim, vt in primo & quarto verſuum qui ſequuntur.

3. Faſtorum.

Sole tamen vinoq; calent, annosq; precantur.

Ibidem.

Iuſſa facit, ventoq; ratem committit & vndis.

4. Faſtorum.

Pallor abit ſubitaq; vident in corpore vires.
Imminet huic, ſequiturq; parem ſimilisq; ferenti.
Nox & amor, vinumq; nihil moderabile ſuadent.

Talis Virgilij ecloga 8.

Mænalus argutumq; nemus, pinosq; loquentes.

Arbitror inſuper non modicum decus elegiæ acceſſurum per alluſiones ad apophtegmata: quod ipſum conſilium aliis quoq; carminibus commune eſto. Ita Virgilius cum dixiſſet lib. 9. *necte Troia capit,* illud Philippi regis ad Alexandrum filiũ, qui ſolus Bucephalum perdomuerat, videtur exprimere, μακεδονία σε ὀ χωρεῖ. Et lib. 11. *calumq; obtexitur vmbra,* loquẽs de telorum multitudine, videri poteſt reſpexiſſe ad Laconis dictum, quod Cicero 1. Tuſcul. retulit. Cum enim Perſa hoſtis ei dixiſſet: ſolem hodie præ iaculorum multitudine non videbitis, reſpondit ille intrepidus: in vmbra igitur pugnabimus. Talia non pauca notabit in probatis poetis, qui multa audierit, plura legerit, ac memoria retinuerit.

DE INCISIONE PENTAMETRI, & eius exitu.

CAPVT XXVI.

INCISIONEM illam, cui græcè πενθημιμερὴς, latinè ſemiquinaria nomen eſt, perpetuò quidam Grammatici in hoc genere verſus requirunt, colliſionemq; ſeu eliſionem in ea fieri prohibent: quod alioqui, vt dictitant, durus & aſper euaſurus ſit. Redigere fortaſſe nos volunt ad Ouidianam concinnitatem, quem poetam vnum maximè triuerunt. Ego verò nullum ferme, dempto Catullo, ab his in iudiciū vocari video: apud quē iſtiuſmodi carmina legi minime negauerim.

Quam veniens vna atq; altera rurſus hyems.
Ceſſarent neq; triſti imbre madere genæ.
Muneraq; Muſarum hinc petis & Veneris.
Nec deſiſtere amare omni.s ſi facias.
Troia virûm & virtutum omnium acerba cinis.

Concedamus iſta horridula, nec imitanda, aut rariſsimè imitanda eſſe: qui id in virtutibus ducunt, & libenter imitantur κακόζηλοι, & vitium κακοζηλία dicitur. Quod autem negant, ſyllabam, quæ poſt duos pedes relinquitur, & eſt pars extrema verbi proximè antegreſsi, breuem eſſe poſſe, aduntq; rationem: propterea quod, ſi in anapæſtos verſum diuidas, nequeat conſiſtere: neceſſe enim eſt tertium pedem ſpondeum eſſe, quem conficiunt duæ longæ: quod ſi penthemimeris illa ſit breuis, iambus fiet: hoc, inquam, poetæ nobiles non tam religiosè obſeruandum ſibi duxerūt, id quod patet his exemplis.

Catull.

Perſpecta eſt igitur vnica amicitia.

Pro-

Propert.

Vinceris aut vincis, hæc in amore rota eſt.

Tibull.

Lacteus & miſtus obriguiſſe liquor.

Ouid.

Indigus effectus omnibus ipſe magis.

Horatius quoq;, tametſi in alia forma verſus, æquè cæſuram illam breuem non reformidauit. Quin etiam Virgilius toties Georg. Æneid.

Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.

Olli ſerua datur operum haud ignara Mineruæ.

At enim poetæ auctoritas ſeſe tuetur iudicio: ita vt temporis iacturam in ſyllaba, numerorum elegantia redimat. Pro cæſura tamen paulò durius collocatur monoſyllabum. Catullus in Cæſarem.

Nec ſcire vtrum ſis albus, an ater homo.

O dij reddite mî hoc pro pietate mea.

Mitigatur autem ſi antecedat monoſyllabum. Ouid. 1. de Ponto.

Magna tamen ſpes eſt in bonitate Dei.

Nullum verò dubium eſt, quin pẽtameter, vt creberrimè, ſic aptiſsimè, & pulcherrimè in vocem diſſyllabam finiatur: in monoſyllabam autem nõ malè, ſi alia præceſſerit. Ouidius.

Præmia ſi ſtudio conſequar iſta ſat eſt.

Aut ſi antecedat hiatus, ſiue comploſio, quo ita cũ præcedente coaleſcat, vt apud eundem.

Et ſolum conſtans in leuitate ſua eſt.

Alioqui dura carmina fiunt, & inſuauia, vt apud Catullum.

Aut facere, hæc à te dictaq; factaq; ſunt.

Etſi Ouidianum hoc non diſplicet ſanè, vbi extremam vocem monoſyllabam antecedit diſsyllaba.

Omnis at in magnos culpa Deos ſcelus eſt.

Nec etiam illud Martialis.

Sunt hæc trita quidem Zoile, ſed mea ſunt.

Quod verò docent, non eſſe pónenda in extremo metri huius vocábula duabus ſyllabis longiora, nimirum triſyllaba, tetraſyllaba, pentaſyllaba: niſi forte ob impetum quendam, aut affectum, aut in exprimenda ſentẽtia morali, aut in argutia, aut in epigrammatis, quaſi alioqui parum decenter, & feſtiue claudatur carmen: quódq; Ouidium in ea re teſtem laudant, qui in omnibus ſcriptis ſuis vix decies trium, quatuórue ſyllabarum voces adhibuerit, idq; in rebus triſtibus, vt aiunt, quibus proinde numeri mœſtiores conuenirent, ipſósq; verſus ad vnum repræſentant, hoc, inquam, totum eſt inane, & friuolum, nullamq; omnino vim habet, maiorúmque & meliorum poetarum, vt Catulli, Tibulli, Propertij auctoritate præponderantur. Quæſo num hi verſiculi adeo iniucunde ad aures accidunt? Propert. lib. 1. elegia 2. & 3.

Illis ampla ſatis forma pudicitia.
Libera iam duris cotibus Andromede.

Catullus in ianuam.

Cum quibus illa malum fecit adulterium.
Iucundum cum ætas florida ver ageret.

Tibull. lib. 1. eleg. 7. & 10.

Pomaq; non notis legit ab arboribus.
Hæſura in noſtro tela gerit latere.

Videtur tamen mihi Propertius hunc leporem præcipuo quodam ſtudio frequentaſſe atque coluiſſe. Apud illum quippe voces iſtæ polyſyllabæ, in extremo carminis pentametri perquam frequentes

quentes cernuntur. Et quoniam ille poemata ſua vnus omnium maximè elaborauit, artiſqúe & imitationis pleniſsima vt eſſent, omni ratione contendit, & præterea quid bellum, nitidum, tenerum iudicare vnus optimè potuit, nobis non licet hanc finiendorum pentametrorum conſuetudinem criminari, nec vllo modo contrariam Grammaticorum doctrinam velut oraculũ amplecti. Sileo de epigrammatis, in quibus hæ gratiæ ſingularem animis legentium voluptatem infundunt. Sunt enim (quod ego quoq; non inuitus confiteor) hæ longiuſculæ voces ad acutè, ſententiosè, grauiter, lepidè dicta exprimenda mirabiliter accommodatæ. Quamobrem cenſuerim eas in epigrammate componendo etiam ſtudiosè inueſtigandas: in elegia, ſi ſe obtulerint, non aſpernandas. Vtrobiq; nihilominus quod immodicum eſt, in vitio eſt, recteq́; prouerbium καὶ τοῦ μέλιτος τὸ πλέον ἐστὶ χόλη. Illi igitur non infrequenter plurium ſyllabarum nominibus pentametrum finiunt: vt eos appareat hac in re nõ mediocrem venuſtatem ineſſe decreuiſſe. Addunt Grammatici, vitioſum eſſe in fine participium: quo de nolo plura: certe perrarò inuenies.

DE LYRICA POESI.

LAVDES, ET NOMINA LYRIcorum verſuum.

CAPVT XXVII.

DEVENIMVS aliquando ad id genus poematis diſſerendum, in quo facultas poetica totam ſe ad deliniendas hominum mentes, varietate verſiculorum (etenim cum olim vno genere formaq; decurreret Lyricum, ob maiorem voluptatem diſsimilibus numeris, & vario pedum diſcrimine ita temperatum eſt poſtea, vt innumerabiles lyricorum carminum ſpecies extiterint, quas Grammatici perſequuntur) breuitate eorundem, ac totius cantilenæ exquiſita vocum elegantia, nitore, ſono, concinnitudine numerorum, deſcriptione rerum ſuapte natura maxime delectabilium fingere & accommodare conſueuit. De hoc ſolo accepimus, eius iucundiſsima modulatione ſyluas & ſaxa fuiſſe commota. Itaq; quo modo reliquæ partes poeſeos, eodem modo iſta ſuam ſibi inſignem notam vendicat, qua potiſsimùm commendatur, & ab aliis quaſi ſecernitur. Nam in carmine heroico quis neſciat dominari, & eminere grauitatem, in bucolico ſimplicitatem, in elegiaco teneritudinem ac mollitiem, in iambeo, & ſatyrico acrimoniam & acerbitatem, in comœdia iocos, in tragœdia πάθος, in epigrammatis acumen? Quæ igitur laus propria pæne relinquetur Lyricis? ſuauitas, quæ cum ex verborum floribus, ſententiarum copia, collocatione pedum; rerum ipſarum ornamentis permagna exiſtat, acceſsione cantus & fidium pulſu adhibito nō mediocriter augetur.

Qua-

Quapropter quod hæc carmina cum cantu, & ad lyram pronuntiari ſolerent, á canendo ᾠδὴ (& forma diminutionis ᾠδάεια, paruæ odæ ſeu odulę) vt latinè carmen eadem ratione, & κατ' ἐξοχὴν ab inſtrumento muſico lyrica, & vates Lyrici cognominati ſunt. Dicuntur præterea Græcis appellationibus μέλη, μολπαὶ, ἄσματα, quarum eadem eſt poteſtas, quæ primi illius: cantus enim iis ſignatur. A melos autem cum vocetur melicum, non ignorandum eſt, propterea quod ea vox cantum ſignificaret, poetas omnes, quaſi cantores (quos ſe ipſi fatentur, cum ſe non ſcribere, aut loqui, ſed canere dicunt) appellatos fuiſſe melicos, & ipſam artem melicam, propter ſuauitatem nimirum. Veruntamen melicum carmen in eo dici maximè cæptum eſt, quod ad neruorum tibiarúmue cantum eſſet idoneum: qualia ſunt lyricum & dithyrambicum. Quinimmo, cum melicum dicimus, nomine generis potiorem ſpeciem appellamus, & lyricum intelligimus. Melici ergo à lyricis ſeparari non debent. Simonidem Suidas nunc μελοποιὸν, nunc Lyricum vocat: & Platoni μελοποιοὶ canticorum ſcriptores ac Lyrici ſunt. Item Sapphus, Alcmanis, Anacreontis, qui in Lyricis numerantur, horum, inquam, verſus μέλη dicuntur. Iam igitur ſi melodiam (quo nomine harmonia afficitur) reliquis cantionum formis attribui videas, & Archilochi, Heſiodi, Mimnermi, Homeri, Phocyllidæ poemata μελῳδηθῆναι legeris, didiciſti, opinor, quid te intelligere oporteat. Sed ad nomina redeamus. Lyricum à laudatione atque votis appellatur

hymnus, de quo ſeorſim agemus. Pindari Odas inſcriptas videmus εἴδη, quaſi poemata ſint rerum imagines quædam, vt vox latine ſonat, formę, ſpecies: hinc εἰδύλλια formulæ: fortaſsis formulæ poematis, ſeu parua poemata, poematia: qualia de Græcis fecit Theocritus Syracuſanus, de Latinis Auſonius.

DE PARTIBVS ODARVM.

Capvt XXVIII.

Carmem lyricum, quod ſcholiaſtæ Pindari tradiderunt, antiquitus tantum erat monoſtrophon, poſterius tribus partibus conſtare cœpit, ſtrophe, antiſtrophe, & epodo. Laudes quippe Deorum Dearumq́ carminibus comprehenſas, arã circumiens chorus decantabat. Primũ ambitum, quo ſiniſtrorſum ingrediebantur, στροφὴν conuerſionem: alterum quem dextrorſum redeuntes conficiebant, ἀντιστροφὴν reuerſionem, ipſa cantica oden & antoden vocabant: quæ quidem ab illis itionibus, & reditionibus etiam ſtrophæ, & antiſtrophæ. Tandem in medio, & velut in conſpectu Deorum quieſcentes, quod reliquum erat cantus perſoluebant: id ἐκ τοῦ ἐπᾴδεσθαι τῇ στροφῇ καὶ ἀντιστροφῇ, quod accineretur cæteris partibus, ſiue διὰ τὸ μετὰ τὴν στροφὴν ᾄδεσθαι, quod poſt ſtrophen canebatur, ἐπῳδὸς dicebatur. Strophæ & antiſtrophæ totidem, ac iiſdem verſibus, pari ferè numero ſyllabarum componebantur: epodus alios, vel plu-

res, vel pauciores quam illæ recipiebat. Si quando oda plures ſtrophas, & epodos haberet, in ſequentibus præcedentium ratio cuſtodiebatur. Et hic quidem mos Græcis fuit. Quod verò præſcriptum eſt odis Horatianis, ode dicolos, tricolos, diſtrophos, tetraſtrophos, &c. declarat ex duobus, tribus, aut quatuor diuerſis generibus conflatas eſſe: & aliquando poſt ſecundum, interdum poſt tertium, aut quartum carmen reuerſionem fieri ad primum genus. Itaque ode ſecunda. *Iam ſatis terris:* Eſt dicolos tetraſtrophos. *Sic te diua potens:* Dicolos diſtrophos. Sed hæc vberius Grammatici.

DE REBVS, ET ARTIFICIO carminis lyrici.

CAPVT XXIX.

Q. HORATIVS huic generi materiam attribuit deorum heroumque laudes, olympionicas, ſeu pugilum equitumque victorias. Hanc adeo pręcipuam eſſe indicauit & Pindarus his verſibus Olymp. carm. 2.

ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι
τίνα θεὸν, τίν' ἥρωα,
τίνα δ' ἄνδρα κελαδήσομεν;

Et Pindarum, vt aliâs, æmulatus Horatius Ode 12. lib. 1.

Quem virum, aut heroa, lyra, vel acri
Tibia ſumis celebrare Clio:

Quem Deum, cuius recinet iocoſa
Nomen imago?

Atqui poſtea terminos protulit, & complexum eſt amores (quales celebrarunt Alcman, Sappho, Anacreon) conuiuia, compotationes, & res hilaritatis plenas. Hæc omnia argumenta eſſe Lyricorum oſtendit Flaccus.

Muſa dedit fidibus diuos pueroſq́ Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera vina referre.

Tractâtur Lyricis etiam iurgia, inſectationes, vota, preces, exhortationes ad voluptates honeſtas. Commendatur ſobrietas, iuſtitia, fides, continentia, parſimonia, religio, cæteræq; virtutes. Laudes eodem referuntur non deorum modo ac hominum, ſed aliarum quoq; rerum. Itaq; Horatius non ſolùm laudauit deos, Auguſtum Mæcenatẽ, Druſum, Aelium Lamiam, Pindarum, verum etiam loca amœna, villas, vina, fontes, & virtutes, quas dixi pauló ante. Cadunt in lyricum vituperationes quoq; hominum, rerum, vitiorum: vt iniuſtitiæ, perfidiæ, libidinis, luxuriæ. Exhortationes ad capeſſenda pro Repub. pericula, deplorationes calamitatum publicarum, deſideria, conqueſtiones, locorum, temporum deſcriptiones, deliberationes, inuitationes, deteſtationes. Item quæcunque lyricis numeris deuinciri, & breui poemate concludi videntur poſſe, ſub hoc genus cadere exiſtimantur. Steſichorus quidem & bella, & clariſsimos duces memorari hoc carmine poſſe monſtreuit. Quem imitatus Simonides, cum de Regum Perſarum hiſtoria elegias condidiſſet, certa-

men nauale ad Salaminam initum lyrico verſu cantauit. Pindari poeſin ſi quis inſpexerit, finibus non ſanè anguſtis lyrici materiam circundabit. Fertur enim 17. libris poemata multa comprehendiſſe. De varietate poëſeos Pindaricæ Horatius quoq; meminit.

Politam inprimis, candidam, floridam, & numeroſam dictionem, accuratam voluptatem, vegetum ingenium, animi libertatem non ſecus, quã vel ſatyræ, vel epigrammata, hilaritatem, digreſſiones & plures, & liberiores, quoniam ad laudationes amplificationesq; conferunt (vnde Pindarus in amœniora ſæpe loca vagatur) hæc, inquam, omnia requit & amat poeſis lyrica. Non recuſat frequentiam ſententiarum: quarum aliæ ſunt apertæ, vt illa,

nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Aliæ quodam verborum circuitu tectæ, vt,

Tune quæſieris (ſcire nefas) quẽ mihi, quem tibi, &c.

lege Odam lib. 1.

Sæculum Pyrrhæ noua monſtra queſtæ.

Breuitate delectatus eſt Horatius: quod conſilium nos quoque maximè probamus: nihil enim ſuauius, quam poſſe plures epulas ſimul deguſtare.

LEPOS

LEPOS ET GRATIAE ANAcreontei carminis.

CAPVT XXX.

VNVM genus inter lyrica eminet, cui Anacreonteo nomen indiderunt, ab Anacreonte nimirum, qui illud vel inuenit, vel vnus omnium creberrimè feliciſsimeq́ tractauit. A menſuris & pede præcipuo iambicum dimetrum catalectum appellant. Primus pes iambus eſt, aut ſpõdeus: alter iambus: tertius rurſus iambus, cum vna ſyllaba, quæ plerunq; vocis antegreſſæ particula eſt. Quamuis Anacreon ipſe non rarò anapæſtum, aliquando tribrachym prima regione locet: nonnunquam ſeu dimetra acatalecta, ſeu alias quaſdam dactylicorum ſpecies intermiſceat, quæ ſono & numero prioribus illis catalectis non admodum diſsimiles apparẽt. Hoc genus Anacreonteum adeo per ſe venuſtũ eſt, vt nihil à quoquam venuſtius excogitari fingiq́ poſsit: & is, à quo nomen accepit, multas eidem ſuauitates, illecebrasq́ adiunxit. Eſt in eo, quemadmodum Quintil. lib. 10. de Xenophonte iudicat, inaffecta iucunditas: ſed quam nulla poſsit affectatio conſequi, vt ipſæ feciſſe ſermonem χάειτες videantur. Facilitas ſimplicitasq́ carminis tanta, vt eam aut nullo modo, aut difficillime labor & cura aſſequatur. Animaduertit hoc etiam diligentiſsimus Horatius: quocirca de illo ſcripſit Ode 14. lib. Epod.

Qui perſæpe caua teſtudine fleuit amorem,
Non elaboratum ad pedem.

Cum igitur tam dulce carmen hoc ſit, & tantum eidem leporum Anacreon pepererit, obſeruauimus quædam apud illum, vnde eius deliciolas bona ex parte manauiſſe putamus. Quæ ſi ſtudioſi imitabuntur, argumenta ipſa deteſtabuntur, vt item in Propertio, Horatio & aliis, rectè & Chriſtianè fecerint. Sunt inprimis ἀναφοραὶ, & ἀναδιπλώσεις, latini repetitiones, & conduplicationes vocant. His variè vſus eſt: quam varietatem exponemus, & exemplis omnia illuſtrabimus: quæ, vt latina demus, nemo poſtulet, eſt enim eorum feſtiuitas inimitabilis: docti iudicabunt.

Interdum duo verſus idem habent principium, idq́ue nunc initio odes, vt

θέλω λέγειν ἀτρείδας,
θέλω δὲ κάδμον ᾄδειν.

Nunc in medio, aut circa medium,

μή μοι ξένον τορεύσῃς,
μὴ φευκτὸν ἱςόρημα.

Nunc ad finem.

ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν,
ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων.

Aliquando tres verſus eodem modo exorditur.

τοῖς ἰχθύσι τὸ νηκτὸν,
τοῖς ὀρνέοις πέτασθαι,
τοῖς ἀνδράσι φρόνημα.

Hoc modo quãdam Oden claudit, cuius initium, ὅτ' ἐγὼ πίω τὸν ὄινον. Illa ſanè belliſsima eſt repeti-

tio

tio Ode 5. vbi ſingularis in multitudinis numerum commutatur, loquitur autem de roſa.

ῥόδον ὦ φέριστον ἄνθος,
ῥόδον ἔαρος μέλημα,
ῥόδα καὶ θεοῖσι τερπνὰ,
ῥόδα παῖς ὁ τῆς κυθήρης
στέφεται.

In interrogationibus eſt multus & frequens, etiam initiis. In hirundinem.

τί σοι θέλεις ποιήσω
τί σοι λάλη χελιδών;
Et alibi.
τί με τοὺς νόμους διδάσκεις
καὶ ῥητόρων ἀνάγκας;

Atque in fine etiam,

τίς ἂν οὖν ὁρῶν παρέλθοι
καταγώγιον τοιοῦτο;

Libentiſsimè immiſcet articulos: quin etiam ſtatim iterat eoſdem.

τὸ ῥόδον τὸ τῶν ἐρώτων.
ὁ ἀνὴρ ὁ τῆς κυθήρης.

Quæ dulcedo à nobis latinè ſcribentibus, quando articulis funditus caremus, exprimi non poteſt. Sunt & hæc exempla conduplicationis.

θέλω θέλω μανῆναι.

Hunc verſum alicubi intercalarem facit: vt appareat perquam eo fuiſſe delectatum. Aliam Oden ſic incipit.

θέλω θέλω φιλῆσαι.

Aliam

Aliam ſic.

δότε μοι δότ' ὦ γυναῖκες.

Et illam quoq; in columbam pæne ſimiliter.

ἐρασμεῖα πέλεια
πόθεν πόθεν πέταισαι;
πόθεν μύρων τοσοῦτον.

Et rurſum hoc modo.

ἐγὼ δὲ τὰς κώμας μὲν
εἴτ' εἰσὶν, εἴτ' ἀπῆλθον
οὐκ οἶδα, τοῦτο δὲ οἶδα, &c.

Ode, *ἡ ταντάλου ποτ' ἔστη*, duorum verſuum principia alternatim repetuntur, ſecundi etiam quartùm, vnico ſemper verſiculo interiecto. Sequitur deinde continenter trium verſuum ſimile principium. Deniq; nimium extenderetur oratio, ſi notare omnia ornamenta huius carminis velimus, quibus id condecorauit Anacreon: quæ legendo ſentiri facilius, quam vllis verbis explicari poſſunt.

DE HYMNO.

FINITIO HYMNI, ET ANtiquitas.

CAPVT XXXI.

HYMNVS, propriè ſi loquamur, nihil eſt aliud, quam *ἡ εἰς θεὸν ᾠδὴ*, *Dei laus per carmen, ſiue cantus in Deum*, ſicut Scholiaſtes Sophoclis

clis definiuit, & confirmat reſponſum Anacreontis. Rhodigin. lib. 15. cap. 9. in qua quidem poeſi vates Chriſtianus cupidè, & cum lætitia verſari debet: eſt enim tum propter rem ſubiectam, tum propter quandam diuinam delectationem nobiliſsima. Nihil illa, cum apud Græcos, tum Latinos antiquius: verſus ſiquidem & ad ſacra, & ad colenda numina adhibebantur primùm: quamuis quidam in agreſti vita apud paſtores prius extitiſſe vſum eorum affirment: ſed hoc obſcurius eſt. Hos igitur hymnos dicere quid vetat? Romæ non paulò ante, quam vllius poetæ extaret memoria, à Saliis ſacerdotibus Martis, verſus Saliares dicti, Numæ Pompilij inſtituto concinebantur, quos Rex ipſe, vt credebatur, compoſuerat. Teſtis fide dignus Cicero 3. de orat. *Numerorum vis aptior eſt in carminibus & cantibus, non neglecta à Numa Pompilio rege doctiſſimo, maioribusq; noſtris: vt epularum ſolennium fides & tibiæ, Saliorumque verſus indicant.* Sed multò poſt ſequentibus ſæculis hymnorum canendorum, Deorúmque carmine rogandorum mos increbuit, quod epiſtola 1. lib. 2. narrat Horatius, poſtquam multa de poetices vtilitate commemorauit.

Caſtis cum pueris ignara puella mariti
Diſceret vnde preces, vatem ni Muſa dediſſet?
Poſcit opem chorus, & præſentia numina ſentit,
Cæleſtes implorat aquas docta prece blandus,
Auertit morbos, metuenda pericula pellit,
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.

Et quoniam ex Hieronymo & Ioſepho Dauidem in morem Simonidis, Flacci, Pindari & Alcæi lyra perſo-

perſonuiſſe conſtat, qui & Philoni κατ' ἐξοχὴν ὑμνογράφος, vt item pſalmi eius hymni: & certum eſt eum lyricis, & hymnographis Græcis multò maiorem natu eſſe, quod ex chronologiis apertè colligitur, non video quare hymni inuentionem non iuſtius Hebræis concedamus: maximè cum & Moyſes hexametris verſibus compoſitum carmẽ, teſte Ioſepho, id eſt, hymnum deo cantauerit. Atqui Moyſes ipſum Dauidem quot ſæculis anteiuit?

Illud ſcire nos oportet, etſi hymnus propriè Dei Opt. Max. laus ſit, licere tamen nobis etiam diuos, hoc eſt eos, qui ex hac ærumnoſa hominum vita demigrantes, in cælum recto itinere peruenerunt, & ab Eccleſia Catholica præcipua veneratione, templis ædificatis, diebus feſtis, & precibus ac cæremoniis anniuerſariis coluntur, hymnis celebrare, pro illis commentitiis ac deteſtandis Ethnicorum numinibus Ioue, Mercurio, Baccho, Iunone, Pallade, Venere. Ita videmus quotidie ſacris in ædibus hymnos de gloria, & virtute cæleſtium à piis ſanctiſq; viris conſcriptos decantari. In quibus quanquam verborum pigmenta, & ſermonis puritatem non cernimus, pietatem nihilominus, vt Chriſtiani ſolent, reueremur ac ſuſpicimus.

DE HYMNIS IN DEVM Opt. Max.

CAPVT XXXII.

DEVM eſſe vnum eſſentia, trinum perſonis, omnes qui ſumus Chriſtiana diſciplina imbuti, credimus. Licebit ergo poetis Deum modo vt vnũ canere, eiq; bonorum omnium ſummam perfectionem, & copiam tribuere: modo ſingulas perſonas ſeorſim celebrare, & religioſè ac timidè proprietates earum, quibus diſtingui ſolent explicare. De deo patre loquemur tanquam de fonte æterni luminis, de principio ſine principio, de antiquiſsimo & fæcundiſsimo parente, de rerum & naturarum omnium effectore. Filius ante omnia tempora è patre natus, & patris ſapientia, mens & conſilium eſt, humani generis liberator, iudex orbis, rex ſæculorum immortalis. Spiritus ſanctus eſt bonitas, qui à patre & filio ab omni æternitate proceſsit, qui eſt vtriuſq; ſempiternus & inexplicabilis amor, diuinus ignis, qui hominum animos cupiditate immortalitatis incendit. Hæc & plura ſeparatim de ſingulis dicuntur, cum interim vna & eadem ſit omnium potentia, ſapientia, bonitas, virtus, maieſtas, æternitas.

Omnes autem illi hymni, qui certo aliquo anni, noctis aut diei tempore canendi ſcribuntur, vt ab Aurel. Prudentio in lib. καθημερινῶν ad galli cantum, ante cibum, poſt cibum, ante ſomnum, ad incenſum cerei paſchalis, in Epiphaniam: ab aliis in Pentecoſten, Natalem Chriſti, Nomen Ieſu, ad preces matutinas, tertiæ, ſextæ, nonæ, veſperas, completorium, &c. ad Deum pertinere, & Deo

ipſimet

ipſimet conſcribi intelliguntur, quod admonendum ratus ſum.

Quamuis autem de Deo infinita ſuggeratur dicendi materia, non idcirco exiſtimabit prudens poeta, quæcunq; à diuo Auguſtino, Hilario, à diuo Thoma, à ſcholaſticis doctoribus, à Dionyſio Areopagita, à Damaſceno, & aliis de Trinitate ac Deo ſubtiliſsimè diſputata fuerint, ea ſibi ſumenda eſſe ad explicandum. Illa potius ſumet, quæ non tam abſtruſa & ſpinoſa videbuntur, quæq; à populari intelligentia tantopere non abhorrebunt. Qua in re oratores prudentes imitabuntur, quibus moderantur auditorum aures, & qui quid illæ reſpuunt, immutant, non philoſophos, qui diſceptant de iis quæ ipſi ſoli intelligunt. Non paulò rectius faciet, qui hymnos panget huiuſmodi; in quibus Dei erga genus humanum beneficia exponuntur, quam qui de proceſsione ſpiritus ſancti, de relationibus diuinis, & hypoſtaſibus, cæteriſq; obſcuriſsimis rebus philoſophabitur. Iam ſi mente aſſequi illa myſteria vix, ac ne vix quidem datur, quid tandem, obſecro, in ſermone nobis continget, immo in carmine, vbi etiam perfectiſſimè intellecta non quouis modo eloqui aut poſſumus aut debemus? Quare celebremus vt ſapientiſsimum in rerum vniuerſarum procreatione, earundemq; gubernatione, vt potentiſsimum in conſeruatione. Laudemus vt liberaliſsimum in tanta beneficiorum copia: ſiquidem commoda quibus vtimur, lucē qua fruimur, ſpiritum quem ducimus ab ipſo nobis dari atque impartiri videmus, vt Orator dixit. Prædicemus vt clementiſsimum

K 2 mum

mum maximéque miſericordem, qui humanam naturam induit noſtri cauſſa, & interclusum ad cælos aditum ſua morte nobis reſerauit. Poterit inſuper religioſus poeta ea beneficia extollere, quæ priuatim ab ipſo eſt conſecutus. Alia item multa de Deo ſine periculo erroris licebit canere. Quomodo ſit mens ſoluta & libera, ab omni coniunctione materiæ penitus ſegregata, qui ſentiat, meminerit, præuideat, moueat, alat, foueat, ſuſtentet omnia. Nulli ſubiectus, omnia potens, nuſquam abſens, malorum vindex, bonorum remunerator, immutabilis, quem nullus attingat dolor, nullus angat metus, nulla perturbet iracundia, nulla torqueat inuidia.

Viſum hîc perelegantem M. Antonij Mureti hymnum apponere in S. Trinitatem.

O nullis hominum peruia ſenſibus
Naturæ penitus ſola capax tuæ,
Cuius condita ſunt omnia numine,
Aeterna & monas & trias.

Nato æquæue pater, nateq; par patri,
Et manans ab vtroq; inclyte ſpiritus,
Circumfuſa tuo nubila lumine
Noſtro diſcute pectore.

Da mens per ſpeculum cernere te queat
Noſtra, & poſthabitis te petat omnibus,
E iuſsiſq; tuis pendeat, & tibi
Soli dedita ſeruiat.

Tu clemens miſeris da veniam pater:
Tu fili miſeris ſterne viam ad patrem:
Tu ſanctum miſeris pneuma vagantibus
Præfer conſpicuam facem.

Simplex

Simplex ætherei numinis vnitas
Quæ diſtincta eadem eſt, veraq́ trinitas
Æternis vigeat ſemper honoribus
Et terra ſimul, & polo.

DE HYMNIS IN DIVOS.

CAPVT XXXIII.

ANTIQVI vates, præſertim Homerus & Orpheus, quoties falſos illos, & impuros deos canebant, multos ſanè locos enumerabant, in quibus ipſi verſati fuiſſent, quibúſue præeſſent, & magnam inde epithetorum varietatem, ac multitudinem nominum coaceruabant, quibus hymnos ſuos referciebant. Nos hoc in cælitibus noſtris commendandis facere minus poſſumus. Quid ergo? totam, opinor, vitam, omnesq́ actiones Diui explicabimus. Ne hoc quidem: non hymnus magis, quam panegyricus diceretur: aut certè ad iniuſtam magnitudinem carmen excreſceret. Eligemus igitur vnum aliquod factum, vnam aliquam præclariſsimam virtutem, ſeu plures, prout longi eſſe in animum induxerimus, & illam, illáſue, quàm poterimus ſuauiſſimè elegantiſsimeq́ proſequemur. Licebit autem vel ſimpliciter extollere, & admirari ſanctũ: vel tum hoc facere, tum ipſis laudibus breuem precationem annectere: qua id ab illo petamus, quod ipſum inprimis Deo annuente, nobis concedere velle exiſtimabimus. Interdum tantum-

modo aliquid rogare Diuum toto hymno poſſumus, quamuis eiuſdem laudes nunquam non intercurrent: & vſitatum eſſe omnes norunt, laudare eum à quo quid petas. Non indigent cælites noſtris laudibus: at nos eorum beneficiis indigemus. Initium hymni venuſtum eſt, quando cæteros mortales inuitamus ad ſanctorum nobiſcum concordibus votis modulanda præconia: cum ſalutamus eoſdē, vt Prudētius Bethleemitas pueros.

Saluete flores martyrum,
Quos lucis ipſo in limine
Chriſti inſecutor ſuſtulit.

Item cum exordimur ab exclamatione. Exclamationibus autem, & admirationibus totos interdum hymnos complere licitum eſt. Iam verò hymnis eccleſiaſticis perpetuo eam clauſulam adiungi animaduertimus, qua patri, filio & ſpiritui ſancto gloria honorq́; attribuitur, hac aut ſimilibus rationibus,

Deo patri ſit gloria
Eiusq́; ſoli filio,
Cum Spiritu paraclito
Et nunc & in perpetuum.

Hoc ſeruauit Hieronymus Vidas hymno in D. Homobonum.

Regi tamen ſit gloria
Horum datori munerum
Qui trinus, vnus, omnia
Regat Deus per ſæcula.

Et Sannazarius in diuum Gaudioſum.

Laus tibi cæli pater, atque princeps
Omnium rector ſimul & creator,
Quem fides veri ſtudioſa trinum
Credit & vnum.

Et Muretus omnes hymnos ſuos ita concludit.

Simplex ætherei numinis vnitas
Quæ diſtincta eadem eſt, veraq; trinitas
Aeternis vigeat ſemper honoribus
Et terra ſimul & polo.

Idem hymnum in D. Syluęſtrem Pont. Max. feſtiuè admodum inchoauit ab apoſtrophe ad vrbem Romam. Scimus autem hoc eſſe inſigne orationis ornamentum apud Rhetores: immo enimvero etiam apud poętas.

Priſcos Roma duces deſine laudibus
Efferre immodicis, qui valida manu
Fines imperij protulerunt tui
Quacunq; Oceanus patet.
Hic ſolus tibi plus contulit omnibus, &c.

Præterea hymnus in diem Epiphaniæ, eſt colloquium elegans & pium inter poetam & Magos. Interrogat poeta, quæ ipſos cauſſa è patrio ſolo huc adduxerit, quem quæſitum venerint, cui munera demum apportent. Reſpondent illi ad ſingula. Tum rurſus percontatur, quid ſingula dona ſibi velint: id Magi explicant. Hymnus ita diſtinctus ſequitur.

Poeta. *Quæ vos cauſſa Magi, dicite, perpulit*
E veſtris iter huc carpere finibus?
Quem tanto ſtudio quæritis anxij?
Quóue hæc munera pertinent?

Magi. *Nos ſtella inſoliti luminis huc trahit,*
Et dux certa viam perpetuò præit,
Iudæa populis quæ cupientibus
Regem ſignificet datum.

Poeta. *Auri iſthæc ſed enim quid ſibi pondera,*
Myrrhæ mirificus quid ſibi vult odor:

Aut quæ cum populus ſacra Deo facit
Aris thura ſolent dari?
Magi. *Rex auro colitur, thura deum decent,*
Noſtri myrrha homines poſt obitum linunt.
Huic ergo hæc pariter munera congruunt,
Qui eſt Rex, eſt & homo, & Deus.

Antequam colophonem addam, vnum monebo. Eſt autem hoc. Caueamus ὁμοιοτέλευτα in dimetris iambicis, quæ in Eccleſiaſticis hymnis perpetuo ſolent, anxieq; ſeruari. Nec mirum, quando eum leporem ſimiliter quæſitum ſtudioſè videmus in aliis plurimis, quæ leguntur & canuntur in templis. Si inciderint cum aliqua feſtiuitate, nõ erunt reiicienda, tanquam abſolutè ſempérque vitioſa. Inueſtiganda autem, & continenter vſurpanda nequaquam.

DE HYMNIS IN VIRG. Dei matrem.

CAPVT XXXIV.

QVANDO Eccleſia Catholica honoribus auguſtiſsimis Mariam virginem Diuûm atque hominum Reginam proſequitur, eamq; mundus vniuerſus ſuppliciter meritò veneratur, putaui etiam in hoc libro, atque adeo in iſta hymnorum diſputatione aliquem tam ſacroſanctæ atque diuinę matri, & qualemcunq; honorem præ cæteris cælitibus eſſe tribuendum. Cuius virtutes commendationesq; cum omnes pæne

omnium

omnium libros expleuerint, deeſſe materia hymnographis nunquam poſsit. Mihi tamen rem totam animo complectenti, Deiparæ hymni in duo genera videntur poſſe diſtribui: nempe vt alij vniuerſi, ſeu vagi ſint, alij proprij ſeu certi. Id eſt, vt quidam eas laudes comprehendant, quæ in Virginem quouis tempore poſsint conuenire: quales ſunt, quod nata in familia Dauidis, quod ſemper virgo, quod pudica, verecũda, demiſsi animi, prudens, tabernaculum diuini ſpiritus, genetrix Dei, quod hiſtoriis tam multis iam olim adumbrata (quæ recenſeri poterunt) quod à prophetis prænuntiata, quod humani generis amantiſsima, &c. Alij pertineant ad dies ſollennes, illi ab Eccleſia dicatos, ad Conceptionis, Natalis, Annuntiationis, Viſitationis, Expiationis, Aſſumptionis: vt ſint, inquam, horum dierum peculiares ac proprij.

In Cõceptione ergo prædicabimus, & ſuſpiciemus admirabilem prærogatiuam, quod in ſolam hanc macula illa fœdiſsima originis non ceciderit: addemus cauſſas τῆς ταύτης οἰκονομίας breuiſsimè. In Natalibus gratulabimur orbi terrarum diuiniſsimæ huius puellæ ortum, quam Deus pater placidiſsimis oculis, vt vnigeniti ſui futuram parentem aſpexerit, cui totum cęlum arriſerit, & applauſerit. Valebit hîc vna & altera dulcis comparatio à nitidioribus floſculis, aut roſis exorientibus petita. Item ab aurora, à ſole, à ſtella ſurgentibus: harum quippe rerum ſpectacula gratiſsima ſunt, & inſignis eſt earũdem pulchritudo. Ad gaudiũ præterea & tripudia mortales excitare oportebit. In Annuntiatione ſatis fuerit rem geſtam

cum ſtupore deſcribere. In Viſitatione matrum ſibi occurrentium lætiſsimos complexus, & paruuli prophetæ intra vterum maternum exilientis, ac præſentem Deum geſtu,non voce ſalutantis officium. In expiatione Simeonem ſenem vlnis ſuſtinentem infantulum, cuius nec aſpectu expleri, nec oſculis ſatiari queat. In Aſſumptione magnificentiſsimum virginis triumphũ attingemus, & maieſtatẽ quam adepta apud filium ſit. De hac aſſumptione, quid D.Bernardus ſuo more, dulci videlicet eloquio ſcribat, accipiant, & ſibi pro argumento vſurpent poetices alumni. *Quodſi paruuli necdum nati anima liquefacta eſt, vt Maria locuta eſt: quid putamus quanam illa fuerit cæleſtium exultatio,cum & vocem audire, & videre faciem, & beata eius frui præſentia meruerũt? Sed & illud quis cogitare ſufficiet,quàm glorioſe hodie mundi regina proceſſerit:& quanto deuotionis affectu tota in eius occurſum cæleſtium legionum prodierit multitudo?quibus ad thronum gloriæ canticis ſit deducta? quam placido vultu, quam ſerena facie, quam diuinis amplexibus ſuſcepta à filio,& ſuper omnem exaltata creaturam? cum eo honore, quo tanta mater digna fuit: cum eo honore,qui tantum decuit filium. Fælicia prorſus oſcula labiis impreſſa lactentis, cui virgineo mater applaudebat in gremio.Verum nunquid non feliciora cenſebimus,quæ ab ore ſedentis in dextra patris hodie in beata ſalutatione ſuſcepit, cum aſcenderet ad thronum gloriæ,epithalamiũ canens & dicens: Oſculetur me oſculo oris ſui?Chriſti generationem,& Mariæ aſſumptionem quis enarrabit? Quantum enim gratiæ in terris adepta eſt præ cæteris, tantum & in cælis obtinet gloriæ ſingularis.*Nihil etiam impedit,quominus in hymnis iſtis ſeu propriis, ſeu vagis ſeruentur ea,quæ ſuperiore capite præſcripta fuerũt.

Vnum

Vnum reſtat, quod tacendum non eſt: oportere in his hymnis ineſſe aptam verborũ dignitatem atq; pondus, quantum verſiculi breues (quibus potiſſimùm hymnos ſcribimus) patiuntur, & ſuſtinere queunt. Nihil nec vulgare, nec vulgariter dicendum de Matre Dei, in qua omnia magna, diuina, cæleſtia ſunt.

Cæterùm antequam huic diſputationi de hymnis extremum caput, extremamq; manum imponam, libitum eſt mihi, quos nuper Romæ accepi à Franciſco Bencio, amico per veteri, hymnos aliquot ſane quàm pios & elegantes paradigmatum loco hîc ſubiicere: è quibus etiam illud diſcas licet, hymnos qui ad preces diurnas, aut nocturnas canendi componuntur, ad Diuos certos poſſe dirigi.

FRANCISCI BENCII E SOCIETATE IESV

AD HORARIAS PRECES MILITVM EQVESTRIS ORDINIS beati Georgij. hymni ſingulares.

Ad matutinas.

Vertitur cælum, meliorq; noctis
Acta pars cedit ſubarri nitenti,
Cuius exortum radiata cantu
Pronocat ales.
Nos & ad dulcem reuocans laborem
Mane cum primo vetat eſſe ſegnes,

Et ſæ

Et ſacras vocem iubet in diuinas
Soluere laudes.
Sit patri, & nato patre non minori
Et tibi compar vtriusque, ſancte
Spiritus; nulli reticenda in omni
Gloria ſaeclo.

Ad laudes. Ad Deum patrem.

Aureae lucis pater, ô diem qui
Promis aeternum, procul hinc malignas,
Noctium mater ſimul vt faceſſat,
Pelle tenebras.
Militum mentes age nunc tuorum
Splendor illuſtret vigiles, & ardor
Iuta cui triplex clypei corona
Pectora firmet.
Sit patri, & nato patre non minori, &c.

Ad primam. Ad Chriſtum filium.

Chriſte dux pro te bone praeliantum,
His ades pulchra cruce qui decori,
Signa de caelo cupide ſequuntur
Neſcia vinci.
Fretus hac quondam, duce te, ſuperbi
Spiritum Caeſar rapuit Tyranni,
Et triumphanti tua ſacra victor
Rettulit vrbi.
Sit patri, & nato patre non minori, &c.

Ad tertiam. Ad Spiritum ſanctum.

Poſcimus nunc te patris, atq; nati
Mutuo ſurgens ſub amore flamma,
Spiritus, manans ab vtroq; fonte
Vnda perennis.
Tu pium noſtris animis amorem
Irriga, & robur validum miniſtra,

Dexter aſpira radiis, tuiq;
Numinis aura.
Sit patri, & nato patre non minori, &c.

Ad ſextam. Ad Michaelem Archangelum.

O decus ſemper dominantis aulæ,
Cælitum turmæ Michael magiſter,
Quo duce infandum ſcelus anguis auſus
Truditur orco.
O & humani generis, piiq;
Agminis cuſtos, rege & has cohortes,
Vt Deo & tellus imitata cælum
Militet vni.
Sit patri, & nato patre non minori, &c.

Ad nonam. Ad Beatum Georgium.

Fortium princeps equitum Georgi,
Gloriam mortis pretio petentum,
Cuius exemplo meruere tartrum
Sternere monſtrum.
Cerne, qui toto tibi creſcit orbe
Cœtus aduerſum fera caſtra Auerni,
Et iuua, & viſus totiés, equoq;
Promptus & haſta.
Sit patri, & nato patre non minori, &c.

Ad Veſperas. Ad ſanctiſsimam Virginem.

Te potens cæli domina, & potentis
Mater & virgo domini, precamur,
Vt Deus noſtris precibus benignas
Applicet aures.
Illius noſtrum bona ſigna pectus
Muniunt, illi manus hæc & arma
Seruiunt, illum canat vt potentem
Subditus orbis.
Sit patri, & nato patre non minori, &c.

Ad

Ad Completorium. Ad omnes Angelos.

Spiritus, ciues patriæ ſupernæ,
Quos Deus terræ miſerans labores
Eſſe tutores, hominumq; iuſsit
Eſſe miniſtros.
Iam dies cælo fugit, & tenebræ
Imminent aptæ laqueis, doliſq;:
Eſte vos fidi vigiles ſoporæ
Tempore noctis.
Sit patri, & nato patre non minori, &c.

DIE FESTO SANCTI ROMOALDI, rogatu Eremitarum Camaldulenſium conſcripti.

Ad Veſperas.

O qui relictis vrbibus,
Spretoq; amore ſæculi,
In Alpium ſummis iugis
Deſerta primus incolis.
Nos qui tibi ſucceſsimus,
Iam diſsiti longe à Patre,
In nomen effuſi tuum
Nunc ora noſtra ſoluimus.
Tu cum iuuenta perdere
Certat ſuis te viribus,
Vt conſulas tibi fuga
Montis ſubiſti verticem.
Ergo hic leuatus pondere
Rerum, quæ ad ima detrahunt;
Solus ſedes in abditis:
Et te ſupra te prouehis.

O ſo-

O ſolitudo montium,
O vallium ſilentia,
O deuium, ac denſum nemus
Altæ quietis conſcium
Hic rarus & vilis cibus,
Parcus ſopor, nec integer,
Arctumq; diuerſorium
Et lingua ſepta carcere.
O læta ſemper manſio
Procul tumultu gentium
O cella, parua quamlibet
Cæli patentis æmula.
Hic lacrimis rorantibus
Genas, ſinumq; proluis,
Et recta conſcientia
Gaudere cor mundum iubet.
O dulce cordi gaudium
Curis ſoluto turbidis,
O lacrimarum flumina
Diuina pacis pignora.
Hic non cupido noxia:
Non anxius quiſquam timor,
Sed purus, & ſimplex amor,
Fructus perennis otij.
Illa nihil iucundius
Vita, nihil beatius
O vita non mortalium,
Dicenda, ſed cæleſtium.
Dum tendis hic fidas preces,
Mentiſq; in altum lumina,
Egreſſus humanas vices,
Sedes beatas peruolas.
O Romualde nunc tuis
Ades precamur filiis,

Tuamq;

Tuamq́ tentantes viam
Vultu benigno reſpice.
At nos, quibus tam fulgidum
Eſt lumen à cælo datum,
Amplo datori munerum
Decet referre gratias.
Deo patri ſit gloria
Eiusq́ ſoli filio
Cum Spiritu paraclito
In ſempiterna ſæcula. Amen.

Ad laudes.

Nunc Romualde quæſumus,
Vt conditor rerum Deus
Tuo rogatu ſupplici
Noſtras preces exaudiat.
Nos non fugare dæmones,
Futura non prædicere,
Non regibus leges dare,
Non ecſtaſi oramus rapi.
Non voce morbos pellere,
Sanare & ægros oſculo,
Non cogere, vt fluctus mare,
Vt flamma vires temperet.
Tua hæc quidem miracula
Fuere, cui dedit Deus
Implere ſolitudines,
Et templa templis iungere.
Exempla virtutis tuæ,
Vitáq́ ſanctimoniam
Oramus, vt natos decet
Patris referre imaginem.
Oblita mens vt corporis
Feratur in cultum Dei,

Vni vacans & vnice
Poſt ſe relinquat omnia.
Sit vſus intenta precis,
Tuti quies ſilentij,
Sit caritas, qua ferueat
Diuini amoris ignibus.
Sit dulce pœnitentiæ
Ieiuniisq; & lacrimis
Quod tempus hoc vitæ datur,
Deo iuuante, impendere.
Præſta beata Trinitas,
Concede ſimplex vnitas
Vt Romualdum moribus
Camaldulenſes exprimant. Amen.

HYMNVS SANCTI ROMVALDI.

Ad Matutinum.

Somno & quieti debita
Eſt temporis datum ſatis:
Noctem Deo qui ſeruiunt
Dormire non totam decet.
Iam peruigil noſter chorus
Recurrit ad munus ſuum:
Iam nos piis cum canticis
Luci propinquæ occurrimus.
Lux ſurgit, & ſollemnia
Secum reportat gaudia,
Nos quæ iuuent: & fortia
Exempla, nos quæ prouocent:
Hac Romualdus inclytus,
Noſtri ille princeps ordinis

Migrauit in cælum, dic,
Terris relicta ſarcina.
Nunc ante conſpectum Dei
Locatus in cæleſtibus,
Capit laborum præmia
Quos lætus olim pertulit.
Nunc denegaſſe corpori
Iucundiora, & aſperis
Duxiſſe vitam legibus
Per dura gaudet prælia.
Quot ille pugnas dæmonum
Contempſit, & truces minas?
Proculq́; fuſis hoſtibus
Quot rettulit victorias?
Quid te maligne ſpiritus
Iacentis infirmos pedes
Et crura nocturnum iuuat
Sæuo aggrauaſſe pondere?
Quid membra tot ieiuniis
Exhauſta plagis tundere?
Quid vulturum tæterrimam
Vultu referre imaginem?
Tentatus ipſe quo magis
Dum vita mortalis fuit,
Probatus hoc cælo magis,
Fulget corona gloriæ.
Hic mixtus inter agmina
Laudes Deo canentium,
Comes beati muneris
Laudes & ipſe concinit.
At tu regis qui ſidera,
Terrasq́; iungis ætheri,
Noſtras eorum laudibus
Permitte laudes inſeri.

Deo

Deo patri ſit gloria
Eiuſq; ſoli filio
Cum Spiritu paracleto
In ſempiterna ſæcula. Amen.

METRA, LONGITVDO *hymnorum.*

CAPVT XXXV.

SI hoc in negotio priſcorum exempla conſideremus, minime ambiguum eſt, hexametro hymnos contexi ſolere. Homerus enim, & illo maior natu Orpheus, & Callimachus in deos deáſque permultos longis verſibus condiderunt, qui ad citharam canebantur. Quos feliciter imitati ſunt Ioannes Picus Mirandulanus, & noſter Vida, Scaliger in tres perſonas Trinitatis, in Virginem genitricem, Apoſtolos, Stephanum, Laurentium alióſque cælicolas. Præterea Vida, ſicut ante eum Iouianus Pontanus, elegiacum carmen adhibuit, cum in Chriſtum è cruce pendentem hymnum faceret. In hymnis Eccleſiaſticis ferme lyrica tantum metra frequentãtur, & ex horum generibus vt plurimũ iambica dimetra acatalecta, itémque Sapphica. Nos rem cuilibet integram relinquimus, & hymnos lyrico metro factos potiſſimùm probamus.

Hymni qui hexametris verſibus fiunt, vt plurimum ſunt longiſſimi, & potius libri ſeu volumina, vt videre eſt apud eos, quos paulò ante nominaui. Aliorum generum plerunq; contracti ſunt, &

non ita multorum carminum. Quanquam Aurelius Prudentius pæne ſemper conficiat longiſsimos. Certa menſura conſtitui non poteſt. Illud ſcio, quemadmodum me, ſic alios multos ſcita & ornata breuitate mirum in modum delectari. Ex vna ſtrophe (ſic quippe libet appellare qualiumcunq; verſuum quaternionem) non fit lyricum, nec hymnus. Ex duabus apud Horatium legimus Sapphica. O Venus Regina Cnidi, lib. 1. Ode 30. Et, Perſicos odi puer apparatus, eiuſdem lib. Ode vltima. Et, Montium cuſtos nemorumq; virgo lib. 3. Ode 22. Eodem modo hymnus ex duabus minimum fieri poteſt.

Et hæc de hymnis pro tenuitate noſtra. Quæ ſi nimium pauca, minusq; accurata videbuntur, hoc reſponſum eſto, non habuiſſe me (vt neq; in funebri poeſi, quæ tractatio infra, diſciplinā epigrammatariā ſequetur) cuius veſtigiis ingrederer: propterea ſcilicet, quod hæc pars poeſeos nobis quidem Chriſtianis & Catholicis perfamiliaris, & perquam vſitata eſt: at non veteribus, aut certe aliter veteribus, quam nobis, vt ex dictis planum fieri potuit. Porrò quamuis eccleſiaſticorum hymnorum ingens extet numerus, tamen (quod fateri neceſſe eſt) non ea diligentia, eóque ingenio contexti, elaboratiq́ue ſunt, vt inde artem aliquam plenam colligere queas: magiſq́ue illorum auctorum ſancti mores admirandi, quam ipſi ſcribendo magnopere imitandi ſunt, iuxta illud, quod è Grammatico haud contemnendo, cuius præceptionibus puer inſtituebar, etiam hodie memini.

Tu viuendo bonos, ſcribendo ſequare peritos.

DE IAMBEA POESI.
CAPVT XXXVI.

FACTITATOS eſſe iambos ante comœdiam, quæ ex illis poſtea profluxerit, quomodo ex heroica poeſi tragœdia, auctor eſt Ariſtoteles. Nam ſimiliter vt materies grauium honeſtarumq́ rerum, quæ carmen heroicum efficiebat, adiũcta forma dramaticæ imitationis tragœdiam procreauit: ſic ridicula, ioci, conuitia, cauillationes, quæ iambico tractabantur, dramate adhibito ipſam comœdiam genuerunt. Ergo iam tum illis temporibus res humiliores, maledicta, iocationes materiam dabant iambographis: qui poetæ verſi deinde ſunt in Comicos, manente eadem materia, forma verò τῆς μιμήσεως commutata. Conſtat igitur, quam ſit antiqua hæc poeſis: nempe æqualis ſeu æquæua ipſi hæroicæ. Cùm porrò priſci mortales iambicis plerunq́ numeris mutuùm rodere, & lacerare conſueuiſſent, & hi ſe inter maledicendum obiurgandumq́ frequentes offerrent (quò etiam παρὰ τὸ ἰαμβίζειν, conuitiari, probra iacere nominatum hunc verſum contendit Ariſtoteles) euenit, vt qui poſtea verſibus corruptos & improbos aliorum mores, vitamq́ inſectarentur, hoſce numeros ſequerentur, tanquam inſtituto accommodatiſsimos: ſiquidem & Strabo ait: ὁ δ' ἴαμβος κακισμοῖς οἰκεῖος ἐστὶ, καὶ τῷ ἰαμβίζειν. Et quia vitia accuſarēt poetæ iambici, ſolutóſq́ hominum mores liberius & acrius reprehenderent, permiſſum id illis fuit, ſiue peccatorum ſiue peccantium odio:

tantóque magis permiſſum, quod iſtuc negotium ad corrigendas vitæ rationes, & emendandos animos non parum valere animaduerſum eſt: cum quiſq; id ſtudio haberet, vt in iſtam aciem, hoc eſt in poetarum vituperationem, reprehenſionem, maledicentiam ne incurreret.

Cognoſci iam poteſt, vt exiſtimo, in quibus qualibúſue argumentis potiſsimũ exerceatur hoc genus poeſeos: in obiurgationibus, reprehenſionibus, vituperationibus, deteſtationibus, quorum omnium materia ſunt, vitia, ſcelera, flagitia, mali mores deniq;. Item quæcunq; non decent, aut aliena ſunt virtutis, grauitatis, honeſtatis. Non ergo adhibendum hoc genus carminum neque ad probos, & innocentes vulnerandos, neq; ad nocentes & improbos commendandos: quandoquidẽ quomodo in hos non cadit virtus, quam ſolam laudari par eſt: ſic in illos non cadit turpitudo, quæ aut ſola, aut maxime vituperatur. Haud iniuria ſæuiit hoc ſtimulo Catullus in Suffenum, Egnatiũ, Strumam, Vatinium, Mamurram, Cæſarem. Horatius (quanquam epodis) in Mænam libertum Pompeij, in Mæuium poetam, homines ineptos, arrogantes, ſuperbos, honore indigniſsimos, luxurioſos, inuidos, impudicos. Ex his duobus ſolis diſcere poſſumus rationem modumq; huius carminis rectè componendi: in aliis vix eiuſmodi iambos inuenias, vt de imitatione magnopere cogitãdum ſit. Ac Horatius quidem apud latinos primum ſe eſſe gloriatur, qui hoc carmen dederit: in quo ab illa Archilochia acerbitate & verbis, quæ Lycamben ad laqueum compulerunt, abſtinuerit: eius

tamen poetæ vim & ſpiritum retinuerit, atque expreſſerit.

Parios ego primus iambos
Oſtendi Latio, numeros animosq́; ſecutus
Archilochi, non res & agentia verba Lycamben.

Significat ergo Flaccus ſe moderatiorem extitiſſe. Catullũ porrò antiquiorem quin boni harum rerum æſtimatores omnibus iambographis latinis præferant, nihil dubito. Vſurpant nihilominus iambum, etiamſi id minus propriè, in laudatione, in gratulationibus Catullus & Flaccus. Ille Phaſellum ſuam prædicat, & peninſulam Sirmionem: hic vitam ruſticã. *Beatus ille qui procul, &c.* præterea Canidiam veneficã irridet. Docet Ariſtoteles conuenire iambicis verba translata, & cum maximè imitetur locutionem quotidianam ſeu vulgarem, ea nomina, quibuſcunque in ſermonibus vteretur aliquis: cuiuſmodi ſunt, inquit, propria & translata, & ornamentum. Qua voce putant Ariſtotelem ſignificare voluiſſe, hoc poema maximè excoli, & ornari debere. Illud ad extremum noſſe te velim, nomine iambi ſiue iamborum intelligere & accipere nos non pedem (ſiquidem de pedibus non diſputamus) ſed ipſum verſum: ſic enim ab eruditis cum pes, tum verſus, eadem ſcilicet voce ſæpenumero appellatur. Hac eadem voce (quomodo etiam cum dico, iambicum ſiue iambeum) intelligo nihilominus illud genus ſenarij, quod vltimũ pedem ſpondeum poſtulat loco iambi, quem tamen ſpondeum præcedat iambus. Quod idcirco fieri oportet, vt verſus nimia tarditate ne langueſcat. Quanquam Græci, quibus eſt nihil negatum,

& Seuerinus Boëtius lib. de conſolat. philoſophiæ ſpondeum quinta ſede collocare nō verentur. Huiuſmodi verſus ſcazontes ſeu choliambi, quaſi dicas claudicantes ſeu claudi, aut mutilati iambi vocantur (priores enim, qui iambo finiuntur, recti dicuntur) quibus perſæpe vtitur Martialis. Etenim cum verſus iambicus ad maledicendum reperiatur aptiſsimus, tum neſcio quo pacto in hoc vno negotio ſupra cæteros iſti ſcazontes excellunt. De vtróque Ouid. 1. de remed. Lege Politian. Miſcell. cap. 64.

DE SATYRICA POESI.

NOMEN, ORIGO, ET NATVRA Satyræ.

CAPVT XXXVII.

POEMATIS huius appellatio vnde nam tandem facta ſit, necdum pro certo affirmari poteſt. A lancis genere inditam eſſe quibuſdam placet: illo nempe, quo ſacris cerealibus primitiæ inferebantur fructuum diſsimilium. Sic in ſatyra, inquiunt, variæ ac diuerſæ res tractari ſolent, quibus illa velut expletur & ſatiatur. Hinc atque à ſatietate ſatyram, quaſi ſaturam appellari viſum eſt: à quibus parum diſſentiunt, qui à ſatyra farciminis genere, quod auctore Varrone paſſa, polenta, nucleis pineis mulſo conſperſis farciebatur, & tāquam ſaturabatur, deductum hoc nomen putant. Malunt alij à ſatyra lege, quæ multas leges, multáque

que vitia vno quaſi faſce comprehendebat. Fortaſsis autem lex iſta ſatyram conſecuta, potius ab ipſa nomen accepit, quam dedit. A ſaliendo quoque dictam crediderunt aliqui, ob argumentorum varietatem: per quam fit, vt more ſatyri animantis illius ſine modo atque ordine huc illuc ferri, rapi, ac volitare videatur. Quid ſi ab ipſiſmet ſatyris? quando in hoc poemate videmus diis illis petulcis, laſciuis, dicacibus digna proferri, & ſatyricis fabulis iſta ipſa poeſis ſucceſsit. Inter ipſos enim actus tragœdiæ, aut etiam acta iam tragœdia, vt illius ſeueritas triſtitiaq́ꝫ riſu, & hilaritate aliqua temperaretur, ſatyros inducebant, qui luſibus, iocis, ſcommatis feſſum, & tam atrocibus rebus audiendis mœſtum ac perturbatum ſpectatorem reficerent, atque ad iucunditatem traducerent. Nam tragœdiæ ipſi hilaritas & riſus inimica ſunt. Horat.

Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agreſtes ſatyros nudauit, & aſper
Incolumi grauitate iocum tentauit: eò quod
Illecebris erat & grata nouitate morandus
Spectator functusq́ꝫ ſacris, & potus, & exlex.

Verùm iſtuc in latinis tragœdiis non fiebat, & Græcorum inuentum putatur. Fabulæ ſatyricæ non multum diuerſæ fuerunt ab Atellanis: cum vtrobique mos eſſet, omnia ſuis ac propriis verbis Cynice, id eſt, ſine pudore efferre, ſermone parum verecundo, libero, aculeato, & ad riſus eliciendos idoneo: quos quidem ſatyri etiam vultu, & toto corpore mouebant. Excluſi poſtea dicuntur tragœdia ſatyri, & migrauit in comœdiam veterem

illam ſatyra, vbi locus procacitati & licentiæ ſatyrorum dari opportunior videbatur. Chorus autem maximè ſatyricus, & acerbus fuit, ac ciues improbos nominatim, nobiles iuxta ac ignobiles carpere ſolitus eſt. Cum igitur id potentioribus vehementer diſpliceret, & limites egredi chorus putaretur, ſublatus eſt. Itaq; Horatius.

Succeſsit vetus his comœdia non ſine multa
Laude, ſed in vitium libertas excidit & vim
Dignam lege regi. Lex eſt accepta chorusq;
Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.

Sed antiquæ comœdiæ locum apud Latinos occupauit ſatyra, quod genus poematis Græci non fecerunt, teſte Quintil. Numeros latini mutarunt, ſeu nouam quandam formam maledicendi atque inſectandi repererunt. Primus ſatyrographus Lucillius, maior auunculus Pompei Magni, qui primus naſi ſtylum acuiſſe dictus eſt à Plinio. Hic in ciuium vitiis liberrimè ac ſalſiſsimè accuſandis, planèque ſatyrice exagitandis primo iambis vſus eſt: quemadmodum Varro quoque poſt illum. Deinde ſenarios in hexametros mutauit, quia hic verſus narrationi cõgruebat magis. Hunc Fabius & primùm fuiſſe Satyricum, & inſignem laudem adeptum ſcripſit. Poſt Lucillium numerantur Terentius Varro, Horatius, Perſius, Iuuenalis. Arbitror iam ſatis intelligi, quale ſit poema ſatyra: vrbanum nempe, iocoſum, ſalſum, ad reprehendendos mores corruptos, & accuſandam vitæ improbitatem comparatum.

ARGV-

ARGVMENTA, FINIS, VTIlitas ſatyræ.

CAPVT XXXVIII.

QVEMADMODVM priſcæ illius comœdię, item iamborum, & quorundam epigrammatum, ita ſatyræ quoq; materia dici poteſt turpitudo vel riſu digna, vel odio. Quocirca ſi quid ridiculum, aut odioſum non eſt, habet autem luctum, terrorem, commiſerationem, vt res tragœdiarum, in ſatyram minimè cadit. Ergo in duobus peccatorum vitiorúmue generibus perſequendis omne ſtudium ſatyrici verſabitur, quorum aliud riſum, aliud deteſtationem mereatur. Quanquam aliquando flagitia & ſcelera magna etiam ridentur, & multò ſalſius. Sæpius tales riſus ridet Horatius, & eſt cæteris duobus iocoſior. Perſius triſtior eſt, Iuuenalis petulantior. Primum rectè appellaueris feſtiuum ac lepidum deriſorē, ſecundum tetricum cenſorem, tertium petulcum & ſatyricum, & ſatyrum. Irridet & exagitat ſatyra inertes, paraſitos, deformes, loquaces, ingratos, libidinoſos, potatores, auaros, fœneratores, ſicarios, fures, adulteros, &c. Rectè etiam fecerit, qui morbos animi ſatyræ ſubiecerit, quòd in his non ſecus occupata eſt, quam medicorum ars in doloribus, vulneribus & ægrotationibus corporum. Proponit vtraque ſibi ſanitatem: ſed iſta oratione, illa potionibus & herbis. Medicinas ambæ ægrotis faciunt amaras, inſuaues, & ingratas, ſecant,

vrunt,

vrunt, non parcunt. Ergo ſatyram ad homines abſterrendos à vitiis, & ad virtutem obiurgatione irriſioneq; impellendos natam habemus confiteri. Ex quo patet, quanta ſit eius vtilitas: corriguntur nimirum peruerſi, & reliqui aculeos poetarũ iſtorum metuentes, à nequitia & ſcelere longius refugiunt. Et quoniam amore virtutis abſtinere ſe à prauis actionibus nolunt, formidine huius pœnæ & infamiæ, quod nolunt, id facere compelluntur. Veruntamen ioci & ſales ſatyrici carere obſcœnitate rerum verborumq; debent, & crimina libidinesq; ita reprehendi, vt ne dum animos reorum purgare volumus, alios interim ſinceros & innocentes collutulemus, & ad morum turpitudinem quaſi inuitemus. Diligentior hac in re Perſius, & ſeuerior quam Horatius, & Iuuenalis.

ARTIFICIVM SATYRAE.

CAPVT XXXIX.

DOCVIMVS ſatyram quandam eſſe medicinam: quapropter ne ea ob amaritudinem ab ægroto ſtatim reſpuatur, imitandi nobis erunt medici, de quibus ita Lucretius.

Nam veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flauoq; liquore,
Vt puerorum ætas improuida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Abſinthi laticem, deceptaq; non capiatur,
Sed potius tali tactu recreata valeſcat.

Eodem

Eodem prorſus modo illinenda ſunt quibuſdam ſuauitatibus obiurgationes ſatyricæ, vt æquiore animo excipiantur: iocis nempe & facetiis, quibus quodammodo animi ad hanc alioqui amarã potionem exhauriendam præparantur & inducuntur. Sed oræ poculi nimirum vrbanitate iſta condiuntur, & tum demum ſentitur medicamenti amarities, cum eſt in ipſa viſcera demiſſum. Quam rationem mirificè tenuit Horatius, qui admiſſus circum præcordia ludit, Perſio teſte. Nec dubitauit ipſemet hac de re prædicare ſat.1.lib.1.

Præterea ne ſic, vt qui iocularia ridens
Percurram, quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? vt pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint vt diſcere prima.

Et quamuis ad virtutem cohortari, à vitiis autem auocare magna contentione debeat ſatyra, non ideo tamen eam de ipſis diſputare conuenit: quod munus philoſophiæ relinquẽdum eſt, quæ & magiſtra virtutum, & vitiorum ſola explicatrix habetur. Verſutum, ſagax, callidum, diſertum, acutum ingenium hic requiritur, & à leporibus minimè abhorrens atque alienum. Vtebantur ſatyrici veteres plerunque fictis nominibus, cum timerent potentiores in ſe ciues irritare, ſi eos apertè laceſſiuiſſent. Aliquando ita fictis vtebantur, vt tamẽ eorum ſignificatio cum illorum vita moribuſq; congrueret. Interdum vera nomina ponebant, cum aliquos ſimili ſcelere inſignes exagitabant. Sic Nero pro crudeli, Clodius pro mœcho, & cætera ad eundem modum. Noſtri poetæ, quod iam pridem obſeruaui, quando epigrammatis,

matis, ſatyris, aut alia quacunq; poeſi flagitium alicuius, aut peccatum duntaxat reprehẽdunt, parcunt nominibus, & ex Martaile, Horatio, Iuuenale mutua ſumunt. Pontilianus, Fuſcus, Ponticus, Gargilianus, Poſthumus, Glaphyre, Creſtilla, Lycoris & ſimilia: aut ipſi noua quædam fingunt ex vocibus ſeu græcis, ſeu latinis, ſeu barbaris. Amat ſatyra varietatem materiæ & argumẽtorum, crebras ſententias, & acutas, atq; etiam acres, dictionem ſubmiſſam, quotidianæ locutioni ſimilem, remiſſos mollioreſq; numeros, puritatem & elegantiam in verbis. Partes certas nullas habet: aliquando inſinuatione, ſæpius abrupto & incitato principio vtitur. Et licet abrupta principia ſint, ad totius tamen corporis compoſitionem pertinere debent: ſemperq; loco exordij aliquid eſſe neceſſe eſt, quod ad ea quæ ſequũtur facilem comparet beneuolumq; auditorem. Atque illo principio Horatius,

Qui fit Mæcenas, vt nemo quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illa
Contentus viuat, laudet diuerſa ſequentes?

id proponit, quod vbi longa exemplorum enumeratione probauit, aptè concludit.

POETICARVM INSTITVTIONVM LIBER TERTIVS.

DE EPIGRAMMATE.

NOTATIO ET VSVS EPIgrammatis.

CAPVT I.

EPIGRAMMA παρὰ τὸ ἐπιγράφειν ſuperſcribere, ſeu inſcribere, principiò erat tantùm ἐπιγραφὴ, ſuperſcriptio ſeu inſcriptio, & quidem ἄμετρος, ſeu numeris libera: nam breuia poematia, quæ nunc epigrammata vſurpantur, poſterius hãc appellationem tulerunt. Apud Strabonem huiuſmodi legitur epigramma in Cyrum, quod eſt eiuſdem epitaphium. ὦ ἄνθρωπε, ἐγὼ κῦρος ὁ τὴν ἀρχὴν τοῖς πέρσαις κτησάμενος, καὶ τῆς Ἀσίας βασιλεὺς. μὴ οὖν φθονήσεις τοῦ μνήματος. *Audi viator: ego ſum Cyrus Aſiæ Rex, qui Perſis imperium peperi: ne itaq; mihi ſepulcrum inuideris.* Pauſaniæ vnica vox, ἐνυάλιος, epigramma vocatur, ſic enim inquit: ἐπιγραμμά ἐστιν αὐτῷ, ἐνυάλιος, vt ſi dixiſſet, ἐπιγραφὴν ἔχει, ἐπιγέγραπται αὐτῷ. Fuerunt igitur epigramma

ma olim pauca verba, poeticis ſoluta numeris, & pro elogiis inſcripta, aut inciſa ſtatuis, trophæis, imaginibus; clypeis; nauibus, ſepulchris, monumentis, delubris, ędificiis, magnificis demum operibus. Quam poſtea varius ac multiplex eiuſdem vſus increbuerit, ex anthologia epigrammatum Græcorum, ex epigrammatariis latinis, Martiale potiſsimùm, & ex iis quæ deinceps differentur, planiſsimum fiet. Videlicet quidquid de re tum animata, tum inanima eleganter, acutè, vrbanè, breuiter ἐμμέτρως ſeu verſu dictum eſſet, ſeu laudationem, ſeu vituperationem, ſeu triſte, ſeu lætum, ſeu aliud quippiam contineret; epigrammatis ambitu ac terminis includebatur; nullo ad inſcriptionem reſpectu.

LAVS EPIGRAMMATIS, Materia, difficultas.

CAPVT II.

EPIGRAMMA non ſolùm propter elocutionis concinnitudinem, venuſtatem, dulcem in modum cadentes numeros, breuitatem, varias deniq; blanditias, delectationes, verum etiam propter acumen & ingenium admirari conſueuimus. Reliquæ ſpecies poematum ſuo vnaquæq; artificio magnam lectori voluptatem, magnam poetæ gloriam conciliat. Ars epigrammatum æquè nobis vtramq; pollicetur. Iam ipſa horum componendorum exercitatio perpolit ingenium,

nium, & quodammodo elimat. Ad prudenter, ingenioſè, lepide dicta cum in aliis ſubitò animaduertenda, tum in noſtris ſermonibus, Marte noſtro adhibēda nos velut magiſtra inſtituit ac præparat. Verborum luxuriam, vt foliorum, amputat, nihilq́ꝫ inane, & otioſum permittit. Ad delectandum & mouendum valet plurimum.

In rebus autem epigrammati ſubiectis maxima eſt ac pæne incredibilis viciſsitudo. Hoc inſigne & memorabile dictum: illud feſtiuum acroama: hoc facetum apologum: iſtuc lepidum aut graue prouerbium complectitur. In alio eſt laus, in alio reprehenſio, in alio admonitio, aut cohortatio, aut conqueſtio, aut iocatio, aut fabula, aut luſus, aut ſimile quid. Atqꝫ vt Horatius de verſibus impariter iunctis, hoc eſt elegiacis, primùm iis fuiſſe incluſam querimoniam, hoc eſt res triſtes, poſt ſententiam voti compotem, hoc eſt, optatas & ſecūdas: ſic nos dicamus licet, triſtia & læta eſſe epigrammatis materiam, quibus duobus generibus tanquam ſummis omnia comprehendimus: ſicut illis verbis Horatianis interroganti de materia elegiaci carminis probè reſpondetur.

Cæterùm quam egregium, tam difficile eſt ſuis numeris perfectum epigramma. Non igitur ſatis èſt delegiſſe materiam, lectiſsima vocabula contraxiſſe, adiuncta ad nomen ſeu epitheta, quanquam non citra delectum, in promptu habere, ſuo quæqꝫ dicendi charactere efferre didiciſſe: videndum præterea vt aut proſimus, aut delectemus, aut vtrunqꝫ ſimul effectum demus. Conandum vt eadem iſta quàm breuiſsimè, quàm argutiſsimè,

mè, certè quam prudentiſsimè præſtemus. Leuia remiſsè, molliterq́ attingenda, ridicula facetè, triſtia ſeuerè, grauia grauiter. In opere longo fas dicit Horatius ſomnū poetis obrepere: in epigrammate quia breue eſt, intelligētia noſtra ſimul omnia concipit, & oculi vno aſpectu paruam picturam totam hauriunt. Vtrobique autem, quoniam ad animi iudicium ſtatim tota referuntur, & puſilla pictura, inquam, & epigramma, facillimè ſi quid peccatum eſt ſentimus. In ſcriptione diffuſa declinanti paulùm à recto datur venia; in parua & modica, etiam modica macula offenſionem habet: & qui non totum optimè fecerit, totum peccaſſe videbitur. Adde quod non omnibus eadem probari ſolent in epigrammate. Hic ducit acutum, ingenioſum, ſalſum, quod alter frigidum, plebeium, inſulſum. Ita diſplicendi metus, acerrimus laboris hortator fiet. His & aliis de cauſsis, quod de toto genere Cicero, id nos de epigrammatariis ſeorſim affirmemus: in horum numero perrarò exoriri aliquem excellentem.

DEFINITIO EPIGRAMMATIS, eiusq́ prima diuiſio.

CAPVT III.

EPIGRAMMA, vt eſt proprium poetarum, *eſt quoddam breue poema, cum ſimplici cuiuſpiam rei, vel perſonæ, vel facti indicatione: aut ex propoſitis aliquid deducens.* Hæc definitio ex diuiſione conficitur, quemadmodum Cicero in Topicis definire do-

re docet, & duo ſumma epigrammatis genera ſpectata eorum forma comprehendit, ſimplex nimirum, & compoſitum. Æneas 3. Æneidos dedicans clypeum Abantis, rem carmine ſignat, nempe hoc.

Aeneas hæc de Danais victoribus arma.

Plura de ſe Virgilius illo diſticho, quod ſibimet moriens fecit.

Mantua me genuit: Calabri rapuere: tenet nunc
Parthenope: cecini paſcua, rura, duces.

Indicat patriam, locum mortis, ſepulturæ, genera ſcriptorum ſuorum. Nec enim eo prima forma ab altera ſecernitur, quod vnum aliquod tantummodo indicet: nec ob id vocatur ſimplex: ſed quod nihil in ea niſi indicatio, nulla compoſitio: de qua compoſitione infra agemus. In priore videor pleraque verſari epitaphia. In quo quæ exprimuntur & indicantur, conuenienter antiquitati (cuius præſertim anathematum, ſtatuarum, monumentorum ac trophæorum ἐπιγραφαὶ multæ) ſimpliciore filo minoreque cura exprimenda & indicanda ſunt.

AMPLIVS DE SIMPLICI COMpoſitoque Epigrammate, & in extremo ſecunda diuiſio.

CAPVT IV.

MANEAT igitur quod docuimus, eſſe quædam ſimplicia epigrammata, quædã concreta ſiue compoſita. Simplex, in quo res

aliqua, perſona ſeu factum exprimitur, nullaq; ineſt comparatio: quemadmodum duobus ſuperioribus exemplis eſt cognitum. Compoſitum, quod ex propoſitis aliud quiddam, idq; aut maius, aut minus, aut æquale, aut diuerſum, aut contrarium deducit. In omnibus his collationes ſiue relationes perſpicis, quibus & tollitur ſimplicitas, & gignitur comparatio, ſiue compoſitio. Exemplum vbi maius aliquid ex propoſitis deducitur, hoc ſit. Martial. lib. 1. de Carpophoro.

Sæcula Carpophorum, Cæſar, ſi priſca tuliſſent,
Iam nullum in monſtris orbe fuiſſet opus.
Non Marathon taurum, Nemee frondoſa leonem,
Arcas Mænalium non timuiſſet aprum.
Hac armata manus Hydræ mors vna fuiſſet,
Hinc percuſſa foret tota Chimæra ſemel.
Ignipedes poſſet ſine Colchide vincere tauros,
Soluere & Heſionem ſolus, & Andromeden.
Herculeæ laudis numeretur gloria, plus eſt
Bis denas pariter perdomuiſſe feras.

Et lib. 11. laudatur Nerua Traianus.

Tanta tibi eſt recti reuerentia, Cæſar, & æqui,
Quanta Numæ fuerat, ſed Numa pauper erat.
Ardua res hæc eſt, opibus non tradere mores,
Et cum tot Cræſos viceris, eſſe Numam, &c.

Quando minus. Toſcanus tom. 1. Collectaneorum ex illuſtribus poetis Italicis.

De C. Iulio Cæſare.

Spectat Alexandri picta vt certamina Cæſar:
Aſt ego nondum aliquid geſſi, ait, illacrymans.
Quid ſi & Alexander ſpectaſſet Cæſaris acta?
Dixiſſet: Perſas vincere pigritia eſt.

Quando

Quando par aut ſimile. Leontij in Alexandrum Macedonem.

ἔκλοει μὲν τροίη συγκάτθανεν, οὐδ᾽ ἔτι χεῖρας
ἀντῆρε Δαναῶν παισὶν ἐπερχομένοις,
πέλλα δ᾽ Ἀλεξάνδρῳ συναπώλετο. πατρίδες ἄρα
ἀνδράσιν, οὐ πάτραις ἄνδρες ἀγαλλόμεθα.

Hectoris & Troia fuit exitus vnus, & ipſi
Dardanidûm ſoboli mox dedit illa manus,
Pella & Alexandri fato comes. Hinc decus aio
Eſſe viros patriæ, non patriam eſſe viris.

Catullus ad Quintium.

Quinti ſi tibi vis oculos debere Catullum,
Aut aliud, ſi quid charius eſt oculis:
Eripere ei noli multo quod charius illi
Eſt oculis, ſi quid charius eſt oculis.

Martialis lib. 1. de leone Cæſaris, in cuius ore ludebant lepores illæſi.

Aethereas aquila puerum portante per auras, &c.

Quando diſpar, ſeu diuerſum. Martial. de leone & lepore lib. 1.

Rictibus his tauros non eripuere magiſtri,
Per quos præda fugax itq; reditq; lepus.
Quodq; magis mirum, velocior exit ab hoſte,
Nec nihil à tanta nobilitate refert.
Tutior in ſola non eſt cum currit arena:
Nec cauea tanta conditur ille fide.
Si vitare canum morſus, lepus improbe, quæris,
Ad quæ confugias, ora leonis habes.

Quando contrarium, ſeu repugnans. Catullus.

Odi & amo, quare id faciam, fortaſſe requiris,
Neſcio, ſed fieri ſentio, & excrucior.

Martialis ad Dindymum, lib. 4.

Inſequeris, fugio, fugis, inſequor, hæc mihi mens eſt:
Velle tuum nolo, Dindyme, nolle volo.

In habentem varios mores lib. 14.

Difficilis, facilis, iucundus, acerbus es idem,
Non poſſum tecum viuere, nec ſine te.

Sunt qui tres tanquam claſſes epigrammatum conſtituêre. Vnam eorum, quibus ad rerum inſcriptiones vtimur, vnde nomen ipſum eſt natum, quæque prima origo epigrammatis fuit. Alteram, quibus laudes alicuius aut vitia explicamus, ſiue quibus laudamus, aut vituperamus. Tertiam, quibus fortuitum quippiam, vel nouum, vel admirabile quod acciderit argutè exponimus: vel ipſi aliquid excogitamus, & comminiſcimur. Primi generis paradigmata iam ſupra adduximus: alterius, & poſtremi affatim hoc in libro adducentur. Et ne diu te ſuſpenſum teneam. Fortuiti & rari ſeu inopinati euentus eſt illud Carpyllidę in eum, qui piſcaturus, reti caput naufragio mortui attraxit: quod cum manu ſcalpendo ſepulcrum parans terræ mandaret, improuiſo theſaurum inuenit. Concluſio eſt, iuſtos viros pietatis mercedē haud emittere.

ἰχθύας ἀγκίστρῳ τὶς ἀπ' ἤονος οὔτειχ βάλλων
εἵλκυσε ναυηγοῦ κρᾶτα λιποτειχέα.
οἰκτείρας δὲ νέκυν τὸν ἀσώματον, ἐξ ἀσιδήρου
χειρὸς ἐπισκάπτων, λιτὸν ἔχωσε τάφον.
εὗρε δὲ κευθόμενον χρυσοῦ κτέαρ. ἦ ῥα δικαίοις
ἀνδράσιν εὐσεβίης οὐκ ἀπόλωλε χάρις.

Et illud

Et illud Germanici Cæſaris ex Græco.

Thrax puer aſtricto glacie dum ludit in Hebro,
Frigore concretas pondere rupit aquas.
Dumq́; ima partes rapido traherentur ab amne,
Abſcidit heu tenerum lubrica teſta caput.
Orba quod inuentum mater dum conderet vrna
Hoc peperi flammis, cætera, dixit, aquis.

Admirabile ſeu magnum ſit hoc, de matre Lacæna: quanquam etiam fortuita ſæpe magna ſunt, & contra item, magna fortuita.

γυμνὸν ἰδοῦσα λάκαινα παλίντρεπτον ἐκ πολέμοιο
παῖδ᾽ ἑὸν ἐς πάτραν ὠκὺν ἱέντα πόδα,
αὐτὴ ἀΐξασα, διὰ ἥπατος ἤλασε λόγχην
ἄῤῥενα ῥηξαμένη φθόγγον ἐπὶ κταμένῳ.
ἀλλότριον σπάρτας εἶπεν γένος. ἔῤῥε ποθ᾽ ἅδαν.
ἔῤῥ᾽, ἐπεὶ ἐψεύσω πατρίδα καὶ γενέταν.

Marullus ſic latinè.

Mater Lacæna conſpicata filium
Relicta inermem parmula,
Progreſſa contra traiicit ferro latus,
Super necatum his increpans:
Abi hinc, morere, non digna me proles, abi
Mentite patriam, & genus.

Eorum quibus ipſi materiam inueniunt poetæ, ſiue vt iocentur, ſiue vt ſeria dicant, numerus infinitus eſt. Propterea cum pleni ſint libri, quid opus exemplis in re clariſsima?

TERTIVM DIVIDITVR EPIgramma, ſecundum tria genera poematis.

CAPVT V.

POTEST non immeritò videri epigramma puſilla quædam pars, ſeu reuocari poſſe partim ad tragœdiam, partim ad comœdiam, partim deniq; ad epopœiam. Quare cum hæc tria genera poeſeos materia diſcrepent, epigrammatis item materia non erit vna, ſibiq; ſimilis: ideo nec ipſa epigrammata. Ex epopœia ſumit epigramma laudationes inprimis excellentium virorum, vrbium, fluuiorum, portuum, locorum, fontium, monumentorum, &c. Fabuloſa quoq; haud aliunde ſumuntur. Hinc igitur fit, vt in Epigrammate loquatur mira cum venuſtate deus aut nympha, ſatyrus, &c. quin aliquando amnis, fons, arbor, ſtatua, mons, vrbs, tumulus, locus, animal cum aliis, aut cum ipſomet poeta. Tragœdiæ propria eſt rerum grauium illuſtriumq; tractatio, quæ multum doloris, & commiſerationis, multum pariant admirationis. Dolorem afferũt atrocia. Commiſerationem eadem ipſa, ſi aut immeriti eueniunt, aut accidunt inter conſanguineos, inter parentes & liberos, inter fratres & ſorores. Fortuita commouent admirationem. Sunt autem admirabiliora, quando præter opinionem aliud ex alio dependet, vt in vita Oedipi, de quo habemus tragœdiam Senecæ. Hæc omnia aptiſsima ſunt conficiendis

ciendis epigrammatis. Hinc tam multa, præſertim apud Græcos, in heroas, Priamum, Hectorem, Achillem, Aiacem, Alexandrum & alios. Apud latinos in Scæuolam, Pompeium, Cęſarem, Catonem, Lucretiam, Porciam, &c. Ad tragœdiam quoq; reiiciantur, quæ in mortem interitúmque alicuius ſcribuntur: eſt enim per ſe res tragica mors. In comœdia priſca poetæ homines impunè ac nominatim accuſabant, irridebant, contemnebant. Quæ materies, probroſa & ridicula ſcilicet, conuenit etiam epigrammatis, quorum auctores aliena peccata multo ſale ac lepore patefaciunt, inſectantur, atq; irrident. Nec nominibus abſtinent, quod reprehendit præfatione lib. 2. Martial. quamuis ea ſæpius commutent, aut pro veris ficta ſupponant: rem enim ipſam intelligi ab omnibus nihil vetat, pudori autem & famæ hominum conſulendũ eſt, ſi conſuli adhuc poteſt. Vetus quoq; comœdia laſciuis vocibus & ſententiis abundabat, quæ conſuetudo in epigrammata irrepſit, quorum plurima, potiſsimùm Martialis, videmus eſſe plena turpitudinis & nequitiæ, & hanc epigrammatum eſſe linguam homulus ex luto & argilla factus aſſerit. Ab epigrammatis eiuſmodi temperare nos oportet. Ex comœdia item antiqua ioci & ſales ad epigrammata profluxerunt. Illis quæ habent ſpem, metum, ſuſpicionem, amorem, deſiderium, diſsimulationem, ſubitam lætitiam, inſperatum incommodum, miſericordiam, fortunæ commutationem, & alia huius generis, nouam comœdiam præbuiſſe materiam ſit credibile.

QVARTA DIVISIO EPIGRAMmatis ſecundum tria genera cauſſarum.

CAPVT VI.

VT ciuilis eloquẽtia in tripartita cauſſarum varietate exercetur: ſic epigramma non incommodè ad totidem, eadémque genera fermè redigi poteſt. Itaq; ad iudicium reuocabuntur omnia, quibus aliorum vitia, ſcelera & mala facinora accuſamus, quibus expoſtulamus, exprobramus, minamur, inſimulamus, inuehimur, &c. Ad deliberationem, quibus ſuademus, diſſuademus, hortamur, dehortamur, petimus, deprecamur, inuitamus, conſolamur. Ad exornationem pertinebunt quibus laudamus, vituperamus, ſiue homines, ſiue res alias quaſcunq;, idq; ſiue in ipſo homine, ſiue extra hominem. Item quibus commendamus, gratulamur, gratias agimus, aliquid dedicamus, & iocoſa, quorum materia eſt turpitudo ſine dolore, quæ potius riſum excitet, quam indignationẽ. Quanquã etiam in his, quæ ab Ariſtotele 2. Rhetor. dicuntur φθαρτικὰ, vt vulnera, cædes, fames, morbi, & in his quæ odiũ indignationemq; merentur, vt fraudes, furta, adulteria, &c. iocari, ridere, aculeum exerere, & quidẽ magis in poſterioribus iſtis, mos eſt: quæ proinde in iudicialibus licebit numerare, quoties talia extiterint.

EXEM-

EXEMPLA IVDICIALIVM.

Aſinium Catullus de furto poſtulat. Nam ſecundum cœnam, quando conuiuæ vrbanitati indulgere, & poculis capacioribus poſcere conſueuerunt, ipſe mappas illorum, ſiue ſudaria ſurripiebat, vt apud Martialem Hermogenes. Et cum hoc valde facetum, & nimis lepidum putaret, eundem leporem in Catullum exercuerat.

Marrucine Aſini manu ſiniſtra
Non belle vteris in ioco atq; vino.
Tollis lintea negligentiorum.
Hoc ſalſum eſſe putas? fugit te inepte,
Quamuis ſordida res & inuenuſta eſt.
Non credis mihi? crede Pollioni
Fratri, qui tua furta vel talento
Mutari velit: eſt enim leporum,
Diſertus pater ac facetiarum.
Quare aut hendecaſyllabos trecentos
Exſpecta, aut mihi linteum remitte:
Quod me non mouet æſtimatione,
Verum eſt mnemoſynon mei ſodalis.
Nam ſudaria ſetaba ex Iberis
Miſerunt mihi muneri Fabullus
Et Verannius. Hac amem neceſſe eſt,
Vt Veranniolum meum, & Fabullum.

Thalum quoque vt furem inceſſit, cui, niſi ille quę ſuffuratus erat ab vnguibus reglutinaret, flagella, quomodo Aſinio trecentos hendecaſyllabos, interminatur. Epigramma eſt numero XXII. Simile fecit Martialis, in Luſcum furem.

Aſpicis hunc vno contentum lumine, cuius
Lippa ſub attrita fronte lacuna patet?

Ne contemne caput, nihil eſt furacius illo,
Non fuit Autolici tam piceata manus.
Hunc tu conuiuam cautus vitare memento,
Tunc furit atq; oculo Luſcus vtroq; videt.
Pocula ſolliciti perdunt, ligulasq; miniſtri,
Et latet in tepido plurima mappa ſinu.
Lapſa nec accubitu ſubducere pallia neſcit,
Et tectus lanis ſæpe duabus abit.
Nec dormitantem vernam fraudare lucerna
Erubuit fallax, ardeat illa licet.
Si nihil inuaſit puerum, tunc arte doloſa
Circuit, & ſoleas ſurripit ipſe ſuas.

Alibi Catullus Iulij Cęſaris liberalitatem in Mammurram hominem improbum ſtultè collatam acerrimè inſectatur.

Quis hoc poteſt videre, quis poteſt pati
Niſi impudicus, & vorax, & aleo? &c.

Talia ſunt quæ ſcripſit in prodigioſam Gellij libidinem. In Licinium Caluum, qui ei malos poetas dono miſerat. In Cornificum, qui eum in magno animi dolore iacētem ſolatum nō acceſſerat. Cum Alpheno homine parum fideli in colenda amicitia expoſtulat. Alibi ingrato exprobrat.

EXEMPLA DELIBERATIONIS.

Notum eſt illud Martialis ad Iulium, quem ætate grauem ad otium voluptatemq; hortatur lib. 1.

O mihi poſt nullos Iuli memorande ſodales,
Si quid longa fides, canaq; iura valent.
Bis iam pæne tibi conſul trigeſimus inſtat,
Et numerat paucos vix tua vita dies.
Non bene diſtuleris, videas quod poſſe negari,
Et ſolum hoc ducas, quod fuit, eſſe tuum.

Exſpectant curæq; catenatiq; labores,
Gaudia non remanent, ſed fugitiua volant.
Hæc vtraq; manu complexuq; aſſere toto,
Sæpe fluunt imo ſic quoq; lapſa ſinu.
Non eſt crede mihi ſapientis dicere, viuam:
Sera nimis vita eſt craſtina, viue hodie.

Martialis lib. 5. per Muſas petit à Parthenio Domitiani cubiculario, vt Imperatori ſuum librũ, cum erit tempeſtiuum offerat. Conſolatorium hoc eſt Leodegarij à Quercu.tom.1. Florum epigrammatum ex variis poetis.

Quid noctes miſer eiulans, dieſq;
Nil conuitia profutura fundis?
Irato Lacheſin laceſſis ore,
Quod natam illa tibi abſtulit quadrimam,
Argutam, docilem, venuſtulamq;,
Et quam præſidium ſubinde firmum
Sperabas ſenio tuo futuram:
An hoc lædere? an hoc vocas nocere,
Pro terris Mariæ dediſſe cælum?
Quin gaudes potius, Beralde, cum, quam
Mortalem genuiſſe credidiſti,
Hanc factam videas repente diuam?

EXEMPLA EXORNATIONIS.

Catullus in Ciceronem.

Diſertiſſime Romuli nepotum
Quot ſunt quotq; fuêre Marce Tulli,
Quotq; poſt aliis erunt in annis,
Gratias tibi maximas Catullus
Agit peſſimus omnium poeta,
Tanto peſſimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

Mar-

Martialis in Decianum lib. 1.

Si quis erit raros inter numerandus amicos
Quales priſca fides famaq́; nouit auos:
Si quis Cecropia madidus Latiaq́; Minerua
Artibus, & vera ſimplicitate bonus:
Si quis erit recti cuſtos, imitator honeſti,
Et nihil arcano qui roget ore deos:
Si quis erit magnæ ſubnixus robore mentis,
Diſperéam ſi non hic Decianus erit.

Concinnum, & longè feſtiuiſsimum eſt hoc eiuſdem Martial. de catella Publij lib. 1.

Iſſa eſt paſſere nequior Catulli,
Iſſa eſt purior oſculo columbæ.
Iſſa eſt blandior omnibus puellis,
Iſſa eſt clarior Indicis lapillis;
Iſſa eſt deliciæ catella Publi:
Hanc tu ſi queritur loqui putabis.
Sentit triſtitiamq́; gaudiumq́;.
Collo nixa cubat, capitq́; ſomnos,
Vt ſuſpiria nulla ſentiantur.
Et deſiderio coacta ventris;
Gutta pallia non fefellit vlla:
Sed blando pede ſuſcitat, thoroq́;
Deponi monet, & rogat leuari.
Caſtæ tantus ineſt pudor catellæ:
Ignorat Venerem, nec inuenimus
Dignum tam teneræ virum puellæ.
Hanc ne lux rapiat ſuprema totam,
Pictam Publius exprimit tabella,
In qua tam ſimilis ſibi nec ipſa.
Iſſam deniq; pone cum tabella,
Aut vtramq; putabis eſſe veram,
Aut vtramq; putabis eſſe pictam.

Nullum datur epigramma, quod non aliqua parte, tot,

te,tot, quot attulimus diuiſionum comprehendetur. Nec abſurdum exiſtimes velim, vnum atque idem in tribus quatuórue diuiſionibus locũ vendicare, & tam huius quam illius generis efficere ſpeciem: id quippe fit ratione diuerſa. Etenim (vt pingui Minerua agamus) homo cum ſit vnũ quiddam, eſt, & numeratur in multis: in ſubſtantiis, in corporibus, in viuentibus, in animãtibus, alia ſemper atque alia ratione. Lac item in dulcibus, in liquidis, in albis. Pari modo epigramma eſt ſimplex, & habet aliquid aut fortuitum, aut admirabile (quod eſt ſecundæ diuiſionis genus tertium) & eſt tragicum, & eſt διηγηματικὸν (nam hæc quoq; diuiſio ſecundum tres modos poematum non eſt aſpernanda) & exornatione continetur. Iam qui volet, cauſſas harum relationum quærat.

DE EPIGRAMMATE IN QVO paria paribus, & contraria contrariis referuntur.

CAPVT VII.

CICERO in Orat. perfect. cum de numero oratorio diſputat, ſcribit eſſe quoddam genus verborum, in quibus ipſis concinnitas inſit, & quæ ſuapte natura numeroſa ſunt, etiamſi nihil eſt factum de induſtria. Ceterùm genus illud eſſe triplex. Aut enim habere caſus in exitu ſimiles, vt pro Cælio. *Non modo nihil ignoſcendum, ſed etiam acriter reſiſtẽdum.* Aut paria paribus reddi, vt in Sextiana.

tiana. *Qui auctoritate, qui fide, qui conſtantia, qui magnitudine animi conſiliis audaciũ reſtiterunt, ij graues, ij principes, ij duces, ij authores huiꝰ dignitatis atq; imperij ſemper habiti ſunt.* Aut opponi contraria, quæ exornatio græcè ἀντίθετον, latinè contẽtio, & contrapoſitum. Fit autem diuerſis modis. Nam & ſingula ſingulis opponuntur, vt, *vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.* Bina binis, vt, *non noſtri ingenij, veſtri auxilij.* Plura pluribus, pro Milone: *Eſt enim iudices hæc non ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus.* Omiſſo primo genere huius concinnitatis, quæ hîc locum nullum habet, niſi in echicis, videamus quam pulchrè ſecundum & tertium in epigrammata conueniant. Quæ proinde concinna fieri & dici certiſsimum eſt. Paria paribus referuntur in illo, quod primum eſt in Anthol.

> τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' ἑλλάδα, τέσσαρες ἱεροὶ,
> οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ', ἀθανάτων.
> ζηνὸς, λητοΐδαο, παλαίμονος, ἀρχεμόροιο,
> ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα πίτυς.

Et in his quæ in Appendice Virgiliana leguntur de morte trium.

> *Sus, iuuenis, ſerpens caſum venere ſub vnum,*
> *Sus iacet ex ictu, pede ſerpens, ille veneno.*

Lege cætera, ſunt enim nõ vulgaria. Eiuſdem claſſis eſt hoc Pentadij in Virgil.

> *Paſtor, arator, eques, paui, colui, ſuperaui*
> *Capras, rus, hoſtes, fronde, ligone, manu.*

Fælici conatu hoc imitatus eſt Matthæus Toſcanus in ſuis poematis, loquens de Petro Bembo.

Hiſtori-

Hiſtoricus, Vates, rhetor, celebrat, canit, implet,
Geſta, ignes, aures, ore, lyra, eloquio.

Nihil porrò elegantius illo Archiæ in Hectorem mortuum.

ϗ γενέταν τȣ̃ νέρθε, ϗ ὄνομα, ϗ χθόνα φώνει,
στάλα, ϗ ποῖα κηρὶ δαμεὶς ἔθανεν.
γεννήτωρ Πρίαμος γᾶ δ᾽ Ἴλιον, ὄνομα δ᾽ Ἕκτωρ,
ὦ ξεῖν᾽, ὑπὲρ πάτρας δ᾽ ὤλετο μαρνάμενος.

Et hoc Simonidæ perquam numeroſum & rotundum.

εἶπον τίς, τίνος ἐσσί, τίνος πατρίδος, τί δὲ νικῇς;
Κάσμυλος, Εὐαγόρου, Πύθια, πύξ, Ῥόδιος.

Exemplum vbi ſingula ſingulis opponuntur Toſ. tom. 1. in Chriſtum cruci ſuffixum.

Pro ſeruis dominus moritur, pro ſontibus inſons,
Pro ægroto medicus, pro grege paſtor obit.
Pro populo rex mactatur, pro milite ductor,
Proq; opere ipſe opifex, proq; homine ipſe Deus.
Quid ſeruus, quid ſons, ægrotus, grex, populúſq;
Quid miles, quid opus, quidue homo ſoluet? amet.

Concluſio huius pulcherrimi, & religioſiſsimi epigrammatis habet repetitionem, ὑπόζευγμα, συναθροισμὸν, ſubiectionem. Quamuis autem exempla nondum repererim, in quibus bina binis, & plura pluribus opponerentur, vt fieri perſpexiſti in exemplis Ciceronis, quæ ſupra adduxi: tamen quin idem præſtari poſsit in epigrammatis, non eſt dubitandum.

N DE

DE EPIGRAMMATE dialogico.

CAPVT VIII.

DIALOGVM cõficere, cum propter alia, tum propter decorum perſonarum loquẽtium eſt laborioſum, propterea quod niſi prudentiſsimus, & experientiſsimus videre poteſt, quando, quantum, quibus verbis, quomodo vnumquemq; loqui, & quibus moribus præditum eſſe oporteat. In omnibus & ſingulis ſeparatim τὸ πρέπον cernitur. Sed hæc meo quidem iudicio, vbi ad perfectum vnguem omnia exiguntur, pauciſq́ue verſibus tota collocutio arctatur, difficiliora fiunt. Itaq; etſi non quæuis difficilia continuo pulchra, tamen hoc epigramma, in quo vt laborioſe, ita feſtiuè magnáque cum admiratione, quales ſunt perſonę, ſecundum naturam, proprietatem & conditionem ipſarum exprimuntur, audebo pulchrum dicere. Nec refert quidquam, veræne an fictæ perſonæ ſint: poetæ enim frequentiſsimè fictas inducunt: qui, quæ hominum propria ſunt, multis aliis rebus tribuere conſueuerũt, ſiue illæ ſentiant, ſiue omni ſenſu motuq; vacent.

Auſonij dialogus in ſimulachrum Occaſionis & Pœnitentiæ.

Cuius opus? Phidiæ, qui ſignum Pallados, eius,
Quiq; Iouem fecit, tertia palma ego ſum.
Sum Dea, quæ rara, & paucis occaſio nota.
Quid rotulæ inſiſtis? ſtare loco nequeo.

Quid

Quid talaria habes? Volucris ſum, Mercurius qua
Fortunare ſolet, tardo ego, cum volui.
Crine tegis faciem. Cognoſci nolo. Sed heus tu,
Occipiti caluo es. Ne tenear fugiens.
Quæ tibi iuncta comes? dicat tibi. dic rogo quæ ſis.
Sum dea cui nomen, nec Cicero ipſe dedit.
Sum Dea quæ facti, non factiq; exigo pœnas:
Nempe vt pœniteat, ſic Metanœa vocor.
Tu modo dic quid agat tecum. Si quando volaui,
Hæc manet: hanc retinent, quos ego præterij.
Tu quoq; dum rogitas, dum percunctando moraris,
Elapſam dices me tibi de manibus.

Inueni duos perelegātes dialogos, vnum in ſpem, alterum in Iuſtitiam. L. Q. tom. 1. Poſterior tantum ſtudio breuitatis adſcribetur.

Dialogus in Iuſtitiam.

Quæ dea? Iuſtitia. Quid toruo lumine? flecti
Neſcia ſum & lachrymis, & precio, & precibus.
Quod genus? à ſuperis. Ex quo genitore? Modo. Ecquâ
Matre? Fide. Nutrix quæ tua? Pauperies.
Quis gremio infantem fouit? Prudentia. Quonam
Freta duce agnoſcis crimina? Iudicio.
Cur gladium tua dextra gerit? cur læua bilancem?
Ponderat hæc cauſſas, percutit ille reos.
Quid rari aſſiſtunt? Quod copia rara bonorum eſt.
Quæ comes aſſidua eſt? Candida ſimplicitas.
Aurium aperta tibi cur altera, & altera clauſa eſt?
Hæc ſurda iniuſtis, panditur illa bonis.
Paupere cur ſemper cultu? iuſtiſſimus eſſe
Qui cupit, exiguas ſemper habebit opes.

Quaſi torno factum, elegantiæ grauitatiſq́ue plenum eſt illud Iuliani Expræfecti Ægypti lib. 3.

A. ἄγχιός ἐστι χάρων B. πλέον ἤπιος A. ἤρπασεν ἤδη
τὸν νέον B. ἀλλὰ νόῳ τοῖς πολιοῖσιν ἴσον.
A. τερπωλῆς ἀπέπαυσεν B. ἀπεσυφέλιξε δὲ μόχθων,
A. οὐκ ἐνόησε γάμους. B. οὐδὲ γάμων ὀδύνας.

Multi ſcriptores dialogos huiusmodi vocant dialogiſmos, in quo falluntur. Dialogiſmus ſiquidem ἀπὸ διαλογίζεσθαι, eſt figura, quæ fit, cum quis ſecum diſputat, & volutat quid agat, vel quid agendum putet. Vt Terentius Andria: Quid igitur faciam? Virgil. 4. AEneid.

En quid agam? rurſúsne procos irriſa priores
Experiar?

Cicero pro Cluent. Dem Iudicibus? mihi igitur nihil quæretur? Et in Verrem. Si pupillo redimitur, mihi præda de manibus eripitur. Quod eſt igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. Peccant etiam hi, qui locos illos, vbi orator interrogationem proponit, deinde ad eam ipſemet reſpõdet, dialogiſmos appellant: quia putãt idem eſſe quod dialogus, quæ vox ἀπὸ διαλέγεσθαι facta eſt. Quamuis autem in dialogiſmo etiã ſibi reſpondeat Orator, tamẽ interrogatio eius nõ eſt ſimpliciter interrogatio, ſed interrogatio διαπορητικὴ, ac proinde dialogiſmus à diaporeſi parum differt. Hæc ex libello cuiuſdã docti viri de abuſu Græcæ linguæ, οὐκ ἀπροσδιόνυσα. Lib. 1. Anthol. perquam ſuauis dialogus extat, Antiphili in Iliad. & Odyſſeam, quibuſcum tanquam Homeri filiabus loquitur. αἱ βίβλοι τίνος ἐστέ; Alius non minus lepidus de diuerſitate patriæ Homeri, lib. 4. χθονὸς ἔφυς; In tertio quoque tumuli nonnulli ſuauiſsimas habent collocutiones. Græcis hæc forma epigram. familiarior eſt: Latini veteres eam neglexerũt. In Catullo & Martiale nullum dialogum legere memini.

DE ECHONE.

CAPVT IX.

PERIVCVNDVM, argutum, & lepidum eſt epigramma, attentíſmque retinet lectorem, cum in fine aut medio verſus, eiuſmodi vocula ponitur, quæ vel toti verbo præcedenti, vel eius caudæ ſimilis aut eandem ſentētiam illuſtrat, aut diuerſum aliquid, & nonnunquam contrarium, aut prorſus inexſpectatum, aut par, aut maius, aut minus deniq; complectitur. Hæc Echo dicitur. In hoc genere feſtiuitatis Latini maiorem quam Græci putātur laudem aſſecuti. Poteſt item Echo ea ratione ad finem verſus reſpondere, vt ipſa non ſit particula verſus: quo quidem pacto in medio committi nequaquam poterit: eſt enim & deforme, & inuſitatum interiicere verſui, quod ad verſum nihil pertineat. Ego vero elegantiorem illam exiſtimo, quæ crebrius adhiberi poteſt. Talis autem eſt hæc, quæ partem carminis continet, quę proinde tum in fine, tum medio poterit conſiſtere. Multæ interrogationes in echicis vſurpantur: quamuis etiam ſine interrogatione ſuam venuſtatem retineāt. Nec opus eſt, omnes & ſingulos verſiculos echonem ſuam habere: ſed tum illa reſpōdebit, cum ſenſus abſoluitur, & ſententia finitur, ſiue id in medio, ſiue in extremo verſus, ſiue vtrobiq; ſimul fiat. Non oportet autē diu differre iſtam repercuſionem vocis, quia deformitatem generat dilatio: ſicut frequentia ornamentū. Præterea non

adeo ſemper numeroſi eſſe poſsũt echici, poſsint-que euadere Leonini ſine vllo vitio: quia ingeniũ & lepos qui eſt in rebus, quam concinnitas quę eſt in verbis, aut aliud quippiam, magis hîc ſpectatur. Melius etiam Echo fit in diſſyllabis, quam in triſyllabis, aut monoſyllabis: quoniam ad naturam rei illa imitatione quam iſta propius accedimus. Toſ. tom. 2. Poeta interponens verba ſũa, narrat Bethlehemitę paſtoris & Echus colloquium quod operæprecium eſt legere.

Hæc Bethleemitæ paſtoris verba referre
Audita eſt Echo, quæ iuga montis habet.
Quis natus? dixit, natus. patriſne Iudæi?
Illa, Dei. verůſne eſt homo? dixit, homo.
Atq; hic idem, nonne Deus remanet? manet. eſtne,
Vt pater omnipotens? rettulit illa, potens.
Hunc quid de cælis duxit? lis duxit. at iſtam
Dic vtrum vincet? vincet, & ipſa refert.
Litis erat radix longæua? Eua, an mala? mala.
Anne gula hoc potuit? illa refert, potuit.
An puer hic fiet magnus? quæ reddidit, agnus.
Ipſe ait hoc? ait hoc. Cur ita clamat? amat.
Is maius noſtro nunquid dare poſſit amori?
Reddidit illa nihil, quam gemebunda mori.
Hoc faciet? faciet. moriens? oriens. Deus ille?
Hæc, ille. eſt forſan cauſſa tua? auſa tua.
Diligere hunc ergo par eſt ſuper omnia Chriſtum.
Iſtum. nonne Deum? Dixit, eum, & tacuit.

In pictorem Echus luſit Auſonius epigrammate XIJ. Fabulam ingenioſè narrat Ouidius Metamorph. 3. Licebit interdum mutare literam, aut ſyllabam initio, aut medio verbi: nam finis in Echone ſemper ſimilis requiritur. Item addere aut tollere

tollere aſpirationẽ, vt ſi pro ſacer dicas, lacer, pro ſenex,remex,pro mœſtus feſtus,pro abeat,habeat. Quamobrem male reprehenderentur hæ imagines. Albertúſne iacet? Tacet. Quæ cauſſa obitus? Pus.Religio amiſit patronum? Bonum.Hæreticos oderat.Poterat.Anne huic par vllus? Nullus.In ſimili ſono vocalium extremarum poſita eſt echo: illæ enim ſolæ ſonant, & echo ſonus eſt, non in ſimilitudine conſonantium quoque, quæ tantum conſonant, nec ſoni naturam ſubſtantiamq́ mutant.

DE EMBLEMATE.

CAPVT X.

EMBLEMA dicitur παρὰ τῷ ἐμβάλλεσθαι, quod valet immittere, iniicere, interponere, inſerere. Vocantur autem emblemata lapilli colorati,& minutè ſecti, gemmæ,clauiculi,paruæ ex auro argentóue rerum diuerſarum effigies, & ſimilia, quæ pauimento, parieti, vaſculis, veſtibus, poculis,pileis,clypeis, gladiis in morem torulorũ, pro ornamento affiguntur, incidũtur, inſculpuntur.Sic olim (id quod nunc quoq́ in templis nonnullis videre eſt) regalium palatiorum pauimenta quadratis huiuſmodi lapillis decorabantur. Ex quo illud Lucillij apud Ciceronem in orat. perfect.

Quam lepidè λέξεις compoſtæ vt teſſerulæ omnes
Endo pauimento,atq; emblemate vermiculato?

Sciendum porrò, talia opera in pariete vermicu-

lata, in pauimento teſſellata, in lignis ſegmentata dici. Hoc autem loco carmina ſeu epigrammata ipſa, huiuſmodi ἀγάλματα, ſymbola, ſimulachra, & imagines rerum aliquid ſignificantes interpretantia, emblemata vocamus μετωνυμικῶς: vt nobis aliud nihil ſit emblema, quam *epigramma, quod emblema complectitur.* Iam verò emblema tria continet, epigraphē, velut rei totius animam, picturam & poeſin, artes germanas, quæ ſe ita explicent, vt altera alteri ſit interpres. Et pictura quidē, tanquā corpus, poeſis tanquam animus eſt: ſitq́ue vt emblema non poſsit non eſſe gratum, in quo & aures dulci carminum numero delectantur, animi paſcuntur, & oculi pictura recreantur.

Tria maximè ſtatuenda emblematum genera. Nam quæ rerum naturas & cauſſas aperiunt phyſica ſunt. Quæ rem olim geſtam, aut quaſi geſtam vt fabulam includunt, hiſtorica ſeu mythologica. Demum quæ ad mores pertinent, quæ innumera ſunt, in ethicis habentur. Et quemadmodum non ex quocunque lapillo gemma in annulum aptari poteſt, aut debet: ſic exiſtima non omnes heroum, aut ſapientum, poetarumúe ſententias, non omnes fabulas, hiſtorias, prouerbia, apophthegmata, quantumuis lemma præſcriptum habeant, pingiq́ue poſsint, ducenda in emblematis. Verbi gratia: muſca contra elephantem dimicās, cum hoc lemmate, TEMERITAS. Item vitis ſemiputata, cum hoc, NEGLIGENTIA. Cocles ſtās pro ponte contra exercitum Regis Porſenæ cum hoc, FORTITVDO. Selecta ſint oportet, iucunda, arguta, ſubtilia, quæ quomodo Pythagoreorum notæ, &

Ægyptio-

Ægyptiorum hieroglyphica mentem exerceant: nec tam multitudine figurarum, pictoriſq́ artificio, quam poteſtate & vi aliquid declarandi monendiq́ emblemata metienda cenſemus.

DVAE PRIMARIAE VIRTVTES Epigrammatis, argutia & breuitas.

CAPVT XI.

DVo præcipuè lumina flagitat epigramma, quibus ornatur commendaturq́ mirifice: eæ ſunt breuitas, & argutia: quarum poſterior iure optimo anima, vita, & tanquam ſpiritus eius, nerui, ſuccus, ſanguis vocari poteſt: qua deſtitutum velut ægrum languet, friget, & quaſi intermoritur. Quod ſi vel ſola affuerit, vt alia deſiderentur, probabitur tamen. Generatur autem acumen iſtuc cum aliis modis, tum hoc frequenter, ſi concluſio aut non exſpectata (quod Græci dicunt παρὰ προσδοκίαν) aut exſpectationi planè contraria ſequitur. Catullus Fuſij paupertatem vrgens, ſicut ante vrſerat, ait villulam, quæ ei, vt veriſimile eſt, vnica remanſerat, non eo incommodam eſſe, quod ad huius aut illius venti flatum opponeretur: ſed (quod omni vento deterius) quod oppoſita eſſet pignori pro tanta pecunia, vt nihil iam ſit, cur eam Furius ſuam dicere debeat. Ludit autem in ambiguitate vocabuli, oppoſita. Hæc ex Mureto prius, ne quem obſcuritas epigrammatis implicaret. Eſt igitur hoc.

Furi, villula veſtra non ad Auſtri
Flatus oppoſita eſt, nec ad Fauoni,
Nec ſaui Borea, aut Apheliota.
Verùm ad millia quindecim ducenta.
O ventum horribilem atque peſtilentem.

Facetum illud Martialis; de Selio Cœnipeta ad Rufum.

Quod fronte Selium nubila vides Rufe,
Quod ambulator porticum terit ſeram,
Lugubre quiddam quod tacet piger vultus;
Quod pene terram tangit indecens naſus,
Et dextra pectus pulſat, & comam vellit:
Non ille amici fata luget, aut fratris.
Vterque natus viuit, & precor viuat:
Salua eſt vxorq́, ſarcinaq́, ſeruiq́,
Nihil colonus villicusq́ decoxit:
Mœroris igitur cauſſa qua eſt? domi cœnat.

Lib. 3. interrogat Muſam compluſculis verſibus, quid agat Canius Rufus. Enumerat plurima, quæ agere ille poſſet. Muſa ad extremum reſpondet, illum nihil agere aliud, quam ridere.

Dic Muſa quid agat Canius meus Rufus, &c.

Cæterùm de fine epigrammatis, quem ars potiſſimum reſpicit, poſtea fuſius. Nunc de breuitate.

Breuitatem certo aliquo verſiculorum numero non definimus, quando & vnicum carmen, ſiue monoſtichon, epigramma eſt, vt apud Martial. in Cinnam lib. 8.

Pauper videri Cinna vult, & eſt pauper,

& plura diſticha, quibus aliqua ſententia perfecta explicatur, epigramma dicuntur. Veruntamen illud fugiendum, ne currente rota pro vrceo exeat amphora: ne, inquam, fiat elegia, aut promiſſum

carmen. Et quoniam vox ipſa inſcriptionem latinis ſonat, inſcriptiones autem paucis plerunque verbis finiūtur, credamus id optimum fore, quod breuiſsimum. Eſt & illa in breuitate commoditas, quod epigramma memoria retinere, & quoties lubet recitare cum delectatione magna poſſumus. Lubebit autem ſæpiſsime: ſiquidem arguta breuitas nunquā ſatiat. Et profectò acumen breuitas, non longitudo conſeruat: quo amiſſo, nihil habet ferè quo laudari poſsit epigramma. Quemadmodum igitur facetè, grauiter, ſcitè dicta, quæ vocantur apophthegmata, quo breuiora, eò maiorem vim ad animum afficiendum habēt; ſic prorſus de epigrammate ſentiamus licet.

DE SVAVITATE, ET ALIIS Epigram. ornamentis.

CAPVT XII.

INTER quoſdam eruditos de carminum ſuauitate contentionem ſubortam commemorat A. Gellius lib. 19. cap. 9. Cum ibi Græcos nonnulli extollerent, & latinos tam fluentes carminum delicias feciſſe negarent, Antonius Iulianus Rhetor florentis facundiæ, & rerum literarumq; veterum peritus docuit, Latinos nihil Græcis cōcedere, atq; extemplo quatuor epigrammata ex memoria recitauit, Valerij Æditui, Porcij Licinij, Q. Catuli, quibus, vt ſentit Gellius, mundius, venuſtius, limatius, preſsius græcum latinúmue nihil

hil quidquam reperitur. Fatendum eſt tamen vel inuitò, ſæpius licere Græcis, quam nobis eſſe dulcibus. Demonſtrabimus nunc paucis, in quibus rebus collocata ſit, & quibus è locis potiſsimùm comparetur ſuauitas epigrammatis.

Principio, quæ res ſua natura vim aliquam ad ſenſus demulcendos oblectandasq; mentes obtinēt, ex iis ſuauitas in oratione exiſtit. Tales, exempli cauſſa, ſunt amœnitas hortorum, ſpecies arborum virentium, flores, leni murmure labentes riuuli, ſtellæ, lux, cantus muſici, citharæ, tibiarum, chori & tripudia, amplexus, oſcula, honeſta, inquam, & legitima. Quæ omnia quò clarius & ἐμφατικωτέρως deſcribuntur, ſiue memorantur, eo cumulatiorem ſuauitatis ſenſum efficiunt. Res igitur, in quibus ineſt elegantia & lepos: quęq; ſuapte vi & natura, quamuis ab aſpero & agreſti homine proferantur, plenæ ſunt hilaritatis, (Nec enim, inquit Demetrius, Cupidinem Erynnim faciet quiſquam vi locutionis, aut gigantem, neque ridere plorare) dulci condimento aſpergent epigramma, poſſuntq; huiuſcemodi res appellari pulchræ, & tribui in totidem genera, quot ſunt ſenſus. Vnum quod pulchrum ſeu iucundum eſt ad aſpectum, vt ſunt horti, flores, aurum, gemmæ, pulchritudo, lux, & ſimilia. Alterum quod mulcet auditum, vt inſtrumenta muſica, variiq; cōcentus. Tertium quod palatum, & cætera ſimiliter. Adde his vnum genus, quod animo ſolo perceptum delectat, & ſub ſenſum hō cadit, vt amor, virtus, &c. hinc ſimilis pulchrorum nominum diuiſio naſcitur. Quæ namque iucundè vel videntur vel audiun-

audiuntur, &c. vel cogitantur, etiam iucundè dicuntur. Addit nihilominus ipſa locutio vetuſtatem his, quæ per ſe elegantia ſunt. Lepida auis eſt luſcinia, ait Demetrius, & ver natura lepidum: multum tamen ornantur verbis, elocutione decorantur. Profert locum ex Odyſſea.

ὡς δ' ὅτε πανδαρέου κούρη χλωρηῒς ἀηδὼν,
καλὸν ἀειδῄσειν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο.

Appellat poeta luſciniam tanquam nobilem virginem, πανδαρέου κούρην, Pandari filiam, & Chloreida, indicãs quid olim fuerit, à qua nympha ducat originem.

Reddunt nihilominus iucundam orationem epigrammatis allocutiones illæ, quibus poetæ ſeipſos compellant. Catullus ad ſemet de aduentu veris.

Iam ver egelidos refert tepores,
Iam cæli furor æquinoctialis
Iucundis Zephyri ſileſcit auris.
Linquantur Phrygij Catulle campi,
Niceæq́ ager vber æſtuoſa,
Ad claras Aſiæ volemus vrbes, &c.

Dulcis eſt apoſtrophe, ſiue ad Diuum aliquem, ſiue ad hominem, idq́ aut in medio, aut in extremo. In extremo, vt epigram. Catulli. O dulces comitum valete cœtus, &c. In medio, vt illo, quod ſcripſit in annales Voluſij.

Nunc ô cæruleo creata ponto,
Quæ ſanctum Idalium, Vrioſq́ apertos,

& quæ ſequuntur, quibus compellat Venerem. Apud alios non deſiderabis exempla, ſi quæras.

Suaui-

Suauitatis gratia ſermo & ſenſus affingitur brutis animantibus, ſyluis, fontibus, montibus, inſulis, aliisq; rebus animo vacantibus, quas etiam blandè affari conceſſum eſt. Lucillius cum auaro murem loquentem facit, & negantem ſeſe cibum apud illum, ſed hoſpitium tantum quærere. Martialis ad ſuum libellum toties ſermonem conuertit. Apud Auſonium Danubius alloquitur Nilum. Loquitur etiam captus à cane marino lepus. Rurſum apud Martialē in Xeniis, & apophoretis ſermo rebus variis datur. Toſ. tom. 2. elegans eſt querimonia anſeris, quem ab arbore ſuſpenſum iaculis Romani petebant.

Quid benefacta iuuant, quid vos ſeruaſſe Quirites;
Et Capitolini templa ſuperba Iouis?
Et iaculis ſumma pendens ex arbore, veſtris,
Poſtmodo victoris præda futura, petor.
Ergo non aliam tanta feritate decebat,
Quam veſtri altricem ſanguinis eſſe lupam.

Venuſtè Catullus ad verſiculos, quos Cæcilium accerſitum mittit.

Poetæ tenero meo ſodali
Velim Cæcilio papyre dicas, &c.

Et alio loco ad hendecaſyllabos quam lepidè?

Adeſte hendecaſyllabi quot eſtis
Omnes, vndique quotquot eſtis omnes, &c.

Item ad Sirmionem inſulam in agro Veronenſi, vbi poſſeſsiones habebat, reuerſus è Bithynia.

Peruenuſtum iudicatur epigramma, in quo eſt aliquid eruditionis non vulgaris: ſeu in quo aliquid antiqui moris, aut ritus attingitur, vt in illo Catulli ad puerum ſuum, in quo duas conſuetudines aperit: vnam poſcendi maioribus & meracioribus

ribus poculis vetuſtioris vini, in quo amarus quidam ſapor ſentitur: quæ conſuetudo à Grecis procedente conuiuio tenebatur, & àb illis orta fuerat: alteram, creandi in conuiuiis talorum iactu vnum aliquem, qui præſcriberet, quantum quiſq; & quomodo temperatum biberet. Græci συμποσίαρχον, & βασιλέα, Horatius bibēdi arbitrum, Varro modiperatorem, Cic. de ſeneƈt. magiſtrum, Macrob. regem menſæ, rem & poteſtatem ipſam, magiſterium, Horatius regnum vini, Græci ἀρχιποσίαν appellabant.

Miniſter vetuli puer Falerni
Ingere mî calices amariores,
Vt lex Poſthumiæ iubet magiſtræ;
At vos, quo lubet, hinc abite lymphæ,
Vini pernicies, & ad ſeueros
Migrate, hic merus eſt Thyonianus.

Obſeruaui præterea hæc in Catullianis, quæ mihi non inſulſa videntur. Primum verſum poſtremo loco iterat; vt ad ſe ipſum, de Struma & Vatinio.

Quid eſt Catulle, quod moraris emori?
Sella in curuli Struma Nonius ſedet:
Per conſulatum peierat Vatinius.
Quid eſt Catulle, quod moraris emori?

In annales Voluſij ſimiliter. Et Martial. ad librum ſuum epigrām. vltimo lib. 4.

Libenter etiam, ac ſæpe claudit exclamātione, ô, vt in luƈtu paſſeris.

O factum male, ô miſelle paſſer, &c.

Et ad Verannium:

O quantum eſt hominum beatiorum
Quid me lætius eſt, beatiúſue?

Et in

Et in Furium.

O ventum horribilem atque peſtilentem.

Et in Acmen.

O ſæculum inſipiens, & infacetum.

Gaudet etiam ab eadem particula exordiri.

O Colonia, quem cupis ponte ludere longo.
O qui floſculus es Iuuentiorum.
O furum optime balneariorum.
O funde noſter, ſeu Sabine, ſeu Tiburs.
O rem ridiculam, Cato, & iocoſam.

Martialis lib. 5. epigrammate de Hermete, omnes verſus inchoat à nomine Hermes. Et quomodo omnes verſus ab eadem voce inchoari: ſic in eandem, aut eaſdem pulchrè poſſunt diſinere, aut omnes, aut alterni, figura quæ Conuerſio dicitur.

Pulchrum ſanè & illud, in quo magnus animi motus, magnáue & vehemens affectio cernitur, exprimiturq́ue: nempe aut mœror, aut dolor, aut pietas, aut amor, aut commiſeratio. Quale eſt Catulli, quod inſcribitur, Inferiæ ad fratris tumulum.

Multas per gentes, & multa per æquora vectus, &c.

Atque etiam Auſonij in Didonem.

Infelix Dido, nulli bene nupta marito,
Hoc pereunte fugis, hoc fugiente peris.

Elegantiſſimum phaleucium, incerto auctore.

Ablatus mihi Criſpus eſt amici,
Pro quo ſi precium dari liceret,
Noſtros diuiderem libenter annos:
Nunc pars optima me mei reliquit
Criſpus, præſidium meum, voluptas,
Pectus, deliciæ: nihil ſine illo,
Lætum mens mea iam putabit eſſe.

Con-

Conſumptus malè debiliſq́ vivam:
Plus quam dimidium mei receſsit.

Delectat etiam illud Pentadij in Narciſſum florem, cuius fabulam perſequitur Ouidius Metamorph. lib.3.

Hic eſt ille, ſuis nimium qui credidit vndis
Narciſſus vero dignus amore puer.
Cernis ab irriguo repetentem gramine ripam,
Vt per quas periit creſcere poſsit aquas.

Supereſt energia, Cicero euidētiam nominat, quæ rem ſubiicit ſub oculos, & eius formam quaſi pingit. Ea partim ſita eſt in verbis, partim in rebus. Exemplum eſſe poterit Martialis, in Mutium Scæuolam lib.1. Prouidendum tamen, ne cum hanc virtutem conſectamur, inani ſonitu verborum turgeſcat oratio.

Dum peteret Regem decepta ſatellite dextra,
Iniecit ſacris ſe peritura focis.
Sed tam ſæua pius miracula non tulit hoſtis,
Et raptum flammis iuſsit abire virum.
Vrere quam potuit contempto Mutius igne,
Hanc ſpectare manum Porſena non potuit.
Maior decepta fama eſt, & gloria dextra,
Si non erraſſet, fecerat illa minus.

DE SCITA CONCLVSIONE Epigrammatis.

CAPVT XIII.

Etsi totum epigramma compoſitum, feſtiuum, artificio quodam & expolitione diſtinctum,

ſtinctum, & ingenioſum eſſe debet, id quod ſatis ſuperq́ue nos docuiſſe arbitramur, tamen ipſe terminus eius, præcipuo quodam artificio illuminatus ſit oportet, talisq́ue prorſus, qui vel acumine, vel pondere, vel lepore, vel nouitate, vel alia quapiam illecebra legentium mentes ſenſusq́ue commoueat. Idcirco epigramma quidam cum ſcorpione contulerunt. Nam ſcorpius, quanquam minatur vndiq́ue, tamen in cauda gerit aculeum, quo lethalem plagam infligit. Perinde epigramma venenum, hoc eſt acumen, admirationem, pondus, riſum, dolorem, & quidquid ad delectationem, variumq́ue animi motum præclarum eſt, ad vltimum, vltimosq́ue potiſsimùm verſiculos tanquam in caudam reſeruat, quoniam ibi aures & animus legentium conquieſcit. Concluſione metimur totum epigramma: quod etſi pauló frigidius, leuius, inſulſius, exilius fuerit, concluſione eleganti & feſtiua commendabitur: nec facilè effluet ex animo. Adiuuant hîc plurimùm exclamationes, interrogationes rhetoricæ, epiphonemata, amaræ conceſsiones, quæ à quibuſdam dicuntur ironiæ, cum formis ſibi ſubiectis, inexſpectatò & ſententiosè dicta, apoſtrophæ, & ſimiles feſtiuitates, quas, quæ adduxi exempla partem aliquam docebunt. Martial. de Gellia lib. 1.

Amiſſum non flet cum ſola eſt Gellia patrem:
Si quis adeſt, iuſſæ proſiliunt lacrymæ.
Non luget quiſquis laudari Gellia quærit:
Ille dolet verè, qui ſine teſte dolet.

Eiuſdem ad Catonem lib. 1.

Noſſes iocoſæ dulce cum ſacrum Floræ,

Feſtosq́ue

Feſtoſq; luſus, & licentiam vulgi,
Cur in theatrum Cato ſeuere veniſti?
An ideo tantum veneras vt exires?

In Portiam Bruti vxorem lib.1.

Coniugis audiſſet fatum cum Portia Bruti,
Et ſubtracta ſibi quæreret arma dolor:
Nondum ſcitis, ait, mortem non poſſe negari?
Credideram ſatis hoc vos docuiſſe patrem.
Dixit, & ardentes auido bibit ore fauillas,
I nunc, & ferrum turba moleſta nega.

De Gemello, & Maronilla ibidem.

Petit Gemellus nuptias Maronillæ,
Et cupit, & inſtat, & precatur, & donat.
Adeone pulchra eſt? immo fœdius nil eſt.
Quid ergo in illa appetitur, & placet? tuſſit.

Auſonij quoddam eſt de vxore zelotypa, veneno argentum viuum miſcente, vt citius virum tolleret: quæ tamen hominem purgarunt potius: cuius hic finis.

Quàm pia cura Deûm? prodeſt crudelior vxor,
Et cum fata volunt, bina venena iuuant.

Martialis lib.4. de vipera electro incluſa

Flentibus Heliadum ramis dum vipera ſerpit,
Fluxit in obſtantem ſuccina gemma feram.
Quæ dum miratur pingui ſe rore teneri,
Concreto riguit vincta repente gelu.
Ne tibi regali placeas Cleopatra ſepulchro,
Vipera ſi tumulo nobiliore iacet.

DE EPITAPHIO, SEV FVNEBRI POESI.

Quid ſit ἐπιτάφιος λόγος, *Epitaphium, Epicedium, Nænia.*

CAPVT XIV.

DEFVNCTORVM imagines & ſimulacra domi per atria diſpoſita ſeruabantur, in foro atque alibi eorundem ſtatuæ collocabantur, quibus cum virorum fœminarumq; illuſtrium erga patriam beneficia virtutesq; ad immortalitatem conſecrarentur: tum iis aſpectandis ad ſimile decus ſibi parandum ciues inflammarentur. Eorundem facta & hanc ob cauſſam, & ad ſedandum cognatorum affiniumq; luctum publicè laudabantur. Quæ oratio, quod initiò ad tumulos eorum, quos laudabant, pronuntiabatur, ἐπιτάφιος λόγος nomen adepta eſt. Conſtabat hæc epitaphica oratio aliquando verſibus: poetæ enim in defuncti laudibus prædicandis concertabant.

Nobis epitaphium hoc loco *eſt metricum quoddam epigramma, quod videlicet inſcribi poſſit defunctorum ſepulchro, ſiue tumulo, illorum plerunque nomen, ætatem, merita, ſtatum, dignitates, laudes tum animi tum corporis, mortis genus, aliaq; huiuſmodi grauiter, & ſæpius cum quadam commiſeratione, ac interdum ingentis doloris ſignificatione breuiter indicans.* Plato breuitatem amauit in epitaphio, & ſepulchra fieri ſumptuoſa vetuit. Sic enim eius ſententiam retulit Cicero. Extrui

trui autem vetat ſepulchrum altius, quam quod quinq; diebus homines quinq; abſoluerint: nec è lapide excitari plus, nec inponi, quam quod capiat laudem mortui, inciſam quatuor heroicis verſibus: quos longos appellat Ennius. Apud Virgilium in Daphnide, cum Mopſus ita dixiſſet.

Spargite humum foliis, inducite fontibus vmbras
Paſtores, mandat fieri ſibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo ſuperaddite carmen,

mox ſequitur epitaphium, duobus verſibus comprehenſum:

Daphnis ego in ſyluis hinc vſque ad ſydera notus,
Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.

Epitaphia ad exornationem maximè referuntur. Quod ſi in iſta tractatione videbor paulò vberior, quam res poſtularet, intelligant ſtudioſi, me voluiſſe cęteris etiam carminibus funebribus materiam conquirere ac ſuggerere, déque illorum ſimul artificio naturaq; vna opera diſputare: qualia ſunt epicedia, næniæ, monodiæ, atque adeo elegiæ, item threni. Idcirco quoties per hæc capita vocem epitaphij legent, ſimul omne genus poeſeos funebris accipiant. Tenendum porrò, metonymia quadam epitaphia frequenter à poetis vocari tumulos. Quidam, propterea quod querelas, nęnias, funebres lamentationes epitaphiis permiſcent, maluerunt ſuis libris nomen indere Funerum.

Epicediũ græcè ἐπικήδειον à κηδεύω, vt Euſthatius deducit, recitabatur, dum iuſta mortuo ſoluebantur, ſeu ante humationem cadaueris: quaſi dicas, ad exequias, in ipſo funere; dum curatur funus. Euſthatius definit ἔπαινον τῦ τελευτήσαντος μετάπινος

μετεὼν σχήματισμῶν. Exempla veſtiges licet ecloga 5. vbi Mopſus Daphnidi canit epicedium Æneid. 9. vbi mater Euryalum à Rutulis vita ſpoliatũ plorat: & 11. in quo lugetur Pallas Euandri filius. In ſupplemento Maphæi Daunus Turni, ab Ænea interfecti pater in hunc modum.

Nate patris dolor, & feſſæ miſerande ſenectæ
Rapta quies: & quæ ſequuntur.

Et quidem Epicedium non repetebatur: orationes quas ἐπιταφίους λόγους appellatas oſtẽdi, ſiue metris conſtarent, ſiue ſolutæ eſſent, in annos ſingulos ad extincti monumentum iterabantur. Conſuetudo tamen, quæ vt aliarum rerum, ſic verborum domina eſt, Epicedij nomen ad carmen funebre quodcunq; indicandum tranſtulit.

Nænia carmen erat, quod ad rogum, ſeu in funere cõcinebatur ad tibiam, in quo ea prodebantur, quæ ad mortui laudem declarãdam, luctumq; aſtantibus commouendum faciebant. Huiuſmodi cantionem ſibi Dido Regina Carthaginis apud Maronem, conſtructa iam pyra in gladium incubitura effundit.

MATERIA FVNEBRIVM.

CAPVT XV.

QVANQVAM epitaphio cæteriſq; poematum funebrium generibus lugubria fermè explicantur, non ſunt tamen omnia vnius eiuſdemq; rationis: ſicuti nec ipſæ pſonæ, de quibus

quibus ſcribuntur. Alia quippe eſt perſona Cæſarum, Regum, Principum, alia mediocriter nobilium, alia ſapientum, alia ſtultorum, alia magiſtratuum, alia priuatorum. Rurſum alia puerorum, alia adoleſcentum, alia mulierum nuptarum, innuptarum, alia opificum. Reliqua diſcrimina, ne longus ſim, prætereo. Generatim autem hæc & ſimilia epitaphio, ſeu genere aliquo funebriū poematum perſequemur. Significabimus noſtrum aliorumq́; dolorem ex obitu hominis acceptum. Inuehemur in mortem, quæ nos tam conſtantibus amicis, tam iucundis ſodalibus, tam charis fratribus, tam dilectis ſororibus, dulciſsimis parētibus, conſanguineis, affinibus: noſtram patriam tam bonis ciuibus, Rempub. tam ſapiente gubernatore, regnum tam bono Principe ſpoliarit. Deteſtabimur ipſam cauſſam, quę interitum inuexit, bellum, peſtilentiam, famem, morbum, tempeſtatem, ſubitos & improuiſos caſus, qui hîc enarrari non poſſunt, quippe innumerabiles: & nunquam homini ſatis prouiſum eſt, quod veſper ſerus apportet. Fas item eſt deflere miſeram humanæ vitæ conditionem, quæ nunquam longè abeſt à termino. Hîc verò incredibilem optimarum ſententiarum vbertatem vtriuſq; linguæ ſcriptores ſuppeditabunt. Hortamur quoq; ad luctum, non homines ſolum, ſed etiam res inanimas, & eas ipſas, ſicuti beſtias quoq;, ſqualere, affligari, lugere dicimus. Vt Virgil. eclog. 5.

Non vlli paſtos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boues ad flumina: nulla neq; amnem
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

Et poſtea.

poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſæpe quibus mandauimus hordea ſulcis,
Infelix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.

Comparamus nos cum iis, qui ob patrũ, filiorum, cõiugum, neceſſariorũ interitum in luctu ac mœrore non vulgari iacuerunt, noſtrumq́ꝫ mœrorem & incommoda exaggeramus. Eſt quando conſolamur propinquos & familiares defunctorum, dicentes, cum illis bene actum, & multis malis ereptos, pro excellentibus eorum meritis æuum ſecurum agere in cælis: quin apud ſuperſtites quoqꝫ celebre nomen, & illuſtrem famam adeptos. Ita Martial. lib. 6. Priſcum de patre Salonino in Hiſpania mortuo conſolans, fama & gloria virtutis eum viuere affirmat. Defunctis placidam quietẽ, & gaudia ſempiterna precamur. Pium præterea, & Catholicum foret, ſi viatorem poeta hortaretur ad preces deo adhibendas pro anima demortui expianda: idq́ꝫ etiam ipſum è tumulo defunctum flagitantem poterit inducere. Sicut item pro noſtræ religionis myſterio ſæpius reſurrectionis corporum meminiſſe poterimus, & illius vitæ beatiſsimæ, quam nobis diuinæ literæ pollicentur. Quod ad laudes attinet, efferemus eas, modicè tamen: in epitaphio, inquam: nam in epicediis, næniis, &c. licebit eſſe longiores, & cum pondere, animi atque corporis ornamenta, egregia facinora, auctoritatem, genus, & alia demum, quæ deinceps omnia diſtinctè, diſtributeq́ꝫ exponentur, commendare.

DE EPITAPHIO IMPERATORUM, Regum, Principum, Nobilium, & Illuſtrium.

CAPVT XVI.

GENVS hoc, quoniam id ipſarum perſonarum auctoritas, amplitudo, maieſtas, & nobilitatis reuerētia poſtulat, tum verborum, tum ſententiarum luminibus debet eſſe grauiſsimum, lectorumq́ animis multam admirationem parere: ſiquidem vt nullorum hominum potentia maior, vita ſplendidior, fama peruagatior: ita nullorum occaſus vulgatior: addo etiam mirabilior, inſperatior, & ſæpenumero calamitoſior. Celſæ enim grauiore caſu decidunt turres, ait Lyricus. Alexandro magno ſi quis faciet epitaphium, dicet horum ſimilia. Heri orbis terrarum ſpatia nō ſuffecerunt Alexandro: nunc trium quatuorúe cubitorum latitudo illi plane ſufficit. Paulò antè Alexander multas gentes morte prohibere potuit: hodie ſeipſum non potuit. Nuper Alexander terram oppreſsit: nunc à terra opprimitur. Eiuſmodi γνῶμαι haud mediocrē materiæ vim his epitaphiis creabunt. Nec verò ſilebitur eorum felicitas in propagandis imperiis, ſapientia, iuſtitia in adminiſtrandis regnis, prouinciis, clementia in ignoſcendis ſubiectorum peccatis, comitas in congreſſu, fortitudo & prudentia militaris: hæc enim ſunt decora Principum. Maximè autem proferetur pietas in benefactis erga homines, in templis condi-

tis erga deum, in tuenda & propaganda religione orthodoxa, in perſequendis hæreticis, in puniendis flagitioſis, &c. Legenda Iſocratis oratio ad Nicoclem, qua officium, & virtutes regiæ deſcribuntur.

Tumulus Caroli V. ex Hippolyto Capilupo.

Europæ domuit tollentes cornua Reges
Carolus, atq; Aſiæ terror & horror erat.
Et pedibus Libyam calcauit victor, & illi
Innumeras victus præbuit Indus opes.
Deinde ſibi frænum iniecit, fratriq; regendum
Imperium, & nato cætera regna dedit.
Atq; ait, è nobis & honores temnere, & vnum hoc
Diſcite mortales, puluis & vmbra ſumus.

Mollities illa, teneritudo, & commiſeratio in hiſce tumulis locum non habet: omnia ſiquidem ad acumen, grauitatem, admirationem, maieſtatem conferenda ſunt. Lege ſi lubet fragmentum Pepli Ariſtotelis, quo epithaphia continentur heroum Homericorũ, quæ ſingula ſuis diſtichis abſoluuntur. Eorundem heroum epitaphia in Auſonio leges: qui apud philologum quendam reperta, vt ipſe inquit, liberius, & ſuo arbitratu latino ſermone conuertit. Huc item referri queunt Heroes Scaligeri, & ex græcis epigrammatis non pauca.

In nobilitate conſideratur antiquitas familiæ: quo enim quæque vetuſtior, hoc nobilior. Hinc nonnulli, vt antiquiſsimi, ideoq; nobiliſsimi iudicentur, nõ modo ad Comites, Principes, Reges qui ſexcentos abhinc annos vixerunt, ſed etiam ad Pompeios, Herculem, ad Troianos originem ſuæ domus

domus referunt. Semper itaq; recentiorem nobilitatem à vetuſta deſpectam videmus. Extollamus ergo antiquitatem ſtemmatis in nobilibus. Plerũque opes cum nobilitate coniunctæ ſunt; nobiliũ quippe ſunt ſyluæ, pagi, arces, oppida. Hinc altera laus naſcitur à diuitiis. Eſt etiam præſtans forma in nobilibus, quæ in 1 Offic. dicitur dignitas, aliæq; corporis laudes. Quanquam rectè monent Rhetores, non ſimpliciter aliquem laudari à diuitiis: ſed ita, ſi iis bene ſit vſus. Bona enim corporis & extra nos poſita, veram laudem, quæ vni virtuti debetur, non habent. Magni tamen fiunt, vt ſuſpiciuntur à populo, ad cuius ſe iudicium opinionéſque demittunt poetæ. Forma commendatur magis in pueris & fœminis, quam in viris: quorum alia maiora ſunt ad gloriam. Quoniam verò gradibus diſtant nobiles, oportebit pro ratione ſtatuum epitaphia quædam alia aliis eſſe nitidiora. Licet etiam captare anſam laudandi eos ex arguta explicatione inſignium familiæ, ſi fortè obſcurior eſt eorum ſignificatio. Immò quamuis clara fuerit, poetæ tamen aliò detorquere fas erit.

Illuſtres viros appello, rebus in magiſtratu, vt in ædilitate, prætura, conſulatu geſtis, nobilitate, virtute, auctoritate, meritis claros & honoratos, toti ciuitati notiſsimos. Inſpicienda hîc ea, ex quibus glorioſum in Repub. nomen conciliatur, quæ ſtrictim attingenda. Libandi item loci communes, & ſi quid in morte nouum, admirabile, triſte acciderit: ſi qua virtus eximia & egregiè Chriſtiana in homine eluxerit, qualis inprimis eſt beneficentia in egentes: ſi à multis nepotibus & neptibus,

bus, vt ille Metellus Romanus, in ſepulcrum illatus ſit: ſi, vt Maximus, & L. Paulus filios claros habuerit: ſi vel in negotio ſine periculo, vel in otio cum dignitate vixerit. Et reliqua demum, quæ diximus, cum de materia funebrium loqueremur. Cic. in Catone epitaphium quoddam adducit Attilij Calatini. Sic enim ait. *Apex autem ſenectutis eſt auctoritas. Quanta fuit in L. Cecilio Metello? quanta in Attilio Calatino? in quem illud elogium: Vno ore quem vnicum plurimæ conſentiunt gentes, populi primarium fuiſſe virum. Notum eſt totum eius carmen, inciſum ſepulchro.* Verſiculos quos Cicero duos citat, ſic digeſsit quidam eruditus.

Hic ſitus, Vnei quoi plurima conſentiunt
Gentes, fuiſſe virom populi primariom.

Lib. 3. Anthol. prima ſtatim pagina duo ſunt perelegantia epitaphia: prius in Dulcitiū Procos: Conſtantinopolitanum, quem ob vitam inculpatam ad ſummos honorum gradus extulerant Imperatores: alterum in hominem claro ſanguine natum & probum, generum Imperatricis: cuius omnia mortalia dicit fuiſſe poeta, præter virtutem.

Incerti.

Δυλκίτιον μὲν ἄνακτες ἄκρον βιότοιο πρὸς ὄλβον
ἤγαγον ἐξ ἀρετῆς, καὶ κλέος ἀνθυπάτων.
ὃς δὲ φύσις μιν ἔλυσεν ἀπὸ χθονὸς, ἀθάνατοι μὲν
αὐτὸν ἔχουσι θεοὶ, σῶμα δὲ σῆκος ὅδε.

Iuliani Ægyptij.

A. κλεινὸς Ἰωάννης, B. θνητὸς λέγε. A. γαμβρὸς ἀνάσσης.
B. θνητὸς ὅμως. A. γενεῆς ἄνθος ἀναστασίου.

B. θνη-

B. θνητοῦ κἀκείνου. A. βίον ἔνδικος. B. οὐκ ἔπι τοῦτο θνητὸν ἔφης: ἀρεταὶ κρείσσονές εἰσι μόρου.

DE EPITAPHIO DVCVM atq; militum.

CAPVT XVII.

DVAE ſunt artes bellicæ, prudentia & fortitudo, de quibus Cicero in 1.Off. earũ vtraq; Duci ſeu Imperatori eſt perneceſſaria, amplius tamen prudentia: militem potius commendat fortitudo, qui ad alienum arbitrium gubernatur, & ducis imperium ſeu prudenter ille, ſeu ſtolidè imperauerit, capeſſere neceſſe habet. Itaq; nunquã magnopere commẽdatus eſt miles à prudentia, ſed à fortitudine. Hinc illa magnifica, & omnibus politiorum literarum alumnis iam pridem nota vox M. Tullij: Vos, vos, inquam, appello, fortiſsimi viri, qui multum pro Repub. ſanguinem effudiſtis. Nec verò vel ſapienti magnanimoq; Imperatori, vel ſtrenuo aut veterano militi digna laus perſolui vnquam poteſt. Quorum virtute & laboribus gentes in pace viuũt, & vrbes otio tranquillitateq; florent: quibus vitam fortunáſq; noſtras ſaluas debemus. Conqueremur ergo de violentia & iniquitate Martis, qui, vt Cicero ait, optimum quenque ex acie pignerari ſolet: & facilius è medio tollit intrepidos, quam ignauos atq; timidos. Prudentia quidem Imperatorem cum Vlyſſe, Neſtore, Q. Fabio Maximo: fortitudine cũ Achille, Aiace,

Aiace, Scipione, Hannibale, Epaminonda, Leonida contendemus. Ipſum aut æqualem, aut maiorem ſtatuemus. Enumerabimus erecta trophæa aduerſus hæreticos & Turcas potiſsimùm, conciſos ac funditus deletos exercitus, captas, defenſas, obſidione liberatas vrbes, & illa quæ in ſummo Imperatore ineſſe oportere ſcripſit M. Tullius: ſcientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, fælicitatem. De his omnibus vniuersè, ſi volemus, aut de vno aliquo ſpeciatim agemus. Dicemus quam generosè occubuerit: præclaræ enim mortes Imperatoriæ. Affabimur Rempub. patriam, regna, prouincias, ditiones, vrbes. Earum vicem deplorabimus: quantæ calamitates præſtantiſsimo Imperatore occiſo ante fores ſint oſtendemus. Fletum ciuium, propinquorum, omnis generis hominum, crudelitatem hoſtis in mortuum exponemus. Ipſum etiam ſua decora prædicantem, & indignitatem necis, ſi per inſidias, aut proditionẽ oblata ſit, conquerentem introducemus.

Nec deſunt generoſi, & hiſtoricorũ poetarũmque libris nobilitati bellatores, quibuſcum miles rectiſsimè conferatur. Habemus namq; Coclites, Horatios, Curiatios, Scæuolas, Torquatos, Euryalos, Niſos, Patroclos & alios apud Virgilium & Homerum, in 6. poſterioribus Æneidos, & 24. Iliados libris. Laudantur præterea hæc in milite: obedientia erga ducem, vigiliæ, tolerantia æſtus, frigoris, itinerum, famis, ſitis, continentia voluptatum, & ſuper omnia charitas patriæ, pro qua ſuum caput deuouerit. Memorantur eiuſdem victoriæ, efferuntur cicatrices: maxime ſi omnes aduerſæ, nulla

nulla auerſa fuerit. Non omittitur, ſi nunquam fugam dederit: ſi eum ſicut exemplum cæteri ſpectarint: ſi ab Imperatore aut congiarium frequenter, aut coronas obtinuerit, ciuicam, muralem, caſtrenſem, naualem. Fas interim deteſtari bellum, quod parentes dulciſsimis liberis, Rempub. optimis ciuibus, prouincias & regna hominibus orbare, ſurſum ac deorſum miſcere & confundere omnia ſoleat.

Germanici in Themiſtoclem.

ἀντὶ τάφου λιτοῖο θὲς ἑλλάδα, θὲς δ' ἐπὶ ταύτα
    δούρατα, βαρβαρικῆς σύμβολα ναυφθορίας,
καὶ τύμβῳ κρηπῖδα περίγραφε περσικὸν ἄρη,
    καὶ Ζέρξην. τούτοις θάπτε θεμιστοκλέα,
στάλα δ' ἁ σαλαμὶς ἐπικείσεται ἔργα λέγουσα
    τ' ἀμὰ. τί με σμικροῖς τὸν μέγαν ἐντίθετε;

Antipatri in Ariſtomenem fortiſsimum Meſſeniorum Ducem. Alloquitur poeta aquilam, eius ſepulchro inſidentem.

A. ὄρνι, διὸς κρονίδαο διάκτορε, τεῦ χάριν ἕστας
    γοργὸς ὑπὲρ μεγάλου τύμβον ἀειστομένους;
B. ἀγγέλλω μερόπεσσιν ὅθ' οὕνεκεν ὅσσον ἄριστος
    οἰωνῶν γενόμαν, τόσσον ὅδ', ἡμιθέων.
δειλάτοι δειλοῖσιν ἐφεδρήσουσι πέλειαι,
    ἄμμες δ' ἀτρέστοις ἀνδράσι, τερπόμεθα.

Tumulus Hectoris.

Defenſor patriæ iuuenum fortiſsimus Hector,
    Qui murus miſeris ciuibus alter erat,
Occubuit telo violenti victus Achillis,
    Occubuere ſimul ſpéſq; ſaluſq; Phrygum.

Hunc

Hunc ferus Æacides circum ſua mœnia traxit,
Quæ iuuenis manibus texerat ante ſuis.
Heu quantos Priamo lux attulit illa dolores,
Quos fletus Hecubæ, quos dedit Andromachæ.
Sed raptum pater infelix auroq́ repenſum
Condidit, & mœrens hac tumulauit humo.

Tumulus Achillis.

Peleides ego ſum, Thetidis notiſsima proles,
Cui virtus clarum nomen habere dedit.
Qui ſtraui toties armis victricibus hoſtes,
Inq́ fugam ſolus millia multa dedi.
Hectore ſub magno ſumma eſt mihi gloria cæſo,
Qui ſæpe Argolicas debilitauit opes.
Ille Menætiadæ ſubiit me vindice pœnas:
Pergama tunc ferro procubuère meo.
Laudibus immenſis victor ſupra aſtra ferebar,
Hoſtilem preſsi fraude peremptus humum.

Duo epitaphia in milites apponam, ab Anacreonte ſcripta. In primo eandem ſententiam complexus eſt, quam ſupra protuli ex Philippicis. In altero dicit Agathonem à tota patria defletum, nec parem illi in acie cecidiſſe.

Tumulus Timocriti.

κάρτερος ἐν πολέμῳ τιμόκειτος οὗ τόδε σῶμα.
ἄρης δ' οὐκ ἀγαθῶν φείδεται, ἀλλὰ κακῶν

Tumulus Agathonis.

ἀβδήρων προθανόντα τὸν αἰνοβίην ἀγάθωνα,
πᾶς' ἐπὶ πυρκαϊῆς ἥδ' ἐβόησε πόλις.
οὔτινα γὰρ τοιόνδε νέων ὁ φιλαίματος ἄρης
ἠνάρισε στυγερῆς ἐν στροφάλιγγι μάχης.

Sunt autem profectò ſpecioſiſsima epitaphia, quæ

in plures milites, atque adeo in totos exercitus ſcribuntur. Simonidæ in 300. Lacedæmonios duce Leonida in Thermopylis occiſos à Perſis.

ὦ ξεῖν' ἄγγειλον λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Cicero latinè.

Dic hoſpes Spartæ: nos te hic vidiſſe iacentes,
Dum ſanctis patriæ legibus obſequimur.

Aliud.

εἰ τὸ καλῶς θνήσκειν ἀρετῆς μέρος ἐστὶ μέγιστον,
ἡμῖν ἐκ πάντων τοῦτ' ἀπένειμε τύχη.
ἕλλαδι γὰρ σπεύδοντες ἐλευθερίην περιθεῖναι
κείμεθ', ἀγηράντῳ χρώμενοι εὐλογίῃ.

Maxima ſi virtus eſt fortiter occubuiſſe,
Fortuna hoc nobis contulit ante alios.
Nam aſſerere afflictam properantes Hellada, cuncti
Æterno vtentes ſternimur elogio.

DE EPITAPHIO SANCTORVM, religioſorum, eruditorum ac ſapientum.

CAPVT XVIII.

VSVS horum epitaphiorũ ideo fit inſolens, quod millibus è multis hominũ rari ſunt & infrequentes boni: mali ac perditi infinitis partibus plures. Non hîc intelligo quoſuis quoquo modo bonos, id eſt nõ improbos: vt cum

dicimus, hos vel illos, Titium & Sempronium eſſe bonos viros: verum excellenter bonos, quos vocamus ſanctos viros. Neq; religioſos, qua notione hæc vox apud latinos adhibetur, & Feſto auctore eum ſignificat, qui non modo Deorum ſanctitatem magni æſtimat, ſed etiam officioſus eſt aduerſus homines: vel vt Cicero 2. de Nat. Deor. qui omnia quæ ad cultum Deorum pertinent, diligenter retractarent, & tanquam relegerent, ſunt dicti religioſi, ex relegendo, vt elegantes, ex eligendo: ſed qua apud nos Chriſtianos in vſu eſt. Illos, inquam, ſic appello, qui ſpretis huius vitæ blandimentis atque ludibriis, Deo opt. Max. totos ſe conſecrarunt: qui vitæ ſuę curſum ad præſcriptum inſtitutorum ſuorum direxerunt, innocentiſsiméque, & quantum hominis natura fert, extra culpam ſuos annos decurrerunt. Sanctos homines voco illos, qui ſignorum editione floruerunt: eos autem magis, in quibus fuerunt expreſſa maximarum certiſsimarúmque virtutum indicia, quorum obitus lætitia, non lamentis eſt proſequendus: vt aliorum, quibus quid fiat poſt diſceſſum ex hac luce, nobis incertum eſt. Quapropter horum tumuli niſi meras veráſq; laudes nihil complectuntur. Veruntamen piè dolere poſſumus, Eccleſiam catholicam tantis luminibus atq; ornamentis, ciuitatem tam firmo aduerſus iram Dei præſidio eſſe priuatam. Licitum inſuper in extremo epitaphij rogare illos, vt apud deum in gratia nos reponant, eius voluntatem nobis recuperent, & impendentem prouinciæ noſtræ, orbiq; Chriſtiano cladem, vaſtitatem, famem, bellum morbos auertant. Lege tumulum

mulum D. Ioannis Alexandrini cognomento ἐλεή-μον⊗, ſcriptum à Sophronio Patriarcha Hieroſo-lymorum tit. 1. lib. 3. Anthol.

Quæ de viris dixi, ſuo ſcilicet modo de religioſis ſanctisq; fœminis accipiantur, quarum virtutes atq; laudes maiore admiratione oportebit extollere: Longe enim mirabilius eſt, imbecillũ ac mollem illum ſexum, laboris rerumq; aſperiorum impatientiſsimum ad illud ſanctitatis culmen aſcendere, quo cum ſudore virorũ pauciſsimi aſpirant. Si fuerint fratres, cognati, matres, ſorores, aut affinitate quapiam nobis coniuncti, aliquanto plus erit indulgendum dolori: quandoquidem hoc natura ſuadet, atque adeo cogit: cuius imperium nolentes volentéſq; patimur, & ſuſtinemus. Laudare nihilominus etiam ſuos poſt mortem honeſtiſsimum eſt: in quo multorum nobis, & illuſtrium hominum exempla prælucent. Et hoc quidem eò audacius conceditur, ſi conſcientia multorum dictis noſtris teſtimonium impertiat.

Varij ſunt ordines doctorum, & ſua cuiuſque propria laus, Theologorum, Philoſophorum, Iureconſultorum, Medicorum, Mathematicorum, præſertim Aſtrologorum, Oratorum, Poetarum, Grammaticorum. In poetarum tumulis mentio Muſarum, Phœbi, lyræ, citharæ, plectri, fontium, fluminum, montium Muſis dedicatorum, camporum item Elyſiorum: quæ omnia cum mera figmenta ſint, vt alia innumerabilia in ſtudio poetico, nota omnibus, & credibilia nemini, propter quendam leporem tamẽ, & ſuauitatis gratia videmus à pleriſq; nõ negligi. Mirificè placet Bembi in Politianum.

Duceret extincto cum mors Laurente triumphum,
Lætaq; pullatis inueheretur equis,
Reſpicit inſano ferientem pollice chordas
Viſcera ſingultu concutiente virum.
Mirata eſt tenuitq; iugum, furit ipſe, pioq;
Laurentem cunctos flagitat ore Deos.
Miſcebat precibus lacrymas, lacrymiſq; dolorem,
Verba miniſtrabat liberiora dolor.
Riſit, & antiquæ non immemor illa querelæ
Orphei, tartareæ cum patuêre viæ.
Hic etiam infernas tentat reſcindere leges,
Fertq; ſuas, dixit, in mea iura manus?
Protinus & flentem percuſſit dira poetam,
Rupit & in medio pectora docta ſono.
Heu ſic tu raptus, ſic te mala fata tulerunt
Arbiter Auſoniæ Politiane lyræ.

Et alterum in Herculem Strozam.

Te ripa natum Eridani Permeſſus alebat,
Fecerat & vatem Marſq; Venuſq; ſuum.
Iniecêre manus iuueni, & fatalia duris
Stamina pollicibus perſecuere Deæ.
Vxor honorata manes dum conderet vrna,
Talia cum multis dicta dedit lacrymis.
Non potui tecum dulcem conſumere vitam,
At iam adero amplexans te cinerem ipſa cinis.

Lege Myrthei in Iouianum PontanumToſ.tom.2.
In Cottam Veronenſem Sanazarij lib.2. Epigram.

Sperabas tibi docta nouum Verona Catullum:
Experta es duros bis viduata deos.
Nulla animum poſthac res erigat, optima quando
Prima rapit celeri Parca inimica manu.
Quæ tamen vt vidit morientis frigida Cotta
Ora, ſuum faſſa eſt crimen, & erubuit.

Iurecōſulti ſacerdotes & antiſtites iuris nūcupantur.

tur. Siquidem ſanctiſsima eſt res, ciuilis ſapientia, vt Vlpianus ait. Et quomodo apud antiquos, ſacerdotes ſui ſingulis diis conſecrati erant, qui de futuris atque agendis reſponſa dabant conſulentibus, ſic venerandi illi iuriſconſulti omni genere literarum inſtructiſsimi, gratuitam, non quæſtuariam iuriſprudētiam habentes, in publicum quotidie prodeuntes, vnicuiq; ciui conſulendos ſe veteri inſtituto præbebant, & tanquam oracula Iuſtitiæ, Themidiſq́ue promebant. Hoc eſt reſponſa boni & æqui plena. Vnde Seruius Sulpitius iuris Antiſtes appellatus eſt, auctore Quintil. vt ſacrorum antiſtes, antiſtitæq; dicebantur. In 1. de Orat. domus Iureconſulti oraculum totius ciuitatis nominatur. Multùm in hiſce epitaphiis valebunt comparationes. Vt ſi in poetam ſcribas, eum conferas Ouidio, Propertio, Tibullo, Catullo, Virgilio, Homero, Orpheo, ipſi Apollini. Si in Oratorem, Ciceroni, Demoſtheni: nam hi duo cæterorum gloriæ obſcuritatem attulerunt. Si in Mathematicum, Euclidi, Ptolemeo, Archimedi. Si in Medicum, Podalirio, Pæoni, Machaoni, Æſculapio. Si in Philoſophum, Ariſtoteli, Platoni, Zenoni. Si in Theologum, Auguſtino, Thomæ Aquinati. Adhæc deploranda conditio literarum, amiſsis ipſarum interpretibus, & antiſtitibus. Exaggeranda vniuſcuiuſq; in ſuo genere eruditio. Prędicanda in Theologo pietas, & cæleſtis ſapientia: in Philoſopho acumen: in Medico diligentia: in Iureconſulto integritas: in Oratore facundia: in Poetis maxime ſuauitas: in Grammaticis linguarum græcæ & latinæ perfecta cognitio, multáque lectio. Si quis libros

bros ediderit, commendandus labor, laudandą ſcriptoris benemerendi de poſteritate voluntas.

Incerti in Hippocratem medicum.

θέσσαλος ἱπποκράτης, κῷος γένος, ἐνθάδε κεῖται,
φοίβου ἀπὸ ῥίζης ἀθανάτου γεγαώς.
πλεῖστα τρόπαια νόσων στήσας ὅπλοις ὑγιείης,
δόξαν ἑλὼν πολλὴν οὐ τύχῃ, ἀλλὰ τέχνῃ.

Tumulus medici, ex Fracaſtorio.

Dum medica Montane doces ope vincere fata,
Et Lacheſi inuita viuere poſſe diu,
Letheo indignans preſsit te Parca ſopore,
Et ſecuit vita grandia fila tua.
Sic animas & tu, Aſclepi, dum ſubtrahis orco,
Te quoq; ſæuorum perdidit ira Deûm.

DE EPITAPHIO CONSANGVINEARUM. Item Virginum, & Matrumfamiliâs.

CAPVT XIX.

QVAECVNQVE in iſto genere fient epitaphia, abundabunt lamentis, ſuſpiriis, lacrymis. Nam quid homini, potiſsimùm adoleſcenti, poſsit in vita funeſtius & lacrymabilius euenire, quam amittere, quæ illum geſtauit vtero, in hanc iucundiſsimam lucem edidit, vberibus aluit, omni ſollicitudine ac pietate fouit, & ſuis viſceribus chariorem habuit? nullum eſt arctius vinculum in natura, quam quo mater liberiq; colligan-

ligantur. Non igitur ſine magno & eximio dolore diſrumpitur. Sorores quam fratres diligimus tenerius: quare eas auelli à nobis per mortem ægerrimè patimur. In filios ardens eſt patrum, ardentior matrum amor. In coniuges, qui ſunt vna caro, prô quantus? Matrum merita amoremq́ erga nos memorabimus: earundem ſuauiſsimam præſentiam votis ardentiſsimis expetemus. Pro beneficiis & laboribus efferemus aſsiduas lacrymas, dicemúſq́ omnino παθητικώτερα. Precabimur etiam quietem à Deo maternis manibus. Fingere adhæc ſolent Poetæ ſororum, filiarum, coniugum imagines occurrere dormitantibus ſibi. Filiarum ſororumq́ caſtitatem, & pudicos mores prædicant: ſed ita, vt hæc omnia ad luctum referantur. Denique, vt breue faciam, hęc epitaphia eo meliora arbitramur fore, quo ſuauiora: eo autem erunt ſuauiora, quo mœſtiora.

Meleagri in Vxorem ſuam.

δάκρυα σοὶ καὶ νέρθεν ὑπὸ χθονὸς ἡλιοδώρα
  δωροῦμαι στοργᾶς λείψανον εἰς ἀΐδου.
δάκρυα δυσδάκρυτα, πολυκλαύτῳ δ' ἐπὶ τύμβῳ
  σπένδω μνᾶμα πόθων, μνᾶμα φιλοφροσύνης.
οἰκτρὰ γὰρ, οἰκτρὰ φίλαν σε καὶ ἐν φθιμένοις μελέαγρος
  αἰάζω, κενεὰν εἰς ἀχέροντα χάριν.
αἶ αἶ, ποῦ τὸ πόθεινον ἐμοὶ θάλος: ἅρπασεν ἅδας,
  ἅρπασεν, ἀκμαῖον δ' ἄνθος ἔφυρε κόνις
ἀλλά σε γουνοῦμαι γᾶ πάντροφε, τὰν πανόδυρτον
  ἠρέμα σοῖς κόλποις μᾶτερ ἐναγκάλισαι.

Laudetur virgo honeſtè, eaq́ proferantur, quæ &

puella legere, & adoleſcens audire, & vir grauis nō improbare, & egregius poeta approbare poſsit. Virginum tumulos aſpergimus narciſſo, hyacintho, liliis, roſis, violis, atq; iſtum honorem integritati corporis fœminei etiam poſt obitū habemus. Non ſtultè: eſt enim nitidiſsimus & fragrantiſsimus quidam flos virginitas, & ad eius elegantiam exprimendam flore nihil aptius.

In tumulis matrumfamiliâs nullæ deteſtationes, exclamationes, gemitus, &c. argutæ autem ſententiæ non excluduntur. Ergo nihil ferè aliud præter ſobriam quandam laudationem poſtulabunt hæc epitaphia. Laudes earum hæ. Concorditer, & amanter egiſſe annos plurimos cum marito, ſine iurgio, ſine querela, ſine rixa. Conſeruaſſe fidem, & iura thalami caſtiſsimè. Semper fuiſſe viro morigeram. In aduerſis caſibus nunquam eum deſeruiſſe: præſtitiſſe Penelopen, Alceſtidem. Dediſſe formoſos multóſque liberos, qui eſt coniugij finis & fructus. Vidiſſe nepotes ſuos, & natos natorum, & qui naſcuntur ab illis. Bene & chriſtiane educaſſe filios. Maribus diligentia & ſollicitudine ſeruaſſe, & auxiſſe patrimonium. Filiarum vigilanter cuſtodiuiſſe pudicitiam. Prudenter gubernaſſe familiam. Cum ancillulis non fuiſſe deditam otio, ſed lanificio; vt Lucretiam. Coluiſſe etiam ſummopere pietatem & ſilentium. Non luxurioſam in veſtibus, nō curioſām rerum foris contingentium, non ſuperbam extitiſſe. Virtutes mulieris, ſeu matrisfamiliâs pertractauit Ariſtoteles OEcon. lib. 1. cap. 7.

Epitaphium nobilis matronæ, Martial. lib. 10.

Marmora parua quidem, ſed non ceſſura, viator,
Mauſoli ſaxis Pyramidumq; leges.
Bis mea Romano ſpectata eſt vita Tarento,
Et nihil extremos perdidit ante rogos.
Quinq; dedit pueros, totidem mihi Iuno puellas,
Clauſerunt omnes lumina noſtra manus.
Contigit & thalami mihi gloria rara, fuitq;
Vna pudicitiæ copula nota meæ.

Toſ. tom. 1. ad finem ex vetuſtis lapidibus.

Appollonia qua vocitabar,
Lapide hoc incluſa quieſco,
Ipſo mihi flore iuuentæ
Ruperunt fila ſorores;
Annos poſt decem, & octo,
Vetuerunt viſere lumen.
Vnum ſortita maritum,
Seruaui caſta pudorem,
Mater miſera hoc monumentum,
Extruxit Olympias amens.
Hæc ſunt: bene viue viator.

Aliud.

Hoſpes, quod deico paullum eſt, aſta, ac pellege.
Heic eſt ſepulchrum, hau, pulchrum pulchrai fœminæ.
Nomen parentes nominarunt Claudiam.
Suom maritum corde dilexit ſouo.
Gnatos duos creauit: horunc alterum
In terra liquit, alium ſub terra locat.
Sermone lepido, tum autem inceſſu commodo,
Domum ſeruauit, lanam fecit, vixit: abei.

Auſonius ex Græco.

Viginti atque nouem genetrici Callicrateæ
Nullius ſexus mors mihi viſa fuit.
Sed centum & quinque expleui bene meſſibus annos,
In tremulam baculo non ſubeunte manum.

DE EPITAPHIO PATRIS, *fratris, filiorum.*

CAPVT XX.

NON ab his modo qui in amœnioribus literarum ſtudiis verſantur, & multa ſolent reconditè ac feſtiuè diſputare, verumetiam à Theologorum coryphæo D. Thoma in quæſtione poſitum eſt, plus ne patri an matri deberent filij. Prolatæ in vtramque partem rationes. Decretum tandem, plus nobis patrem contuliſſe. Hoc quanquam verum eſt, nihilominus non ita tenere patrum quam matrum obitus lugemus. Quocirca quamuis epitaphium patris oporteat eſſe mœſtum, ac lugubre, admiſcenda eſt tamen grauitas, eiusq́ laudes ac merita non tacenda: quo non solùm nos optimum parentem, ſed etiam Reſpub. bonum egregiumq́ ciuẽ amiſiſſe videatur: ac proinde ſuum illa mœrorem cùm noſtro mœrore cõiungat, & communibus lachrymis integerrimi viri memoriam proſequatur.

Fraterni amoris flammas norunt, qui fratres aut habent, aut habuerunt. Oratio igitur querelarum & dulcium affectuum plena huic generi epitaphiorum idonea exiſtimatur. Catullus quidem adeo fratrem ſuum ardenter dilexit, vt ex illius obitu dolorem vix cõſolabilem ſuſceperit, quem non vno in loco multis, iiſdemq́ vt triſtiſsimis, ita ſuauiſsimis carminibus teſtificatur. Quæ ego ob eam cauſſam inſerere his præceptionibus maximè

volo,

volo, vt ea materiam argumentumq́ꝫ fraternis epitaphiis, ſeu næniis, ſeu epicediis miniſtrent, illorumq́ꝫ lectione, quilibet ad germani ſui è vita diſceſſum pio luctu proſequendũ excitetur. Cum igitur promiſiſſet Ortalo Catullus, ſe Callimachi elegiam de coma Beronices latinis verſibus à ſe interpretatam illi miſſurum, id ſe, quamuis ingenti mœrore ex interitu fratris præpeditum prçſtitiſſe confirmat.

Etſi me aſſiduo confectum cura dolore,
Seuocat à doctis, Ortale, virginibus,
Nec potis eſt dulces Muſarum expromere fœtus
Mens animi, tantis fluctuat ipſa malis.
Namque mei nuper lethæo gurgite fratris
Pallidulum manans alluit vnda pedem.
Troia Rhetæo quem ſubter littore tellus
Ereptum noſtris obterit ex oculis.
Alloquar? audierône vnquam tua verba loquentem?
Nunquam ego te, vita, frater amabilior
Aſpiciam poſthac? at certe ſemper amabo,
Semper mœſta tua carmine morte canam.
Qualia ſub denſis ramorum concinit vmbris
Daulias abſumpti fata gemens Ityli, &c.

Elegia verò ad Mallium oſtendit earum rerum ſtudia, quas ille ab ſe petiuerat, penitus ob contractam de fraterna morte ægritudinem ex animo excidiſſe. Verſus aliquot noſtro inſtituto accommodatos decerpſi.

Sed tibi ne mea ſint ignota incommoda Malli,
Neu me odiſſe putes hoſpitis officium,
Accipe queîs merſer fortunæ fluctibus ipſe,
Ne amplius à miſero dona beata petas.
Tempore quo primum veſtis mihi tradita pura eſt,
Iucundum cum ætas florida ver ageret,

Multa

Multa ſatis luſi: non eſt Dea neſcia noſtri,
Quæ dulcem curis miſcet amaritiem.
Sed totum hoc ſtudium luctu fraterna mihi mors
Abſtulit, ô miſero frater adempte mihi.
Tu mea tu moriens fregiſti commoda frater,
Tecum vnà tota eſt noſtra ſepulta domus.
Omnia tecum vnà perierunt gaudia noſtra,
Quæ tuus in vita dulcis alebat amor.
Cuius ego interitu tota de mente fugaui
Hæc ſtudia, atque omnes delicias animi.

Et poſt multa iterum abripitur, mœſtúmque canit.

Troia, nefas, commune ſepulchrum Europæ Aſieq́;,
Troia virûm & virtutum omnia acerba cinis.
Quæ nempe & noſtro lethum miſerabile fratri
Attulit: heu miſero frater adempte mihi.
Heu miſero fratri iucundum lumen ademptum,
Tecum vnà noſtra eſt tota ſepulta domus.
Omnia tecum vnà perierunt gaudia noſtra,
Quæ tuus in vita dulcis alebat amor.
Quem nunc tam longè non inter nota ſepulchra,
Nec prope cognatum compoſitum cineres,
Sed Troia obſcœna, Troia infelice ſepultum
Detinet à noſtro terra aliena ſolo.

Sub finem porrò totius libri, eius manibus ſoluit inferias hoc molliſsimo epigrammate.

Multas per gentes, & multa per æquora vectus,
Aduenio has miſeras frater ad inferias,
Vt te poſtremo donarem munere amoris,
Et mutum nequidquam alloquerer cinerem.
Quandoquidem fortuna mihi tete abſtulit ipſum.
Heu miſero indignè frater adempte mihi.
Nunc tamen interea priſco quæ more parentum
Tradita ſunt triſtes munera ad exequias,

Accipe

Accipe fraterno multum manantia fletu,
Atque in perpetuum frater aue atque vale.

D. Ambroſius librum conſcripſit de exceſſu Satyri fratris. In quo quanquam ſibi lugendum non eſſe demonſtrat, ſeq́; ipſum conſolatur, & virtutes fratris præclare commemorat, tamen naturæ potentia, & amoris magnitudine ſuperatus, tam piè luget, & tam flebilem orationem contexit, vt quãuis duro lectori lachrymas poſsit excutere. Sanè in eo libro permulta ſunt ad verſus in fratrum funera conficiendos aptiſsima. Quam miſerabiliter, & amanter illa dicit? Quamuis non eodem loco omnia. *Nunquam totus in me fui, ſed in altero noſtri pars maior amborum. Atq; vtinam vt memoria, vt gratia, ita etiam vita tua hoc quidquid eſt quod ſpiramus, ſpirare poſſemus: dimidiumq́; meorum decideret temporum, quod ad tuorum proficeret vſum. Ego te frater hæredem feceram, tu me hæredem reliquiſti. Ego te ſuperſtitem optabam, tu me ſuperſtitem dimiſiſti: Quid mei ſucceſſor hæredis? quid agam meæ vitæ ſuperſtes? quid agam exors huius quod cupio luminis? ego te frater nõ requiram, aut poßim vnquam obliuiſci tui? quas grates, quæ munera referam tibi? nihil à me præter lachrymas habes. Aut fort aſſe ſecurus meriti tui, quas ſolus ſuperſtites habeo, lacrymas non requiris. Nam etiam cum adhuc viueres, fleri prohibebas mœroremq́; magis noſtrum, quam tuam mortem tibi eſſe teſtabaris dolori.*

Et cap. 2.

Habeo planè pignus meum, quod nulla mihi peregrinatio iam poßit auellere: habeo quas complectar reliquias: habeo tumulum, quem corpore tegam. Vtinam potuiſſem aduerſus mortem tuam meum corpus obiicere. Si gladiis petitus eſſes, me potius pro te obtuliſſem. Nihil mihi profuit vltimos hauſiſſe anhelitus, nihil flatus meos inſpiraſſe morienti. Pu-

ti. Putabam enim, quod aut tuam mortem ipſe ſuſciperem, aut meam vitam in te ipſe transfunderem.

Cap. 3.

An ego poſſum aut non cogitare de te, aut vnquam ſine lachrymis cogitare? Quid mihi ſine te, aut tibi vnquam ſine me voluptati fuit?

Cap. 14.

Ades, inquam, & ſemper oſtenderis, & toto te animo ac mente complector, aſpicio, alloquor, oſculor, comprehendo. Ipſæ iam noctes, quæ quaſi moleſtiores viuente te videbantur, quod mutui conſpectus copiam denegarēt, ipſe iam ſomnus colloquiorum noſtrorum dudum interruptor inamabilis, dulcis eſſe iam cœpit, quia te mihi reddidit.

Et cap. ſequenti.

Teneo igitur te frater, nec mihi te mors aut tempus auellet. Ipſæ dulces lachrymæ ſunt, ipſi fletus iucundi, quibus reſtinguitur ardor animi, & quaſi relaxatus euaporat affectus. Neq; enim ſine te eſſe poſſum, aut tui non meminiſſe vnquam, aut meminiſſe ſine lachrymis. O amari dies, qui interruptam copulam perditis: ô flebiles noctes, quæ tam bonum conſortem quietis, & indiuiduum mihi comitem perdidiſtis.

In extremo autem cap. libri, ſe ait cupere fratrē quamprimum ſequi, & è vita emigrare, vt eum conueniat. Ibi inter cætera, Deus bone, quam ſuauiter? *Para hoſpiti conſortium, & quemadmodum hîc nobis omnia fuêre communia, ita illic quoq; diuiduum neſciāmus. Ne quæſo cupientem tui deſeras, properantem exſpecta, feſtinantem adiuua: & ſi diutius tibi morari videor, accerſe. Neque enim vnquam prolixius abfuimus à nobis; tu ſolebas reuiſere. Nunc quoniam tu redire iam non potes, nos ad te ibimus, æquum eſt vt officium rependamus.*

In filij epitaphio conuenit lugere patrem, vt qui magnum ſolatium perdiderit, quia ſpem ſuæ poſte-

poſteritatis amiſerit, plorare minus. Narrare item hæc poterit: liberalem & indulgentem educationem, curas pro eo noctes atq; dies agitatas, delectã nuptiis præſtanti corpore puellam, ſperatos nepotes, honores, opes, auctoritatem, gratiam ciuium, quæ omnia cum ad nihilum ceciderint, ſibi dolorem & luctum immenſum parere. Locus communis in vanitatem ſpei. Pollicebitur, ſe quia diu ſupereſſe nõ poſsit eius funeri, breui ad eum in beata loca venturum. Si filius obierit paruus, blandum & ludicrum magis ſit epitaphium, habeat illecebras, luſus, & oſcula, quibus ſe cum paruulo viuente pater matérue ſæpenumero oblectauerit. Sanazarius nomine parentum.

Nate patris matriſq; amor, & ſuprema voluptas,
Accipe quæ nobis te dare par fuerat.
Buſta eheu triſteſq; notas damus: inuida quando
Mors immaturo funere te rapuit.

Bembus in Lucilium ſuum.

O multum dilecte puer, quæ dura parenti
Fortuna inuidit te ſupereſſe tuo?
Quam producebam lætus te ſoſpite vitam:
Erepto peior morte relicta mihi eſt.

Filij grandioris L. Q. tom. 2.

Non lachrymis indigne meis, nec honore ſepulchri
Rapte mihi ante diem dulcis alumne iaces.
Intra bis denos te oſtendit & abſtulit annos
Parca ferox, votis inſidiata meis.
Nec potuit probitas, nec amœni gratia vultus
Flectere, non ætas, nec pia turba Deam.
Spes hominum ſtolidas, tumulaui mœſtus ephœbum,
Qui me debuerat lætus humaſſe ſenem.

DE EPITAPHIO INFANTVM, puerorum, adoleſcentum.

CAPVT XXI.

NVLLORVM abitus è vita triſtior accidit, quam puerorum, & adoleſcentum: eam ob rem nimirum, quod parentes per eos ſeſe etiam poſt mortem victuros exiſtimauerant.

στῦλος γὰρ οἴκου παῖδές εἰσιν ἄρρενες.

Et nihil dulcius hominum generi à natura datum eſt, quam ſui cuiq; liberi, præſertim dum adhuc parui ſunt. Eſt deinde ætas illa ſeminarium mundi, orbis ornamentum, ſenectutis voluptas, ludus & ſolatium. Huc accedit, quod acerbius à tenera ætate natura exigit quod dedit, quam à ſenibus, qui vitam diuturniorem optare non poſſunt: nec iam illis perfrui commodis, quæ venientes anni ſecum ferunt. Tot autem malis premuntur, vt illis mors vltro inuocanda ſit, ad quam quotidie tendunt. Hinc eleganter apud Ciceronem Cato. *Itaq; adoleſcẽtes mori ſic mihi videntur, vt cum aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: ſenes autem, ſicut cum ſua ſponte, nulla adhibita vi conſumptus ignis extinguitur. Et quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi auelluntur: ſi matura & cocta, decidunt: ſic vitam adoleſcentibus vis auffert, ſenibus maturitas.* Quo autem breuioris vitæ ſpatium contigerit, eo vehementius nos miſeret illorum, vt ſi 20. 10. 5. 3. tantum anni. Si acceſſerit vis externa, ſi ſubmerſi, gladio iugulati, ſi ruina domus eliſi, ſi fame ſitiue enecti, tum vix à fletu tempe-

temperamus: Erit igitur in hoc epitaphio primus & frequentiſsimus locus querimoniæ de incerta vitæ longitudine, de inclementia atq; inuidia diræ mortis: quæ ab vtero materno videtur homines inſequi, & alium citius, alium tardius inſertis vnguibus apprehendere. Sunt item loci laudationis à genere, ab indole animi, à pudore, à ſuauitate morum, à forma liberali, ab artibus, ad quas illa ætas incumbit, à charitate dominorum, patronorum, fratrum, parentum, conſanguineorum erga eos. Ad commiſerationem iuuabunt dolores, & lacrymæ matrum, ac ſororum: nec non iucundæ collationes à floſculis nobilioribus æſtu, vento, imbre, grandine marcidis, proſtratis, euulſis. Pythagoras quatuor ætatis gradus conſtituebat, pueritiam, adoleſcentiam, corroboratam ſeu virilem ætatem, ſenectutem. Primam veri, ſecundam æſtati, tertiam autumno, poſtremam hyemi ſimilem autumabat. Vere germina frugesq; naſcuntur, æſtate creſcunt, autumno ad maturitatem perueniunt, hyeme cocti & vieti, cum arbores nudantur foliis, decidunt & moriuntur. Quamobrem haud inepte pueros & adoleſcentes cum floſculis, roſisq; languentibus, ac marceſcentibus componimus: ſiquidem illorum anni florentes, & ætas florida dicitur. Vnde factum, vt in eorundem epitaphiis poetæ inuitarent hortarenturq; viatores ad tumulum aſpergẽdum violis, roſis, & floribus. Sic Virgil. 9. Æneid. quo loco cædem adoleſcentis Euryali, & ceruicem in humeros collapſam deſcribit.

Purpureus veluti cum flos ſucciſus aratro

Langueſcit moriens, laſſoue papauera collo
Demisêre caput, pluuia cum fortè grauantur.

Interdum tamen gratulamur potius obitum infirmiori ætati, quod non à bonis, verum à multis malis, quibus hominum vita referta eſt diſceſſerint. Quod ſi tempus vllum fuit, quo illud Ciceronis ex epiſtola 16. lib. 5. verum compериretur nunc profectò comperitur. *Quid eſt enim, inquit, iam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudiis, bonis artibus, ſed omnino libertati ac ſaluti loci? non me hercule quenquã audiui, hoc grauiſſimo & peſtilentiſſimo anno adoleſcẽtem aut puerum mortuum, qui mihi non à diis immortalibus ereptus ex his miſeriis atq; iniquiſſima conditione vitæ videretur.*

Luciani in Callimachum quinquennem puerum παῖδά με πενταέτηρον, &c. ſic latinè ſonat.

Nil me ſollicitum, poſt quintam barbara meſſem
Mors puerum è viuis Callimachum rapuit:
Tu caue me plores: pauco qui tempore vixi,
Pauca etiam vidi ſuſtinuiq; mala.

Martialis in Glauciam libertum Melioris lib. 6.

Libertus Melioris ille notus
Tota qui cecidit dolente Roma,
Chari deliciæ breues patroni,
Sub hoc marmore Glaucias humatus
Iuncto Flaminiæ iacet ſepulchro.
Caſtus moribus, integer pudore,
Velox ingenio, decore felix,
Bis ſenis modo meſſibus peractis
Vix vnum puer applicabat annum,
Ni fles talia, nil fleas Viator.

Eodem libro in Eutychium puerum. Aliud in Vrbicum puerum lib. 7. in extremo. Sed venuſtiſſimum Cottæ in Quinterium.

Me

Me longè effigie venuſtiorem
Narciſsi, vel Apollinis comati,
Parcarum Lacheſis nimis ſeuera
Iſti Quinterium dedit ſepulchro.
Cur non floſculus exeam requiris,
Cum tantum fuerim puer decorus?
Tellus eſt nimis arida, ô viator
Noſtri facta peruſtione amoris:
Sed ſi lacrymulis tuis madeſcet,
Forſan flos nouus ibit è ſepulchro.

Toſcanus.

Blandidulus, nitidus, pulcher, dulciſsimus infans,
Deliciæ matris, deliciæq; patris,
Hic ſitus eſt teneris raptus Lucillius annis,
Vt roſa quæ ſubitis imbribus icta cadit.

Lege tumulum Aurelij infantuli apud Iouianum, vbi mater queritur ad ſepulcrum. Suauiſsimum hoc Macedonij, in quo infans à partu ſtatim extinctus, Lucinam, & terram alloquitur, ſe vtriq; ſatisfeciſſe. Illi quod natus, huic quod mox ſepultus. Et neſcio tamen, inquit, quo vadam, neq; noui vos, neque ſcio cuius, aut quis ſim, aut vnde venerim.

Γαῖα, καὶ εἰλείθυια (σὺ μὲν τέκες, ἡ δὲ καλύπτεις)
χαίρετον, ἀμφοτέραις ἤνυσα τὸ στάδιον.
εἰμὶ δὲ μὴ νοέων πόθι νείσομαι. οὐδὲ γὰρ ὔμμας
ἤ τίνος, ἤ τίς ἐὼν οἶδα πόθεν μετέβην.

Adoleſcentis L. Q. tom.1.

Iulius hîc iaceo, primæ quem flore iuuentæ
Decerpſit rapida mors inimica manu.
Si ſpectes annos, iuuenem me fata tulerunt:
Si ingenium, dices me periiſſe ſenem.

DE EPITAPHIO AMICI.

CAPVT XXII.

SCRIPTVM eſt in monoſtichis græcis, amicum velut Deum nobis colendum: ingentem eſſe theſaurum, & poſſeſsionem longè omnium pulcherrimam. Nullum tantum in vita ſolatium, quam habere qui cum agere, & communicare vt tecum ipſo poſsis: qui ſit alter tu: qui rebus tuis aduerſis æquè contriſtetur, ſecundis & ad voluntatem fluentibus æquè gaudeat: cui nihil ſit abs te ſeiunctum: qui libenter ſua morte vitam tuam redimeret. Talis omnino eſt, quem amicum nominamus: eum qui perdit, detrimentum accipit nimis magnum. Sed officij eſt, vt quem viuentem dilexeris, & à quo tanto amore dilectus fueris, eius mortui memoriam ne ſinas mori: verum eidem, quomodo poteſt, vitam reſtituas: carmine autem etiam mortui tempus in omne viuunt. Continebit tumulus amici piam & lacrymabilem querelam huius acerbiſsimi diſcidij. Amiſiſſe nos fati atrocitate partem corporis noſtri, dimidium animæ, decus & præſidium, nos ipſos. Nullos vnquam fratres amaſſe inter ſe ardentius: ſummam fuiſſe conſenſionem ſtudiorum, ſententiarum, voluntatum. Contemnemus præ amicitia noſtra Pyladem & Oreſtem, Theſeum & Pirithoum. Denique dolorem ex illius diſceſſu, & præſentiæ deſiderium, quanta maxima poterimus energia, & efficacitate declarabimus. Exemplũ nullum

melius

melius inuenio hoc ipſo: videtur enim eſſe epitaphium planè. Capite 14. idem alia de cauſſa poſuimus.

Ablatus mihi Criſpus eſt, amici:
Pro quo ſi pretium dari liceret,
Noſtros diuiderem libenter annos.
Nunc pars optima me mei reliquit
Criſpus præſidium meum, voluptas,
Pectus, deliciæ: nihil ſine illo
Lætum mens mea iam putauit eſſe.
Conſumptus malè, debiliſq; viuam,
Pluſquam dimidium mei receſsit.

Incerti.

τοῦτό τι ἡμετέρης μνημήϊον ἐσθλὲ σαβῖνε,
ἁ λίθος, ἁ μικρὰ τῆς μεγάλης φιλίης.
αἰεὶ ζητύσω σε. σὺ δ' εἰ θέμις, ἐν φθιμένοισι
τοῦ λήθης ἐπ' ἐμοὶ μή τι πίῃς πόματος.

DE IOCOSIS ET SALSIS Epitaphiis.

CAPVT XXIII.

ACVLEI, riſus, & facetiæ non videntur incidere in epitaphia: at reliquæ virtutes epigrammatum omnes. Sunt tamen nonnulla tempora, quibus poetæ in ſepultos iocantur, liberiusq; ludunt. Si fuerint agreſti & inhumano ingenio, monſtroſi, ſcurræ: ſi aliquo malo, & omnibus noto facinore aſtricti: ſi ſcortatores, auari, ebrioſi, maledici, ſuperbi, decoctores, vſurarij, ty-

ranni, hæreſiarchæ, proditores. In quo genere videndum eſt, quam Chriſtianiſmus noſter facultatem nobis largiatur: imitandumq́ interdum exemplum Martialis, vt parcamus perſonis, dicamus de vitiis. Nonnunquam ex nomine mortuorum, paupertate, puſilla ſtatura, ingenio, moribus, euentu aliquo ridēdi anſam arripiunt. Complura ſcripta legas in Timonem, hominem perpetuo quodam in omnes imbutum odio, vnde μισάνθρωπος dictus eſt: è quibus iſta tria breuiſſima ad eius naturam exprimendam præclarè excogitata accipito.

Ptolemæi.

μὴ πόθεν εἰμὶ μάθῃς, μηδ᾽ οὔνομα, πλὴν ὅτι θνήσκειν
τοὺς παρ᾽ ἐμὴν στήλην ἐρχομένους ἐθέλω.

Incerti.

μὴ χαίρειν εἴπῃς με κακὸν κέαρ, ἀλλὰ πάρελθε
ἶσον ἐμοὶ χαίρειν ἐστι, τὸ μή σε γελᾶν.

Incerti.

καὶ νέκυς ὢν Τίμων ἄγριος, σὺ δὲ δεινὲ πυλωρὲ
Πλούτωνος ταρβεῖ Κέρβερε μή σε δάκῃ.

Antipatri in anum ebrioſam. τῆς πολιῆς τόδε σῆμα, ex huius ſepulchro eminebat poculum ſculptum: ait poeta, bibulam iſtam Maronidem & garrulam non dolere ob filiorum & mariti egeſtatem: ſed hoc vnum dolere, quod crater ille non ſit vini plenus.

In Veſbiam iracundam mulierem.

L. Q. tom. 1.

Tres habuit furias quondam, ſed Veſbia manes
Vt petiit, furias quatuor orcus habet.

Iuliani

Iuliani Expræfecti Ægypti in Archilochum, cuius nota maledicentia, hoc eſt, quemadmodum alia quoq; ab aliis in eundem poetam, Archilochica planè epitaphia, eiuſdem pæne argumenti ſcripta ſunt lib. 3. Anthol. Monet Cerberum, vt qui aliorum vmbras latratu terret, ipſe hanc formidabilem vmbram timeat. Caue tibi, inquit, à iambis eius, noſti vim vocis ipſius, quando vna Lycambæ nauis duas tibi eiuſdem filias (quas cum fratre ad ſuſpendium adegerat) attulit. κέρβερε δειμαλέην, &c.

DOCTRINAE EPITAPHICAE Appendix.

CAPVT XXIV.

QVI dicti ſunt modi tres poematum, cadunt omnes in epitaphia: nam & ſolus poeta loquitur, & ſimul ſermonem aliis affingit, & ipſe tacens, δραματικῶς loquentes alios facit. Loquitur autem poeta cum Muſa, cum mortuo, cum viatore, cum genio defuncti, cum virtute ſimpliciter, aut cum ea virtute, qua mortuus fuit conſpicuus, iuſtitia, pietate, conſtantia, &c. qui quidem tertius eſt modus, non ſecundus: poeta enim hîc eſt inſtar perſonæ cuiuſpiam, nec poetæ rationem habet. Muſa ſeu Virtus, & ipſe etiam extinctus, & in gręcis ſæpe tumuli loquuntur cum viatore. Iucũdus eſt ille modus, cum ipſum mor-

tuum ſuos conſolantem inducimus, vt filius matrem plorantem ad tumulum in hoc.

Incerti.

A. πώλιτλα, τλῆθι πένθος, ξύνασον δάκρυ.
πολλαὶ θανόντας εἶδον υἱεῖς ματέρες.
B. ἀλλ᾽ οὐ τοιούτους τὸν τρόπον, καὶ τὸν βίον,
οὐ ματέρων σέβοντας ἡδύστην θέαν.
A. τί περισσὰ θρηνεῖς; τί δὲ μάτην ὀδύρεαι;
εἰς κοινὸν ἅδην πάντες ἥξουσι βροτοί.

Interdum viator ſolus, tumulus ſolus, mortuus ſolus, ſacerdos ſolus, Muſa ſola, Virtus ſola, vt in tumulo Aiacis, quem tranſtulit Alciatus in emblem. 98. Ad maternum tumulum loquuntur filij, ad filiorum ſepulcra mater: ad vxorum mariti, & viciſsim ad maritorum vxores: atque harum quas enumerauimus formarum, multarum ſaltem, ſi non omnium, exempla oſtendimus. Si quæ varietas præterea legendo occurrerit, notetur, & ſcribendo reddatur. Inueniuntur apud Ouidium in epiſtolis heroidum breuia & elegantia epitaphia, quibus heroinas illas ſuos caſus exponentes facit poeta. Tale eſt Didonis, quod etiam 3. Faſtor. reperitur.

Præbuit Aeneas & cauſſam mortis, & enſem,
Ipſa ſua Dido concidit vſa manu.

Hypermneſtræ.

Exul Hypermneſtra pretium pietatis iniquum,
Quam fratri mortem depulit, ipſa tulit.

Caietæ in 14. Metamorph.

Hic me Caietam notæ pietatis alumnus
Ereptam Argolico quo debuit, igne cremauit.

In græ-

In græcis epitaphiis obſeruaui iuuenum vtriuſque ſexus annos, mẽſes & dies vitæ poni ad commouendam miſerationem: quod ipſum non negligitur à Latinis, & cum ſoluta oratione epitaphia ſcribuntnr, id ſollemne eſt. Et quia antiqui mortuorum tumulis eius artis inſtrumenta inſculpebant, quam illi exercuiſſent, vt piſcatorum retia & remum, nautarum naues, lignatorum ſecurim, potatorum dolium, agricolarum aratrum, ducum autem & virorum fortium aquilas, leones, ob virtutis & præſtantiæ ſimilitudinem, poſſumus eo alludere. Venuſtè autem eiuſmodi animalia loquuntur, vt leo ſuper tumulo leonidæ.

Simonidæ.

θηρῶν μὲν κάρτιστος ἐγὼ, θνατῶν δ᾽ ὃν ἐγὼ νῦν
φρουρῶ, τῷδε τάφῳ λαΐνῳ ἐμβεβαώς.

Incerti.

Ἀλλ᾽ εἰ μὴ θυμόν γε λέων ὡς οὔνομα εἶχεν,
Οὐκ ἂν ἐγὼ τύμβῳ τῷδ᾽ ἐπέθηκα πόδας.

Solent adhuc poetæ illi antiqui, leuem terram optare mortuis, & quietem oſsibus, quaſi in iis reſideret ſenſus aliquis.

Virgilius ecloga 10.

ô mihi tum quam molliter oſſa quieſcent.

Tibullus.

Et bene diſcedens dicet placideq; quieſcas,
Terraq; ſecura ſit ſuper oſſa leuis.

Propertius.

Sit tibi terra leuis mulier digniſsima vita.

Alibi.

Vt mihi non vllo pondere terra foret.

Ouid.

Et patris Anchiſæ molliter oſſa cubent.

Idem in mortem Tibulli.

Oſſa quieta precor tuta requieſcere in Vrna
Et ſit humus cineri non oneroſa pia.

Martial.

Mollia nec rigidus ceſpes tegat oſſa, nec illi
Terra grauis fueris, non fuit illa tibi.

Quomodò id Græci faciant, legendis epitaphiis 3. lib. tu ipſe notabis. Nos animæ requiem ſempiternam precabimur. Illud item magnæ voluptati eſt poetis manſuetioribus, animantes quaſdam epitaphiis proſequi, in quibus illi ſua ingenia experiuntur, ſuóſq; mirificos illos lepores oſtentant. Luctus paſſeris apud Catullum, pſittaci apud Ouidium, columbæ apud Papinium, ſturni apud Iouianum, & auiculæ Liguris, quid ſunt niſi illarum volucrũ epitaphia? Eſt etiam in 3. Anthol. titulus, εἰς ὄρνις, & ibi in picam, in cicadam, in gallum, in hirundinem, in perdicem, &c. Veruntamen canibus & catellis potiſsimũ hic defertur honos, propter inſignem fidelitatem, & amorem erga dominos. Cætera præteribo, mentionem videlicet libaminum, crinium, coronarum in epitaphiis. Vide dialogos funebres meos.

TYROCINIVM
POETICVM.

Elegiarvm Lib. II.
Fvnebrivm Lib. I.
Miscellan. Lib. II.
Immolatio Isaac. } *dramata.*
Stratocles, ſiue Bellvm } *dramata.*

ARGVMENTA POEMATVM.

ELEGIARVM LIBRI PRIMI.

I. In natalitia Iesv Chriſti, Dei Opt. Max. Saluatoris. Pag. 259
II. In eadem. 261
III. In eadem. 263
IV. In eadem. 266
V. In Bethleem & antrum, Iesv Chriſti natale ſolum. 268
VI. In diem Theophaniorum ſeu Regaliũ. 271
VII. De infantibus, Herodis immani crudelitate trucidatis. 276
VIII. In ſepulturam Chriſti, & cuſtodes appoſitos. 283
IX. Triumphus Chriſti in vitam reuerſi. 285
X. De eodem. 288

XI.

XI. De eodem. 291
XII. De eodem. 293
XIII. De cauſis inſtitutæ Euchariſtiæ. 299
XIV. Cauſſæ, panis & vini ſpecies, nobilitas, adumbrationes, &c. 303
XV. Præparatio ad Euchariſtiam ineundam. 307
XVI. Effectus Synaxeos. 311
XVII. Admiratio, & inuitatio ad Euchariſtiam. 314

ELEGIARVM LIBRI SECVNDI.

I. Mariæ Magdalenæ ardentiſsima erga IESVM charitas. 317
II. In D. Catharinam. 334
III. Dolorem, & amorem à Chriſto flagitat. 338
IV. Ad DEVM ſuper nauali victoria Chriſtianorum de Turcis, apud Echinadas. 339
V. Inexplebilis erga Chriſtum amor. 342
VI. Ad Chriſtũ pro malis depellendis. 344
VII. Templum Societatis IESV Auguſtanũ Saluatori, Deiparæ, Diuiſque commendatur. 346

VIII.

VIII. Cæli ac templi comparatio. 348
IX. Quid in templo cogitandum. 350
X. Sodalitas B.M. ad eandem pro ſereniſſimo principe Maximiliano, Gulielmi filio. 351
XI. Partes & difficultas muneris Pontificij, ad Marquardum Epiſcopum Auguſt. 352
XII. Comparatio Regis & Epiſcopi. 354
XIII. Super eodem argumento. 356
XIV. Super eodem. 357
XV. In mortem. 360
XVI. Præſtantia & vis animi. 362
XVII. Philoſophiæ pictura. 363
XVIII. Studioſorum voluptates. 364
XIX. Amico longam & beatam vitam precatur. 366
XX. In ſeptem artes liberales, præſertim Muſicam. 367
XXI. Ἀδύνατα Poetica. 369
XXII. Ad Philoſophiam. 372
XXIII. Dialectica ad Candidatos. 373

FVNEBRIVM.

IN obitum Illuſt. Othonis Truchſes, Cardinalis & Epiſcopi Auguſtani, Nænia prima. Pag. 375

Nænia

Nænia ſecunda. 380
Nænia tertia. 382
Eiuſdem tumuli. 386
In mortem Illuſt. Ioannis Egolphi, Epiſcopi Auguſt. Monodia. 391
Eiuſdem tumuli. 394
In obitum Sereniſſ. Principis Alberti, Bauariæ Ducis, Patris patriæ, ad Gulielmum filium. 397
Epicedium primum. 398
Epicedium ſecundum. 400
Epicedium tertium. 402
Epicedium quartum. 403
Eiuſdem tumuli. 405
In eundem aliquot epigrammata. 411
Tumulus Helenæ Sereniſſ. Imp. Ferd. Filiæ. 415
Tumulus Chriſtophori Dœſneri, Poetę & Muſici. 415
Tumulus Petri Rami doctorum hominum furiæ, Pariſiis trucidati. 416
Tumulus Georgij Comitis ab Helfenſtain. 417

MISCELLANEORVM POEMATVM. LIBRI PRIMI.

De inſignibus Gregorij XIII. Pontif. Max. Pag. 418

De

De ſene & morte. 418
In Laurentium Surium, Diuorum vitas colligentem, digerentem, & illuſtrantem. 418
De lingua. 419
In gemmas. Ibid.
In baptiſterium. 420
De alauda. Ibid.
In quendam Rhodingum Heſſum qui contra Societatis IESV nomen, & ſcholas maledicentiſsimam orationem ediderat. Ibid.
In Ioannem Auſtrium inuictiſsimum Chriſtiani exercitus Imperatorē contra Turcas. 422
In Iordanem flumen. Ibid.
De inuido & auaro. 423
In auarum. Ibid.
De aſino & vulpe. Ibid.
In dialogos Luciani. 424
In effigiem D. Bernardi, argumēta necis Chriſti complectentis. Ibid.
Ad Philippum Sereniſſ. Bauariæ Principem Epiſcopum Ratisbonenſem. 425
In N. cum Theologię Doctor crearetur. Ibid.
In librum Petri Caniſij de Ioanne Baptiſta. 428
In Sereniſſ. Ferdinandum Archiducem. 429
Similitudo. 430
Omnia mea meçum porto. Ibid.
Viator & Echo. 431

In ſeptem artes liberales. 431
In ſapientiam. 432
Sereniſſ. Maximiliano Maximil. II. filio. Ibid.
Sereniſſ. Gulielmo Principi. 433
Collatio voluptatis & ſapientiæ. Ibid.
Ad Gloriam dialogus. Ibid.
Contra auaritiam doctorum. 434
In nouos Magiſtros. Ibid.
Ad Epiſcopum Delphinum. 435
In factum Diogenis. 436
In Epiſcopum Herbipolenſem. Ibid.
In Illuſtriſſ. Marquardi à Berg. Pontif. Auguſt. inaugurationem. 438
Helueticæ iuuentuti. 442
In tres doctrinarum Principes, Ariſtotelem, Ciceronem, Virgilium. 443
Ad Sereniſſ. Gulielmum. 444
Ad Angelum cuſtodem. 445
Ad Virginem Dei matrem. 447
In ſacroſanctam crucem. Ibid.
In Dulciſsimum & Chariſsimũ fratres germanos & Martyres. 448
Ad Ioannem Egolphum Epiſcopum. 449
In Chriſtum ab inferis cum triumpho exiſtentem. 450
Ad Cælites pro Marquardo Epiſcopo. 452
In diem Corporis Chriſti. 453

Ad

Ad Saluatorem. 454
Ad Chriſtum in cruce ſuffixum. 455
In nomen IESV. 456
In Chriſtum & Mariam Genetricem. 457
In SS. Vdalricum & Afram. 458
In quatuor Euangeliſtas. 459
M. Antonij Mureti carmen votiuum ad B. Virginem Lauretanam heroicum, in iambos conuerſum. 460
In Moſtellarium Plauti prologus. 463
Gulielmo Principi, eiuſq; familiæ fauſtum precatur annum, ſimulq; munus offert. 465
Ad templum nouum Auguſtanum ſalutatio. 466
De diuinis actionibus in hac æde ſuſcipiendis ac frequentandis. 467
Ex precatione Salomonis in dedicatione templi. 471
Epithalamium in nuptias Chriſti, & Eccleſiæ. 473
In Virginem matrem. 477
Genethliacũ Franciſco filio D. Octauiani Fuggeri. 478
Magiſtris nouis. 479
In imaginem D. Marci Fuggeri. 480

LIBRI SECVNDI.

AD perquam Reuerendum D. Iacobũ Fuggerum Ioannis F. ſacerdotium ineũtem, de Laudibus Sacerdotij. 481
In nàtalem Domini noſtri bucolicon poematicum. 485
Labor donaturus præmia. 491
Honor donaturus præmia. 495
Epigrammata conuerſa de græcis. 500
Dramata duo. 526. & 563

ELE-

ELEGIARVM
LIBER PRIMVS.

In natalitia Ieſu Chriſti Dei Opt. Max. Saluatoris.

Elegia I.

ÆThereum mea mẽs iam nunc furit icta furorem:
Et mea blanditim concutit oſſa Deus.
Quod iuuat, in venas atq; intima pectora numen
Inſinuans, numeris pandere magna iubet.
Per non iratas eo fœliciſsimus vndas,
Incidit antennis aura ſecunda meis.
Dicamus bona verba. O lux fauſtiſsima ſalue,
Qua Deus è caſta virgine natus homo eſt.
Iurgia ſæua cadant, venit lux inclyta cælo,
Optati veniunt ad ſua feſta dies.
Sumamus noua plectra, redit lux proſpera mundo,
Innumerabilibus lux onerata bonis.
Thuris odoratas voluant altaria nubes,
Ponite bis genito liba merumq; Deo.
Quiſq; nouo cultu puroq; incedat amictu,
Concolor & feſto ſit pia turba ſuo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Nunc agite, & nitidos auro componite crines,
Nunc variet teneros fulgida gemma ſinus.
Lætificos iterate ſonos, cantúſq; mouete,
Tangat & argutas dextera docta lyras.
Nectite virginea iam nectite fronde coronas,
Impediant madidas myrtea ſerta comas.
Saltantes pedibus ô pellite, pellite terram:
Tempus adeſt, lætos læti agitate choros.
Sacra canant pueri, dent ſeſe in vota puellæ,
Congeminéntq; pias vir mulierq́; preces.
Gaudia nunc adhibete, venit Natalis, & omnes
Lætitias ſecum deliciáſq; trahit.
Quas non ærumnas, quos non lux iſta dolores
Abſtulit? iſta eadem quæ bona non retulit?
Non claros peperit mundo lux iſta triumphos?
Nonne dedit terris gaudia, nonne polo?
Illi tu mala multa Deus, qui gaudia differt:
Quisquis adhuc luget, lugeat ille diu.
Fælices miſero parcant effulgere ſoles.
Sic decet. ô illi triſtia quæq; cadant.
At tu feſta dies totum exſpectata per annum,
Candida ſemper abi, candidiorq́; redi.
Lux bona, te noſtri memorabunt ſemper honores,
Extolletq́; tuum pagina noſtra decus.

In eadem.

ELEGIA II.

ET iam nox gelidis terras veſtiuerat vmbris,
Mollibatq́ſuus corpora feſſa ſopor.
Et vaga iam tacito radiabant ſidera motu,
Omnia viuentûm cæperat alta quies.
Cum ſubitò cælum diſcedere, & aurea ſe lux
Viſa eſt per tractus fundere ſtelliferos.
Pauperis & tuguri mox colluſtrare penates,
Cum ſene quos habuit dia puella ſuo.
Alituum legio, mundi melioris alumni,
Audita eſt digitis increpuiſſe fides.
Ecce aduentabant ter ſancti tempora partus,
Gignendo (ô nouitas) venerat hora Deo.
Hic genitrix cælo palmas, & lumina tendit,
Ore verecundo talibus orſa loqui.
Omnipotens genitor, rerumq́; veterrimus auctor,
Inter ſe vnanimi fœdere cuncta ligans:
Ecquid tempus adeſt, quo ſeſe in luminis oras
Exerat ex vtero vis tua magna meo?
Ergo ego te prædulce caput ſtudioſa fouebo?
Ergo premes gremium puſio ſancte meum?
Ergóne mî amplexúſq; dabis, miq; oſcula iunges?
Et dulce arridens vbera noſtra bibes?
Sic ait, atq; animo transfertur mœnia mundi,
Atq; expers oneris cælitus edit onus.

Edit onus ſacrum clauſam inuiolata per aluum,
Quod natura parens vidit, & obſtupuit.
Quale vbi ros matutino deſcendit Eoo,
Terra madet paßim, graminis herba madet.
Miratur pluuiæ vim, non ſenſiſſe cadentis
Aſperſa peragens veſte viator iter.
Aut vbi flammigerum admittunt ſpecularia Phœbũ,
Vitra tamen nuſquam peruia, vt ante, manent.
O charam ſuperis noctem, & mortalibus ægris:
Noctibus in cunctis nulla tibi ſimilis.
Te meminiſſe mihi ſemper iucunda voluptas,
Quæ pridem facta es nobilis hiſtoria.
Tu diſcußiſti ſtygiæ caliginis vmbram,
Nam quid erat niſi nox te ſine noſtra dies?
Reſpicite hem, iuuenum fuluis exercitus alis
Axe volans toto nubila celſa ſecat.
Ecce polum denſo lætantes agmine cingunt,
Et melos humana doctius arte canunt.
Naſcere magne puer, magnum ætheris incrementum:
Omnia complaudunt: naſcere magne puer.
In fragili calamo puerilia membra reclinas,
Dant tibi fortuitum iuncus & herba thorum.
Tartareo ipſe tamen venies prædator Auerno,
Tradidit imperium cui ſine fine pater.
Hanc quoq; diuerſo ſedem peregrinus ab orbe,
Hoc antrum Reges, hoc populiq; petent.
Siue illos Aquilo, ſiue illos miſerit Auſter,
Siue illos Eurus miſerit, aut Zephyrus.

Nate

Nate Deo, patuli Deus ante exordia mundi,
Paſtor aberrantes tu reuocabis oues.
Tu quoque proiicies pro charis corpus amicis,
Quorum morte tua eſt expedienda ſalus.
Naſcere magne puer, ſummi patris incrementum.
Plaudit humus, plaudunt æquora, & aſtra tibi.
Dein operit breuibus mater ſua gaudia pannis,
Atq; auidis vlnis pignora parua premit.
Vberaq; indulget roſeis formoſa labellis,
Oſcula nec ceſſat millia multa ferens.
Hæret & hinc oculis, & inhæret pectore toto,
Ceu quis Apellæis hæreat in tabulis.
Et modo turgidulos flendo tergebat ocellos,
Diuinum mulcens blandula ſæpe caput.
Vtq; nihil placidam poſſet turbare quietem,
Continuitq; viam, continuitq; gradum.
Flumine mellito mellitum propter alumnum
Credite purpureas intepuiſſe genas.
Ite pij rores oculis, lacrymæ ite decoræ,
Quas creat, atq; foras rumpere cogit amor.

In eadem.

ELEGIA III.

PLaudamus, natalis adeſt, vramus odores,
Demus & æterno myſtica liba Deo.
Vltima Cumæi procedit carminis ætas,
Sæclorum, ô noua res, naſcitur ordo nouus.

Gaudia proueniunt, luctuſq́; timorq́; valete,
Quid tibi nobiſcum eſt ſordida triſtitia?
Et vobis male ſit res ô inimica dolores.
Ite & inhumanos vellite Maſſagetas.
Inueni medicum, letalia vulnera mitis
Pœonia citius, qui mea ſanet ope.
Plaudamus, natalis adeſt, vramus odores,
Demus & æterno myſtica liba Deo.
En reperi portum: mare magnum à ſedibus imis
Prælia ventorum ſeditioſa ruant.
Depulſum ceruice iugum, fractaq́; catena,
Reddita libertas, reddita nobilitas.
Hauſerat immenſis miſerum me faucibus orcus,
Nunc regerit domino me malus ille meo.
Pauper eram nuduſq́;, & deſpectiſſimus vnus:
Decretus modo ſum ciuis olympiacus.
Plaudamus, natalis adeſt, vramus odores,
Demus & æterno myſtica liba Deo.
Nimirum hæc virgo eſt, hæc ſunt fælicia regna,
Hæc noua de cæli vertice progenies.
Proſpera cum miſera pulchrè mutabitur ætas,
Aurea gens poſthac, aureus orbis erit.
Tute puer ſceleris tolles contagia noſtri,
Tu pandes vetiti limina clauſa poli.
Occidit hic ſerpens, quæ primos vana parentes
Luſit, & heu duris caſibus implicuit.
Plaudamus, natalis adeſt, vramus odores,
Demus & æterno myſtica liba Deo.

Non

Non iam tellurem curuo renouabit aratro
Ruſticus, haud teneram ſollicitabit humum.
Vitibus haud lentis proceras veſtiet vlmos,
Sollertiue manu grandia poma feret.
Mella dabunt quercus, paßim ſe fundet amomum,
Nuſquam non felix, nunc erit Arabia.
Omnia ſponte ſua exiſtent, dabit omnia tellus,
Sic faciet nobis otia læta Deus.
Plaudamus, natalis adeſt, vramus odores,
Demus & æterno myſtica liba Deo.
Incipe parue puer riſu cognoſcere matrem,
Huic dare delicias incipe parue puer.
Incipe materno circundare brachia collo,
Incipe & ambroſiis oſcula ferre genis.
Duc age, duc auidè cæleſtem puſio mammam,
Blandulus in niueo lude puellæ ſinu.
Tu quoq; ne tardes, fortunatiſſima virgo,
Dulce tuum obſequiis accumulare genus.
Aude oculos paruis coniungere mater ocellis,
Illius & labiis adde labella tuis.
Tum capiti compone caput, ſimul oribus ora:
Ille tuum corpus, ſanguis & ille tuus.
Hunc vos luciferum cœtu celebrate frequenti,
Chriſtiadæ hunc hilares tranſigitote diem.
Carpite Pierio vocales pollice neruos,
Perq; ſtrepant lepido garrula fila ſono.
Plaudamus, natalis adeſt, vramus odores,
Demus & æterno myſtica liba Deo.

At tu qui cælo quondam proiectus ab alto,
Quiq́ colis triſtes, & ſine luce ſpecus,
Manibus imperitans, rerum iam conſule ſumma:
Mox aderit regnis vaſta ruina tuis.
Naſcitur, ah miſer, ille tuarum euerſor opum Rex,
Naſcitur imperij perditor ille tui.
Qui te raptabit vinctis poſt terga lacertis,
Omnibus & iocus, & fabula turpis eris.

In eadem.

Elegia IV.

TErrigenæ heus agedum celeres aduertite greſſus,
Oſcula ſacratis figite liminibus.
Et genibus ſtabulum perrepite, & admirantes,
Clariſona genitum tollite voce Deum.
Illum carminibus læti mactemus & hymnis,
Laudibus ornemus numina ſancta ſuis.
Panniculi dulces, veſtri vt me corripit ardor?
Vt ſum faſciolæ veſtri ego ſæpe memor?
Præ vobis, quid enim? regalis purpura ſordet,
Nulla placere mihi ſerica texta queant.
Quodq́ thorum puero fælix præſepe dediſti,
Portaſti & domini membra puſilla tui,
Quàm cupio contemplari, & te cernere coram?
O me quantus amor, quanta cupido tenet?
Oblectent alios gemmæ, oblectentq́ lapilli,
Quos legit Eois nauita littoribus:

Sic

Seu quas fulgidulas Hermus deſpumat arenas,
Seu quod de Libyco dente paratur opus.
Ille, nec inuideo, fuluum ſibi congerat aurum:
Hic non poßit opes enumerare ſuas.
Quæ tibi cauſſa Deus patrio deſcendere mundo?
Dic, vt homo fieres quæ tibi cauſſa Deus?
Quæritis aſtrifera ſim cur à ſede profectus?
Cur iterum naſcens os hominisq́ geram?
Diſcite. Iampridem veſtri transfixus amore,
Vos inter medios dignor homo fieri.
Quare autem in tenebris, & opacæ ad frigora noctis,
Inq́ ſpecu vili, ſtramineaq́ caſa?
Huc mea me bonitas, huc perduxiſtis amores,
Hoc etiam vt facerem feruidus egit amor.
Cur neq́ Sidonias veſtes, pictumq́ cubile,
Cur nuſquam gazas cernimus Attalicas?
Fecit amor rigido vt refouerem membra cubili,
Eſſem vt rebus inops hoc quoque fecit amor.
Quid tamen in ſtabulo, turpem cur inter aſellum,
Atq́ bouem natus? quæ tibi cauſſa precor?
Me quoniam veſtri iaculum penetrauit amoris,
Sic mihi ſuaſit amor. Quid niſi amare queo?
Aſpicite vt recubo maternis ſitus in vlnis:
Noſcite vagitus, noſcite lachrymulas.
Aſpicite vt dilecta parens me inuoluit amictu,
Scilicet hoc quo non vilior eſſe poteſt.
Aſpicite vt mea me fert in præſepia mater,
Et canit in ſomnos alma puella meos.

Haud

Haud aliter viſum, ſtetit hæc mihi ſumma voluntas,
An tibi veſter amor fortè oneroſus erit?
Te mea paupertas opibus clarabit opimis,
Ipſa tibi riſum noſtra querela feret.
Mutus ego iaceo, nullis cum viribus infans,
Attamen vt ſit ago lingua diſerta tua.
Plurima cum patiar, facio, mihi crede, neceſſe
Ne ſit mortales fanda nefanda pati.
Ipſe colo terras, tibi do ſtellantia regna,
Factus homo efficio te fugitiue Deum.

In Bethleem, & antrum IESV CHRISTI natale ſolum.

ELEGIA V.

BEthlemiæ ſaluete domus, ſaluete penates,
Salue vrbs perpetuo nomine digna coli.
Te lætabundus veneror, tu tangis olympum,
Cum facta es domini patria parua mei.
Tantum alias omnes inter caput erigis vrbes,
Quantum humiles colles Taurus & Oſſa præit.
Diuitias alij iactent, auriq́ue talenta,
Aureaq́ue artifici condita templa manu:
Tectaq́ue nobilibus celebrent operoſa columnis,
Æratasq́ue trabes, marmoreumq́ue ſolum:
Eductas cælo moles, turresq́ue ſuperbas,
Quaq́ue vident propius ſydera pyramides:
Et cum præruptis ſua propugnacula foßis,
Munitas arces, oppida magnifica:

Cuncta hæc vna ſuis Bethlemia laudibus anteit,
Vrbibus hæc auffert omnibus omne decus.
Troia vetus ſileat, nec iam ſua Pergama diuûm
Ædificata opera prædicet eſſe diuûm.
Non inuentrices Sophiæ laudentur Athenæ,
Cognomenq́ ſuum depoſuiſſe velint.
Roma precor faſces ne præferat illa ſuperbos,
Submittatq́ caput, quæ caput orbis erat.
Non iam Marcellos, non iam duo fulmina belli,
Non alios deinceps ornet honore duces.
Ecce Palæſtinis ſurgit Roma altera campis,
Cuius maior honos, quam dare ſceptra decet.
Néue etiam aſsidui iactent Babylona labores:
Credite, Bethlemia eſt & Babylone prior.
Vrbs nulla oppidulo poßit certare beato,
Cui ſimilem vrbem orbis nec ſpatioſus habet.
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Tros, Argos, Athenæ
Eſſe ſuum mittant dicere Mæonidem.
Naſcitur inſigni multò quid maius Homero,
Qui pater eſt hominum naſcitur ipſus homo.
O tibi quæ laudes vrbs non inuiderit iſtas
Atque tuo quæ non appetat eſſe loco?
Salue vrbs cælicolûm longè gratiſsima Regi,
Tu certè ÆTERNÆ nomine digna magis.
Non ego, ſi liceat, dubitem procumbere ſupplex,
Atque tuo noſtrum tundere poſte caput.

Præci-

Præcipueq́ ſacrum repetens complexibus antrum,
Antrum in quo noſtra eſt progenerata ſalus,
Hærerem fixusq́, & carmina læta ſonarem,
Sat facunda reor tum mea Muſa foret.
Tunc ego perferrem gelidæ mala frigora brumæ,
Quæq́ æſtiua canis tempora ſicca facit.
Quàm facilè immites poſſem contemnere ventos?
Quàm me non aliquà lædere damna queant?
Cæruleas nimboſus aquas ſeu funderet Auſter,
Seu Boreas alio cogeret axe niues.
Tunc ferrem & glaciem, ferrem patienter & imbres,
Deſpiceremq́ famem, deſpiceremq́ ſitim.
Siue mihi albentes variarent tempora cani,
Sulcaretq́ meam pallida ruga cutem,
Non hinc me raperet quamuis longæua ſenectus,
Vidiſſem quanquam ſæcula Neleidæ.
Non me exoptato vis vlla reuelleret antro,
Vt caderent rerum qualiacunque mihi.
Hîc ego ad extremam durarem ſedulus horam,
Hæc etiam tellus conderet oſſa mea.
Nam mihi quid magnus nummorum proſit aceruus?
Quò mihi ſint culti iugera mille ſoli?
Et domus inceſti moles imitata Neronis?
Chryſolithi, & rutilo lumine valua micans?
Aut quid Erythræis quot opes naſcuntur in oris?
Murice quid tandem vellera tincta iuuent?
Aut quidquid ſtolidum vulgus miratur & errat.
Et quæcunq́ ſibi commoda falſa cupit.

Neu

Neu me fælicem reddant Pactolides vndæ,
Neu quas ſollicitas congregat orbis opes.
Iſta petant alij, ne ſint mihi talia cordi,
Mî ſatis in trita conſenuiſſe toga.
O antrum, mihi ſit tecum communis egeſtas,
Regna ſibi Reges ditia poßideant.
Texta Phrygum plumaq́, & ſtragula picta ſoporem
Ducant molliculis, & ſine mente viris.
Si bene me noui, ſtratis non lator eburnis,
Sit modo tam ſacra ſternere corpus humo.
Hinc procul abſiſtat quiſquis prolutus Iaccho eſt,
Cui nocturna tulit gaudia ſpurca Venus.
Quiſquis & Aßyrio perfuſus odore capillos
In picturata veſte nitere ſolet.
O quantum eſt hominum diſcedite quæſo malorum,
Iſte locus ſacer eſt, hunc fugitote locum.

In diem Theophaniorum ſiue Regalium.

ELEGIA VI.

TErtius ac decimus ſtellarum exegerat agmen
Lucifer, & toties Cinthius ortus erat,
Ex quo virgo Deum ſtabulis enixa, parentis
Ipſa ſui (ô magnum) cœperat eſſe parens.
Interea quà puniceo ruit Eurus ab ortu,
Quà ſolet alipedes iungere Phœbus equos,

Chaldæi Reges cæli portenta ſecuti,
Dona beata ferunt tres tria quiſq; ſuum.
Tres iter intendunt Solymæa ad mœnia Reges,
Quos recinit claros fama vetuſta ſophos,
Munera portantes aurum & bene olentia thura,
Quæq; ab Orontæo cortice myrrha fluit.
Quippe ſacri partus ſtudio venere colendi,
Duxerat hos tremula ſtella coruſca face.
Lumine ſtella vias ſignabat praeuia largo,
Ceu quondam Iſacidûm nota columna patrum.
Iamq; propinquabant, leuibus cum garrula plumis
Antevolans vrbi ſingula fama canit.
Fama ſagax rerum, cui centum gutture linguæ,
Per ſola, per rapidum commeat illa fretum.
Nuntiat extremo Reges oriente profectos,
Et comitum denſas ad latus ire manus.
Tum ſe proripiunt ſtudio noua monſtra tuendi
Sollicitæ matres, ſollicitæq; nurus;
Inualidiq; ſenes, pueri, innuptæq; puellæ,
Concurſat medium vulgus inerme forum.
Quid veniant quærunt: qui ſint: quæ climata linquãt,
Ambiguus rumor compita peruolitat.
Herodi quem tum ſceptri fortuna ſuperbum
Fecerat, exangues incubuêre metus.
Incertusq; animi partem ſe verſat in omnem,
Anxiferis curis turbida mens coquitur.
Ecce autem Eoi introgreſſi mœnia Reges,
Aduentus cauſſam conſiliumq; docent.

Scili-

Scilicet hunc Regem veneratum occurrimus aiunt,
Nuper in hac conſtat quem regione ſatum.
Huc veſtras rutilum duxit nos ſydus ad oras;
En etiam preſtò munera cuique ſua.
Talia promebant. Herodis nuntius aures
Vulnerat, & gelidus percipit oſſa tremor.
Cor micat; & toto refugit de corpore ſanguis,
Horreſcunt artus arrigiturq́ coma.
Incaſſum trepidas, ô importune tyranne,
Pernicies regnis nulla parata tuis.
Diuitiis, ſceptroq́ times, opibusq́ caducis?
Excute tam pauidos ſæue tyranne metus:
Qui modo progenitus, non is mortalia curat;
Quando illi potius cælica ſceptra patent.
Præcipit indigenas cogi intra mœnia vates,
Scitari, & multis quærere multa iubet:
Naſcentis pueri tempus patriamq́ locumq́:
Semper vt infælix æſtuat ambitio?
Illi autem edocti patrum reſponſa piorum,
Vicina memorant nomina Bethlemiæ.
Vnde ortus ſe olim magnus ſuper æthera vindex
Tollat, Idumæum qui regat imperium.
Tum mage Rex animum crudeli exſuſcitat ira,
Et dirum in diro pectore vulnus alit.
Seu vigilat, placidus claudit ſeu lumina ſomnus,
Seu fruitur dapibus, ſeu bibit ille merum,
Principis ante oculos geniti circum errat imago,
Huncq́ ſe præſentem conſpicere vſq́ putat,

 Hor-

Hortantem claſſes equitum, peditumq́ maniplos,
Iactantem piceas in ſua tecta faces,
Alterum & alterius iugulantem in ſanguine ciues.
Coniugis, & nati funera mœſta ſui.
Tandem Arabum Reges dictis aggreſſus amicis,
Callidus, in ſpeciem relligioſa rogat.
Regis vbi inuenient primum cunabula nati,
Hæc inuenta ſibi ſignificare velint.
Et nos huic Regi grauia, inquit, dona feremus:
Clarior hic noſtro fiet honore puer.
Iamq́ iter incœptum properant, & amabile ſydus
Amiſſum illuſtri lampade vt ante præit.
Inde ſupra tectum, ſupraq́ mapalia ſiſtens,
Lucidulis radiis ſaxa laremq́ ferit.
Aſpectant humilemq́ caſam, anguſtosq́ penates,
In diuerſa animos cura repente trahit.
Ergóne quæſiti ſunt hæc cunabula Regis?
Hîc Reges habitant? hîc ſtabulantur oues.
Ne dubitate Magi, ſed fixum credite, paruo
Sub lare Rex magnus, ne dubitate, latet.
Deſcendunt ab equis, mentem capit ardor eundi,
Acclinati omnes limina ſancta petunt.
Prô quantum ſe hominum diuûmq́ æterna poteſtas
Deiicit, vt tandem ſurgere curet homo?
Qui cælum & terras, qui condidit æquora ponti,
Omnibus ignotus, & ſine honore manet.
Si Rex eſt puer hic, vbi celſis aula columnis?
Sunt vbi regali ſceptra gerenda manu?

Et ſolium Scythicis fabrefactum rite ſmaragdis,
Barbaricæ veſtes, ſidereusq́ nitor?
Nulla hîc ſplendidulis parent diademata gemmis,
Sed neq́ berylli, ſed neq́ ſardonyches.
Non Pariusq́ lapis, non Aſſyriiq́ tapetes,
Oh, nec Achæmenio ſpirat odore domus.
Solum aderat ſenior tenera cum virgine Ioſeph,
Hoc erat inq́ ſpecu tertius ipſe Deus.
Tres aderant homines, & cum boue tardus aſellus.
Siccine iam populi tu ſatis eſſe putas?
Nil refert famulóſue illic, dominóſue requiras:
Qui iuſſus peragunt, hi quoq́ iuſſa ferunt.
Forte ſenex minuit præacuta ligna ſecuri,
Inſtaurat tepidos ſtraminibusq́ focos.
Atq́ ſenili anima ſiccato in cortice flammas
Irritat, modicos & domat igne cibos.
Quas etiam patulis herbas collegerat agris
Sedulus in partes diuidit exiguas.
Verùm vbi iam Reges ingreſſos ordine vidit,
Contremuit, ſenſus vix potis ille ſui.
Aſpicit eximios, auroq́ oſtroq́ decoros,
Vultibus, & blando promicat ore nitor.
Attonitus rerum penſat miracula, multà
Admirans, voci parcere vixq́ poteſt.
Inde genu nixi, ac demiſſo lumine paruum
Supplicibus votis muneribusq́ colunt.
Recludunt arcas, promuntq́ inſignia dona,
Aurum, thus, myrrham, Regi, homini, atq́ Deo.

Interea ante fores famulorum turba moratur,
Ad reditum ſollers quæq; paranda parans.
Stat ſonipes atq; ora lupis ſpumantibus albens,
Hinc atq; inde ferox colla comata iacit.
Hi puero referunt puro de pectore laudes,
Præſentemq; trium vox canit vna Deum.

De infantibus, Herodis immani crudelitate trucidatis.

ELEGIA VII.

HErodis furor indomitus, cædesq; nefanda,
Fœminei planctus, hæc mihi carmen erunt.
Ite leues elegi, date iuſto fræna dolori,
Materia in veſtros conuenit iſta pedes.
O nimium lux fœta malis, ô flebile tempus,
Infantum quo tot corpora miſſa neci.
Plurimus incendit matrum pia viſcera luctus,
Horruit infandum Phœbus vterq; nefas.
Triſtis hyems aderat, glacialibus aſpera nimbis,
Et pigra hybernum ſtrinxerat arua gelu.
Iam ſenis Æmonij ſol aureus aſtra tenebat,
Adueniens ſtellas ad capricorne tuas.
Iam ſtupefacta ſuos requiêrant flumina curſus,
Frigore piſciferas vinxerat Auſter aquas.
Tranquillam terris agitabant ſæcula pacem,
Clauſaq; ferratis improba bella feris.

Cur

Cur virgo Iudæa genus, Dauidica virgo
Protulit integra virginitate Deum.
Ecce tibi quà ſol ſe matutinus ad auras
Exerit, & radios per iuga celſa iacit,
Tres aſtro ducłante Magi Solymæa propinquant
Mœnia, & hi ſecum ditia dona vehunt.
Exquirunt nitidis conſtructa palatia muris,
Regalis media quæritur vrbe domus.
Iſacidûm gentis ſceptrum tum ſorte regebat
Herodes, ſcelerum nobilitate potens.
Irriſor diuûm, & magni contemptor Olympi,
Et graue ſepoſitis finitimisq; malum.
Trux illi facies, alieni immenſa cupido,
Ille amens animi, peſtis & exitium.
Non generis noſtri, ſed erat de tigride natus,
Aut de Sarmaticis Caucaſeisq; iugis:
Aut Scylla, vt potius reor, infeſtaue Charybdi,
Quem puerum vberibus nutriit vrſa ſuis.
Quin & robur erat circum præcordia triplex,
Durior hic ferro, durior & chalybe.
Chaldæos poſtquam acceperunt mœnia Reges,
Rex longa cauſſam perdidicitq; via,
Protinus in furias, rabidamq; erumpit in iram,
Obtinet horribilis frigida membra tremor.
Flauentes veluti cum ventilat Eurus ariſtas,
Aut cum fraxineas impulit aura comas.
Sic tremit, in vultu ſe luridus exhibet horror,
Et ſpecies totum pallida corpus habet.

Flammigeras intus conſumit cura medullas.
Ah nimis impatiens eſt fera corda dolor.
Vulnus alit tacitumq́, & pectora diſrumpuntur,
Prognati quoties mente recurſat honos.
Se cruciat, nullum dat ſollicitudo ſoporem,
Nec requieſſe poteſt, cor edit ipſe ſuum.
Cogitat, vt puerum crudeli funere mergat,
Vtq́ ſit occultis liber ab inſidiis.
Verùm neſcit adhuc Chriſtum, neq; proficit vſquam:
Bethlemiis tamen hunc finibus eſſe ferunt.
Quid facit? armigeras edicit adeſſe cohortes,
Conuocat inſtructos à feritate viros.
Tum dirum infrendens hac voce ſilentia rumpit,
Barbaricoq́ truces funditat ore ſonos.
Haud opus eſt ſocij multis hortamina verbis
Promere, pauca tamen res monet ipſa loqui.
Non ego cum regni ſum primùm in ſceptra locatus,
Tam pendens animi, tam metuensq́ fui.
Per varios caſus, per tanta pericula rerum,
Sæpius, vt recolo, ſorte mea valui.
At modo me penes eſt qui me perditq́ meosq́,
Prô prô pernicies nunc mihi nata domi.
Per caput hoc iuro, ſceptriq́ inſignia clari,
Per quæ ſub ſtygium labitur vnda nemus.
Hoſtem hunc inueniam, ferro meus occidet hoſtis,
Iuraq́ de ſolio non dabit ille meo.
Hæc ait irarumq́ omnes effundit habenas,
Lumina ſuffuſus ſanguine & igne rubet.

Turba

Turba ſceleſta fremit, pœnas meditatur acerbas,
Quos iterum Herodes efferus alloquitur.
Ille cadat gladiis, ſic ſtat ſententia, veſtris:
Conſpergat cerebro ſaxa cruenta ſuo.
Sed quoniam in dubio eſt, quinam de millibus vnus
Hic fuat, infantes quoſq; datote neci.
Si pereant omnes, certum eſt ſimul ipſe peribit:
Cadite, cadentes præmia iuſta manent.
Ne vos diſtineat cœptis vlulantia matrum
Agmina, ne moueant munera, néue preces.
Stulte quid inſanis? pueros quid ab vbere raptos
Enſe necas? nil hi nil meruêre pati.
An te conſilium æterni mutare Tonantis
Poſſe putas? nondum vult puer iſte mori.
Namq; prius totum ſubmittet legibus orbem,
Iuſſa prius ſummi perficienda patris.
Nondum homines inter rerum admiranda patrauit,
Nec pedibus ſolidam præbuit vnda viam.
Nondum deſtituunt letales corpora morbi,
Nec dum animas caßi lumine rurſus habent.
Millia & ante hominum ſolis paſcentur in agris,
Agnoſcétq; Deum mundus hic ante ſuum.
Olim tempus erit triginta meßibus actis,
Crimine pro noſtro cum feret iſta lubens.
Et trabe pro nocuis vitam deponet in alta,
Quando membra lacer, nil niſi vulnus erit.
At grex carnificum rigidos conſurgit in enſes,
In Bethleemæos impete currit agros.

Qualis vbi oppoſitas ſuperauit gurgite moles
Eridanus, pelago ſpumeus arua premit.
Ille ruit ſegetes, ruit agreſtúmq; labores,
Quà fluit vnda ſonans obuia quæq; rapit.
Haud ſecus hîc campis cuneus volitabat apertis,
Parturiens mortes cædibus innumeras.
Heu nunc nunc matres ſcelerata excedite terra,
Condite dumq; licet pignora chara ſinu.
Hoſtis adeſt, partusq; cupit laniare recentes,
Nunc fugite ô matres, quà licet, ô fugite.
Tuq; adeo Regum ſanguis digna æthere virgo
Diffuge, nam cæli te monet arce Deus.
Perge tuo cum nato hinc in Memphitida terram,
Hîc tibi diuino numine tuta domus.
Aſt ſimul infeſtas matres videre cohortes,
Et patuit rabies impia carnificum,
Ægreſcunt animis, pallent velut arbore frondes,
Quas noua mordenti frigore carpſit hyems.
Penſa remiſſa cadunt, ceſſant fuſusq; colusq;,
Stamina perculſas deſeruere manus.
Exanimesq; ruunt, oculos nox plurima circum,
Vix ſupereſt flatus, vox etiam ipſa fugit.
Qualis dama lupum, Getulum cerua leonem,
Qualis & accipitrem blanda columba fugit:
Sic fugiunt, nimiumq; timent oneriq; ſibiq;,
Ah ita funeſtam non meminêre diem.
Exorare viros ſtudium genetricibus omne,
Et truculentorum flectere corda virûm.

Pro-

Procumbunt iterum, dextras iterumq́; prehenſant,
Atq; aliqua ex illis talia dicta dedit.
Parcite maternos natorum funere vultus
Fœdare, atroces ô cohibete manus.
Sin aliter cælo viſum, nos perdite primùm,
Prolibus extinctis viuere nulla volet.
Ne ſubigat vos cædis amor, ne ſæua cupido,
Parcite victrices conſcelerare manus.
Nos potius; ſi qua eſt pietas, crudelibus armis
Conficite: his ô nos obruitote malis.
In nos flammigeras expromite quæſumus iras:
Tollite nos potius, perdite nos potius.
Quid facitis matres? vanis abſiſtite votis,
Nam rapiunt celeres irrita verba Noti.
Mens iſtis immota manet, violentia gliſcit,
Et magis atq; magis membra tenella ſecant.
Siue ſinu prolem geſtaret: ſiue papilla
Nutriret: ſiue hanc poneret in gremio:
Seu cunis reclinaret, traheretq́; ſequentem
Paßibus haud æquis ter miſeranda parens.
Siue etiam dulcis paruißima colla nepotis
Amplexu tenero continuiſſet auus,
Abripiunt omnes, mactant diſcrimine nullo:
Natura horrificis indolet ipſa malis.
At non Marſus aper cæca tam percitus ira eſt,
Vulnifico inſtantes dum premit ore canes.
Nec dum fixa gerunt collo venabula tauri,
Nec dum prima furens prælia tentat equus.

Nec

Nec dum præpinguem tygris rabioſa iuuencum
Diripit, aut catulis orba leæna ſuis.
Non ita crudelis prædam leo Pœnus opimam
Dum rapit; atq; auidus fruſta cruenta vorat.
Extimulant furiæ, & ſtygiis imbuta venenis
Subiicit Alecto ſub fera corda faces.
Tum demum latè reſonant plangoribus ædes,
Aurea plorantûm clamor & aſtra ferit.
Quæq; ſuas conuulſa genas, conuulſa capillos
Luctiſona nimium compita voce replet.
Quis mihi te caſus rapuit dulciſſime nate?
Quis te nate meus, quis mihi te rapuit?
Heu ſanguis, corpúſq; meum, mea viſcera nate.
Heu heu tempeſtas tam valida vnde mihi?
Veniſſes nunquam dias in luminis oras,
Chare puer: ſcelus eſt iam peperiſſe meum.
Ah male fauſta dies, tæda ſociata iugali
Qua primùm infælix, ô mihi durus hymen.
Hos repetit gemitus, has fundit mœſta querelas,
Cum quibus & lacrymæ fluminis inſtar eunt.
Tempora deficient, ſi perſequar omnia dictis,
Carmen erit noſtrum longius Iliade.
Viſæ etiam rigidæ tum fletum ducere cautes,
Sol alio lugens tramite vexit equos.
Planxit item frugum genetrix mitiſſima Tellus,
Creuerunt lacrymis ipſa fluenta ſuis.
Tunc etiam Libani flerunt palmeta propinqui,
Inq; pios gemitus eſt reſoluta cedrus.

O ſacrum caput Herodes, demittere morti
Inſontes pueros, & ſine labe potes?
Hoc facinus quamuis ſeptena per oſtia Nilus
In mare diues eat, diluere ipſe nequit.
O qui cunctipotens annis voluentibus orbem
Conſeruas, ô qui cuncta benignus alis,
Aſpicis hæc? paterísne ferum inſanire tyrannum?
Non tibi tela pater, fulmina nulla tibi?
Cur adeo immanes cæleſtis flamma miniſtros
Non tulit? aut cur non hos ſimul hauſit humus?
Fortunatæ animæ: dum vos furiata tyrannis,
Trux & Idumæi dum necat ira ducis,
Viuificat magis, & ſuperis vos ſedibus infert,
Æternum vobis conciliátq; decus.
Lætitia exceſſum ſequitur, ſequitúrq; triumphus,
Profuit & talem ſuſtinuiſſe necem.
Namq; triumphalem tribuerunt funera palmam,
Viuetis fama ſæcla per innumera.
Saluete ô pueri cæleſtia templa colentes,
Primitiæ ſuperûm, gloria Chriſtiadûm.
Ille autem pœnis moriens iactetur acerbis,
Et capiat merito præmia digna ſuo.

In ſepulturam Chriſti, & cuſtodes appoſitos.

ELEGIA VIII.

HOrribili Iudæa furens vbi morte Magiſtrum
Strauit, & eſt domini ſparſa cruore ſui.

En

En Arimatheus ſcelere indignatus Ioſeph,
Tamq; boni capitis triſtia fata dolens,
Infert ſe medium, Prætorem accedit ad ipſum,
Impauidus ſacras impetrat exuuias.
Accingensq; operi largis rigat imbribus ora,
Luctificum & geminans de trabe ponit onus:
Sindoneq; inuoluit, ſanctisq; dat oſcula membris,
Quæ parat in tumulo compoſuiſſe nouo.
Conuenere quibus feruebat pectus amore
Chriſte tui, contrà quorum & amator eras:
Prima ſed ante omnes longè mæſtiſsima mater,
Cuius adeſt lateri Magdalis arcta comes.
Illa ſuper gelidos nati ſe proiicit artus,
Perluit & corpus fletibus irriguis.
Traiectasq; manus, & hiantia vulnera, & illam
Cuſpide factam oculis plagam obit, ægra ruit.
Præſtat & amplexus, & dum licet oſcula figit,
Et fouet in gremio pondera muta ſuo.
Nec potis eſt mentem expleri, iuuat oribus ora
Apprimere, & charis pectora pectoribus.
Atq; infit. Quinam qui te dulciſsime fili
Tam aduerſi caſus eripuêre mihi?
Te mea vita, mea vna, & nulli experta voluptas:
Heu cur omnigenis ſum ſpoliata bonis?
Inſonti lethum quare miſerabile nato
O Iudæa fremens ei meditata meo?
Heu miſeræ matri iucundum lumen ademit
Et populi furor, & Pontificum inuidia.

Com-

Commoditas periit, mea gaudia ceſſauerunt,
Quæ tuus in vita dulcis alebat amor.
Hæc plorans, & dira gemens, & queſtibus auras
Aſtantumq́ꝫ aures inclyta virgo replens.
Magdalis aſt nardum, ſpicaq́ꝫ vnguenta Ciliſſa, &
Purpureas veris ſedula ſpargit opes.
Suſpirat, lacrymis oculos imbuta nitentes,
Et celebrat gemitu funera luctiſono.
Corpora iam triſtes affati extrema ſepulcris
Condiderant, redeunt in ſua tecta domum.
At nec dum Solymos infælix cura reliquit,
Denuo diſcruciat corda ſceleſta timor.
Nam quòd diſcipulis rediturum ad lumina vitæ
Pollicitus, nimium territat hocce viros.
Armato trepidi circundant milite tumbam,
Quem cautè vigilet, terq́ꝫ quaterq́ꝫ monent.
Tollere ne quis eum, ſecumq́ꝫ auferre ſepulcro
Poßit, & hinc falſi nuntia fama volet:
Nempe illum ſuperas rediiſſe in luminis oras.
Hoc execrandi Pontifices metuunt.
Sed ſtolidi vetuere, quod haud potuere vetare,
Ad nihilum recidit machina ſacrilega.

Triumphus Chriſti in vitam reuerſi.

ELEGIA X.

Æ Ternas clades, & deſolata profundi
Regna Iouis, fractas & Phlegetontis opes,

Vmbra-

Vmbrarum prædas, deportatóſq; triumphos
Mens inſtincta Deo nos celebrare monet.
Eſte procul ſenſus humiles, & inania rerum,
Iam cælo fruimur, iam mihi corda calent.
Auditur mihi iam vox lamentabilis Orco,
Ire triumphatos ſub iuga cerno duces.
Exutos videoq́; ſuperbos dæmonas armis,
Omnibus euerſos intueórq; bonis.
Nunc etiam victor diademate pulcher & auro,
Nunc feriunt oculos lucida turba meos.
It præ cælicolûm gens perniciſſima fratrum,
Et faciunt dulces ore ſonante modos.
Poſt triſtes adeo ærumnas, poſt mille labores
Poſt accepta feris vulnera mille modis,
Suſpenſus trunco Rex omnipotentis olympi,
Mortales inter viuere deſierat.
Sic ille oppetiit, cuius ſtant omnia nutu.
Vita mori potuit? mortua vita fuit.
Continuò manes, & regna ſilentia Ditis,
Nigrantéſq; locos praua fama petit.
Ecce tibi cinctus numeroſo milite victor
Chriſtus adeſt, Erebo triſtia damna ferens.
Per cæcos penetrans aditus, perq́; inuia tendens,
Mox Acherontæas conſtitit ante fores.
Sunt loca ſenta ſitu, tenebris horrentia latè,
Ater vbi Stygia murmurat amnis aqua.
Noctiuagi fratres, quos ob commiſſa, parentis
Ætherij celſo depulit axe furor,

Impe-

Imperium hîc agitant, animáſq; in carcere claudunt,
Suppliciúmq; ſuum tempus in omne luunt.
Eſt pars interior longo ſemota receſſu,
Hîc ſontes vmbras feruida flamma coquit.
Nullam fas illic nullam ſperare ſalutem,
Æternùm noxas, & ſine fine piant.
Veſtibulo aſt ipſo requies, neq; Mulciber vllus,
Hîc namq; inſontes æuum agitant animæ.
Hîc tum aderant patres humanæ gentis origo,
Veridici vates, hæbraiciq; duces,
Qui vitam ſceleris puram, maculaq; carentem
Egiſſent, ſacræ iuſtitiæ memores.
Sæpe malis finem ſeſeq; optare ſolutos,
Fruſtra, nam nec dum victima Chriſtus erat.
Porta ſeris centum validè obfirmata manebat,
Ferreus hanc aries vincere non poterat.
Vt deus impulerat ſtridentes robore poſtes,
Edidit ingentem vaſta ruina ſonum.
Exciti ſonitu proceres de vallibus altis
Tartarei, primùm multa mouent animis.
Vt videre Deum radiorum luce coruſcum,
Exululant triſtes, abſiliúntq; procul.
In latebras abdunt ſeſe, aduentuq; tremiſcunt,
Lucifer increpitans talia voce refert.
Quæ vos ſegnities ſocij, quæ cauſſa moratur?
Pro regno antiquo cur capere arma piget?
Arma viri capitote, citiq; ruamus in arma,
Tela date, eia moras rumpite, tela date.

Sic effatus agit Chriſto ſeſe obuius, vt hunc
Finibus excludat, reiiciátq; ſuis.
Aſt cruce ceu iaculo perfixus ſibila colla,
Vaſtifico latè corpore ſternit humum.
Móxq; fugæ trepidans ſeſe committit, & vltra
Cum domino metuit conſeruiſſe manus.
Inſolitus ſtygium terror concuſſerat orbem,
Attulerántque nouos tam noua monſtra metus.
At caſti manes præſentem cernere Chriſtum
Dignati, vnanimes lætitia exiliunt.
Ad quos ſic infit dominus. Quem quæritis adſum,
O regni, ô populi pars veneranda mei.
Pro vobis ego ſum mortem perpeſſus acerbam,
Debita cuncta meo ſanguine perſolui.
Parcite iam luctu, atq; animis modo adeſte volentes,
Ad ſuperos mecum plebs mea ferte gradum.
Carcere mox ſeſe obſcuro ſancta agmina promunt,
Pectoráq; inſolitis motibus exiliunt.
Tum circum volucres pueri, alatíq; miniſtri
Lætantes, Chriſto carmina ſacra canunt.
Ad Paradiſiacos hortos, & amœna roſarum
Deductis paucas imperat hicce moras.

De eodem.

Elegia X.

ETiam funeſto ſublatum à ſtipite corpus
Sindone veſtierant, & dederant tumulis

Vna ſed ancipites Phariſæos cura remordet,
Ne veniant raptum funera diſcipuli,
Inficiántq; dehinc vanis rumoribus vrbem,
In lucem hanc Chriſtum nempe rediſſe ſuum.
Hoc veriti, accinctas telis miſêre cohortes,
Cuſtodes buſti vt nocte diéq; forent.
Iámq; dies cælo proceſſerat vnus & alter,
Tertia reddebat lux Phaëtontis equos.
Threiciis res digna notis, altóq; lapillo,
Res nullis vnquam cognita temporibus.
O terra, ô maria, ô auræ, ô domus inclyta diuûm,
Audite; & quæ nunc accipitote feram.
Dum miles vinóq; iacet, ſomnóq; ſepultus,
Securus furum, deſerit excubias.
Cærula perrumpit rediuiuum marmora corpus,
Quod matutina lampade ſplendidius.
Diuinum ambroſios diffundit corpus odores,
Et niueus roſeo fulget in ore decor.
Lux circum rutilans, dant ſigna tonitrua cælo;
Applauſit tellus, & ſiluêre Noti.
Cuſtodes ſensêre metu riguiſſe capillos,
Pectora ſenſerunt frigidiora niue.
Quiq; color foliis Autumni frigore lapſis
Eſſe ſolet, duro talis in ore fuit.
Scriba aurum numerans taciturna ſilentia ſuadet;
Heu, quid non auri vis male ſuada poteſt?
Salue victor ouans, ô victor maxime ſalue,
Humanum ſolus commiſerate genus.

Nuper vbi moriens Acheruſia templa petebas,
Strauiſti horrendos innumeróſq; greges.
In vitam rediens truculentos conteris hoſtes.
Sit laus, ſit meritis gloria Chriſte tuis.
Aduolitant iuuenes en de cæleſtibus oris,
Et geminant paribus cantica læta choris.
Pſallite, iam vicit fortis leo, pſallite carmen,
Tendite doctiloquæ barbite iuncta chely.
Nunc gryphes iungentur equis, nunc tigribus agni,
Præbebit canibus nunc quoq; cerua latus.
Sponte ſua tellus meſſes generabit opimas,
Et quæ non habuit ſemina reddet ager.
Libera ſecuris ducentur & otia terris,
Ilice de viridi roſcida mella fluent.
Pſallite, iam vicit fortis leo, pſallite carmen,
Et digitis querulas ſollicitate lyras.
Vomere fulmineus iam nunc mutabitur enſis,
Non iterum mauors ſæuiet orbe minax.
Ferrea migrabunt ſæclis redeuntibus aureis,
Proſpera cum domino ſunt reditura ſuo.
Nulla ligabuntur ceratis verba tabellis,
Aſpera molleſcent, pſallite terrigenæ.
Pſallite, iam vicit fortis leo, pſallite carmen,
Æoliis hilares ludite iam fidibus.
Fleuerunt diro mactatum funere cautes,
Occuluit nitidas Cynthius ipſe comas.
Quin etiam horrifero tellus quaſſata tumultu,
Vt potuit Chriſti fleuit & ipſa necem.

Chriſte tuum Libyci interitum genuère leones,
Non quadrupes vllos attigit vlla cibos.
Aſt poſtquam ſuperas rediiſti viuus ad oras,
Ceſſarunt gemitus, deſiit atq; dolor.
Pſallite, iam vicit fortis leo, pſallite carmen,
Tangite melliflua fila ſonora lyræ.
Tityrus agreſtem meditatur arundine Muſam,
Nunc errare boues cernit & vſq; ſuas.
Terra ſinus aperit, pinguntur floribus horti,
Gramina nunc redeunt, frigora nunc abeunt,
Rident prata, tepent Zephyris modo flantibus auræ,
Vere nouo raſtris, & renouatur ager.
Nunc viret omne nemus, patulæ dant tegmina quercus,
Atq; ſonos tenui gutture fingit auis.
Aſpice, cuncta tuis lætantur Chriſte triumphis,
Aſpice, dant operam plaudere cuncta tibi.
Pſallite, iam vicit fortis leo, pſallite carmen,
Iungite iam citharis nablia, ſiſtra tubis.

De eodem.
ELEGIA XI.

INterea genetrix arcano ſola cubili
Dat gemitum, & lacrymis paſcitur ipſa ſuis.
Luctibus & nimium, nimium confecta dolore,
Hæc ſecum tacito pectore conqueritur.
Me miſeram, quid ago? quo me nunc anxia vertam?
Heu quînam pars eſt corpore rupta meo?

Nate meum deſiderium, mea gaudia nate,
Quando reſtitues te mea vita mihi?
O cur non vnà mortem fatumq́ ſubiui?
Curq́ ſimul tumulo non tegor ipſa tuo?
Viuere iam nequeo, mihi nam lux alma receſſit.
Iam ſupereſſe piget, lux mihi natus erat.
Nate redi, caſusq́ leua, leniq́ dolores,
Te ſolum reddas, omnia reddideris.
Finierat, tepido manabant lumina fletu,
Obruerátq́ grauis pectora caſta dolor.
Ecce ſuperueniens ſancta in penetralia Chriſtus,
Compellat matrem vocibus hiſce ſuam.
Salue mater, ait, faxis lamenta recedant,
Hoſtibus à domitis iam mihi nomen erit.
Illa vbi præſentem viſa eſt agnoſcere natum,
O quibus inceſſit libera lætitiis?
Inſaturata iterúmq́ iterúmq́ iterúmq́ tuetur,
Quóq́ magis ſpectat, feruet amore magis.
Fertur in amplexus, delibat & oſcula membris,
Lætáq́ dulciloquos fundit ab ore ſonos.
Vt te nate libens poſt tot diſcrimina cerno?
Poſt plagas, poſt tot vulnera, ſputa, crucem.
Iam prope funus eram, per te mihi reddita vita eſt,
Vt modo te viuum, lux mea, cerno libens?
Hócne caput denſa ſpinarum inſigne corona?
Pulſatum duris fuſtibus hocce caput?
Hocce terebratum ferrata cuſpide pectus?
Háſne manus clauis fodit apella ferox?

Hóſne

Hóſne pedes telum tumidos traiecit ahenum?
Hoc corpus lacerum ſanguineúmq; fuit?
Pallor abit membris, & claro lumine fulges,
Cæleſte afflatum eſt, ô tibi nate decus.
Qualis vbi induitur roſeos aurora colores,
Qualis vbi radiis ſol iuga ſumma ferit.
Quale lapis Parius fuluo circundatus auro,
Artificúmq; manu cum decoratur ebur.

De eodem.

ELEGIA XII.

SAlue ſancta dies totum memoranda per orbem,
Qua ſunt de ſtygio rapta trophæa duce.
Qua deus aſtripotens nigrantia clauſtra ſubegit,
Qua condemnatis eſt reparata ſalus.
Salue feſta dies ſæclis celebranda futuris,
Qua fers Chriſticolis gaudia tanta piis.
Qua rabies validiq; furor compreſſus auerni,
Qua ſunt ſiderei regna recluſa poli.
Salue augusta dies: ô fortunata dierum,
Qua placata fuit gens inimica deo.
Qua mens alta patris noſtros miſerata labores,
Et qua cælitibus contigit eſſe pares.
Viſceribus terræ in mediis horrentia latè
Antra Hyperioniis ſolibus orba patent,
Occupat & ſemper rigidæ caliginis vmbra
Pallidulum, mœſtum, terribilémq; locum.

Mille habitant fratres, quos celſi Rector Olympi
Ob noxam æterno perdidit exilio,
Tartareoq́ lacu, tenebriſq́ incluſit opacis,
Vt ſcelerum pœnas tempus in omne luant.
Interior pars eſt barathrum irremeabile cunctis,
Vmbrarum ſontes continet illa greges,
Supplicia expendunt piceo inſtaurata camino,
Flamma vorax crepitat, ſpes ibi nulla bona eſt.
Horribiles laruæ, atq; immania monſtra ferarum,
Igne vigent ignes, ſulphura ſulphuribus.
Parte alia ſedes atq; atria longa pateſcunt,
Ignis vbi nullus, nec dolor vllus adeſt.
Alta per obſcuras agitata ſilentia valles,
Ipſa quoq; inferno ſubdita regna duci.
Hîc tum antiquorum ſeries numeroſa parentum,
Pectore ſincero qui coluêre deum.
Hîc quondam afflati diuino numine vates,
Quiq; orbi leges explicuêre ſacras.
Quiq; olim ſine lege & iuſta & recta ſecuti,
Et pueri, & matres, virgineiq́ chori.
Omnibus vnus amor cæliq́ immenſa cupido,
Exſpectat dominum turba ſacrata ſuum.
Iam cum præteritis numerabant ſæcula luſtris,
Sperabant fauſtum non procul eſſe diem,
Quo linquant victis Acherontia templa tenebris,
Quo libertatis dona cupita ferant.
Ecce autem vinctus canos diademate crines,
Ieſſæus vates plectra ſonora mouet.

Fatidi-

Fatidicaq; pios ſentiſcens mente furores,
Ore chelyq; ſimul fata futura canit.
Venit læta dies, & noſtri carminis hora.
O ſocij imbellem deſeritote metum.
Soluite iam luctus, veniet ſperata voluptas,
Diſrumpet coram vincula longa deus.
In cruce pro nobis fudit cum ſanguine vitam,
Gratis & amiſſas iam reparauit opes.
Tempus adeſt ſuperas quo fas euadere ad auras,
Quo licitum vita nos meliore frui.
Mox aderit ſpes noſtra, dei indubitata propago
Gaudete, & lætum concinitote melos.
Iam nos aſtra vocant, reſerataq; ianua cæli,
Nos vocat omnipotens in ſua regna deus.
Hic ſecum ad ſedes ducet ſtellantis Olympi,
Illic perpetuæ proſperitatis honos.
Illic gemmatis rutilantia mœnia portis,
Aurataſq; domos, ſtelligeraſq; vias,
Illic & vitreos læti mirabimur amnes,
Sidereas dabitur pernumerare faces,
Sub pedibus dabitur fulgentem cernere ſolem,
Nos infra celeres luna agitabit equos.
Talia dicta refert: attollunt agmina plauſum,
Iamq; exire magis ſquallida clauſtra lubet,
Haud ſecus ac intra timidi ſua mœnia ciues,
Quos diuturna hoſtes obſidione premunt,
Et quatiunt muros, denſo ſtat puluere cælum,
Aduolitant crebri tecta ſuprema globi:

T 5 ſiſ-

Si ſocias forſan prope conſpexêre cohortes,
Spe firmant animos, intrepidumq́ micant.
Ergo triumphales edunt per guttura cantus,
Vocibus hymniſonis conſonat omne ſpecus.
Intremuit Phlegeton, tremuerunt limina Ditis,
Suſpirans imo corde Megæra gemit.
Tandem ſuccedit foribus ter maximus vltor,
Cui millena acies ſtipat vtrunq; latus.
Porta feras centum totidemq́ habet ordine vectes,
Vincere quos nec vis, nec valet ignis edax.
Impulit, horrificam dedit illa impulſa ruinam,
Quo caſu inferni mugiit aula Iouis.
Ad ſtrepitum exciti properant deformibus antris,
Atq; deum contra dæmones arma ferunt.
Inſuetumq́ rudunt, Vulcanum & naribus efflant,
Tum ſocios quidam talibus aggreditur.
Feſtinate viri, date tela, reponite poſtes,
Sedibus heu noſtris, currite, raptor adeſt.
Ipſe autem ductor, totoq́ ex agmine primus,
Serpentis faciem fœdaq́ membra capit.
Sibilat horrendùm, magnoq́ volumine terga
Verſat, nunc ſe iterum trabs velut altus agit.
Terra ſonat ſquammis, vitiat niger halitus auras,
Sanguineiq́ oculi, dentium & ordo triplex.
Nunc velut aſſiduis qui creuit ab imbribus amnis,
Nunc veluti fulmen impete cuncta ruit.
Verbera docta pati pellis duriſſima monſtri,
Ore venenato lingua triſulca micat.

At non diuinæ crucis altum reppulit ictum,
Hac victor medium trãſadigit colubrum.
Palpitat ille ferox, lignum & vitale remordens
Sæuior ad pugnam, quam fuit ante, redit.
Aſt Deus omnipotens vanam ſine viribus iram
Eſſe docens, robur tendit in ora ſacrum.
Nititur hic contra, figensq́ in ſtipite dentes,
Vulnera dat ligno, ſed magis ipſe capit.
Tum verò inflatis tumuerunt guttura venis,
Et circum rictus albida ſpuma fluit.
Iam domus interior tenebris rareſcit opacis,
Cunctaq́ ſiderea luce rigata nitent
Qualis vbi obſcura radiat carbunculus vmbra,
Horriferam noctem luminibusq́ fugat:
Talis erat vindex, talem te Chriſte ferebas,
Veſtiuit radiis lux tua cuncta ſuis.
At poſtquã hunc medium in penetralibus aſpexerunt
Lucifugi cœtus, mox inière fugam.
Stant caſti circum manes, vocemq́ manusq́
Vltori tendunt, lætitiaq́ fremunt.
Exultant animis, lacrymæ teſtantur amorem,
Aſpiciendo oculos haud ſatiare queunt.
Hinc hilares hilari dominum clamore ſalutant,
Deq́ pio pius hic profluit ore ſonus.
Vt te nate deo tot iam labentibus annis
Præſentem coram conſpicere vſq́ iuuat?
Cælicolûm decus, haud ſanè nos longa fefellit
Spes, nec vana fides. Vt modo gratus ades?

Quas non ærumnas, quæ non tormenta ſubiſti?
Tantáne te pietas, tantus adegit amor?
Nóſne igitur tua per ſeruamur vulnera Chriſte?
Nóſne igitur mundat ſanguinis vnda tui?
Haud tanti fuit vlla ſalus: tua feruida virtus
Hæc fuit, hæc fecit, te bone Chriſte mori.
O lux, ô cæli terræq́ optata voluptas,
O noſtrum clemens commiſerate genus.
Nos patris æterni iuſtas incendimus iras,
Tu commiſſa tamen noſtra cruore pias.
Poſt illum tetro procedunt carcere manes,
Vindicis vnigenæ pone gradusq́ legunt.
Fælices iam mortali ſine corpore vitæ,
Iam puri maculæ, iam ſine labe nitent.
Primus it ante omnes genus à quo principe noſtrum,
Cui primæua parens ad latus ibat ouans.
Hinc atq́ hinc vates glomeratim rite ſequuntur,
Succedit ſtudio cætera turba pari.
Indoluere cauis quos ſub fornacibus ignes
Perpetuo miſeros, & ſine fine cremant.
Præcipuè ingemuit Rex illætabilis Orci:
Quem ſolitò arripuit triſtior inuidia.
Illi autem ad ſuperas ibant fæliciter oras,
Cantantes Regi carmina læta ſuo.
Tertia lux aderat, poſtquam data membra ſepulchro,
Lux erat, ante omnes commemoranda dies.
Vita redit, redeunt lethata in corpora ſenſus,
(Mirandum) clauſis exit & è tumulis.

Quod

Quod modo corpus erat ſubiectum mille periclis,
Caſibus, & mortis conditione vacat.
Vt ſol auricomus cum primùm mane recentes
Iungit equos, mundo lumina grata vehens:
Sic rutilant artus, tali ſtant luce coruſci,
Candida cynnameus membraq́ ditat odor.
Et trepidas volucres mulcent concentibus auras,
Spirat odoratis terra benigna comis.
Gramine florigero ver campos ornat apertos,
Lactea purpureis lilia mixta roſis.
Exiliunt valles, monteſq́ & culmina gaudent,
Per nemus vmbriferum nunc philomela canit.
Populeis veniunt turgentia germina ſyluis,
Calloſi certant cantibus agricolæ.
Omnia tutà, ſilent iam nunc Eurusq́ Notusq́,
Mitibus & Zephyris florida rura tepent.
Ridet & ipſe polus, non ſæuit aquaticus Auſter,
Oceanus tumidas iamq́ coercet aquas.

De cauſſis inſtitutæ Euchariſtiæ.

ELEGIA XIII.

NOmine quæ Graio priſcis Eccleſia dicta eſt,
Hanc ſibi deſpondit filius ipſe Dei,
Quam deinde vt maculis purgauit ſanguine fuſo,
Hocce ſui duxit linquere mnemoſynon.
Et ſic reſtituit ſe in cœli ampliſſima templa,
Vt tamen à ſponſa nollet abire ſua.

Totus

Totus diſceßit, totus (mirabile) manſit:
Illic viuus adeſt, hîc quoq; viuus adeſt.
Abſentem haud igitur deſiderat illa maritum;
Quem potis eſt intra corpus habere ſuum.
Nos artus itidem, nos omnes myſtica membra;
Nos vnum corpus; Chriſtus at ipſe caput.
Hinc, alia licet effigie, & ſub ſchemate vili,
Cum membris ſanctum vult habitare caput.
Vult etiam Chriſtus nos hac ratione monere,
Quæ noſtri cauſſa fecerit ac tulerit:
Vt quoties ſacram puris cum mentibus eſcam
Mandimus, hæcce pio corde loquamur ei.
Túne Deo genitus, diuûmq; hominumq; repertor
Me ſtipulæ ſimilem ſpernere poſſe negas?
Vſq; adeóne tuum potuit manſueſcere pectus,
Vt tibi luctantem diligere haud fugeres?
Tu me finxiſti delicti crimine purum,
Aſt ego peccatis me male perdideram.
Motus ſorte mea fælices ætheris oras
Linquis, & amiſſas tu mihi reddis opes.
Cur age, cur tantos tolerasti ſponte labores,
Ac ſine me miſerò viuere ſi nequeas?
Lumina cur video miſero ſtillantia fletu?
Compungit rigidum cur diadema caput?
Liuidus eſt vultus crudeli carptus ab vngue,
Sanguinei rores leuia colla rigant.
Cerno pedes, cernoq; manus in ſtipite fixas;
Perfoſſum à diro milite cerno latus.

Quin

Quin ego nil aliud tueor niſi vulnus hiulcum.
Pro me tot poteras quî ſubiiſſe neces?
Nil deſignâras, fraus omnis me penes-vnum,
Me me fas mortem ſuppliciumq́ pati.
Haud patior quidquã: immo etiã me paſcere pergis,
Te mihi das potum, te mihi das epulum.
Mancipium ingratum meritis me pluribus orna,
Si poſtquam dederis te, dare plura potes.
Non habeo id dubium, monitis ſi aduerteret aures,
Quæ ſolet ad tantas turba venire dapes,
Gaudia quin imis ſentiret læta medullis,
Nec rarò ſalſus tingeret ora liquor.
Ignibus arderent hominum frigentia corda,
Nec poſſet quiſquam non redamare Deum,
Illius aßiduò ſecum tormenta volutans,
Quæ noſtri quondam victus amore tulit.
Quid memorem morbos animarum & mille pericla,
Terrigenûm quibus, heu, ſubiacet omne genus?
Vna ſalus, nullam niſi ab hoc ſperare ſalutem,
Conciliat ſtabilem pharmacon iſtud opem.
Ocyus & vitium tota de mente fugabit,
Virtutem & vires inſeret ingenuas.
Sic ergo ægrotis medicus proſpexit, vt ipſe,
Ipſe ægris, inquam, ſit medicina ſuis.
Pro noxis ſuper hac fas eſt placare Tonantem.
(Heu pridem noxis libera facta via eſt.)
Atqui nec vitulus, nec opinor hoſtia taurus
Ter magno eſt vnquam ſic placitura Deo,

Vnicus

Vnicus vt, peregrino etiam velamine cinctus,
Leniet hac illum victima nulla prius.
Tunc ſummus veteres pater obliuiſcitur iras.
Tela cadunt valida proiicienda manu.
Inq́; reos animum ſumit per cuncta benignum,
Abiicit vltrici ſpicula dira manu.
Innocuum hîc myſtes altaribus immolat agnum,
Agnum qui mundi facta ſceleſta luit.
In quo concurrunt anima & caro, & omnia vincens,
Qui non terrarum clauditur orbe deus.
Hôſtia, crede mihi, non hac præſtantior extat,
Ipſe deo deus hîc ſacrificatur enim.
Aligeri feſtum cingunt altare manipli,
Rectoriq́; ſuo carmina ſacra canunt.
Vertice ſummiſſo pars implet herilia iuſſa,
Pars celebrant ludos, pars agitant choreas.
Et nos teſtantur nimio plus eſſe beatos,
Queis data ter ſancti copia tanta cibi.
Quocirca ruere in faciem, & contundere pectus
Suppliciter Regi tendere deinde manus
Chriſticolas deceat, cum myſtica ſacra frequentant,
Quando ipſos ſpectant vndiq; cælicolæ.
Alternatim hodie narratur fabula in aurem,
Sacro & ſacrificijs nullus habetur honos.
O mores mores, ô perdita ſæcula, quonam
Cum priſca cecidit relligione pudor?
At tu plebs dilecta deo reuerenter adora,
Quem ſcis hac modica fruge ſolere tegi.

Nec

Nec latum digitum te abducat perfidus error,
Sit poſtrema fides quæ tibi prima fuit.
Sternere humi pauitans, nec inania concipe vota,
Peccatis veniam quam dabit ille, roga.
Teq́ inuitantem noli contemnere Ieſum,
Quæq́ offert gratis dona beata cape.
Deliciis gaudens animum cæleſtibus auge,
Et fac his dapibus ne ſatura eſſe velis.
Ediſti crebro? ſuperas ede crebrius eſcas,
Euades propior ſic propiorq́ deo.
Non tu ipſum mutas in te, mutaris in illum
Tu potius. Quanti hæc ſunt facienda putas?
Hinc vbi ſupremum limen iam preſſeris æui,
Cum fuerit vitæ fabula & acta tua,
Hoc, ſed longè alia ſpecie, ſaturabere paſtu,
Aſpicies ipſum quando perennè Deum.

Cauſſæ, panis & vini ſpecies, nobilitas, adumbrationes, &c.

ELEGIA XIV.

OMnipotens poſtquam ſublimi allapſus Olympo
Eſt de diuipara virgine cretus homo,
Ipſe ſibi cœtus coniunxit amore fideles,
Atque anima poſita noſtra piacla luit.
Sed rediuiuus enim patrias abiturus ad oras
Ius dare cælicolis, ius dare terricolis,

Deſerere haud voluit caſtam ſine pignore ſponſam,
Eſſet vt amiſſo ſola marita viro.
Inſuper vt magni bene narrat epiſtola Pauli:
Nos vnum corpus, nos quoq; membra ſumus.
Huius cælipotens caput eſt venerabile Chriſtus.
Membra igitur non vult deſtituiſſe caput.
Ille idem poſtquam mortem moriendo peremit,
Diſcipulis pauidis talia dicta dedit.
Vobiſcum, inquit, ero donec conſidat in ignes
Mundus, & interitu concidat ipſe ſuo.
Tum ſua quò noſtris eſſent deſcripta medullis
Tormenta, heu nullo non memoranda die,
Hoc ceu mnemoſynon dulcis relliquit amator,
Hacce monet meriti nos ratione ſui.
Hoc quoties facitis, mea facta reuoluite dixit,
Vltima cum Solymis cœna peracta fuit.
Ergo vbi nos dapibus luſtrati accingimus iſtis,
Mors domini mentes ingrediare pias.
O ſuaues epulas, alimentaq; ditia donis,
In quibus hauritur, percipiturq; deus.
Dira reuoluuntur necis argumenta nefandæ,
Spondeturq; ſacro pignore certa ſalus.
Atq; ita ſpiritibus ſors noſtra æquata ſupernis,
Cum datur idem homini cælitibusq; cibus.
At cur ſe inſtituit peregrina operire figura?
Oro quid hic faciat Liber & alma Ceres?
Scilicet vt reficit latrantia viſcera panis,
Suſtentat, vegetat, corpora viuificat:

Vtq́ ſolet tumidas Bacchus contendere venas,
Vtq́ dat infuſum gaudia blanda merum:
Sic ſua nos firmos reddit caro: ſic ſuus ille
Immensùm exhilarat pectora noſtra cruor.
Cui non horrori carnes abſumere crudas?
Sanguinis & quiſnam pocula dira bibat?
Quin etiam vt fidei maneant ſua præmia ſanctæ;
Si teſtes oculi, quid facit, oro, fides?
Nil dubita, nam vera fero: ſacratius vno hoc
Nec mare, nec cælum, nec vagus orbis habet.
Ecce ſub hoc cruſto tegitur, mirabile dictu,
Atque anima, atque ipſa cum deitate caro.
Corpus ab intacta genitum iuuenile puella,
Quale æſtu feruens India mittit ebur.
Porrò animus numeros in ſe complectitur omnes;
Prouidus, & ſapiens, caſtus & innocuus.
Quà deus eſt, qua non cedit præſtantia Chriſto?
Aut quid eo maius mens capere vlla poteſt?
Hem ſtupeo, fragilesq́ labant ſub pondere ſenſus;
Præſtinguunt aciem lumina clara meam.
Guſtus, odoratus fallunt, oculiq́, manusq́.
Decipitur quiſquis hæc putat eſſe deo.
Non quod odoraris, guſtas, tangisq́, videsq́,
Non hoc eſt Chriſtus, res mage tecta latet.
In toto eſt totus, partes ſe fundit in omnes,
Et quanquam minimo fragmine totus adeſt:
Præterea color albus, odor, ſimul ipſa figura
Nulli hærent, quod non perdidicêre Sophi.

Grata immortali ſunt hæc holocauſta parenti,
In queîs ſe natus concremat ipſe patri.
Melchiſedech panes, & vina liquentia ſacris
Obtulit, & moriens Chriſtus vtrunq; dedit.
E ſuperis quondam pluit admirabile manna:
Aſt modo Chriſticolis nobile manna pluit.
Iſacidæ purum comedebant Paſchatis agnum,
Hic agnus, quo non purior alter erit.
Quem circum aligeri denſo ſtant agmine fratres,
Atq; obeunt celeri iuſſa ſacrata pede.
Hinc læti effuſis emanant curſibus amnes,
Vtq; Tagus gemmas dona beata vehunt.
Sed cum tam mitis, cum ſit tam dulcis IESVS,
Quam nequeat verbis lingua diſerta loqui,
Cur non perpetuò cœleſti nectare mentes
Perluit, ad menſam hanc dum properamus ei?
Sæpe etenim mœſtos iterum diſcedere vidi,
Ægraq; compreſſos pectora triſtitia.
Non habet anguſtas diuina potentia metas,
Certa nec æternum lex tenet vlla Deum.
Si te blandus alit, ſi dat ſolatia, gaude,
Si te vult triſtem linquere, triſtis abi.
Sunt etiam tardo quidam molimine pigri,
Nec tales curant carpere lætitias.
Gloria Chriſte tibi qui nos reficisq; foueſq;,
Tamq; benignus alis, gloria Chriſte tibi.
Chriſte tuum vigeat ventura in ſæcula nomen,
Et tibi ſacra ferat credula poſteritas.

Te

Te fama extollant ſeri ſuper aſtra nepotes,
Sit laus, cultus, honos tempus in omne tibi.

Præparatio ad Euchariſtiam ineundam.

ELEGIA XV.

INprimis vanum ſcrutando mitte laborem,
Oreq; nil domini verius eſſe puta.
Neu titubes, licet aſpectabis adorea liba,
Forma nihil turbet, nil moueatq; color.
Quod iacet ante pedes nondum comprendere poſſis,
Et ſore aperta ſtatim myſtica ſacra putas?
Haud ſanè quenquam Chriſti ſapientia fallit:
Se fallit quiſquis credere tardus erit.
Poſt ea ſecretos animi peruade receſſus,
Criminaq; ante oculos acta reduce tuos.
Ac tibi tum mœſtos humectent flumina vultus,
Cumq; pio gemitu funde pias lacrymas.
Teq; hinc expediat vinclis pro more ſacerdos,
Poſtmodo ſupplicium tu dabis ipſe Deo.
Sed non hoc agimus. Quam ſegnis inertia noſtra?
Ecquem admiſſorum pœnitet ex animo?
Illotis manibus ſanctam volitamus ad aram,
Obſcœnoq; ſacrum tangimus ore cibum.
Diuinos etiam ſuaue eſt ſentire lepores,
Cum mens incenſa relligione viget.
Sed nullus quamuis teneat præcordia ſenſus,
Aridaq; haud vllis corda rigentur aquis.

Non tamen hocce minus conuiuia ſancta require,
Quid velit, hoc ſpecta, quid iubeatq́ꝫ deus.
Scilicet illius ſemper ſit gloria cordi,
Quæratur totis viribus eius honor,
Quem propagari certum eſt, dum mente fideli
Libamus ſanctam, iuſsit vt ipſe, dapem.
Interea Chriſto corpusq́ꝫ animamq́ꝫ ſacrare
Eſt in rem, ſummo tradere ſeq́ꝫ Deo.
Hinc vbi iam te humilis ſanctæ proſtraueris aræ,
Hoc poteris Chriſto blanditer ore loqui.
O bonitas, ô iuſtitia, ô ſapientia Chriſte,
Æquæuum genuit quem ſibi mente pater.
Tu mundi ſolus ſortem miſeratus acerbam,
Dignatus celerem es ferre benignus opem.
Virgineoq́ꝫ vtero latuiſti paruulus infans,
Et nobis ſimili corpore natus homo es.
Sanguineumq́ꝫ latus ferro traiectus acuto,
Suffixusq́ꝫ tribus arbore cuſpidibus,
Deleſti innocuus ſceleris contagia noſtri,
Rurſus vt antiquas conſequeremur opes.
*Quod ſum, quod valeo, totum mitiſsime I*ESV,
Corpus & ipſam animam tu cape, ſacro tibi.
Frigida mors donec nexos mihi ſoluerit artus,
Defectisq́ꝫ annis in loca iuſſa ferar,
Omnia noſtra tuo parebunt ſemper amori,
Te ſolum ex imo pectore Chriſte colam.
Te propter duros opto exhaurire labores,
Sæpius & propter te mihi dulce mori.

Accipe me, nec enim poſthac meus eſſe ſtudebo:
Incipiam eſſe meus, ſi potero eſſe tuus.
Nec quidquam eſt modo quod tantis feruoribus optem,
Quam cæleſti epulo pellere ſæpe famem.
Nam ſi hæc ſacra meis ſpondent medicamina morbis,
Ah tam præſentem cur fugiam æger opem?
Si Chriſtus lux eſt, tenebras quid amemus inertes?
Si vita eſt, nobis vita ſit ipſe licet.
Heu vanas hominum mentes, heu pectora cæca,
Cur adeo pauci munera tanta petunt?
Quod datur hîc, deus eſt: pretium nõ flagitat vllum,
Muneris eſt huius ſola fides pretium.
Penſandum rurſus qualis ſit, quantus & ille,
Qui cupit hoſpitij tectá ſubire tui.
Tum quoq; conditio quæ ſit mortalibus, & queîs
Moribus ornatus diſcubiturus eas,
Ille immortalis ſumma cum pace quieſcit,
Mortales miſeros aſpera fata premunt.
Per cunctas rerum naturas permeat ille,
Ille replet terras, replet & ille polum.
Nos vt beſtiolæ tectorum limine ſepti.
Claudimur, & mundi pars niſi parua ſumus.
Haud eget, argentum & fuluum qui condidit aurum,
Cuius & eſt totum quidquid hic orbis habet.
Eſt bonus, & ſapiens, iuſtus, ſanctiſſimus idem,
Cunctipotens, omnis principiiq; caput.

Illius properant volucres ad iuſſa miniſtri,
Continet immenſi quos domus alta poli.
Nos heu cœnoſo vitiorum gurgite merſi,
Vix ah, vix vnquam ſidera ſuſpicimus.
Diffluimus luxu, atq; ardore perimus habendi,
Nulla flagrat noſtro pectore relligio.
Rebus in aduerſis ſpes omnis victa labaſcit,
In ſuperis veluti numina nulla forent.
Fallimus, inq; vicem iuramus, ludimus, amplas
Ducimus & pateras, & niſi verba damus.
Inuidia atq; odiis crebro certamen inimus,
Peccamusq; nouis prò ſine fine modis.
His poterit merito reuerentia caſta moueri,
Atq; timor, quoties hocce fruêre cibo.
Quod ſupereſt, manibus puris & pectore puro,
Diuinis epulis accubuiſſe para.
Præterea fac ſis cultuq; & corpore mundus,
Nam nullum huic epulo ſordidum adeſſe decet.
Túne quære tamen Phrygio velamina textu,
Neu micet vt niueis annulus in digitis.
Neu rediens vt deinde bibas è diuite gemma,
Neu ſit regificis menſa onerata cibis.
Haud iſthæc optat Chriſtus, non talia curat.
Quem mage delectat candida ſimplicitas,
Et cupiens animus diuina faceſſere iuſſa,
Et varias ſcelerum currere nolle vias.
Hoc quiſquis cultu menſas inſtructus adibit,
In tacito referet gaudia multa ſinu.

Effectus

Effectus Synaxeos.

ELEGIA XVI.

QVæritis hæc quoſnam progignãt pabula fructus?
Diſcite, diuinum eſt quod cibus iſte facit.
Me breue deficiat conantem dicere tempus,
Sed facili rerum carmine ſumma ſequar.
Qui me, Chriſtus ait, caſto libauerit ore,
Huic ego iunctus ero, iunctus & ille mihi.
Fit velut vna caro, velut vnus deniq; ſanguis,
Ac prope cælicolis æqui paratur homo.
Hæc vitam nimirum animis alimenta reducunt:
Ferre vllam mortem tam bona vita nequit.
Excita mens vigilat letalem exoſa ſoporem,
Perditaq; inſtaurat, officiumq; facit.
Hic etiam paſtus leuiora piacula tollit,
Pectoris & noxas viuus vt ignis edit.
Cor quoq; pacificum, & tranquilla ſilentia præſtat,
Edomat affectus, edomitosq; fugat.
Curarum mulcet fluctus, atq; increpat Euros,
Componens tumido murmura rauca mari.
Ah quoties totis regnat Venus improba membris?
Idalius quoties occupat oſſa calor?
Grandia quæruntur raræ ſpectacula formæ,
Pelliciunt oculi, pelliciuntq; comæ.
Flammigeras quoties mentem laxamus in iras,
Terribiliq; truces promimus ore minas?

Atq; aliàs triſtis vaſtat præcordia liuor,
Alterius grauiter proſperitate dolens.
Interdum ſcelerata fames nos corripit auri,
Plenaq; quem colimus poßidet arca deum.
Sæpe ſubit noſtrum tumefacta ſuperbia pectus,
Vt ſe iam numen quilibet eſſe putet.
Et ſunt qui dapibus ſoliti diſtendere corpus
Exoptant fieri ſe Palamedis aues.
Hinc tam multigenæ veniunt medicamina peſti,
Hinc medicinam, hinc hinc flagitet æger opem.
Aßiduum ancipiti gerimus certamine bellum,
A fronte, à tergo letifer hoſtis adeſt.
Exutos caſtris dare nos vult cogere terga,
Funditus aut ſæuo perdere Marte cupit.
Hic cibus eſt vallum, hæc ſunt propugnacula noſtra,
His epulis alitus nulla pericla timet.
Hoſtica tela volent inſano denſius imbri,
Si libet, in me vnum millia dena ruant,
Certa mihi pulchram ſpondet victoria laudem,
Athletæ arma ſuo ſuppeditante deo.
Delector ſtolidas riſu mactare cateruas,
Me contra imbellis cum furor arma mouet.
Vincimus, & reduces ſpoliis lætamur onuſti,
Cum infandus dæmon fractus acerba gemit.
Oderunt malè vel minimas conſciſcere culpas,
Quos toties proprio corpore Chriſtus alit.
Intrepidi prorſus ſe accingere fortibus auſis,
Pectora tot monſtris obuia ferre ſolent.
Extre-

Extremum eſt illis torpens ignauia crimen,
Fortia magnanimi corda leonis habent.
Conuiuáſq; ſuos ſemper plus ardet amando
Chriſtus, & eſt donis largior vſq; ſuis.
Hinc omnis placido floreſcit germine virtus,
Recreat illa homines, recreat illa deum.
Quam bellè in duris creſcit patientia rebus?
Creſcit & in maius candida virginitas.
Mite gerunt pectus, nihil eſt manſuetius illis,
Semper & eximius corda perurit amor.
Semper & expetitur votis ardentibus æther,
Vita hæc quam viuunt eſt odioſa nimis.
O cur nos vmbras fatui ſectamur inanes?
In mediis epulis cur morimurq; fame?
Aduocat en Chriſtus, lautis conuiuia menſis
Inſtruit, egregias apparat ipſe dapes.
Nos tamen immemores, lapidum nos dura propago
Neſcio quas menſas, quos petimúſq; cibos.
Vnica ſi forte vrbs cæleſtem hanc venderet eſcam,
Mortales omnes quo ſtudio hanc peterent?
Dent nummos tenues, dent plura talenta beati:
Fælix mercator quilibet eſſe volet.
Ecce tibi innumeræ poſſunt numerarier vrbes,
Per quas hæc vltrò menſa parata tibi eſt.
O ſapor, ô dulcedo, bonis ô chara voluptas,
Potus hic vt ſuauis, ſuauis vt iſte cibus?
O panis toties multis à millibus eſus,
O nimium diſtans panis ab interitu.

Quem

Quem chorus angelicus, totus quem mundus adorat,
Quem eſuriunt Reges, quem eſuriunt populi.
Me refice immeritum, quia te modo concupit vnum
Mens mea, tu ſolus me ſaturare potes.
Quem quoties capio, diſcedo à ſenſibus iſtis,
Quæq; ab amore venit, me rapit ebrietas.
Te totum mihi des ô mellitiſsime panis,
Te mihi da totum ter venerande cruor.
Lætitia emorior quando hæc mihi pabula carpo:
Quando his abſtineo, mœſtitia emorior.

Admiratio, & inuitatio ad Euchariſtiam.

ELEGIA XVII.

O *Requies, lux, vita, ſalus, ſpes, anchora, portus,*
O decus, ô pietas, vis, via, numen, amor.
Principium de principio, de fineq; finis,
Temporis ante vices, luciferumq; ſate.
Quem pater altitonans ſuum & immemorabile verbũ
Progenitum, ſceptri fecit honore parem.
Ante æuum deus, ante noua primordia lucis,
Ante diem fælix, ante creata potens.
Chriſte bone, æterno ſoboles æquæua parenti,
Omnia, cui dictum eſt, me pete, nate, dabo.
Cui patet ampliuago tellus circundata ponto,
Quæq; fluentiſonis arua teguntur aquis.
Quis te tantus amor, quæ te tam feruida virtus
Ad nos aſtrigeri traxit ab arce poli?

Iuſsit

Iuſſit & humana ſub imagine viſere terras,
Et ſub virgineo delituiſſe ſinu?
Quem non magnorum capiunt penetralia Regum,
Non domus, aut ſpatium, non maris vnda capit.
Tete ipſum, ô bonitas, paruos conſtringis in artus,
Humanasq; libens vis tolerare vices:
Vt nobis aperire queas cæleſtia rurſum
Templa, atq; offenſo conciliare deo.
*Tantáne te pietas & amor dulciſſime I*ESV
Impulit, vt cuperes hoc ſubiiſſe iugum?
Te quoq; fama canit Galilæas iſſe per oras,
Et dictis hominum pectora mota tuis.
Te reuocaſſe aiunt in fœda cadauera vitas,
Et ſermone homines erudiiſſe ſacro.
Hoc erat, hoc vnum votis tibi ſæpe cupitum,
Subiiceres facibus barbara corda nouis.
Quin & ſupplicium, & pœnas expertus acerbas,
Dum moreris, mortem conficis ipſe meam.
Ante tamen quam te ad fatum fers ipſe volentem,
Rem inſuetam, inſolitam, mirificamq; patras.
Bis ſex cum ſociis veterum pro more parentum
Accumbens, poſitas accipis ore dapes.
Poſtquam epulis depulſa fames, atq; ardor edendi
Compreſſus, poſtquam eſt & releuata ſitis,
Ecce nouas infers diuini corporis eſcas,
Vertitur in te ipſum (prô ſtupor) ipſa Ceres.
Nec ſatis id, patera proprij das ſanguinis hauſtus,
Hæc eadem vt faciant ſæcla futura monens.

Atq;

Atq; ita das certum ſinceri pignus amoris;
Quo chara eſſe queant pignora nulla magis:
O ſpes, ô pietas, mœſtorum ô dulce leuamen,
Impius hæc quando promeruiſſet homo?
Vſqueadeo ne mea tetigit te cura ſalutis,
Vt me cælo abiens linquere nolueris?
O factum, ô nullis factum delebile ſæclis,
O ingens bonitas, ô mihi dulcis amor.
Ingrediar quo Chriſte tuas quo carmine laudes?
Anne vnquam tribui laus tibi iuſta queat?
Magnum erat æthereis delabi ſedibus vltro:
Maius at imperium nullum habuiſſe fuit.
Magnum erat ærumnis cumulatum ducere vitam:
Supplicia at maius tanta ſubire fuit.
Magnum erat & vinclis ſceleratum exſoluere ſeruũ,
Et patrium exulibus ſic reſerare polum:
Verùm iſtud maius, quod te nos mandimus ipſum,
Quo nil maius habent ſidera, terra, fretum.
Nunc ô mortales cœtum celebrate frequentes,
Et cupidi ſacros appetitote cibos.
Quid dubitatis adhuc? quæ vos tam ſera moratur
Segnities animi? diſcutitote metus.
Ne trepidate viri, miſerebitur ipſe precantum:
Illum etiam ſceleris corda peroſa mouent.
En deus ipſus adeſt, feſtas inſpergite frondes,
Currite mortales, en deus ipſus adeſt.
Ite pij veniamq; ſiniſtris poſcite factis,
Et tandem cælis erigitote caput.

ELE-

ELEGIARVM

LIBER SECVNDVS.

Mariæ Magdalenæ ardentiſſima erga Ieſum charitas.

ELEGIA I.

Magdalis illa ſuum lachrymarum oppleta magiſtrum,
Componi tumulo viderat exanimem.
Cum gemituq́ graui profuderat vltima verba,
Dixerat, heu longùm ſalue amor atq; vale.
Poſtmodo diſcedens Solymaas reppetit arces,
Inuitumq́ refert in ſua tecta pedem.
Dein ſedet, ac mœſtos per collum effuſa capillos,
Liquitur in tepidas fluminis inſtar aquas.
Et crebra ex imo geminans ſuſpiria corde,
Pectora honeſta ferit terq́ quaterq́ manu.
Vna pios oculos Ieſu circumerrat imago,
Solus in afflicto pectore ſolus adeſt.
Non aliquid dulce eſt, non eſt optabile quidquam:
Immo vnum, è viuis cedere dulce putat,
Continuumq́ breui leto finire dolorem,
Caſibus & tantis oppetere ante diem.
Phœbus ad Antipodas gemmatum verterat axem,
Fuſcaq́ nox toto ſparſerat aſtra polo.

Per

Per ſola terrarum placabant corpora ſomni,
Lenibat curas deſidioſa quies.
Magdalis haud partem carpit miſeranda quietis,
Serpere nec ſomnum per ſua membra ſinit.
Conduplicat luctus, iterumq́; iterumq́; gemiſcit,
Concluſi tumulo ſæpe recurrit amor.
Illius & rurſum, rurſumq́; recurrit imago,
Inſidet in fibris mixtus amore dolor.
Suſpirans totam ſe macerat anxia noctem,
Vocibus & querulis talia dicta refert.
Tandem, vita, iaces pœnis conſumpta nefandis:
Non homines tanti, totus & orbis erat.
O Vtinam dextra iactaſſes tela rubenti,
Soluiſſes collo vincula nexa tuo.
Neu rigidis paterere ſecari terga flagellis,
Neu figenda trabi cuſpide membra dares.
Non tua tam querulo plorarem funera luctu,
Non fierent hodie fellea cuncta mihi.
Non in me ſubitis conſurgeret vnda procellis,
Impeterent noſtrum fulmina nulla caput.
Hæc mala Chriſte meus tibi ego ventura videbam,
Intrepidus medio dum loquerere foro.
In te Pontifices iam iamq́; verebar ituros,
Adq́; tuum nomen plena timoris eram:
Ne caro capiti fraudem quis necteret vllam,
Ne quis ſacrilegas iniiceretúe manus.
Eheu, quo me nunc poſt tot diſcrimina vertam?
Afferet anne modum fletibus vlla dies?
Soláne

Solane ſic maneam prô dulci orbata magiſtro?
An magis ad tumulos ipſius ipſa cubem?
Amiſi viuum, dabitur retinere ſepultum.
Miles at excubitor me prohibere volet.
Inq́; manus veniam graſſantum ſorte latronum:
Tutius eſt timidis noctibus eſſe domi,
Quid Solyma dicent? non vulgi fabula ſiam?
De me, ſi faciam, rumor amarus erit.
Mi tamen hic vitam mœrorum fluctus acerbat.
Mœrorum obruimur fluctibus horrificis.
Magdalis hos ſecum rumpebat pectore queſtus,
Queſtibus & lacrymis debilitata ſuis.
Iam dederat cantum lucis prænuncius ales,
Et vigil ad proprium quenq́; vocârat opus.
Magdalis è ſtrato irrequietos corripit artus,
Datq́; ſedens gemitus quos reſupina dabat.
Tota dies flendo lamentandóq́; receſſit,
Quæq́; diem totam nox comitata fuit.
Mente volutantur domini flammantia verba,
Hunc abſentem audit, hunc videt, huic loquitur.
In partes animum rapit ægrum ac diuidit omnes,
Haud potis illa tuo munere ſomne frui.
Tempus erat roſeos cum iam Pallantias ortus
Extulit, & Titan ſub iuga ducit equos.
Magdalis exurgit corpus viſura magiſtri,
Quod prius exanimum crediderat tumulo.
Fert myrrham, coſtum Arabiæ fælicis odores,
Et pretioſa nitens balſama pyxis habet.

Hæc ſuprema ſacro portabat dona ſepulchro,
Hoc illa vt faceret compulit acer amor.
Olim proſtratæ veſtigia inunximus, inquit,
Queis dedimus lachrymis oſcula iuncta piis.
Nunc idem à nobis poſtremum hoc munus habeto:
Membra perungendum frigida morte reor.
Ergo inceptat iter funeſti plena doloris,
Et nunc feſtinat, nunc reprimitq́ pedes.
Ire iubebat amor, prohibebant ire timores,
Magnus at à magno eſt victus amore timor.
Dum vadit, ſecum hoc decantat lugubre carmen,
Singultu medios impediente ſonos.
Ex oculis tepidi currunt in pectora riui,
Pectora candidula condidiora niue.
Flebilis heu multis periiſti chare magiſter,
Nulli at flebilior quàm mihi Chriſte peris.
Mî nihil ad luctum potuit contingere maius,
Non ſi letifero vulnere tacta forem.
Heu genus inuiſum, heu tenebris nigrantia corda,
Eumenidum ſic vos exagitaſſe faces?
Nec noſtro genere, noſtro nec ſanguine nati:
Arbitror immites vos genuiſſe lupas.
Aut vos horriſoni genuerunt æquora ponti,
Quæue truci flammas ore Chimæra vomit.
Mater Scylla fuit, trepidantibus inuida nautis:
Vobis aut vrſa, aut ſæua leæna parens:
Barbara vel Scythiæ tellus, vel inhoſpita Syrtis:
Seu quæ nat rapido bellua tetra ſalo.

In viuum mutati eſtis vos deniq; marmor,
Marmore vel ſi quid durius eſſe poteſt.
Uſqueadeo nihil immaniſſima pectora flexit.
Atqui multa feras flectere viſa truces.
Quid meus, ah, Ieſus potuit committere tantum?
Quæ ſcelera illius tanta fuêre, precor?
Cur ita ſuppliciis excarnificatus acerbis?
Crimina quæ illius promeruêre crucem?
Peccauit, monitis cum vos formauit amicis?
Pauit & immerito millia multa cibo?
Deliquit quoties morbos miſeratus abegit?
Aut veſtrum quoties eluit ipſe nefas?
Offendit quando reuocauit luce carentes?
Quando illi veſtræ cura ſalutis erat?
Quam citò fluxerunt animis tot commoda veſtris?
Gratia dum meritum manſerit, ipſa manet.
Sexcentis homines animantia cætera vincunt:
Omnis amatori eſt beſtia grata ſuo.
Agnoſcunt etiam Libyci benefacta leones:
Non ſolet, heu, grates reddere ſolus homo.
Ergo occidiſtis ſcelerata morte ſalutem.
Vnde ſalus poſthac, vnde petenda ſalus?
Viuere quî liceat vobis, ſi vita perempta eſt?
Spes extincta iacet, quid ſupereſſe putem?
Si vos innocuo mercedem ita pendere noſtis,
Quæ deinceps nocui præmia digna ferant?
Humana incertis natura ſimillima ventis,
Et fragili calamo par, & arundinibus.

Quem modo ter triplici ſuperis æquabat honore,
Hunc mox inuidia Ditis ad antra premit.
Diligit, & dicto citius furialiter odit:
Non eſt Euripi mobilis vnda magis.
Olim quæ faciem ornarent pigmenta ſtudebam,
Quóue modo præſtans forma tuenda foret:
Et quonam ſubito mdicamine liuor abiret:
Reddita de ſpeculo ſæpe figura mea eſt.
Gaudebamq; comas liquida perfundere myrrha,
Et dedi eas humeris inuolitare meis.
Gaudebam Eois frontem diſtincta lapillis,
Haud ſecus ac geminæ lumina noſtra faces.
Annulus ornabat digitos, collúmq; monile,
Impediêre meum gemmea ſerta caput.
Purpurea Aſſyrios fundebat veſtis odores,
Tota peregrino munere culta fui.
Quò procedebam, ſpectatum turba ruebant,
In me cuncti oculos depoſuêre ſuos.
Carpebámq; diem, nec ſpes differre lubebat,
Nempe voluptatum ſtrenua miles eram.
Venturam nimium fugiebam quærere ſortem,
Quid Babylon numeris præcinerétue ſuis.
Sic amens, ſic ſtulta fui, ſic improba vixi,
Tam mea peruerſus corda tenebat amor.
Ac velut in nebulas anima exhalata rediret,
Nulláq; poſt iſtanc vita relicta foret:
Sic ego lethæa caligine merſa iacebam,
Preſſerat & mentem nox nimis alta meam.

Man-

Mancipium infelix miſerè captiua trahebar,
Iam Phlegetonthæo ſubdita facta Duci.
Talia cum paterer, non ſum meditata quid eſſem,
Nil ſenſi, atq; ideo bis miſeranda fui.
Mortifera impuram cum me fixiſſet arundo,
Eſſet & exitij non procul hora mei,
Quærere nil curans ſana medicamina peſti,
Inſipiens mulier, fœmina ſtulta fui.
Donec me placido reſpexit lumine IESVS,
Seruatam è ſummis eripuitq; malis.
Curauitq; meum ſine ſuccis vulnus & herbis.
Egregie medicas admouet ille manus.
Quam facit illa fugat quemuis medicina dolorem,
Ille Machaoniis artibus imperitat.
Dum fleo, me iuſſit certam ſperare ſalutem,
Commiſſisq; tuis libera, dixit, eas.
Quod ſenſi, deinceps me non deſpexit amantem.
Chriſtus amat quemuis, qui ſtudet eſſe pius.
Ex illo fateor dilexi tempore Ieſum,
Ipſius hinc in me viuere cœpit amor.
Viuit adhuc, viuetq; diu, ſi viuimus ipſa,
Poſt mea quin etiam funera viuet amor.
Credite, dilectum ſuper omnia diligo IESVM,
Vlla nec eſt rerum chara perinde mihi.
Nunc itero curſus, pando nunc vela retrorſum,
Nunc demum ſapio, nunc meliora ſequor.
Dire Cupido vale, mollesq; faceſſite luxus,
Diffuge turpis amor, res tibi habeto tuas.

Non iam ridebunt pedibus ſicyonia noſtris,
Neglectæ maneant & ſine lege comæ.
Conſuêram faciem mercato pingere fuco,
Vnguine curabam membra nitere mea.
Deliciæ vanæ, vani procul eſte labores.
O quoties veſtri me pudet atq; piget?
Si non Coa tegant fragile hoc velamina corpus,
Nunquam cæleſtis talia poſcit amor.
Diuini quàm vos multùm præſtatis amores?
Quàm vobis odio eſt pernicioſa Venus?
O dulces flammæ, magis ac magis vrite fibras,
Vrite vos ſordes, vrite quæſo meas.
En mea dilectus percuſſit corda magiſter,
Illius immenſus mî tenet oſſa calor,
Hunc mirabiliter ſupra res ardeo cunctas,
Huic vni ex æquo non amo quidquid amo.
Si dederis auri quot habebat Crœſus aceruos,
Quæq; in humo ac ſub humo ſi dederîtis opes,
Si mihi cum cælo totum donaueris orbem,
Non meus in Ieſum diminuatur amor.
Exulto quoties tua Ieſu occurrit imago,
Tunc ſaliunt animo gaudia mille meo.
Ipſa tamen Ieſu magis eſt præſentia dulcis:
Nectare, melle, fauo dulcior illa mihi.
Suauiter andiris, cantaris ſuauiter idem.
Vt me noſter amor te meminiſſe iuuat?
Tu ſpes cunctorum vitæ quos pœnitet actæ,
Nemo tuam incaſſum ſollicitauit opem.

Quæ-

Quæreris, & iam tum menteſ placidiſſimus vris:
Qualis eris ſi cui deinde repertus eris?
Grata quies animi, fons purus, amabile lumen,
Gaudia cum votis cuncta ſupergrederis.
Qualis amor Ieſu, nouit qui diligit vnus,
Non hoc officij dicere lingua tui.
Atq; domi atq; foris, intus quæramus & extra,
Quæratur noſtri ſemper amoris amor.
Tantum dulcedo eſt, & delectamina Ieſus,
Cuius diuitiæ ſunt niſi deliciæ.
Hic quoties hominum per amica ſilentia pectus
Ingreditur, tenebras protinus inde fugat.
Fœda repente cadunt, ſenſus pelluntur inertes,
Corde ſub accenſo feruidus ardet amor.
Dulcis amor Ieſu paſcit quos vrget amantes,
Nil queat hoc vno ſuauius eſſe cibo.
Quo magis hic cibus eſt animum digeſtus in imum,
Hoc magis indomitam ſuſcitat ille famem.
Ipſe ſuos contra non dedignatur amare.
O quantum illius ſe patefecit amor?
Hunc perpeſſa probat rigida truculentia mortis,
Membraq; inhumanis ſaucia vulneribus.
Quiq; iuit roſeus lacero de corpore ſanguis,
Et quæ ſuſtinuit non numeranda mala.
Hoc habeant omnes ſtudio, cognoſcere Ieſum,
Scilicet hunc vnum quiſquis amare velit.
Si ſapitis, cuncti mortales quærite Ieſum,
Quærendo hunc ipſum quærere auete magis.

Vos amat ille prior, vos hunc redametis oportet:
Ferreus eſt etenim qui redamare negat.
Conflagrat mea mens, & tota in amore liqueſcit,
Et mage adhuc dominum diligere opto meum.
Verba mihi fugiunt ipſum narrare volenti,
Nec tamen idcirco muta ſilere queo.
Idem amor & mutam, & rurſum facit eſſe diſertam,
Dicere quiq; vetat, me tacuiſſe vetat.
Guſtanti eſuries, ſitis implacata bibenti,
Si quis amat, præter te nihil vſq; cupit.
Aut ſi te præter quidquam deſiderat vnum,
Necdum amat, ignorat quid ſit amare deum.
Abſentem infælix quoties ſuſpiro magiſtrum?
En venerandum vnquam cernere quibo caput?
Nunc morior, moriar, tanto conſumor ab æſtu,
Aſſiduóq; tuus ſit mihi languor amor.
Mortua ſum pridem tibi ſoli vt viuere poſſem,
Vt te noſſe queam, nil ego noſſe velim.
Quærito te lachrymis, mœſta te voce requiro,
Quidquid ago, ſemper dico, vbi noſter amor?
Ardet amor Ieſu, atq; æterno paſcitur igni,
Hoc ſolum lethi poſſum ego ferre genus.
Namq; ita ſi morimur, fælix nos vita ſequetur,
Innumeras vitas mors dabit iſta mihi.
Pauper erit, pauper, cui necdum notus Ieſus:
Si cui notus erit, mox opulentus erit.
Ecquis amicus erit, ſi non ſit amicus Ieſus?
Hic hoſtis fuerit ſi tibi, quid facies?

Quà patet in me vnam iuratus ſæuiat orbis,
Me tantum Ieſus diligat, hoc ſatis eſt.
Tum caſſos irridebo ſecura tumultus:
Fortis amor trepido namq; timore caret.
Solus amor non ſentit onus, fert cuncta libenter:
Triſtia læta facit quid niſi ſolus amor?
Eſt modus in rebus, certo ſtant omnia fine,
Neſcit amor finem, neſcit habere modum.
Charior eſt mihi me dulcis ſuper omnia Ieſus,
Eſt plus dimidium, tota mihi eſt anima.
Sed quanto fuerat præ cunctis gratior ille,
Nunc tanto excruciat dirior inde dolor.
Amiſi, amiſi pluſquam millena talenta,
Omnibus (infandùm) ſum ſpoliata bonis.
Gaudia rapta mihi, ſunt & ſolatia rapta.
Cur vos oro meas, cur rapuiſtis opes?
Parua queror, diuulſa meo de corpore pars eſt,
Viſcera quis laniet nunc reputate dolor.
Hoc nihil eſt, vitam miſeræ Iudæus ademit,
Mors indigna ſimul perdidit vna duos.
Perdita ſi vita eſt, quî nunc producimus æuum?
Vita hæc non vita eſt, mors vocitanda mage eſt.
Viuo tenus, moriorq; tenus: miſereſcite noſtri,
Nec viuo, nec ſum mortua, nunc quid agam?
Si mea cura mihi per terram ablata fuiſſet,
Impigra per terras tum ſecuta forem.
Per freta, per fluuios, perq; aſpera ſaxa, per ignes,
Sythoniaſq; niues, Caucaſeumq; gelu.

A me diuiſus, diſtractus morte cruenta eſt.
Sola mihi Ieſum mors potuit rapere.
Non rapuit, rapuit: quid te ipſa miſerrima ludis?
Raptus es, ô, ſed iam præpedit ora dolor.
Quid ſupereſt igitur, niſi longum effundere fletum,
Imbribus atq; genas, atq; lauare ſinus?
Et gemitu valles complere, & queſtibus antra,
Surdaq; triſtifico ſaxa mouere ſono.
Hæc ait, & chari venit ad monumenta magiſtri,
Verùm, heu, quæſitum nobile corpus abeſt.
Nunc age Magdalidos cantu renouemus amores,
Priſtinus hic ipſum ſe ſuperauit amor.
Magdalis aſtabat viduo mœſtiſſima buſto,
Multaq; flens calidis ora rigabat aquis.
Hanc dolor impatiens tumulis aſtare coegit,
Flammeus hanc nimium flere coegit amor.
O quoties oculos circumtulit illa nitentes,
Dilectum ſperans fortè videre ſuum.
Sublatum eſſe dolet, prius occubuiſſe dolebat,
Mœſtitia heu miſera, nunc geminata venit.
Non illi viuum licuit retinere magiſtrum,
At ſaltem noſter mortuus, inquit, erit.
En iam nec viuus meus eſt, nec mortuus, ah ah,
Bis me deluſam ſpes mea deſtituit.
Te non inuento officij periere labores,
Creuit at hinc contra ſollicitudo tui.
Quod volui hoc periit, ſed non periere dolores:
Vnguere te nequeo, ſed lacrymare queo.

Me dolor atq; dolor comedit malè pectore in vno,
Fletibus & neutrum diminuiſſe licet.
Membra labant, animum virtus antiqua reliquit:
Quid ſit opus facto non mihi noſſe datur.
Speremus, quamuis ſpes nos fruſtretur biantes,
In deſperatis ſint modo cuncta licet.
Magdali rapta tibi vita eſt, quî viuere poßis?
Viuere cum nequeam viuo miſella tamen.
Fata quid exſpectāt? me promptam hinc tollite fata:
Eia veni, venias, mors properata veni.
Mors vita melior. Quid enim ſi mortua Ieſum
Viuida quem nequij quibo videre meum?
Noſter vbi Ieſus, ibi ſum quoq; tota, ſed eheu,
Ieſum vbi dilectum ſuſpicer eſſe meum.
Sunt oblita mihi nunc omnia præter Ieſum,
Ipſa oblita mihi ſum quoq; propter eum.
Dicite mî ſyluæ, quonam dilectus abiuit?
Dicite mî valles, quò mea ſpes abiit?
Heu vbi diuerſo procul orbe morabitur ille?
Ah quibus ille oris, ah quibus ille plagis?
Quæſiui in tumulo, ſed eum reperire nequiui.
Inclamaui, at vox reddita nulla fuit.
Magdali pergamus, montes luſtremus & agros,
Hîc vel ibi noſter fortè latebit amor.
Dicite mî ſyluæ, quonam dilectus abiuit?
Dicite mî valles, quò mea ſpes abiit?
Maturate pedes, neu vos via longa fatiget,
Nec vos paulùm etiam nunc requieſſe decet.

Vos

Vos oculi tenero ne ne, langueſcite ſomno:
Fluminibus ſalſis ora lauate mea.
Ne ſit quærendi finis, ne terminus vllus,
Dulce mihi dabitur quoad reperire caput.
Dicite mî ſyluæ, quonam dilectus abiuit?
Dicite mî valles, quò mea ſpes abiit?
Gaudia noſtra vbi ſunt? quò diſceſſiſtis amores?
Eſt vbi dulcedo pectoris vna mei?
O dolor, ô luctus: quid ego charisſime feci?
Cur deſpecta tibi ſum mea ſola ſalus?
Scindor in incertum, maneam ſi affixa ſepulcro,
Inueniam nequij quem reperire ſemel?
Digrediar tumulo? quò quò miſerabilis ibo?
Vt Ieſum inueniam quos peragrabo locos?
Mors tumulo diſcedentem feſtina ſequetur,
Ad tumulum ſtantem me premet vſq; dolor.
Sed domini præſtat me cuſtodire ſepulcrum.
Hîc hîc opto meum funus arena tegat.
Quid credis? mea quam feliciter oſſa quieſcent,
In tam ſacrato contumulata ſolo?
Seu viuam, ſeu mors olim mea lumina claudet,
Hærebo hîc ſemper, ſemper & inueniar
Magdali cur iſthæc tibi non præuiſa fuerunt?
Perpetuas cur non egimus excubias?
Nunquam hodie ventis hæc ploraremus & vndis,
Haud quiſquam, credo, mî rapuiſſet eum.
Aut ſi complexu potuiſſet vellere noſtro,
Inſequerer ſciſſis exululata comis.

Diſceſſi,

Diſceſſi, redij; vacuum ſtat corpore buſtum:
Quod nolim video, quod volo non video.
Hîc ſim, luminibus fors ſe dabit obuius ipſe.
Ah, mulier ſola hîc num remanere queam?
Nemo dolet mecum, religat mea vulnera nemo,
Nemo manum præbet, nemo dat auxilium.
Caligenæ iuuenes mandant compeſcere fletus,
Cur mî non potius mandat vterq; mori?
Hoc magnum non eſt, vitam mihi ponere ludus.
Quî potero caſus non doluiſſe meos?
Odi conſilium, nullis obtempero iuſſis,
Ieſum ego nunc ſolum quæro videre meum.
Hunc ſed vbi quæram? quem percunctabor amicum?
Dilectum oſtendat quis mihi porrò meum?
Si cognoſco, ſat eſt, quas ille receſſit in oras,
Mox tranſacta mihi cætera ego ipſa dabo.
Chara ſuperponam ceruici pondera noſtra,
Non mihi durus erit, non grauis iſte labor.
Dilectum referam, viuit, ſeu mortuus ille eſt,
Et celerans humeris læta ſubibo meis.
Abripiam, ſæuis quanquam circundatus vrſis,
Inter & Armenias ſit licet ille feras.
Abripiam, quamuis ſit muro ſeptus & armis,
Intentent gladios Martia turba licet.
Poſſum ego nunc ignes, poſſum contemnere ferrum,
Incuſſiſſe metum nulla pericla queant.
O vtinam charum ſit fas reperire magiſtrum,
O detur ſacros ante iacere pedes.

Quos ego complexus, quæ ſanctis oſcula membris,
Ebria lætitiis quænam ego verba darem?
Lux hæc Threicio foret exornanda lapillo,
Sol ſurrexiſſet candidus ille mihi.
O ſi te inueniam, quàm te complexa tenebo?
Sic viuam, è manibus non rapiere meis.
Qualis vbi fixa eſt Dictæa cerua ſagitta,
Currit, & à toto corpore ſudor abit:
Quam tergo catuliq́ premunt, acresq́ moloſſi,
Algentes fluuiosq́ expetit illa ſibi:
Sic ego mille tuis animum completa ſagittis,
Te ſolum æterni flumina fontis amo.
Dicite dilecto ipſius languemus amore,
Ipſius in nobis, dicite, feruet amor.
O quanto illius iam pridem carpimur igne?
O ſciat, (& ſcit enim) feruere corda mea.
Me ſuſtentat amor, mœror ſe miſcet amori,
Aufugiet mœror ſi mea vita redit.
Lux mea, dulce decus, dilecte reuertere quæſo,
Eia redi tandem lux mea, dulce decus.
Redde mihi vocemq́ piam, vultumq́ ſerenum,
Pulchra tibi facies, vox tua dulcis erat.
Ah vbi te amiſi, quorſum mea vita receſſit?
Eia redi tandem lux mea dulce decus,
O tandem aſpiciam te mi dulciſſime Ieſu,
Perfruar obtutu me ſine quæſo tuo.
Hoc vnum da Chriſte, libens deſcendo ſub vmbras,
Ipſaq́ mors veniet nil metuenda mihi.

Lux

Lux mea, dulce decus, dilecte reuertere quæſo,
Eia redi tandem lux mea, dulce decus.
Quod ſi tardabis, ſine te miſeranda peribo,
Tantus amor nobis afferet ipſe necem.
Dicite dilecto illius languemus amore,
Illius in nobis, dicite, feruet amor.
Splendidior ſole hoc, matura dulcior vua,
Mel mihi fel ſine quo, tempus & omne graue.
Aurora & nitidis longè formoſior aſtris,
Gratior & violis Idaliiſq; roſis.
Quo ſine amara dies, & amara ſilentia noctis,
Quo ſine vitalis vita nec eſſe poteſt.
Mi dilecte veni, dilecte reuertere quæſo,
O tandem redeas, te comitata ſequar.
Mi dilecte ades, et quod habes mihi redde meum cor:
Tu cor, tete ergo lux mea redde mihi.
Si fueris coram, ridebunt omnia nobis:
Abſens ſi fueris, omnia dura putem.
Te veniente dies nobis illabitur alma,
Si cedas, tenebris nox adoperta venit.
Proiicit in terras radiantia ſpicula Titan,
Proiicis in pectus tu quoq; tela meum.
Nulla iuuant ſine te placidis ſolamina verbis,
Vel tuus aſpectus me recreare poteſt.
Nam quid ego ſine te, niſi truncus, inutile lignum?
Me ſi reſpicias, fertilis arbor ero.
Lætaq; florebo velut hortis lilia cultis,
Et florere velut ſpica Ciliſſa ſolet.

Tartara mî cælum, cælum quoq; tartara fient,
Si meus hic abſit Chriſtus, & adſit ibi.
Theſaurum inuenit, quicunq; inueniet Ieſum,
Quem qui perdiderit, ſe quoq; perdiderit.
Lux mea, dulce decus, dilecte reuertere quaſo,
Eia redi tandem lux mea, dulce decus.

In diuam Catharinam.

Elegia II.

DE tam præclara quid narrem virgine primum?
Quid medium verſu, quæ mihi finis erit?
Hæret vt interdum confuſa mente viator,
Ignarus triuio quo via quæq; ferat:
Sic me nunc anceps varium ſententia reddit,
Atq; ipſis opibus (res noua) reddor inops.
Forte genus clarum, titulos ac nomina quæris?
Certè equidem titulis haud Catharina vacat.
Quid? vis commemorem præcelſæ ſtirpis honorem?
Viſne canam longæ nobilitatis auos?
Rex illi pater eſt: quid maius regibus vſquam?
Stemmate quo tandem clarior eſſe queat?
Quæ ſimul ac cæli hoc hauſit ſpirabile lumen,
Et grauidæ matris prodiit ex vtero,
Sacra facit genitor, crebras cadit hoſtia ad aras,
Colla ſaginati dant ferienda boues:
Sparguntur flores, collucent compita lychnis,
Vndiq; lætitiæ ſunt monumenta noua.

Forſi-

Forſitan & nullis petis obſita corpora næuis,
Et faciem quæ ſit virgine digna rogas.
Et Catharina fuit præſtanti corpore virgo,
Parq́ illi fama nulla reperta fuit.
Sidereos quanto præcedit Lucifer ignes,
Luciferum quanto roſida luna præit:
Et quanto lunam radiorum lumine Phœbus,
Phœbus ſplendidius quo nihil orbis habet:
Iſiacis tanto formoſior illa puellis:
Concelebrat quales fabula priſca deas.
In niueo candore rubor, ceu lilia ſi quis
Candida purpureis miſceat vſque roſis.
Tales ore dabat virgo pudibunda colores,
Quæ res cæcam aliis attulit inuidiam.
Quid referā ingeniumq́ ſagax, animumq́ volucrem,
Quídue artes docti pectoris enumerem?
Ad ſacra Muſarum viridi properauit ab æuo,
Prima ætas ſtudiis ſe dedit ipſa bonis.
Et ſic omnigenûm perarata volumina rerum
Legit, & argutos perſtudioſa libros,
Vt ſecura ſuis poſſet certare magiſtris,
Ac populi iam tunc eſſet in ore frequens.
Legerat hæc quicquid tactus cæleſtibus auris
Edidit Iliacæ conditor hiſtoriæ.
Quidquid & Heſiodus, & cætera turba poetæ,
Perceptum huic mira ſedulitate fuit.
Nouerat eximiè Demoſthenis ora tonantis,
Per ſe etiam dulci mel dabat eloquio.

Te quoq; die Plato perfectum nôrat ad vnguem,
In cute ſubtilem nôrat Ariſtotelem.
Voluerat Hippocratem, & præclari ſcripta Galeni,
Scripta Syracoſij voluerat illa ſenis.
Magna quidem ſunt hæc decorum argumenta tuorum,
Ter maiora tamen ſunt Catharina tibi.
Te celebrat ſanguis, celebrat regalis origo,
Forma decens, artes pectoris ingenui.
Diuitiæ, ſceptrumq; potens, & fama ſuperſtes,
Ipſa magis virtus te tua concelebrat.
Cui non, nympha, tui pars eſt audita laboris?
Bella peracta tibi quémue latere queunt?
Abs te crudelis fælici Marte tyrannus
Sternitur, & victum ſe dolet atq; gemit.
Dentatas parat ille rotas mucrone nefando,
Sed mucro nil potuit, nil potuêre rotæ.
Diſsipat æthereus pater altas fulmine moles,
Et ſubit auxiliis en Catharina tuis.
Hinc amens Cæſar crudelem cogitat enſem,
Virginis extemplo colla ſecare iubet.
Tum trepidæ matres lachrymis miſerantur obortis
Inſontem penitus, non meritamq; necem.
Flent nitidos oculos, & lætum frontis honorem,
Ambroſiasq; comas, ambroſiumq; caput.
Illa nihil mœrens ceruicem læta tetendit,
Edidit & tales occubitura ſonos.

Chriſte ſalus hominum, ſpes ô fidiſsima Chriſte,
Numina, nunc audi, ſi tua ritè colo.
Dulce mihi pro te duros haurire labores,
Dulce mihi pro te fundere nunc animam.
Hanc precor in ſedes ne ſperne vocare beatas,
Viuere me tecum perpetuoq; ſinas.
Fortunata, deo nimium dilecta puella,
Sic morere, hæc mors eſt vita putanda magis.
Non tua mortales clauſerunt membra ſepulcro,
Cæleſtes animi corpora dant tumulo.
Et florum inuoluunt nimbóque, & ſindone mun-
da,
Atq; appoſta notant carmine ſaxa pio.
Immanes potuit quæ deſpectare tyrannos,
Regia progenies conditur hoc tumulo.
Fortunata nimis, cælo ſublimis ab alto
Sub pedibus nubes lucida & aſtra vides.
Dum ſuperûm celebri graditur Regina trium-
pho,
Maior, & in mediis millibus vna micat.
Tu Catharina hæres lateri glomerata fideli,
Et tecum curas diuidit illa ſuas.
Nox erit ante dies, & lux imitabitur vmbras,
Deſtituent volucres aëra, piſcis aquas,
Aſtra prius fruges, dabit aurea ſydera tellus,
Incipietq; prius frigidus eſſe calor,
Quam nos virgo tui capiant obliuia, quam nos
Vnquam pæniteat commeminiſſe tui.

 Dolorem

Dolorem, & amorem à Chriſto flagitat.

Elegia III.

Chriſte precor noſtris attende precatibus aures,
Neu tibi quæ faciam temnere vota velis.
Non ego quas rutilus voluit Pactolus arenas,
Quæúe in Erythræo littore concha iacet,
Non mî diuitias poſco, non ſector honores,
Deſpicio quidquid veſper & ortus habet.
Spernimus Arabiæ ſegetes, Scythicosq́ ſmaragdos,
Non auri immenſus pectore creſcit amor.
Illa paret ſtolidum magno conamine vulgus,
Cura meos animos detinet alta magis.
Principio indoluiſſe meo da Chriſte reatu,
Da tepido culpas rore piare meas.
Et memini, & ſemper memini mea turpia facta,
Quorum me ſubeat fac pie Chriſte dolor.
Cumq́ ſuprema mihi ſurget Tithonia coniunx,
Morsq́ aderit fuſcis cincta caput nebulis,
Et ſæua in longam claudet mea lumina noctem,
Percutiant animum geſta nefanda meum.
Tum conſpergantur lacrymis lugentibus ora,
Irriguasq́ lauent flumina ſalſa genas,
Anxia cum querulo geminem ſuſpiria cantu,
Pectora ſit crebra plangere nuda manu.
Hic olim ô vtinam miſerum me proluat imber,
Hæc ô ſi maculas diluat vnda meas.

Interea

Interea penito Ieſu configar amore,
Et viuum in medio pectore vulnus alam.
Cælitus vramur, flammas & alamus amoris,
Oſſa mea & venas implicet ille meas.
Hæreat hæc imis cura indeleta medullis,
Quînam pro meritis te redamare queam.
Non me vlli valeant abs te diſiungere caſus,
Quamquam etiam rupto fœdere cuncta ruant.
Me nulli poßint, faxis, mutare labores,
Preſſero ſiue ſolum, ſeu premar ipſe ſolo.
Quàm requieſcetis mea tunc feliciter oſſa,
Aurea cælorum mens vbi templa petet?
Cui tu te occurſans, complexu arctabis amantem,
Incolet illa tuos ſæculum in omne ſinus.

Ad Deum ſuper nauali victoria Chriſtianorum de Turcis, apud Echinadas.

ELEGIA IV.

QVas tibi pro tanto ſoluemus munere grates,
Quæ te lingua deus ſit memorare potis?
Sæpe vbi te ſceleris noſtri contagia cogunt,
Deiicis irata flammea tela manu.
Aſt iterum ceu blanda parens genitorq́ fidelis,
Diluis offenſas, triſtitiamq́ leuas.
Horribilesq́ domas aduerſo Marte tyrannos,
Subiicis & rigidos ſub iuga noſtra duces.

Odiſti faſtusq́ truces, mentesq́ ſuperbas
Conterere, & regno deſpoliare ſoles.
Iam nuper numenq́ tuum, tua verbera ſenſit,
Qui nos & noſtras perdere tentat opes.
Audiat hæc tellus, maria omnia, nubila cæli,
Quæ fero mortales accipitote precor,
Seu vos prima videt roſeo Pallantias ore,
Seu videt occiduas ſol aditurus aquas.
Seu magis æquoreas curua trabe curritis vndas,
Seu vos ſub medio percoquit axe dies.
Quæ non præteriti cognouit temporis ætas,
Audite ô populi, fortia geſta canam.
Auguſtum, inſignem celebret vox lecta triumphum,
Dicite nunc ter iô, diſperiêre rates.
Dicite, cælicolûm domino modulemur honorem,
Dicite, quis ſimilis ſit pater alme tibi?
Iam te prona colat cunctarum machina rerum,
Congeminent laudes terra, mare, aſtra tuas.
October grauidas demebat vitibus vuas,
Implebantq́ ſuos feruida muſta lacus.
Cum Mahometigenas præceps audacia Turcas
Compulit in medio bella ciere ſalo.
Polluit hæc vano tua Chriſte ſacraria ritu,
Viribus & pharetris gens male fiſa ſuis.
Illa (nefas dictu) Solymæas poſſidet arces,
Regnaq́ noſtra palam ſub ditione premit.
Tercentum Selymus conſcendit nauibus æquor,
Exitium minitans, exitiumq́ ferens.

Spira-

Spirabat rapidos lymphata mente furores,
Chriſtiadûm exacuens tela cruenta neci.
Interea PIVS *ille hominum cuſtosq́ paterq́,*
Tergeminum cingit cui diadema caput,
Hic Venetosq́ Patres, regnatoremq́ Philippum
Fœdera componens ad ſocia arma vocat.
Tres Othomanigenam collatis viribus hoſtem,
Coniunctisq́ animis per vada ſalſa petunt.
Auſtriadæ iuueni rerum commiſſa poteſtas,
Huncce penes belli gloria ſumma fuit.
Ceu quondam Danais nocuit Priameius heros,
Ceu contra Æacides Dardanidis nocuit;
Sic ſic Auſtriacus Turcis immanibus heros,
Sic nocuit, noceat bellipotente manu.
Poſtquam in conſpectu hoſtiles videre carinas,
Auſtriades ſocios mox capere arma monet.
Iam tum ſanguineum quatiens Bellona flagellum,
Ad diras cædes concita munit iter.
Inuadunt Martem, & diris ſtant agmina telis,
Hinc bellatrices conſeruêre manus.
Fit ſtrepitus, clanguntq́ tubæ, certatq́ viro vir,
Quæritur æternum parte ab vtraq́ decus.
Euolat ambiguis primùm victoria pennis,
Aſt ſubitò in noſtras fertur amica rates.
Inde cadunt hoſtes animasq́ aurasq́ vomentes
Ætherias, vadunt, ô bene, mortis iter.
Tum rector pelagi horriſonum ſub gurgite murmur
Percipiens, cano vertice rupit aquas.

Multiuagosq́ue videns commiſto ſanguine fluctus,
In ſua pratrepidus rettulit antra caput.
Turca ferox cecidit vita ſpoliatus & armis,
Gloria Chriſte tibi, Turca ferox cecidit.
Mactaſti merita ſceleratum clade tyrannum,
Reddatur ſoli gloria Chriſte tibi.
Plauſerunt ſuperi, plauſitq́ue puerpera virgo,
Fugerunt ſudo nubila fuſca polo.
Nos tua progenies, cæli quibus annuis arces
Voluemus laudes ritè per ora tuas.

Inexplebilis erga Chriſtum amor.

Elegia V.

SI quidquam indagem de rebus fortè caducis,
Quo valeam eſuriem perdomuiſſe meam,
Continuò mî reclamat: nam quæ tibi mens eſt?
Infelix, ego te num ſaturare queam?
Fortunas ſitio, quas cum poßideo latè,
Nondum tota meo pectore pulſa ſitis.
Eſurio trabeam, & bis ſenas opto ſecures,
At mihi quæque parum eſt gloria, quiſquis honos.
Quæro voluptates, non ſufficit vlla voluptas,
Deq́ue fame ſuperat pars bene multa mea.
Sidera contemplor, vaſtasq́ue perambulo terras,
Neptuniq́ue ſuper cærula prata vagor,
Veſtigo, luſtro, ſpeculor ſi viſcera quidquam
Atque fame, atque ſiti noſtra leuare queat.

Quod

Quod quæro ſed enim nec totus poſſidet orbis,
Ille meum pectus poſſe replere negat.
Ad Ieſum venio, hinc certam promitto ſalutem,
Aio, hic ſufficiet potus & eſca tibi.
Quid loquar? ah Ieſus iam non valet ipſe mederi,
Fit maius multò quam fuit ante malum.
Ipſe meus cibus eſt, meus ipſe eſt deniq; potus,
Se totum à memet vult comedi atq; bibi.
Hoc facio, faciamq; lubens: ſed nocte dieq;
Me ſtimulatq; fames, me cruciatq; ſitis.
Dumq; bibo Ieſum, ſitio: dum mando, fameſco:
Cumq; edi eſurio, cumq; bibi ſitio.
Quam magis ergo ſitim deponere tento famemq;,
Tam magis augeſcit hinc ſitis, inde fames.
Heu cur non imples rerum me ſumme Creator?
Me minime ſaturum conſpicis & pateris?
Suppeditas dulces nidis implumibus eſcas,
Te haud fruſtra corui pullus auere iubet.
Solus ego abs te ſic cibor, vt non replear vnquam,
Quamq; ſatur fio, tam cupio eſſe ſatur.
Hoc reor in cauſſa eſt, quod amor ſitis ipſa faméſq;
Cum ſit, non vllum poſſit habere modum.
Qui te igitur ſatur eſt, ſancto nil addet amori,
Pectora non illi flammeus ardor edet.
Ergo ego te ſitiam quantum potes vſq; ſitiri,
Tu magis atq; magis eſuriare mihi.
Tu mihi cum miſces, nil me fælicius vno,
Cum præbes epulum, ſum prope numen ego.

Nerui vnà grates, & agunt membra omnia grates,
Pectore te ſemper, ſemper & ore cano.
Et quamuis nunquam poßim ſaturarier abs te,
Tu tamen ad miſerum me bone Chriſte veni,
Sæpe veni, & tenebras radiis deſende meus ſol,
Calface lampadibus frigera noſtra tuis.
Et cum præbueris ſancta cum carne cruorem,
Paſce tuáq; ſiti paſce tuáq; fame.
Quiſquis amat Ieſum, ſapiunt huic omnia Ieſum,
Cui præter Ieſum nil tamen vſq; ſapit.

Ad Chriſtum pro malis depellendis.

Elegia VI.

CVm patre qui pariles mundi moderaris habenas,
Aſpice nos populum maxime Chriſte tuum.
Anne etiam meruit credentum turba fidelis
Vt ſic letiferis caſibus intereat?
Tot tempeſtates, tot deniq; funera paßis
Nulla quies vnquam, non datur vlla quies.
Prô, latè nimium, nimium fera regnat Erinnys,
Omnia luctiferis ſunt adoperta malis.
Cerno giganteos hinc vſq; ad ſydera montes,
Funeſtáſq; acies, teláq; ſanguinea.
Vidimus obſeſſos armato milite campos,
Vidimus inſontes occubuiſſe neci.
Et cælo terras, terris miſcerier vndas,
Heu ærumnarum vidimus Iliadas.

Tetra fames ſubigit malis abſumere menſas,
Opponit letho nos maleſuada fames.
Iamq́; lacertoſi plorant ſua vota coloni,
Paneq́; iam victum denegat agna ſeges.
Deniq; mens horret moles voluiſſe malorum,
Tempora noſtra quibus ſunt cumulata nimis.
Omnia nec poterit quiſquam numerare canendo,
Sæuus vbiq; pauor, ſæuus vbiq; dolor.
At te per mortem, tua per tormenta precamur,
Vulnera, flagra, necem, verbera, ſputa, crucem.
Affer opem miſeris, gemitus neu deſpice noſtros,
Inq́; proceloſo dirige vela mari.
Si morimur, quiſquam ne aris imponet honorem?
Quis tum Chriſte tibi thura adolere queat?
Da precor auxilium tandem, miſerere laborum,
Miteſcant poſitis ſæcula noſtra malis.
Tetraq́; barbarici occludantur limina belli,
Sæua ſuperſedeat Martius arma furor.
Aſpice nos blandus, tua numina poſcimus omnes,
Aſpice nos propius, parce tuo generi.
Ducito iam dudum captos in vincula Reges,
Et preme ſeruitiis agmina dira tuis.
Figeq́; Teutonicis mitiſſima lumina regnis,
Rideat hoſtiles Teutona terra minas.
Auxilioq́; ſubi bonus, & miſerere clientum,
Spes noſtra auxiliis ſtat bone Chriſte tuis.
Suffice quæſo animos, vires da Chriſte ſecundas,
Sacrilegum ad pœnas iamq́; repoſce gregem.

Et victis dominare potens, & carcere fræna:
Conſilia in melius Chriſte fac vt referant.

Templum Societatis Ieſu Auguſtanum Saluatori, Deiparæ, Diuiſque commendatur.

Elegia VII.

QVanquã nulla tibi ſat magna aut digna parari
Chriſte domus poßit, cui polus ipſe parum eſt,
Non ſola terrarum, non ſufficit Amphitrite,
Infinitum vllo non capiente loco,
Noſtra tamen pietas ſedes tibi collocat almas,
Quas neſcit pietas ſpernere ſancta tua.
Delicias ſiquidem nobiſcum habitare fateris
Eſſe tuas: hominum natio chara deo.
Quare hoc exiguum non auerſabere templum,
Chriſticolûm erectum ſumptibus & meritis,
Deuotumq́ tuæ Maieſtati, optime Chriſte,
A quo ſperanda eſt, & rogitanda ſalus.
Sæpius huc ad te fugiet, quibus aſpera ſors eſt,
Sæpe tuam hîc ſupplex turba requiret opem.
Nam SALVATOREM *decet omnes ire precatum,*
Quoſcunq; infidæ ſortis acerba premunt.
Ergo hoc SALVATOR *ter maxime & optime limen*
Sartum & tectum vt ſit perfice, nanq; tuum eſt.
Sacrilegáſq; manus, deteſtandóſq; furores
Hinc arce, hinc omnem pelle repelle metum.

Eſto

Eſto domus pacata, & ſtes ſolidiſsima donec
Sub cælo virtus vlla ſuperſtes erit.
Quod tu vel minimo facies fortiſsime verbo,
Impia quem aduerſus tartara inane fremunt.
Te quoq; Chriſtiadûm dominam dominiq; parentem,
Cui ſe vni debet dimidium ipſe deus,
Cantibus in noſtris haud fas poſtrema tenere:
Quanto te licitum præteriiſſe minus?
Tu natum toties materno aggreſſa precatu,
Sola reis placidum reddis & innocuum:
Fulmina ne iaciens vltricem verſus in iram
Nos recto ad ſtygias tramite mittat aquas.
Redde libens genitum nobis facilem atq; benignum,
Et commendatam hanc ſemper habeto domum.
Crebra tibi innuptæ ſoluent vbi vota puellæ,
Imponentq; aris florea dona tuis.
Cantabuntq; pij iuuenes præconia laudum,
Atq; frequens populus multiplicabit AVE.
Vos etiam celeres animæ, ſanctiq; volucres,
Ferte opportunam, ferte potenter opem.
Arma laceſſentum contundite fortibus armis,
Siue ea ſint hominum, ſiue ea ſint lemurum.
Cingite præſidiis ſacramq; valentibus ædem,
Ne quidquam horreſcat talibus excubiis.
Auxilium eſt itidem poſcendum carmine Diuos,
Hîc quorum cineres oſſaq; ſacra cubant.
Æthera qui colitis, ſecurum & degitis æuum.
Ad nos è celſo reſpicitote polo.

Cernite

Cernite relliquias membrorum & corporis, olim
Quo tecti modò nos deueneramur eas.
Quocirca hanc ædem ſi nunc defenditis, ipſi
Seruatis tuto lipſana veſtra loco.

Cæli ac templi comparatio.

ELEGIA VIII.

NVnc age cælum extra cælos doceamus haberi,
Templaq́ſ ſtelligeras æquiparare domos.
Illic perpetibus reſonant concentibus hymni,
Multiplici trinum voce beante deum.
Hîc pſalmi, cantusq́ vigent, lituiq́ tubæq́,
Fundit at hîc querulos plebs tibi docta modos.
Hîc & continuo afficiuntur numina cultu,
Hîc triadem ſanctam nocte dieq́ canunt.
Aſtricolæ regem regum reuerenter adorant,
Sollicita & dominum relligione colunt.
Nos quoq́ diuina quoties verſamur in æde,
Seu ſacra conficimus, ſeu pia thura damus,
Seu caſtis libeat precibus tranſmittere tempus,
Membranáſq́ pias euoluiſſe iuuet,
Omnibus hiſce dei iuncta eſt veneratio ſumma,
Quem mens præſentem fingit adeſſe ſibi.
Corpora curuamus, caſtisq́ aſternimur aris,
Vitamus ſtrepitus, erigimúſq́ manus.
Haud ibi lucem nox, noctem aut lux eripit alma:
Lumen ibi æternum eſt, & ſine nube dies.

Hîc

Hîc etiam meritò vigilem ſuccendimus ignem,
Atq; ſuperfuſa Pallade flamma micat.
Et quas mellipara ceras ſtruxêre puellæ
Ipſo etiam lucis lumine dant radios.
Sic nos aßiduo ſplendore annitimur illum
Exprimere ætherium lætificumq; diem.
Per cælos animæ diuorum in pace quieſcunt,
Sanctorum hîc placidè corpora poſta iacent:
Ore dei donec imis excita ſepulcris
Ipſa laborum etiam præmia iuſta ferant.
Inſuper angelica vt cæleſtes agmina ciues
Percurrunt, quoduis impigra ad obſequium:
Sic quos eſſe ſuos ſperant, per templa requirunt,
Ad ſacra quos hilares incubuiſſe notant.
Quin vota, & deſideria, & ſuſpiria noſtra,
Occultos gemitus, ſollicitáſq; preces,
Afflictoq; ſimul venientes pectore fletus
Angelica ante Deum ponere turba ſolet.
Corpore Christe tuo paſcuntur deinde beati,
Corpore ſed paſcunt nos quoq; templa tuo.
Hæc ſedes luſtrata Deo, hîc bona cuncta petuntur,
Huncce locum vt proprium protegit ipſe deus.
Huc huc te recipe, hîc mala quæq; aſpelle precando.
Si cælum eſt templum, templa ſacrata ſubi.
Hîc pax, hîc requies, hîc concors gratia fratrum,
Cordibus hîc lætis gaudia læta vigent.

Quid

Quid in templo cogitandum.

ELEGIA IX.

VOs quicunq; gradus ad relligioſa feretis
Limina, verſiculi pauca monere volunt.
Terrenas humileſq; foris ſecludite curas,
Nempe loco in ſacro voluere ſacra decet.
Argentum valeat, dandúſq; ad fœnora nummus,
Ne Bacchum, lautas ne meditare dapes.
Officio an ſerui fungantur quærere differ,
Neu dubita ancillæ num data penſa trahant.
Quid faciant nati, cuiúe illa negotia mandes,
Craſtina quidúe noui ſit paritura dies.
Quàm longos æuum ſis extenſurus in annos,
Quomodo turba tibi dicere poßit: hic eſt.
Parcite futilibus mentes intendere nugis,
Ac bene morigeri vocibus eſte meis.
Verſemus ſcelerum formas, & nomina mille,
Iuſſa quibus nobis ſunt violata dei.
Debita queis merces arſuræ in ſæcula flammæ,
Si veniam trepidis non daret ille reis.
Dein meminiſſe iuuet quantum beneſecerit idem,
Quàm nos ingratos ſenſerit vſq; tamen.
Succurrant itidem tormenta & vulnera IESV,
Proq; ſalute hominum mors tolerata crucis.
O bonitas, cui non rumpantur viſcera, cum ſic
Pro ſeruis dominus, pro grege paſtor obit?

Ergo inquiramus qualem reddamus amorem,
Huic, animam nobis qui dedit ipſe ſuam.
Tempora tractemus defectura vltima vitæ,
Cum capient tumulos funera quæq; ſuos.
Deniq; venturum manifeſto in lumine quondam,
Qui cunctos æquo iudicet arbitrio.
Qui vocet ad pœnam ſontes, ad gaudia iuſtos,
Gaudia quæ nunquam finiat vlla dies.

Sodalitas B. M. ad eandem, pro Sereniſſ. Maximil. Principe, Gulielmi filio.

Elegia X.

SI noſtrum hoc de te ſtudium Regina meretur
Nec male nos populus prædicat eſſe tuos,
Da modo da facilem per pauca rogantibus aurem,
Neue ſine incaſſum promere vota tibi.
Concordes animis feſtæ procumbimus aræ,
Et duplices ad te tollimus ecce manus.
Scis vt te iuuenis Gulielmo Principe natus
Deuenerans nimium Maximilianus amet.
Ille decus fratrum, matriſq; patriſq; voluptas,
Bauaricæ pulcher floſculus ille domus.
Præ cunctis vnam precibus te mollibus ambit,
Suppliciterq; tuam crebrius orat opem.
Serta tibi legere, atq; nouis altaria donis
Seſe ipſum exuperans vſq; onerare ſtudet.

Ille etiam, vt voluit, ſociorum adſcriptus in albũ eſt,
Qui tua ſortiti nomina nomen habent.
Hunc petimus validum cuſtodi maxima mater,
Defende aſsiduo dulce piumq́ caput.
Incolumem longos iuuenem tutare per annos,
Effice Cumææ ſecula vatis agat.
Imperioq́ regat Boios ſucceſſor & hæres:
Verùm illo, natos quo regat ipſe parens.
Vt cælo cecidiſſe putent, & vocibus altis,
Viue diu ingeminent, Dux bone, viue diu.
Hic tibi centum aras, & templa ingentia ponet,
Quà porrecta patent climata Boiaridûm.
Vlteriuſq́ tuos idem amplificabit honores.
Cultorem ô redama virgo beata tuum.

Partes, & difficultas muneris Pontificij, ad Marquard. Ep. Auguſtanum.

Elegia XI.

NOs pelagus medium vectores claſſe tenemus,
Labitur horriſonis vncta phaſelus aquis.
Viuere quid noſtrum eſt, niſi pontum carpere remis?
Quid niſi fluctiuago tendere vela ſalo?
At quàm difficile eſt ſperatum tangere littus?
Heu quoties retro pulſa carina redit?
Æolus infeſtas hyemes emittit ab antris,
Et trucibus reſerat ferrea clauſtra Notis.

Mox,

Mox, dicto citius, montes voluuntur aquarum,
Eripit ex oculis nox tenebroſa diem,
Cæruleiq́ cadunt Zephyris cogentibus imbres,
Pontus & indignans murmura rauca ciet.
Prô quantum feriunt ſtridentes vela procellæ.
Ventorum à flabris tanta venire mala?
Fulguribus quantum, quātum micat æthra coruſcis?
Horrifico tonitru concutiente polum.
A fundamentis euertunt æquora lauri,
Torpida brumali frigore membra rigent.
Cogimur ah miſeri cæcas errare per vndas,
Ante oculos præſens mors ſua cuiq́ volat.
Tu ratis es noſtræ lectus Marquarde magiſter,
Vectorum tibi nos credita turba ſumus.
Te decet Arcturum, & geminos ſeruare Triones,
Te pluuias Hyadas, Tyndareumq́ iubar.
Auribus arrectis ventos captare ſecundos,
Nouiſſe & tacito ſidera cuncta polo.
Qui freta conuerrant, qui iungant lintea malo
Deligere è numero, quiq́ foros obeant.
E puppi dare ſignum, & iter monſtrare per æquor,
Proſpectum capere, & littora diſpicere.
Tum tempeſtatem, & cæli vitare ruinam,
Officiiq́ omnes admonuiſſe ſui.
Ardua nec cuius mandata negotia curæ,
Totius populi, cuiq́ tuenda ſalus.
Fas ſolidam reſidi ſomno traducere noctem,
Sollicitum aut vnquam ſoluere corde metum.

Fas rapere è ſomnis corpus, conſurgere ſtrato,
Acta licet necdum tempora noctis erunt.
Verùm vbi nullæ artes, prudentia nulla valebit,
Poſcendum ſuperi numinis auxilium:
Vt velit à nobis tantos auertere caſus,
Quaſſatæ vt redeat aura ſecunda rati.
Ipſe pater diuûm radios Phœbumq́ reducet,
Diſcutiens lato nubila cæca polo.
Ridebit cælum, ridebunt æquora ponti,
Compulſi fugient in ſua clauſtra Noti.
Securo dabit incolumes ſuccedere portu,
Doridos iratæ comprimet ille minas.

Comparatio Regis & Epiſcopi.

ELEGIA XII.

Pontificem, Regemq́ volo contendere verſu,
Et iuxta amborum compoſuiſſe bona.
Principiò, vt multum turbæ errauêre profanæ
Quæ Reges veluti numina ſancta colunt?
Et regem memorat plebs veri indocta beatum,
Seruitio populos quandoquidem ille premit.
Per fora, perq́ vias curru vectatur eburno,
Puniceam mordet barbara gemma togam.
Stragula molliculum dant picturata ſoporem,
Ex altoq́ iuuat dicere iura throno.
Ingreditur iuuenum magna comitante caterua,
Illius & mos eſt ante iacere pedes.

Hæc

Hæc homines nimiùm falsò mirantur & optant,
Ignari, pluris quæ facienda forent.
Pontificum ſimilis nemo cupit eſſe bonorum,
Sed nummatorum quilibet eſſe cupit.
Os ob Pontificem nemo converterit vnquam,
Non vlli curæ eſt albus an ater homo.
Sed quoties aliò tranſlata eſt gloria regni,
Hoſtica vbi rapuit turgida ſceptra manus?
Crudelem inq; modum funeſta cæde perempti,
Ter gemino Reges præda fuêre cani.
Æmathius iuuenis Perſam ſubiecit, & Indos,
Fregit & impauidûm colla animoſa Ducum.
Ceruices capto præcidit fœmina Cyro,
Romuleam petiit non Ptolemæus opem?
Hic fixa fruitur gaza, cælumq; tuendo
Hoc, ait, eſt regnum, hæc patria certa mihi.
Quantumuis tunicam non cingat limbus & aurum,
Nec clypeáta cohors vallet vtrunq; latus,
Non villoſa minus defendunt tegmina corpus,
Me circum è ſuperis agmina denſa locis.
Haud ego ſceptra fero pictis ornata lapillis,
Conſpicuúſue premo terga frementis equi.
Aſt nemo inſidias in me componere tentat.
Tenduntur magnis Regibus inſidiæ.
Suauiculos pauper ſomnos mihi lectulus affert,
At neq; cui præſim deficit imperium.
Sum Rex inter oues: hæc florentiſſima regna:
Plebs me paſtorem nominitare ſolet.

Pagina Mæonidæ paſtorem Agamemnona dicit,
Graiorum princeps attamen ille fuit.
Quod ſi tu Regem Paſtorem iure vocabis,
Paſtorem Regem dicere an inuidear?

Super eodem argumento.

Elegia XIII.

PRætorem videas Regi, & parere Tribunos,
Hunc dominum metuunt oppida capta ſuum.
Edomitas à ſe tercentum prædicat vrbes,
Impius, & nullum iam ſupereſſe deum.
At bonus Antiſtes qui ſe non quæritat extra,
Ipſe ſibi Rex eſt, imperat ipſe ſibi.
Inuidiamq́; domans feruentes contrahit iras,
Vincitur haud fœdis ille libidinibus.
Ille animi varios nouit ſedare tumultus,
Gaudia tranquilla pace potitus alit.
Imperitare, ampláſq; foris regnare per oras,
Sed ſufferre tamen vincla iugumq́; domi,
Turpe eſt. Imperium hic aliis imponere neſcit,
Qui prius ipſe ſibi ponere fræna nequit.
Priamiden puerum theſauri inſanus amore,
Rex quondam Iſmarius perdere non timuit.
Iliacum incendit bellum Troianus adulter,
Prima his ærumnis fœmina cauſſa fuit.
Cui non audita triſtes Buſyridis aræ?
Quæ Diomedeos terraq́; neſcit equos?

OEdi-

OEdipodionidas alterno vulnere fratres
Fama eſt (infandùm) procubuiſſe neci.
Quorum vnis iniecta ſirent cum corpora flammis,
Dicitur in partes iſſe fauilla duas.
Ingluuies adeo eſt multùm cantata Neronis:
Alterius nota eſt teſtibus impietas.
Non hæc Pontificum produntur facta, ſed iſthæc
Diuitiæ ſuadent, imperiumq́ue potens.
Hi, qui non hoſtes oculis cernuntur ab vllis,
His faciunt bellum, hos exſuperare ſtudent.
A ſtabulis arcent, & duro Marte reſiſtunt,
Seruantes placidum nocte dieq́ue pecus.
Diuinis timidos proſternunt dæmonas armis.
Dat ſua victori præmia iuſta deus.
Regibus en pugnant collatis agmina ſignis,
Fiat vt effuſo ſanguine pinguis humus.
Verùm Acherontæus quanto violentior hoſtis,
Pontificum tanto clara trophæa magis.

Super eodem.

ELEGIA XIV.

PErpetua quorum quis conſuetudine gaudet,
Horum hominum mores diſcere oportet eum.
Sicut vbi manibus Syrium tractauimus vnguen,
Spirat, & in digitis gratus adhæret odor.
Contra vbi tetra manu pix eſt verſata nitenti,
Fœtet, & in digitis permanet ater odor.

Sacrorum Antiſtes mentemq́ꝫ & pectora purus,
Caſta legit veterum tot monumenta patrum.
Scriptoremq́ꝫ legit oculis velocibus Afrum,
Aut cui cognomen aurea lingua dedit.
Se putat accipere & veras tum reddere voces,
Nec non ſacratos inter adeſſe viros.
Hinc bene multa ſuæ diſcit præcepta ſalutis,
Quomodo mandatas paſcere oportet oues,
Ne poſt fata petant Orcum, vaſtáſq́ꝫ lacunas,
Sed magis immigrent atria celſa poli.
Hinc ſe arcanarum oſtendunt myſteria rerum,
Præpanduntq́ꝫ animo lumina clara pio.
Haud ea ſors regum eſt, reges nil talia curant:
Nempe miniſtrorum linguaq́ꝫ móſq́ꝫ nocent.
Pars quorum non pauca animis elata ſuperbis,
Decernens faſtu cuncta minora ſuo.
Pars quæ non ſpernat venas inflare Lyæo,
Pars ſacrum faciunt, ô Cytheræa, tibi.
Quando inſtare diem criſtatus dixerit ales,
Pontifices tepidos deſeruere thoros.
Incumbunt precibúſq́ꝫ, & votis æthera complent,
Sincera & ditos relligione colunt.
Interea Baccho, dapibus quoq́ꝫ fartus opimis
Rex cubat in pluma, ſtertit & in thalamo.
Huius menſa breuis, potus communis: at iſte
Nectare potatus veſcitur ambroſia.
Crateras donant Reges, donantq́ꝫ ſmaragdos:
Cœlo Pontifices ſplendida dona ferunt.

Regi-

Regibus eripiunt vitam perſæpe tyranni:
Pontifices video pro pietate mori.
Eſt quiddam in nobis, cuius cæleſtis origo,
Quod ſolum æternum eſt, interituq; vacans.
Altera pars hominis properans ad limina leti,
Quàm ſubitò fieri puluis & oſſa ſolet?
Scilicet hæc Regum ſceptris ſubiecta potentum,
Fatorum dubio carpitur vſq; metu,
Sed partis melioris habet moderamina Præſul.
O magnum, æternis imperat hic animis.
Quemq; lubet valida peccati compede ſoluit,
Cuiq; lubet rurſum vincula ſæua parat.
Sceptrigeros reges vincit compagibus arctis,
Terribiles quorum non timet ille minas.
Si quando ſeu obſcœna fames, bellúmue coortum eſt,
Siue ſit inſinuans horrida peſtilitas,
Non tunc aſpicimus Reges, regumq; coronas,
Non tunc illorum flagitat vllus opem.
Præſulis auxilium mox poſcit mobile vulgus,
Flectat vt offenſum per ſua vota deum.
Quin ipſi abiecto veniunt diademate reges,
Hærentes genibus, ſubiiciuntq; caput.
Ne velit, oratur, communi deeſſe ſaluti,
Sed pacem expoſcat, ſuppliciterq; petat.
Vtq; aris diuûm ſollennem mandet honorem,
Munera cælicolûmq; intemerata patri.
Tunc mihi Pontificis quænam ſit cerne poteſtas,
Quando ſpes in eo cuncta repoſta manet.

Z 5 In

In Mortem.

ELEGIA XV.

QVi quondam inſano moriendi impulſus amore,
Detonuit laudes mors inimica tuas,
Suaſit & innumeris æternam accerſere noctem,
Artubus inuitam ſoluere ferro animam,
Ille fuit rigidus nimium, & duriſſimus oris,
Ille nec humano de genitore ſatus.
Illum enixa tulit ſola ſub rupe leæna,
Vinxit & huic validus pectora cruda ſilex.
Ah me non ſubeat, precor, hæc inamœna cupido,
Extremum vt libeat tollere laude malum.
Quin mihi ſi Muſæ faueant, ſi dexter Apollo,
Bella ego in hanc furiam tempus in omne geram.
Tu ſola humanæ turbas ſolatia vitæ,
Opprimis & tacito nos inopina gradu.
Tu cum ſæua potens latum des iura per orbem,
Humanumq; genus pareat omne tibi,
Tardigradæ tamen vſque volens oblita ſenectæ,
Florida tot iuuenum corpora falce metis.
Hæc ſuper & cum ſit meſſis fecunda malorum,
Qui tuus eſt liuor, parcis aliiſq; malos.
Exſerta inq; bonos contorquens ſpicula dextra,
Horum, inuiſa lues, funera conduplicas.
Impia, tu ſpolias dilecta prole parentes,
Tu ſoboli matrem, tu rapis vna patrem.

Et fratrem fratri aufers, germanamq́ſorori,
Diſcindis caſti fœdera coniugij.
Tum vacuæ quoties vlulant clamoribus ædes,
Prodit & in mœſtos mœſta caterua rogos,
Tunc bene, tunc pulchrè eſt tibi, rides improba peſtis.
Eheu, lætitiæ ſunt mala noſtra tuæ.
Si quiſquam infeſtum per te finire dolorem
Orat, ab hoc centum millibus ipſa fugis.
Fælices alius quod ſi traduxerit annos,
Illi improuisò, nec rogitata venis.
Hic ergo inuidia te nonne fateberis vri?
Illic crudelem nam ſatis eſſe patet.
An dubitata loquor? te nil immanius vna,
Cuius mille viæ, ſunt quoq́ mille modi.
Hos gaudes anima morbis priuare trecentis,
Hos æſtu, aſt alios frigore ſæua rapis.
Fluctibus iſte perit, vitam hic deponit in armis,
His riſus, lacrymæ his fata ſuprema ferunt.
Hic animam exhalat torti ſerpentis ab ictu,
Cuidam illapſa domus conterit, ecce, caput.
Turribus ille ruens conſperſit ſaxa cerebro,
Miſſilis huic præſens exitium haſta tulit.
Deniq́ nil opus eſt percurrere nomina mille
Pœnarum, per quas mors violenta furis.
Prô quale imperium mortis, prô quanta poteſtas,
Ferrea quæ prorſus deuorat omne caput?

Præſtan-

Præſtantia & vis animi.

ELEGIA XVI.

MAgnanimo vires tribuit natura leoni,
Taurus at irata cornua fronte gerit.
Et longinqua celer per rura lepuſculus errat,
Latratu quoties inſtat odora canis.
Plumigeræ volitant cæli per inania gentes,
Nectareumq́ melos per nemus omne canunt.
Vt lepidè patriis ludunt delphines in vndis?
Squamoſum vulgus per vada ſalſa meat.
Deniq́ diuerſis quæcunq́ animalia formis,
Quo valeant, & quo ſe tueantur habent.
Vnus homo exoritur nudus ſub luminis oras,
Cui ſola immenſis mens viget aucta bonis.
Hæc flammantem extra procedit viuida mundum,
Omnia quàm rerum perdidiciſſe iuuat.
Quid creet in leuibus pictam Thaumantida nimbis,
Accendat trifidas Iupiter vnde faces.
Quadrupede atrato Phœbi cur lugeat orbis,
Quid velit aſtrigero Pleïas orta ſolo.
Quid ſint, quòue ruant celeres è carcere venti,
Cur tantum horribili murmure terra tremat.
Dein campos Neptune tuos, ſæuumq́ tridentem,
Arne tuos ortus, ſiue Acheloe tuos.
Adde huc & ſtirpes, ortusq́ obitusq́ animantum,
Quæq́ ſuo tellus cludit auara ſinu.

Ex-

Explorans rerumq́ vias, rerumq́ latebras
Cuncta ſibi humanum ſubdidit ingenium.
Mille modis voluens millenas repperit artes,
Fallimur? an fragili pectore numen ineſt?

Philoſophiæ pictura.

ELEGIA XVII.

AVrato in ſolio claris lucente pyropis
Auguſta mulier cum grauitate ſedet.
Non illi facies ruga ſulcata ſenili,
Vnquam aut mercatis oblita muneribus.
Inſignis tamen, & ſuaui perfuſa colore:
Scintillant gemina lumina nigra faces.
Implicitum caput eſt gemmis fulgente corona:
Diffuſas humeris ventilat aura comas:
Diuinum ſpirat vertex ſacratus odorem:
Corpore ſtant vegeto membra decora ſuo.
Subtexta auratis veſtem dat purpura filis,
Natura artifici quam variauit acu,
Diuerſos rerum depingens callida vultus,
Seu tellus illos, ſeu maris vnda ferat.
Trina notat pulchrum matronæ littera pectus,
Quarum quæ prima eſt quarta ſit Argolicis.
Altera facundis numeratur ſeptima Graiis,
Tertia ab extremis ordine quarta manet.
Dextra gerit ſceptrum, molem ſed læua rotundam
Impariter ſecta eſt partibus illa tribus.

Sub

Sub pedibus teritur puer improbus ille Cytheræ,
Cui dederat victas Iupiter ipſe manus.
Qui grauibus ſæuit telis in viſcera, plaga
Cuius ſi qua venit, vix medicanda venit.
Hîc alæ, hîc pharetræ, iacet illic peſtifer arcus,
Hinc faculæ demum, ſed ſine lue iacent.
Conſcelerate puer, quid nunc audacia prodeſt?
Quid rigidæue minæ? conſcelerate puer.
Tres verò à dextris forma florente puellæ
Aßiſtunt, totidem parsq́ſ ſiniſtra tenet.
Candida luteolis vinctæ ſunt tempora ſertis,
Ad dominæ præſto eſt quælibet officium.
Quanto ſydereos auroræ nuntius ignes,
Formoſum quanto Cynthia Luciferum,
Et quanto exuperat lampas Phœbeïa lunam,
Tantum hæc virginibus anteferenda ſuis.
Poſt duplex cuneus Diuæ latus ambit vtrunq́ſ,
Illos nominitat Dorica lingua ſophos.
Stoica menta dehinc, & quas Academia nutrit,
Quiq́ſ Lycea colunt, quosq́ſ Epicure doces.

Studioſorum voluptates.

Elegia XVIII.

SVnt quos delectant fera munera militiaï,
Martiaq́ſ horrifero claßica pulſa ſono.
Qui ſiccis tolerant oculis ſtagnare cruorem,
Dum ferro cumulant funera funeribus.

Haud

Haud ita nos genuit mater natura feroces,
Ingenium nobis mitius illa dedit.
Ah nequeunt teneræ durare ad vulnera Muſæ,
Non tuba, nec litui, ſed lyra dulce ſtrepit.
Nec caſtis ſtudio eſt Venerem tractare puellis,
Quid tibi cum Nymphis ô maleſuada Venus?
Purpureis nemo nos inuidiſſe tyrannis,
Nemo cupiſſe tuas Attale dicat opes.
Seruitio hic populos, & magnas opprimat vrbes,
Orbis & obtineat totius imperium.
Dum ſegetem patrius latam ſubmittat agellus,
Vrat & aßiduus dum ſua ligna focus,
Non tumidos petimus faſces, ſellamq́ curulem,
Nobis ampla ſatis gloria litterulæ.
Quamprimum aureolos datur auſcultare libellos,
Protinus ex animo cura dolorq́ fugit.
Grataq́ perfuſas inceſſunt gaudia mentes,
Illecebra & tacitos complet amica ſinus.
Et modo diuinum volupe eſt legiſſe Platonem,
Et modo Ariſtotelis abdita dicta placent.
Interdum latios, interdum voluere Graios
Inſiſto: ſapiunt vina vetuſta magis.
Si iubeo, reſerat cæleſtia Tullius ora,
Et miſtas liquido nectare fundit aquas.
Nec ſilet hiſtoria antiquarum nuntia rerum,
Quas quiſqis nondum nouerit hic puer eſt.
Parte alia dulces modulos facit Attica Siren,
Mopſopia hic iterum mella reponit apis.

Iam

Iam quas delicias uatum dant ſcripta piorum?
Quas ſpirant Veneres, quas redolent charitas!
Iam pridem quoties viderunt aſtra loquentem
Cum mihi dilecto plurima Virgilio?
Flaccus at Æoliæ verſat dum plectra puellæ,
Quàm doctis fidibus, quàm numeroſa canit?
Addimus his natos ſub eodem tempore vates.
Ite alias alij quærite delicias.

Amico longam & beatam vitam precatur.

Elegia XIX.

SIc multos annos, ô mi cariſsime, viuas,
Solis vt in radiis corpora multa volant.
Quàm magnus numerus, cũ gens plumata volucrum
Veſpere frondiferis inſidet arboribus.
Quàm foliis crebris autumni frigore lapſis
Contegitur tellus. Quot gerit aſtra polus.
Æquora quot fluctus, guttas quot continet imber,
Quam denſa ad pelagi littus arena iacet.
Quotq́ nemus frondes, quot amœna roſaria Pæſtum.
Montiuagas quot habent horrida luſtra feras.
Mellilegæ quot apes dulci paſcuntur Hymetto.
Quot ſunt lethæis grana papaueribus.
Tempore quot verno tellus producit odores,
Quamq́ frequens Calabrûm collibus vua tumet.
Parthia quot felle eſt vnctis armata ſagittis,
Pinguia quot regio thura Sabæa parit.

Quàm multa anguſto conuectant limite aceruum
Formicæ, numerant Gargara quot ſegetes.
Deniq; quot demittit hyems ventoſa pruinas,
Quot iaculator atrox ſpicula Medus agit.
Tum quinquennales quot ſpectauêre triumphos,
Quàm multa Ægæis bellua gurgitibus.
Tot tibi dent annos, opto, ſacra numina Diuûm,
Quotq; videt coruus ſecula, tu videas.
Sexcentas hyemes viuit Gangeticus ales,
Bis ter ſexcentas, Candide, viue hyemes.
Tu quoq; grandæuum viuendo Neſtora vince,
Quàm Tithonus erat, ſis magis, opto ſenex.
Tempora prætereas Cumeæ longa Sibyllæ,
Eia meus nunquam Candidus intereat.
Nec tantum annoſam tribuant tibi numina vitam,
Quæ longa & fælix, hæc mihi vita bona eſt.
Qualis Romulidæ obtigerat fortuna Metello,
Candido vt obtingat, ô faciant ſuperi.
Tum fuero fælix, ſi tu dicere beatus
Candide, ſors mea, ſors ſit tua, & illa mea.

In ſeptem artes liberales, præſertim Muſicam.

ELEGIA XX.

EN ego vos iubeo ſeptem ſaluere ſorores,
Felicem veſtrum mî precor vſq; chorum.
Teq; adeo, quæ prima doces concludere verum,
Contortis nimium cauta ſophiſmatibus.

Dehinc te quæ fundens dulci aurea flumina lingua,
Grandiloquo mediis cœtibus ore tonas.
Quatuor hinc ſaluete, iterum ſaluete puellæ,
Ritè colit docti quas ſchola Panthoïdæ.
Vos extra ſophiæ non eſt ſacraria inire,
Directum ſolæ conciliatis iter.
Hæc tractat numeros, varias docet iſta figuras,
Tertia ſcrutatur ſidera, quarta canit.
Suauiter exhilarat defeſſum Muſica pectus,
Ceu dum combibimus munera Bacche tua.
Odryſius vates vmbroſa carmina ſylua
Dum ferit, & docta temperat arte melos,
Blandiſona ingentes miratæ carmina pinus,
Coniferum vati ſuppoſuere caput.
Omne genus pecudes citharam ſtupuere canentem,
Auriti lepores obſtupuêre magis.
Terribiles inter conſedit cerua leones,
Et ſecura latus præbuit agna lupis.
Ille etiam rapidos requieuit cantibus amnes,
Præcipites tenuit voce ſonante Notos.
Mouit & Amphion rigidas teſtudine cautes.
Tantum, prô ſuperi, Muſica blanda poteſt.
Tu quoq; ſaluebis, fecit cui littera nomen,
Omnis quam ſupra eſt ædificata domus.
Qui veſtra ignorat ſacræ commercia nymphæ,
Indignus qui ſit, quiq; vocetur homo.
Vos vbi fracta ratis inimicos accipit imbres,
Fluctibus & raucis dat moritura latus,

Vna

Vna cum vectore propinquam enatis ad oram,
Huic vos relliquiæ, cætera gurges habet.
Atria Luculli ſpernat, Craßiq́ talenta,
Qui veſtras vacuo corde receptat opes.
Vos eritis miſero ſolamen dulce laborum,
Vos mœſtis animis vnica nata quies.
Eſt etiam in ſtudiis haud iniucunda voluptas,
Nec ſolus generat gaudia turpis Amor.

Ἀδύνατα poetica.

ELEGIA XXI.

Ille dies noſtro eſt finem poſiturus amori,
Quo vitam rapient vltima fata meam.
Immo nec illa dies amborum ſoluet amorem,
Perpetuum inter nos Candide fœdus erit.
Ante meum patiar caput hoc abſcindere collo,
Totus & à membris diſtrahar ante meis.
Ante meum nomen deſes mi obliuio tollet,
Ante ego, ſunt cuius omnia, mortis ero.
Legibus euerſis rerum natura peribit.
Candide quàm noſter diſſoluetur amor.
Terra polus fiet, patientur ſydera ſulcos,
Amplius & nullas Doris habebit aquas.
Frigebunt ignes, præbebit lympha calorem,
Æſtibus in mediis nix operibit humum.
Opprimet agna lupum, terrebit dama leonem,
Ceruarum fient præda cruenta canes.

In noctem formoſa dies vertetur opacam,
Lucidiora die tempora noctis erunt.
Albentes coruos, nigros cernemus olores,
Piſcis aquam, ſyluas non habitabit aper.
Mollitie vincent flauentes marmora ceras,
Aëra tum poterunt peruolitare boues.
Latronem miluum gallinæ occidet alumnus,
Arcadici haud fugiet tum canis ora lupus.
Mors nihil interimet, fatum res nulla ſubibit,
Natura officio deerit & ipſa ſuo.
Æthere ſublimi carpent ſua pabula cerui,
Aſtrorum faculas alma creabit humus.
Niliacosq́ bibent latices Oenotria rura,
Eridani fluctus combibet alta Pharos.
Griphas equis, aquilas poteris iunxiſſe columbis,
Candoremq́ dabis promptius Æthiopi.
Deerunt arboribus frondes, & frondibus arbor,
Montium & æqua ſolo culmina conſpicies.
Muſcoſi fontes condent ſe in viſcera matris,
Flumina retro ibunt in caput acta ſuum.
Dulcia amareſcent, ferrum non molliet ignis,
Albus erit carbo, nix erit atra prius.
Accipiet ſocias Arginas Troia biremes.
Littorea in ſummis creuerit alga iugis.
Delphinus ſyluas, fluctus aper incolet altos,
Vitabunt acres & ſimul antra feræ.
Candide tunc noſtra accipiet concordia finem,
Quando nihil finem quibit habere ſuum.

Ciny-

Cinyphias quando ſegetes numerare licebit,
Quando quos generat Sicanis Hybla thymos.
Quamq́ ingens ſeries per olympi cærula tranet,
Quotq́ natent piſces fluctibus æquoreis.
Veliuolis ratibus citius freta lata carebunt,
Gramine nec viridi vaſta tegetur humus.
Læta per æſtatem fugient arbuſta cicadæ,
Garrula odorato vere ſilebit auis.
Deſinet eſſe prius flammæ contrarius humor,
Ipſaq́ mors vitæ fiet amica prius.
Oceanus geminas citius perfuderit Arctos,
Flumina cumq́ rogis fœdera percutient.
Afferet obſcuras & fax Hyperionis vmbras,
Afferet ambroſiam pallida luna diem.
Lux tenebræ fient, cælo ſuccedet Auernus,
Succedent rapidis ſidera clara fretis.
Triticeas meſſes glacialis bruma videbit,
Puppibus & fiſſis Scylla erit hoſpitium.
Quáque venit Zephyrus venient ſimul Auſter & Eurus,
Altera curretur ſemita ſolis equis.
Candide mi, pereant poſſunt quæcunq́ perire,
Noſter in æterna ſæcula duret amor.
Et fieri quæ poſſe negant, mi Candide, fiant:
Noſter inoffenſis legibus ibit amor.

Ad Philoſophiam.

ELEGIA XXII.

QVid narrem, aut de te quid primum pangere nitar,
O laus ingenij, gloria, lumen, honos,
Tu dea de ſuperis veniſti candida templis,
Non te humilis tellus, ſed genuêre poli.
Tu recta & facere, & præſcribis dicere recta,
Facta & verba nequis tu ſcelerata pati.
Tu dux humanæ multo certiſsima vitæ,
Suſtulit ille diem qui te abolere cupit.
Qui ſpectat te, ſancta, tuis qui paret habenis,
Aduertitq́ animo iuſſa verenda pio,
Hic appelletur vaſti licet incola mundi,
Solus erit liber, ſolus erit locuples,
Formoſus, ſanus, rex regum maximus vnus,
Et prope cælicolas inter habendus erit.
Cui tu cunque ſapis, fidos non quæret amicos,
Illum cunctorum quæret amicitia.
Per te mortali dum ſunt in corpore mentes,
Cœtus vt aligerûm regna ſuprema petunt.
Et curſum luſtrant circumuoluentis olympi,
Stellarumq́ acies, ſolis & ignipedes.
Inde per ætherios tractus impune vagantur,
Per ſola terrarum nauigerumq́ mare.
Sub terra poſitosq́ ſolent inuiſere manes,
Quasq́ ibi creuerunt poſtmodo fantur opes.

Natura

Naturæ varios gaudent cognoſcere mores,
Hos illis Sophiæ noſcere præbet amor.
Norunt eſſe vagum nutu qui temperet orbem,
Multicolor pluuias cur bibat arcus aquas.
Cur datus leges non ſpernant æquora ponti,
Eurus in aduerſos cur ferat arma Notos.
Quo naturarum claudatur fine poteſtas,
Quid naſci poßit, quid nequeátue ſciunt.
Tu monſtras dubias rationum ſoluere technas,
Exponis, quibus eſt vera probare, modos.
Connubio quicunq; tuo ſe aſtringere nolunt,
Hi tibi non æquis artibus inuigilant.
Sic quos Penelope ſponſos ludebat hiantes,
Dulichio fidum fœmina coniugium,
Contemptum in famulas verterunt pectoris æſtum,
Frænorum impatiens eſt malè caſtus amor.
O doctrinarum ſalue ſanctißima mater,
Delapſa à ſuperis ô bona mater ades.
Te cupide ſequimur, quo nos abduxeris, imus:
Quidquid amas, ſemper docta magiſtra iube.
Abs te tranſuerſum quod ſi deflectimus vnguem,
Increpa, & inceptam coge vorare viam.

Dialectica ad Candidatos.

ELEGIA XXIII.

HEus iuuenes, erecti animos, & pectora læti,
Quæ dicam attentis mentibus excipite.

Illa ego Cecropio quæ ſum laudata Platoni,
Sceptraq́ præ ſociis imperioſa gero.
Et merito, ſiquidem ſecretos vna receſſus
Explorans, rerum quæ ſit origo docet.
Altera cum vitiis bellum gerit vſq; nefandis,
Atq; modum factis conſtituiſſe monet.
Aſt ego ſum rectrix ambarum fida ſororum,
Omnia præſidiis ſtant bene tuta meis.
Grammaticis petitur logicè, petiturq́; Poetis,
Per me Oratores grandia verba ferunt.
Ante alias ego ſum dominatu clarior omnes,
Firma meis opibus ſunt mea regna ſatis.
Ordine diſpono confuſa, & colligo partes,
Fit clarum per me, quod fuit ante minus.
Rem demum variis firmo rationibus vnam,
Ne quis quod fugitat fortè ſequatur iter.
Quod Zenoniadûm ſe gloria terminat aſtris,
Quodq́; Stagirites peruolat ora virûm.
Hoc eſt nempe meum, ſunt hæc mea maxima dona,
Cultores ſoleo queis decorare meos.
Vos nunc ô iuuenes interrita pectora laudo,
Me quibus vſque vigil noſcere cura fuit.
En hodie nectam de lauro & fronde coronam,
Auſibus & veſtris munera digna feram.
Ardua ſemper enim ſequitur molimina merces,
Et virtus nunquam laude carere ſolet.
Quare agite, en meriti vobis mandantur honores,
Docta cohors iuuenum vos ſuper aſtra vehet.

Ite

Ite boni, aduerſiq́ aſcendite culmina montis,
Fortibus eſte animis, nec reuocate gradum.
Seu vos delectat diuini dogma Platonis,
Seu magis afficiunt dogmata Ariſtotelis,
Ipſa meis opibus vos auxiliiſq́ iuuabo,
Demittamq́ hilares commodiore via.

FVNEBRIVM LIBER.

IN OBITVM ILLVSTRISSIMI OTHONIS THRVCHSES CARDInalis & Pontificis Auguſtani, qui Romæ deceſſit.

NÆNIA PRIMA.

Sueuia.

O Summe regnator poli, ac diuûm pater,
Auctor ſatorq́ rerum & arbiter omnium,
Qui iuſtis ſemper frænas orbem legibus,
Soloq́ cuncta nutu ſemper dirigis,
Qui præmia bonis tribuis, pœnas ſontibus,
Quid tantum miſera in te potui committere?
Quid commerui, aut quid offendi ſancte genitor?
Vt me horrificis iactatam tempeſtatibus,
Multis & ante cumulatam infortuniis,

Periclis vndiq; circumuallatam nouis
Ferires hoc malo omnium grauiſsimo,
Mihiq; tantum ac talem auferres Principem.
Othonem intelligo, leuamen vnicum,
Meum præſidium, propugnaculum meum,
Meæ ſalutis vindicem quàm acerrimum.
Nimirum hoc triſte vulnus reſtabat etiam.
Quid nam dolens, Pater, quo læſo numine,
Tot me ærumnoſam impellis caſus voluere?
An more noſtro tantas fouet iras deus?
Tuum ego numen ſemper colui caſtiſsimè,
Æthera fatigaui precibus quàm plurimis.
Tuas aras, templaq; tua ſarta tectaq;
Seruaui, & hoſtes aditu prohibui truces.
Hiccine pietatis fructus? hócne præmium?
Hiccine honos? ſic viciſsim me remuneras?
Meiſne factis hanc rependis gratiam?
Si quam pater alme in te conſciui noxiam,
Certe pœnarum expendi ſatis & affatim.
Cur non grauibus ſtatuiſti cladibus modum?
Non vlla lux ſecura adhuc fulſit mihi,
Nullúſq; propemodum lacrymis caruit dies,
Miſeriæ exitus vnius caput alterius eſt,
Non requies contigit vlla, aut tempus liberum,
Ætate iam feſſæ mihi, & gnatis meis.
Vt fluctum trudit fluctus, aqua cedit & aquæ
Sequenti, pellitq; heſternum ſol craſtinus:
Recentibus ſic mala vetera vrgentur malis.

Curis

Curis conſenui vexata moleſtiſſimis.
Quid inceptem, aut quo reſpiciam infelix ego?
Amiſi ſpem meam, fiduciam meam
Secundum cælicolas, meum patrem alterum.
Quod vtinam mihi meus præſagiſſet animus,
Queſtu, eiulatu, fremitu, planctu, gemitibus,
Reſecrando voces retuliſſem lacrymabiles,
Tentaſſem omnia, mouiſſem quemcunq; lapidem,
Quî mecum retinerem Othonem charum domi
Hic in vita. Quid ni? manſiſſet forſitan,
Aut ore excepiſſem animam fugientem meo,
Lumina & illius tenera clauſiſſem manu.
Vt nauigium rectore ſpoliatum ſuo,
Procellas inter dubiis agitatur Notis,
Quando à ſedibus imis totum ruunt mare,
Montes ad curua conuoluentes littora,
Cum ex oculis vectorum nubes rapiunt diem,
Micátq; crebris vaſtius æther ignibus,
Neptuno fuſca toti nox & incubat,
Iam iamq; viris mortem minantur omnia,
Talis conditio, ſors necopinatò obtigit.
Vir Otho fuit, qualem tulerunt ſæcula
Vix vlla, nec aliquando fortaſſis ferent.
Heu me, quòd herbis mors nullis medicabilis.
Heu me, cur in bonos morti tantum licet?
Nunc ſqualidæ mihi in tenebris mœrorę́q;
Vita trahenda eſt, ducendi pectore gemitus
Ex imo flebiles: tempus luctum petit.

Corpus

Corpus tabeſcit macie, & oculi refugiunt,
Perederunt exanges heu lacrymæ genas.
Non vllo ſum prope conſiſtere potis loco.
Quem ad finem ſe vertent tandem infortunia?
Quid inuocem præſidij, aut quam arripiam fugam?
Quod exilium? quóue accedam? quóue applicem?
Cui foris hoſtes ſæuiſſimi, orbitas domi.
O infelix, ô deſerta, ô miſerrima.
Hæccine iam illa eſt Sueuia, quam olim cælo extulit
Gloria? cuius ob os ora obuertebant ſua
Teutones, eximiis prædicantes laudibus?
Immo enim verò non eſt, non eſt hæc, ſed alia,
Illi vetuſtæ diſtans longè plurimùm.
O multa fatu haud mollia, perpeſſu aſpera,
Quæ corpore exantlaui, quæq́ animo tuli.
Nec miles Romuleus vnquam tantum malum,
Tantáſq meis clades inuexit liberis,
Nunquam hoſtilis me ſic afflixit dextera,
Vt afflixit fatum capitis chariſſimi.
Hos luctus non vllus metus, aut immanitas,
Non barbararum irruptiones gentium
Dederunt: cuncta infractè & fortiter tuli,
O ſapiens Otho, norma ô, virtutumq́ ſpeculum,
Coruſco lucis tuné ſidere pulchrior,
Tu regum amor, magnum orbis & miraculum,
Tun' illuſtri fama notus ſuper æthera,
Tu, inquam, calcare potuiſti lethi viam?
Omnis ſpes noſtra auxiliis Othonis ſtetit.

Ruinas

Ruinas fulciebat hic vnus meas.
At nunc crudele multi qui canant mihi,
Rumoribúſq; pauidam crebris territent.
Veríſne an falſis, equidem non ſatis ſcio.
Vt vt ſit, ſpes ſolo locanda eſt in deo,
Cuius præſtabit tutam me potentia,
Et cunctis ſuperiorem perduellibus.
O ſæua mors, rigida, cruenta, ferrea,
Quæ miſta iuuenum atq; ſenum denſas funera,
Quæ paruos & magnos teris, quæ fortibus
Imbelles æquas, diuites egentibus,
Probos & improbis, ſtultos ſapientibus.
Heu, cui regendam me pater Otho tradidit?
Quis alter ab illo habenas nunc moderabitur?
Quis à gregibus immanes defendet lupos?
Quis paſtum viduas aget oues, vt addecet?
Funerea pullati nunc veſte ingredimini:
Agite, mœſtas cupreſſos ante ipſas domos
Statuite: omnibus vnus homo fatis occidit,
Qui ſingulorum commodo vixit prius.
Irrorent tumulo lymphas quibus iſtuc licet,
Multis floribus, & multa conſpergant roſa.
Facite largo cereus igne focus luceat.
Spargite ſuccos Aſſyrios, myrrhamq; addite.
Ter dicite, Othonis oſſa molliter cubent.
Sed finis eſto, neq; enim præ lacrymis loqui
Poſſum vltra, & vſus vocis iam præcluditur.
Vale mi pater, ô noſtri lampas ſæculi,

O lu-

O lucidum bonorum ſidus præſulum,
Viue beatus cælo conſcriptus perpetim.

NÆNIA SECVNDA.

Academia Dilingana.

ET potero querulos vnquam frænare dolores?
Et poterunt lacrymis ora vacare mea?
Heu heu, non molles feriam plangore lacertos?
Vertice diſiectas non laniabo comas?
Quid fruſtra moror ab manibus diſcindere amictus:
Turpare indignum pulueribúſq; caput.
Sic ſic inſanum iuuet expleuiſſe dolorem,
Res ô triſtitiam non leuet vlla meam.
Nil niſi mœſta placent, ſola eſt lugere voluptas:
Qui doluiſſe vetat, me cupit ille mori.
Huc properent gemitus, lacrymæ properate fideles,
Singultúq; comes rauca querela veni.
Ne qua vacet luctu, ne ſuſpiratibus hora,
Ploratus expers non eat vlla dies.
Otho pater patriæ te iam tua fata tulerunt,
Crudelem iniecit prô tibi Parca manum.
Nec tua te pietas, nec morum plurima virtus,
Nec quod erat priſca nobilitate genus,
Quæue per extremas ierant præconia gentes,
Legibus heu mortis ſoluere nil potuit.
Cúmque grauem innumeris dederint tua funera luctum,
Hic tamen exuperat qui mihi pectus edit.

Otho pater patriæ te iam tua fata tulerunt,
Amiſit columen Teutonis ora ſuum.
Quod ſolùm verita olim, & præſagire videbar,
Vt trux hæc noſtrum mergeret vnda caput,
Accidit hoc miſeræ. Superos voluiſſe putandum eſt:
Prouida cæleſtûm numina cuncta regunt.
Aſt tibi ego ludos, & carmina læta parabam,
Exſpectans reditus irrequieta tuos.
Horrea cœperunt quintas cerealia meſſes,
Meſſibus à grauidis quinta receſſit hyems.
Vrbem in Romuleam cum te, venerande, tuliſti,
Auſonidumq́; potens terra petita tibi eſt.
Eheu res aliter cecidit, mihi iuſta canendum,
Et plangenda chelys pectine luctiſono.
I nunc, i ſpera reditus Academia fauſtos,
Præſentemq́; patrem finge, ſo adeſſe, licet.
Quid tandem volui infelix ego, retibus auras
Captaui, infelix littora quid colui?
Actum egi, & ſterili mandaui ſemen arenæ,
Et laterem laui. Quid volui miſera?
Fidere nil tutum eſt, ſpes heu voluuntur inanes,
Quod minime credas, id tibi ſæpe venit.
Sæpe domum repetit ſicco madefactus ab imbri,
Surgentem vidit qui ſine nube diem.
Eſt qui Neſtoreos ſibi iam promiſerit annos,
Seu vult, ſeu non vult hic tamen ante cadit.
Otho vale & ſalue æternùm, venerabilis Otho,
O ego ſi poſthac te miſeranda fruar.

Non

Non dabitur veras nos inter reddere voces,
Non manibus ſacris oſcula ſacra feram.
Ah ſaltem ſemel ante diem te cernere coram
Si potis, atq; oculos exſaturare meos.
Si premere hiſce datum morientia lumina palmis,
Funeris exequias & decorare tui.
At quoniam manet haud vlli reuocabile fatum,
Et rigido clauſæ ſtant adamante viæ,
Teq; tuumq; veham Pater vſq; ad ſidera nomen,
Ipſa Sophocleo carmine geſta canam.
Te quaſo charumq; caput fidumq; parentem,
Hæc cape pro meritis munera parua tuis.
Has lacrymas noſtrum tibi qui teſtentur amorem,
Accipe lugubres accipe verſiculos.

NÆNIA TERTIA.

Chorus Muſarum.

CALLIOPE. *QVam miſera eſt hominum conditio,*
Quantisq; malis iacet obnoxia?
Nunquam ſtabilis rerum permanet
Series, ac nihil immutabile.
Excelſa ruunt momento leui,
Iterum ſurgunt æquata ſolo.
Clade bonos malè fortuna ferit,
Eadem auget honore indigniſſimos,
Ad libitum miſcens cuncta ſuum.
Partem in vtramq; cadunt ſpem præter

Multa

Multa ſatis, bona mala, neutra etiam.
Nulli fas eſt proferre diem,
Numina quam ſtatuerunt vltimam.
Rigidum ius, imperium rigidum
Mortis, nimiumq́ potens ſceptrum.
Inimica, ferox, implacabilis,
Variis limitibus homines rapit,
Nec eadem ſemper venit orbita,
Nec habet ſemper ſimiles exitus.
Hic Iro Crœſus nihil intereſt,
Stolidus nec differt ſapientibus.
Felix cecidit gladio Priamus,
Hauſit & arces Iliacas cinis,
Altum florentis caput Aſiæ,
Molemq́ ſuperbam cælicolûm.
Pius Æneas morte ſolutus
Occidit, animoſus perit Hector,
Facundus Vlyſſes vbi ſuperat?
Domitor monſtrorum occubat vmbris.
Paſtor Phrygius ſpecie tumidus
Poſtremum aui preßit cardinem.
At virtus pulchra mori neſcit,
Auidóſq; rogos effugit vna.
Nunquam lethæos videt amnes,
Cælum hac ipſa petitur ſemita.
Hac ſine diues pauperrimus eſt,
Qua cum pauper locupletißimus.
Aurum nihil eſt, argentum nihil,

Gemmaq; nihil, diuitiæ nihil,
Præ vt virtutis magnum eſt precium.
Hac perpetua celebris fama
Otho viuet, nullum ius Atropos.
Habet hîc. Volabit per ora virûm
Sæclis Otho innumerabilibus.
Heu heu quis temperet à lacrymis?
Extinctus Otho ceſſit fatis,
Rerum extremam tetigit lineam.
Nunc nunc fletum ingeminate pium,
Date frena dolori mea turba,
Liuida palmis tundite pectora,
Mœſtæ paſſas laniate comas,
Laniate genas vnguibus aſperis,
Facite Othoni debita iuſta.

CHORVS. *Otho ſuperis ceſſit ab oris,*
Otho ſenatus pars purpurei,
Non infimus quoq; inter Præſules,
Magnus magniq; Sacerdos dei,
Summorum dulce decus Principum,
Generatus ab antiquo ſtemmate,
Lumenq; ſuæ lauſq; familiæ.
Otho ſuperis ceſſit ab oris,
Pietatis ſacræ auctor idoneus,
Cultorq; dei, vt qui vel maximus.
Quo diuûm nemo reuerentior,
Animi nemo magis intrepidus,
Cape fletus pater, heu cape planctus.

Tibi

Tibi fœdamus puluere capita,
Tibi percutimus pectora dextris.
Tu præſidium, tu murus eras,
Teutoniæ portus, & aura tua.

CALLIO. *Pergite comites lugere virum*
Facilemq́; bonumq́;, & ſuperis parem.

CHORVS. *Otho ſuperis ceßit ab oris,*
Recti ſtudioſus, amans æqui,
Piger ad pœnam, ad præmia velox,
Animi prudens, ore diſertus,
Non humanus, verùm humanitas,
Promptum miſerorum perfugium.
Otho pater accipe planctus bone.
Te raptum flemus, per niuea
Colla fluunt crines, tibi lacrymis
Madidáſq; genas en diſcerpimus.

CALLIO. *Meritò, quis enim careat gemitu*
Rutili, poſt occaſum ſideris,
Poſt Teutonici occubitum ſolis?

CHORVS. *Otho ſuperis ceßit ab oris,*
Noſtri longè ſitientißimus.
Muſarum fuit Otho cupidus.
Teſtis locuples Dilinga manet,
Hîc nobis culta lycea dedit.
Vos ô Germani iuuenes ſoli
Reddite grates tam bene merito:
Nobis ſatis eſt fundere fletus,
Scindere veſtes, laniare ſinus.

Heu bone pater, heu, ô pater, ô pater.
Capitis corpus quale carens ſui,
Qualis & orba ſuo nupta viro,
Ouiumq́; grex abſq; magiſtro,
Qualis & ater ſine ſole dies,
Talis ſine te Sueuia tellus.

EIVSDEM TVMVLI.

TVMVLVS I.

Germania loquitur.

SCilicet hæc noſtris reſtabant vltima fatis,
Totus vt, heu, noſter morte periret honos.
O pater, ô patrone, ô ſpes fidiſsima rerum,
O pater indignè prorſus adempte mihi.
Sed tua qui pietas, & ſpectatiſsima virtus
Non potuit rapidos effugere vna rogos?
Effugit, longumq́; eſt duratura per æuum,
Auſa in eum penitus mors furibunda nihil.
Quid tibi pro tantis reddam pater optime curis?
Quaue tuus capiet præmia iuſta labor?
Æqua tuis meritis ſolum cæleſtia regna:
Hæc tibi Otho tribuant numina ſancta, precor.

TVMV-

Tvmvlvs II.

Ipſe de ſe.

Qui fuerim vt noris, paulùm huc concede viator,
Notas & iſtas perlege.
Sueuia mî patria eſt, virtute inſignis & armis,
Soliq́; flos Germanici.
Editus hinc ego ſum clarorum ſanguis auorum,
Hoc ſi quid eſt ad rem pertinet.
Othoni eſt nomen, mea gens Truchſeſia dicta eſt,
Audita mundi finibus.
Ingenij capitur teneris mihi cultus ab annis,
Artéſq́; diſco nobiles.
Poſt vbi ſum factus plenis maturior annis,
Virilis & ſumpta eſt toga,
Sublimes variq́; mihi mandantur honores,
Ad res gerendas aduocor.
Sexta meæ cum primùm ætatis olympias acta eſt,
Vidiq́; luſtra bis tria,
Vrbs Auguſta ſuos commendat læta penates,
Epiſcopum creat ſibi.
Dehinc ornauit honore, trahit qui à cardine nomen,
Me Paulus ille tertius.
Carolus auctorem ſenſit fidum, ille hominum Rex
Et Imperator maximus.
Deniq́; quem dederat curſum deus ecce peregi,
Vixi beatus gloria.

Autumnis bis terdenis iam ritè volutis,
Vita reliqui lumina.
Immo ego triſtificos luctus, mortemq́ reliqui,
Fruorq́ vita cælitûm.

TVMVLVS III.

ET vos ô numeri phaleuciorum,
Vos, inquam, numeri ſeueriores
Meos ad gemitus, rogo, venite,
Et mecum ſociate quæſo luctus.
Othonem doleamus vſq; magnum,
Quem mors atra ſuo peremit vngue,
Qui reconditus hoc iacet ſepulchro.
Iam nunc aggrediar loqui ſed vnde?
An dicam vt probitate vicit omnes,
Mentis robore nemini ſecundus?
Dicam vt iuſtitiæ patronus acer,
Vt cultor quoq; liberalitatis,
Aduerſa patiens amanſq́; fortis?
Geſsit multa domi, foriſq́ multa,
Ille & conſilio fidelis auctor,
Mores compoſuit, tulitq́; leges.
Ille & ingenuas amauit artes,
Acceſſu facilis, benignus ore,
Vindex relligionis & vetuſtæ,
Externis & amabilis ſuiſq́;.
Quid plura? his meritis repleuit orbem.
Sed iam quid memorem datos honores

Magnos

Magnos, eximios, nimiſq́ multos?
Othonem lacrymis ſuis adauctus
Immenſum patrius gemebat Iſter.
Othonem populi, frequens ſenatus,
Et qui myſtica dona fert ſacerdos,
Othonem gemuere cuncta patrem,
Illiq́ inferias dedere triſtes.
Vos vos nunc rogo cælites beati,
Cur paßi celebrem interire Othonem?
Cur paßi tenebris tegi malignis
Tam late radians in orbe lumen?
Veſtris anne phalangibus recepto
Vt quiretis eo frui perenne?
Sic eſt, ſic voluiſſe credo diuos.

TVMVLVS IV.

QVi flent Othonem mortuum velut alium,
Næ illi mea ſententia haud errant parum.
Vinclis enim qui corporis iam liberi
Ad aſtra volitant expedito tramite,
Hi ſunt profectò mage ferendi viuere,
Nam ceu ſepulchro incluſus animus delitet,
In craſſo & obtuſo ac male olido corpore.
Cur ergo flemus Principem? non mortuum
Flemus, ſed abſentem dolemus, optime.

TVMVLVS V.

Viator & Muſa.

V. Ecquis in hoc Mauſolæo, dea, clauditur heros?
M. Delicium ſuperum, deliciumq́; hominum.
Otho decus patriæ, fama celeberrimus Otho,
Otho Teutonici gloria laúſq; ſoli.
V. Cur non huic facta eſt fatalis gratia legis?
M. Summa dei interdum munera poſſe mori:
Naturæ vixit ſatis, & ſat vixit honori,
Virtuti demum vixerat Otho ſatis.
Carcere ceu tetro liber, vincliſq; leuatus,
Redditus eſt patriæ maximus Otho ſuæ.
Curarum vacuus modo ſecurúſq; laborum
Cælitibus iunctus nil metuiſſe poteſt.
V. Cur abiit tamen? M. Hac homines ſors dura fatigat:
Naturæ hac omnis debita ſoluit homo.
V. Cur tumulus tantum madidus? M. Quia mortuus Otho eſt
Orbis ſingultu totius & lacrymis.
V. Ante alios quare hunc tanto dilexit amore?
M. Quod bonus ante alios, integer ante alios.

TVMVLVS VI.

QVi vixit aliis Otho, nunc viuit ſibi:
Hinc eſt, quod homines eſſe dicunt mortuum.

IN

IN MORTEM ILLVSTRISSIMI EGOLPHI, PONT. Auguſtani.

MONODIA.

O *Dulces oculi mei,*
O chariſſima lumina:
Salſas fundite lacrymas,
Larga educite flumina
*E*GOLFVS *pater occidit.*
Fati ah dura neceſſitas,
Et decreta adamantina
*E*GOLFVS *pater occidit.*
Iam iam triſtia pangite,
Docta carmina virgines,
In luctus animam date.
Ecce veſter honos, amor,
Splendor, præſidium, decus,
Tutor maximus omnium,
*E*GOLFVS *pater occidit.*
Cultus ſumite lugubres,
Palmis tundite pectora,
Crines puluere ſpargite,
*E*GOLFVS *pater occidit.*
Veſtros nunc gemitus age,

Ploratuſq́ miſerrimos,
Cælum, terra, mare, audiat.
Heu heu, ô dolor, ô dolor.
Quid primùm querar ah miſer?
Quid querárue potiſsimùm?
*E*GOLFVS *pater occidit.*
Nondum vixerat hic diu,
Heros ſanguinis integer.
Nondum ſparſit anilitas
Albis tempora crinibus.
Membris robur adhuc erat,
Et vires iuuenum bonæ.
Sed mors eſt nimium ferox,
Mors crudeliter imperat.
Sic ſic ante diem pater
*E*GOLFVS *pius occidit.*
Mœſtas dicite nænias,
Clarum mors rapuit virum,
*E*GOLFE *exanimis iaces.*
Tu lumen patriæ tuæ,
Tu murus fidei ſacræ,
Tu ſolamen egentium,
Tu portus quoque naufragis,
Bonis charus & omnibus.
Te te quærimus vnicum,
Suſpiramus & vnicum.
Sed quem quærimus vnicum,
*E*GOLFVS *pater occidit.*

Quid

Quid mors improba ſic furis,
Cur ſic vngue probiſſimum
EGOLFVM perimis tuo!
Flos pulcherrimus aruit.
Lumen Cynthia perdidit,
Sol effulgere deſiit,
EGOLFVS ſimul occidit.
Luctus iungite luctibus,
Fletus addite fletibus,
Planctus nectite planctibus,
EGOLFVS pater occidit.
Quo nobis ſine nunc abis?
O ſi quando reuertier
Contingat, bone, ſi tuos
Vultus denuo cernere,
Voceſq; accipere & dare.
Heu ſpes nos fouet irrita,
Et mors indiget auribus,
Nullum reſtituens caput.
O dulces oculi mei,
O chariſſima lumina,
Salſas fundite lacrymas,
Larga educite flumina,
EGOLFVS pater occidit.

EIVS-

EIVSDEM TVMVLI.

TVMVLVS I.

Ipſe de ſe.

NOn timui mortem, votis quin ſæpe vocaui,
Annuere aſt precibus noluit illa meis.
Quis credat? mors ipſa etiam tumefacta ſuperbit,
Et iugulat proprio quemlibet arbitrio.

TVMVLVS II.

Idem.

POſt varios tandem morbos, longumq; laborem,
Optatam requiem mors miſerata tulit.
Vt me Pontificem patres populusq; crearunt,
Membrorum virtus debilitata mihi eſt.
Apriles vidi binos, totidemq; Decembres,
Præſulis en mihi honos quàm breuis iſte fuit?
Ite alij, nitidasq; comis orate tiaras:
Ite amplas cupidi quærite diuitias.
Tumba meo cineri modo ſufficit iſta tegitq;
Paruula terra mei corporis exuuias.

TVMVLVS III.

Muſæ.

QVicunque Aonias fouet ſorores,
Ac ſe litterulis facit patronum,
Hic verò eſt ſapiens, & Imperator,

Prin-

Princeps, Rex, & Epiſcopus vocari
Debet: quandoquidem iſta cura ſemper
Principum eſtq́; fuitq́; maximorum.
Ergo EGOLFVS *in hoc cubat ſepulchro,*
Quem vos nomine quolibet vocare,
Immo immo ſimul omnibus poteſtis.
Namque hic nos ita fouit, atque amauit,
Quantum omnes potuere nos amare,
Quot ſunt, & quot erunt, & extiterunt.

TVMVLVS IV.

Quæſtio.

Cum ſit conditio æqua demigrandi
Ex hac colluuie omnibus ſtatuta,
Et mors verticibus perenne noſtris
Ceu ſaxum graue Tantalo minetur,
Qui fit vt citius probi recedant,
Improbi maneant trecenta luſtra?
Illi ſint miſeri ſatis ſuperq́;:
Iſti rebus at omnibus beati
Viuant vt libitum ſatis ſuperq́;?
Vita hac digna bonis nec eſt, nec vnquam
Fuit: iam illa malos profecto non vult.
Hinc eſt quod mala multa ſuſtinenti
EGOLFO *atria ſunt recluſa cœli.*

TVMVLVS V.

De gentilitiis eius inſignibus.

OStentent alij clypeis horrentia ſigna,
Quales nempe feras terra Libyſſa parit,
Virtutemq́ decusq́ ſuum per talia monſtra
Prodant, illorum moribus aſsimiles.
EGOLFVS vir erat; cui ſolum æterna placebant,
Iſta animo ſecum voluerat aſsiduo.
Idcirco è miſera cupiebat cedere vita,
Quam certum eſt nulli ſuppeditare diu,
Tempora quo optatam ferrent æterna quietem,
Puluillo hocce iacens circulus edocuit.

TVMVLVS VI.

Mors & Vita.

M. *Sola tenes lachrymas, nec lamentabere virtus?*
V. *Et cur lamenter?* M. *Magnus EGOLFVS obit.*
Scilicet hunc animam ſola expirare coegi,
Pertulit imperij ſceptra ſuperba mei.
V. *Non ita, ſed viuit melius quàm vixerat ante,*
M. *Quî tandem?* V. *Quoniã viuit apud ſuperos.*
M. *At certè patriam, fortunas, corpus, honores,*
Regum & amicitias, hæc ego cuncta tuli.
V. *Quinimmo hæc eadem multũ cumulata dediſti*
EGOLFO, eſt ſiquidem patria clara polus.
Dein nullas modo quærit opes, neq; captat honores,
Vnus quem ſaturat cælicolûm ipſe pater.

At corpus viuo carcer fuit atq́ ſepulcrum,
EGOLFO ergo meo quid nocuiſſe potes?

TVMVLVS VII.

Ipſe ad mortales.

SVpremum nobis lacrymas dant munus amici,
Meo dolentes funere.
Ah hominum mentes quam deuius occupat error?
Qui fluxa tantum diligunt,
Et vitam in longum exoptant producere tempus,
Mileſimum vſq́ in ſæculum.
Vos infelicem miſeri deplangite vitam,
Timore quæ nunquam caret.
Defuncti attigimus littus, portumq́ tenemus,
Dum vos natatis naufragi.

IN OBITVM SERENISS. PRINCIPIS ALBERTI BAVARIAE Ducis, patris patriæ.

Ad Sereniſs. GVILELMVM filium.

SI nemo eſt adeo ſenſu deſertus ab omni,
Nemo tam fero, & immanſueto pectore, quem non
Principis ALBERTI commôrint triſtia fata,
Cui non & gemitum dederint, dederintq́ dolorem,
Quid te par facere eſt ALBERTI ſanguine cretum,

O GV-

O GVLIELME *Ducum Dux præſtantiſſime? quos non*
Rupiſti gemitus, quæ non lamenta dediſti?
Cum aſpiceres mæſtus dilectum ante ora parentem,
Iam voce orbatum, & correptum frigore membra
Exhalantem animam, & ſub leges mortis euntem.
Quæ tum ibi verba tua, heu, fletus quantiq́ue fuerunt?
Nunc etiam ô quàm ingẽs verſat ſe in pectore luctus?
Parce tamen lacrymis, finemq́ue impone dolori,
Ne contemne, precor, tanti ſolatia caſus
Dux magne, atque omnes hac conditione creatos,
Vt ſemel egreſſos vitæ nos clauſtra relinquant,
Mox vbi Rex ſuperûm fatalem induxerit horam
Cum non ignores, tibi ſubiice, & omine fauſto
Cælicolûm plaudente choro, plaudente ſenatu,
Et populo lætas feſtum celebrante per vrbes
Imperium occipias, heros diuine, paternum.
Te GVLIELMVS *auus, pater ipſe* ALBERTVS *ad omnem*
Hortentur iunctum ſolida cum laude laborem.
Nos quoque te propter donis cumulabimus aras,
Vnanimesq́ue piis onerabimus æthera votis,
Vt ſubiecta tibi pacem gens nacta perennem
Viuat, & obſcuret reliquas te Principe gentes,
Nec ſtudiis, néc amore tui vincemur ab vllis.

EPICEDIVM I.

Maria Iacoba Alberti mater.

IAm funus ecce ducitur gnati mei,
Et æra celſis concrepant in turribus.

Prodibo

Prodibo mœſta, ſanguinem ſequar meum,
Condam ſepulcro corporis partem mei,
Tellusq; matrem ſuſcipiet in filio.
Iam iam madeſco lacrymis fidelibus,
Prælargus imber pallidas rigat genas.
En gutta guttam tangit, & vocem frequens
Singultus interrumpit. O miſerrimam
Me fœminarum, quod tulêre liberos.
Quæ dicta quondam ALBERTE *mater tua,*
Nunc perdidi dulciſſimum vocabulum,
Cum perdidi ſuauiſſimum te filium,
Meæ ſenectutis leuamen vnicum.
Honori erat creaſſe tantum Principem,
Factis ferentem ſemet vſq; ad ſidera.
Hunc mors honorem dempſit improbiſſima,
Mihiq; ſolidum inuidit atrox gaudium.
Dilecta mater extiti ALBERTO *meo,*
Dilectus ALBERTVS *mihi matri ſuæ.*
Quam triſtis ipſe matrem? & ipſa filium
A me refelli paſſa ſum quam ægerrimè.
Nunc orba ſum vere. Virum amiſi diu,
Deinde fatis nata conceſſit ſuis,
Natum loco mors interemit tertio,
De me triumphum deſtinat quartum ſibi,
Me ac ſi iuuet ſolem tueri longiùs,
Et blandiatur vita morte dirior.
Spirare iam timeo diu, haud mori citò
Confecta poſtquam annis malum hoc adepta ſum,

Malum malorum quotquot extant maximum,
Vt vnico occidenti iuſta ſoluerem.
*A*LBERTE *magno te dolore enixa ſum,*
Aſt hunc dolorem ingens ſecutum gaudium.
Hunc alterum, immo iſtos dolores plurimos,
*A*LBERTE, *quodnam conſequetur gaudium?*
Vnum hoc puto, vt vitæ reſecto ſtamine
Ad te in beatam hinc euolem ætheris domum.
Mi nate ſalue, matris & memor tuæ
Eſto, vſque dum hinc abiens coniungatur tibi.

EPICEDIVM II.

ALBERTI filij & filiæ.

ET noſtras audi pater ô pater alme querelas,
Cum gemitu ingenti quas damus & lacrymis.
Aſpice natorum vt tabeſcant lumina fletu,
Aſpice natarum vt permaduere ſinus.
Lugemus quia fas charum lugere parentem,
Nec finem noſter luctus habere poteſt.
O dulcis genitor, quantum ingemuiſſe neceſſe eſt?
Quantum flere tuo ſemine progenitos?
Cum te ſic plorent vrbes, alienaque regna,
Queis ob virtutem ſuſpiciendus eras.
Luxerunt etiam gelidæ pia funera cautes,
Flumina ſunt lacrymis & tumefacta ſuis.
Quam varios, quamque inſolitos mors vna dolores
Incuſſit? tecum ah mortua noſtra domus.

Degi-

Degimus in tenebris, & nocte vagamur opaca,
Ex quo nox radios preſſit acerba tuos.
O lux præſidium, ô generis ter maxima noſtri
Gloria, cui nos, cui deſeris alme pater?
Præceptis tu nos docuiſti viuere ſanctis,
Formandis leges moribus ipſe dabas.
Te prudente nefas vllam committere noxam,
Magnus eras nobis atq; amor atq; timor.
Maieſtas vultusq; tui, morataq; verba
Officij callem nos monuere ſequi.
Heu mortem indignam, heu iucundum lumen ademptum,
Heu tecum noſtra eſt mortua tota domus.
Nos amor ille tuus in vita dulcis alebat,
Nunc vnum ex vno funere funus adeſt.
Omnia nunc ſqualent, perierunt commoda noſtra,
Et quid non tandem te pereunte perit?
Ah, mœror ſolus noſtro ſub pectore viuit,
Ille etiam lacrymis ſufficit aſſiduis.
Non poterunt luctus finem reperire, nec vllum
Lamenta, ô genitor, ſunt habitura modum.
Prorumpent oculis lacrymarum flumina noſtris,
Dum memores erimus ô pater alme tui.
Et memores erimus donec ſuperabimus, & nos
Nec mors ipſa tui fecerit immemores.

EPICEDIVM III.

Ad mortem.

DIc, tibi quid nocuit, dic, implacabile monſtrum,
ALBERTVS meritis & pietate grauis?
Robore quem inuictum ſternis, reciniſq; triumphum,
Immenſas prædas, & ſpolia ampla legis.
Quot nobis clades lethum crudele dediſti?
Portaſti hocce malo quam numeroſa mala?
E vita ALBERTVS fatis vrgentibus iuit.
Heu heu, cur tantum mors tibi ſæua licet?
Olli fatales ſoluit mors frigida nexus,
Compellens Phœbi lumina deſerere.
Ploremus Mœcenatem, ploremus amicum,
Ploremus totis noctibus atque die.
Nam quis non fleret tam diro funere merſum?
Flerent & ſuperi, ſi modo flere queant.
Tibia funereos edat triſtiſſima cantus,
Veſtiat & pullus atria longa color.
Ille ſuis decori, picta ceu vitibus vua,
Ceu poma arboribus, pennigeriſue aquila.
Si quis dignus erat Tithonia viuere ſæcla,
Hic erat: ah mors eſt imperioſa nimis.
ALBERTO horriferi calcata eſt ſemita lethi,
En, quæ debuerat ille tributa, dedit.
Ille erat vt ſacras ſtudio flammante Camœnas
Diligeret, plenis munera dans manibus.

Et

Et iuſti reuerens, & ſeruantiſſimus æqui,
Principe quo viguit inuiolata fides.
Longinquas illum portabat fama per vrbes,
*Ibat & A*LBERTI *nomen in ora virûm.*
Hic quoq; præ innumeris fulſit tot laudibus heros,
Spicula quod necdum liuida mors habuit.
Heu, talis potuit fato ſuccumbere virtus?
Heu tantum ingenium, tantaq; nobilitas?
*Nunc, A*LBERTE, *iaces tenuem mutatus in vmbram,*
Nil tumulus præter nomen & oſſa tenet.
Iam nudus gelidusq; iaces, atq; arida puluis,
Sicne puellarum ferrea iura trium?
Vt te optaremus redeuntem ad limina vitæ
Spectare, & voces excipere vſq; tuas?
*Longinqua A*LBERTO *nox ingruit: omnia carpis*
O mors, & tua nil non vorat ingluuies.
*A*LBERTO *vna dies finiuit tempora vitæ,*
Aſt famam nunquam finiet vlla dies.
*Et tu quæ A*LBERTO *hanc rapis immaniſſima lucem,*
Lucem illi ætheriam mors fera non rapies.

EPICEDIVM IV.

Nepotes & Neptes ALBERTI.

Nep. *Auo carmina dicite,*
Cantus promite lugubres.
Aui fata ſororculæ
Mœſta voce canamus.

Nept. *Cantemus pueri patrem,*
Patrem præ omnibus optimum.
Pleni lacrymulis genas
Mœſta voce canamus.

Nep. *Queis nam te regionibus*
Veſtigabimus ô pater?
Flentes ecce nepotuli
Soluimus tibi iuſta.

Nept. *Quonam blanditiæ tuæ?*
Quonam riſus & oſcula?
Quonam te mala mors rapit?
O mors imperioſa.

Nep. *Quando ad nos reditum paras?*
Quando nos genibus tuis
Aui dulce vocabulum
Aſtantes repetemus?

Nept. *Puppas en tibi proprias*
Omnes tradimus, inſuper
Et gemmata monilia,
Si nos fortè reuiſas.

Nep. *Offendes pueros bonos.*
Ludorum tua præmia,
Victores erimus tibi,
Si nos fortè reuiſas.

Nept. *Quare nil loqueris pater?*
Quare nos refugis pater?
Blandùm fare puellulis.
Iam ſatis ſiluiſti.

Nep.

Nep. *Cur non reſpicis ô pater?*
Cur audis nihil ô pater?
Iam nos reſpice, & audias
Turbæ verba puſillæ.
Nept. *Heu mutus ſilet, heu abeſt,*
A nobis nimium procul.
Ploremus pueri patris
Funus, flebile funus.
Nep. *Non audit, neq; reſpicit,*
Vota diripiunt Noti.
Condamus tumulo patris
Funus, flebile funus.

EIVSDEM TVMVLI.

TVMVLVS I.

Ipſe loquitur.

F*Atales impleui annos, curſumq́; peregi,*
Lampada trado aliis, ſopitus morte quieſcam,
Exors curarum tandem, liberq́; laborum.
Ille ſator rerum omnipotens decedere iußit,
Securum patriis moderantem legibus vrbes.
Diues opum variarum, & ſpectatißimus orbi,
Principum amicitia florens, populiq́; patrumq́;
Clarus honore, & gente mea dilectus ab omni
Ante fui: aſt hodie quid ſum? quid? puluis & vmbra.
Quod bene patraui, hoc abeuntem eſt vſq; ſecutum:

Ex reliquis nil me ad rigidum tetuliſſe tribunal
Credatis licet: & vos qui felicia regna,
Qui latos populos frænatis iure ſuperbo,
Ponite ſpes longas: vos ipſos noſcite quæſo,
Diligitote Deum, & virtutem pectore puro.
Sola bonum virtus, ægrorum cætera ſomni.

TVMVLVS II.

Vxor ad ſepulcrum.

OPtabã, mi ALBERTE, *oculos te claudere noſtros,*
Fruſtra verùm, eheu, vota fuêre mea.
Ipſa ego cùm fletu morientis lumina preſsi,
Captaui infelix vltima verba tua.
Par fuit vlterius mecum te viuere, tecum
Aut certè fati me ire ſub imperium,
Quando animæ pars magna tuæ viuebat apud me,
Quando pars animæ tu mihi maior eras.
Quò diuerſus abis? quò quò dulciſsime coniux?
Tam ſine te potero viuere quam ſine me.
Interea ſed enim dum extrema illuxerit hora,
Et mea iuncta tuis oſsibus oſſa cubent,
Accipito inferias quos velli à vertice crines,
Interea has lacrymas puluis amata bibe.

TVMVLVS III.

LAnificæ poſtquam ſecuerunt fila puellæ,
Venit & ALBERTO *funeris atra dies,*
Dira fremens, vultuq; minax, teloq; cruento,
Mors ſuper aſsiſtens talibus increpuit.

Heus

Heus Princeps, age nunc ſub terras frigidus ito,
Omnia quæ rapio, te rapere aduenio.
Sic mors: quam Albertus contra eſt affarier auſus:
Bellua, nil tua nil dicta timoris habent.
Vita fuit bellum, dabitur poſt fata triumphus.
Tu bona ſi ferias, tu mala ni ferias.

TVMVLVS IV.

N*E tumule Albertum poſſes decorare ſepultum,*
Illius hoc virtus abſtulit alma tibi.
Quæ celebrem Heſperiis, celebrem quoq; reddit Eois.
Albertus famæ ſufficit ipſe ſuæ:
Quiq; egit ſuperans expertem crimine vitam,
Nunc diuûm in medio gaudia lætus agit.

TVMVLVS V.

A*Lberti dum animus vitalem abrumpere nexum*
Pugnat, vt hinc properis curſibus aſtra petat,
Circumfuſa piis vxor veneranda lacertis,
Atq; genas tepidis ebria lachrymulis,
Ah miſeram, incæpit, cui me mi Alberte relinquis?
Quam cuperem tecum nunc mea vita mori?
Par tempus veniet tibi, ait, fidiſſima coniux,
Quod modo ſeiunctos iungat amabiliter.
Et quoniam hæc ſummi Rectoris certa voluntas,
Ecce libens ibo, quò deus ipſe vocat.
Ille vnus curat viduas, depone dolorem,
Et vale, & Alberti ſis memor vſq; tui.

TVMVLVS VI.

SI vita non eſt vita, ſed mors eſt magis,
Qui deſinit mori, hunc ne tu dicas mori?
Albertus erat in morte, & erat in carcere,
Poſt emicuit arcta leuatus compede,
Vitam vitalem inchoauit degere.
Ille ergo viuit, mors at ipſa mortua eſt.

TVMVLVS VII.

TAm vilis tumulus Albertum non decet, inquis.
Idcirco Albertus non habet hunc tumulum.
Oſſibus & cineri ſatis hic locus, ipſa viri mens
Pro tumulo ſedes obtinet aſtriferas.
Aut nulla, aut iſthac regio tibi conuenit. Ergo
Salue anima æternis addita cælicolis.

TVMVLVS VIII.

Albertus ad vxorem & liberos.

SIt flendi finis mea pignora, tuq; modum fac
O fida coniux lacrymis.
Poſſem ego ſi ſuperas reuocari in luminis oras
Veſtris tot eiulatibus,
Iuſtum forſan erat lacrymis dimittere habenas,
Auroq; fletum quærere.
Nunc dolor, & fletus veſter non proficit hilum.
Cur plangitis animæ meæ?
Obſecro, quid mirum eſt fato concedere quenquam,
Qui natus eſt homo hominibus?

Vltro

Ultro naturæ poſcenti debita ſolui,
Ne poſt coactus ſoluerem.
Nec miſerè mecum, mihi ſi modo creditis, actum eſt.
Redire ſi queam, haud velim.

TVMVLVS IX.

QVi primus Latio tulit ex Helicone coronam,
Ne quis poſt obitum mî lacrymetur ait.
Aſt qui Cecropiis leges deſcripſit Athenis,
Mors mea carorum ne careat lacrymis.
Nec prorſus vetuit, nec prorſus iuſſit amicos
Poſt mortem Albertus dedere ſe lacrymis.
Iſtuc magnanimo & generoſò principe dignum eſt.
Aſt pietas & amor quid iubeant? lacrymas.

TVMVLVS X.

HOc ſita ſunt tumulo ter magni Principis oſſa.
Ad tumulum ſacri ſpargite roris aquam.
Addite odoratos ignes, ſimul addite vota,
Dicite &, Alberto detur amata quies.
Tu quoq; cæleſtûm numen venerare ſacerdos,
Purus vti maculæ ſpiritus aſtra colat.

TVMVLVS XI.

ALbertum coluiſſe æquum ſine fraude bonumq;,
Vel morte in ipſa claruit.
Tunc etenim partes vbi ſe diſcreuit in ambas,
Coniunctus è quibus fuit,
Terrenum quod erat terræ tumuloq; rependit,
Cæleſte cælo reddidit.

Pul-

Puluerem habet buſtum, & proceri corporis artus,
Oram ætheris mens incolit.

TVMVLVS XII.

PRô quale abſcondit quæ deuorat omnia tellus?
Teutoniæ ſolem clauſimus hoc tumulo.
Dictum habeo ſatis: ah ne lector plura require,
Plura vetant lacrymæ, tu quoq; da lacrymas.

TVMVLVS XIII.

SI tecum reputabis ô viator,
Quot incommoda ſuſtinenda nobis,
Quot cæca mala perferenda ſortis,
Dum in vita miſeri vagamur iſta,
Quót curæ exagitent, motúſue quales
Vſq; purpureos premant tyrannos,
Albertum haud miſerum, arbitror, putabis,
Qui nunc eſt vacuus moleſtiarum,
Curas deſeruit tumultuantes,
Haud quenquam metuit, nihilq; luget.
Si tecum reputabis ô viator,
Quantis ille bonis fruatur, & quam
Parârit ſibi magna gaudiorum,
Iunctus cælicolis, deóq; iunctus,
Albertum potius feres beatum,
Nec deinceps lacrymaberis receſſum.
Tanti Principis: immò verò eundem
Multis ipſe precaberis receſſum.

IN EVNDEM.

EPIGRAMMATA.

I.

ALbertum quiſquis non plorat funere ademptum,
Neptuno hic genitus durior eſt chalybe.

II.

Ad Muſas.

ET Graiæ & Latiæ lugubria dicite Muſæ,
Veſter apud ſuperos deſiit eſſe pater.
Scitis vt ille nouum vobis ſacrarit honorem,
Scitis in hoc veſtri Principis quantus amor.
Sumptibus immenſis librorum millia centum
Mercatus, vobis condidit hoſpitium.
Hoſpitium regale quidem, cultuq́ ſuperbum,
Templa auguſta, aliis inuidioſa locis.
Pro tantis igitur benefactis reddite grates,
Alberti ſtellis nomen & inſerite.

III.

Ad Germaniam de interitu Alberti.

HEroum genetrix, Regum Germania mater,
Quis queat, oro, tuam non doluiſſe vicem?
Vnum oculum nuper nimirum atq; vnicum habebas,
Clauſit at ipſa tibi hunc inuida mors oculum.
Poſthac quid metuas niſi noctem orbata nocentem,
Lumine tam nitido quæ viduata iaces?

IV.

VIr magnus Albertus fuit. quis hoc neſcit?
Notúſq; cunctis gentibus: quis hoc neſcit?
Fidem patrum tutatus eſt. quis hoc neſcit?
Conſtans, pius, ſi quiſpiam. quis hoc neſcit?
Dilexit ille literas. quis hoc neſcit?
Amauit & concordiam. quis hoc neſcit?
Miranda in hoc auctoritas. quis hoc neſcit?
Verendus ipſis Regibus. quis hoc neſcit?
Imago Principis boni. quis hoc neſcit?
Natos reliquit optimos. quis hoc neſcit?
Gulielmus excipit patrem. quis hoc neſcit?
Victurus eſt quot ſæcula? deus hoc ſolus.

V.

MAgnanimo Alberto vt primum lux vltima fulſit,
Attulit & ſomnum flebilis hora ſuum,
Inclyta Parnaßi luxerunt funera colles,
Virgineúſq; Helicon altius ingemuit.
Depoſuit Phœbus Daphnææ frondis honorem,
Iußit & auratas obticuiſſe fides.
Ceſſauere nouem choreas agitare puellæ,
E quibus hæc viſa eſt Calliopea loqui.
Mutemus cantum, lachrymis dedamus ocellos,
Spes noſtri extincta eſt, ô dolor, vna chori.
Muſarum columen, propugnatórq;, paterq;,
Heu heu crudeli funere raptus abit.

VI.

CVm iam inuaſiſſet lethum frigentia membra,
Diſtaret latum mors nec auara pedem:
Terra vale, valeant vrbes, me expectat olympi
Imperium, Albertus ſic ait, & moritur.

VII.

Ad Albertum.

NOn triſtes inter gladios ſtrepitumq́ tubarum,
Cum clypeus clypeum, vir premit atq; virum,
Sed pace in media vitam producere ceſſas:
PACIFICATOREM ſic obiiſſe decet.

VIII.

INſignem pietate virum, vultúſq; verendi,
Et moribus grauiſſimum,
Sæpius Albertum ſtupuit Germanicus orbis,
Regnis & aptum cenſuit.
Hunc tamen ecce virum mors importuna ſubegit,
Nec vultus ipſam terruit,
Nec flexit pietas, nec rerum maxima virtus.
O ſæua mors, ô ferrea.
Quando igitur parces qui Bacchanalia viuunt,
Montéſq; ad aſtra fabricant?

IX.

Ad Bauaros,

GEns deuota deo, vetuſta, fortis,
Gens clariſſima gentium, quid imis

Sic

Sic te affligis, & angeris medullis,
Ob raptum patriæ tibi parentem?
O ſuſpiria ſperne, parce fletu,
Si Proſerpina non fugit vel vnum
Implacata caput, ſi abimus omnes,
Si bullæ quaſi diſſipamur omnes:
Nec Diuos ita quiſpiam fauentes
Senſit, vt duplicare poſſet annos.
Illud lætitiæ tibi magis ſit,
Quod hæres bonus optimum parentem
Excipit, Gulielmus ille magnus,
Virtutum ſimul omnium patronus.
Nil eſt integrius, benigniúſque,
Nil æque placidum, nihilq́ prudens.
Princeps hic numeros adeptus omnes.
Te cælum bene amet, tuamq́ ſtirpem,
Cum conſorte thori, piamq́ matrem,
Fratréſq vnanimes, ſimul ſorores.
Fælix conſilio, actibusq́, fælix,
Annis vel Pylium ſenem præibis,
Auroræ ſuperabis & maritum.

X.

PRudens erat Albertus homo. Vnde factus eſt?
Libros amabat non ſecus atq liberos.
Erat homo pius Albertus. Vnde factus eſt?
Voluebat animo ſempiterna præmia.
Iuſti tenax Albertus, Vnde factus eſt?

Pœnas

Pœnas iniquûm cogitabat perpetes.
In pauca conferam: fuit vir optimus
Albertus. Vnde factus? à ſolo deo.

XI.

QVi Alberti decora & virtutes noſſe laborat,
Vel nondum eſt natus, vel, puto, natus heri eſt.

Tumulus Helenæ Virginis Imp. Ferdinandi filiæ.

EXcelſo generata loco, Regumq́ propago,
Cui facilem pietas ſtrauit in aſtra viam,
Ipſa ſuum hoc tumulo mandauit ponere corpus,
Mente nec imbelli fata ſuprema tulit.
Deſpexit thalamos, & ſceptri iura ſuperbi,
Deſpexit ſeſe regia virgo magis.
Sic Helene vitam veluti moritura trahebat,
Sic lethum veluti viua futura ſubit.
O fælix animi virgo, tibi poſthuma fama
Te penna ſolui non metuente vehet.

Tumulus Chriſtophori Dœſneri Poetæ, & Muſici.

ACh, etiam diuûm moriuntur cura poetæ,
Præterit & nullum mors truculenta caput.
Biſtonius cithara Plutonem flexerat Orpheus,
Flexit & Amphion ſcrupea ſaxa chely.
Chriſtophorus duram Lacheſin mollire nequiuit,
Voce licet dulci carminibúſq; canens.

Sed qui mortales fidibus leniuerat aures,
Iam ſuperis plectro nobiliore canit.

Tumulus Petri Rami, doctorum hominum Furiæ, Pariſiis trucidati. M. D. LXX.

LVctiſonum poſtquam deſcendit Ramus ad Orcum,
Conſtitit ad ſtygias vt veheretur aquas.
Hîc miſerum increpitans lethæi portitor amnis,
Vectum iuridicos compulit ante viros.
Conueniunt in quos calamum diſtrinxerat olim:
Nimirum iſtorum pars numeroſa fuit.
Clarus Ariſtoteles, facundi & Tullius oris,
Porphyrius, Fabius, quóſq; referre mora eſt.
Hos inter cauſſam pro cunctis Tullius infit,
Ob noxam ad pœnas poſtulat huncce rapi.
Tum ſic alloquitur trepidam Gortymius vmbram:
Iámne venit ſceleri debita pœna tuo?
Túne iſtos auſa es petulanti carpere morſu?
Túne iſtos auſa es, túne docere viros?
Nunc lue ſupplicium, & meritas ſolue improba pœnas,
Euge ſceleſta, viris parcere diſce bonis.
Mox iubet hãc laruis vlulantem intrudere flammæ,
O bene ramum igni cum dedit eſſe cibum.
Talia poſt obitum ſperabit præmia, quiſquis
Doctorum manes non requieſſe ſinit.

Tumu-

Tumulus Georgii ab Helfenſtain.

MAgnus erat virtute, & auito ſanguine magnus,
Hic modo quem tumulus puluerem & oſſa tegit.
Ille datos quoties à Cæſare geßit honores?
Militiæ præſtans artibus atq; togæ.
Gallia quem timuit ductantem mille cohortes,
Quem fidum experta eſt Pannonis ora ducem,
Et coniuratæ intrepidum ſenſère phalanges,
Agmina dum primus Cæſariana regit.
Rexit & ille tuam pro te Fernande Tyrolim,
Conſilio ſacri præfuit imperij.
Romuleas venit ſapiens orator ad arces,
Idemq; ad populos venit Ibere tuos.
Miſſus adit toto ſemotos orbe Britannos,
Eius in his valuit non temerata fides.
Poſt titulos ſed enim, & duri certamina Martis,
Teutonicæ genti mors tulit atra virum.
At tibi iam male ſit mala mors, quãdo omnia perdis,
Quidquid & egregium eſt inſidioſa voras.

MISCELLANEORVM POEMATVM

LIBER PRIMVS.

De inſignibus Gregorij XIII. Pont. Max.

GRegorius gerit alatum fera ſigna draconem,
Cauſſam noſſe cupis? commoda cauſſa ſubeſt.
Mente animoq́; ſuo ſuper omnes cernit acutùm,
Maior & humana conditione, volat.

De ſene, & Morte.

HVmeris minuta ligna portabat ſenex,
Sub faſce ſudans non parum iniuſtiſsimo,
Tandem reiiciens permoleſtam ſarcinam,
Mortem inuocat, tanquam laboris terminum,
Quæ terrifica propter virum cito aſtitit,
Interrogans, quid ille nam vellet ſibi.
Illico ſenex toto perhorrens corpore,
Onus hoc volebam imponeres, ait, mihi.

In Laurentium Surium, Diuorum vitas colligentem, digerentem, & illuſtrantem.

OMnes cælicolæ erudite Suri,
Quorum tu memoranda facta, dicta

Tot voluminibus notare pergis,
De tam frugifero te amant labore,
Atq; amplas tibi grãtias agentes,
Orant ſollicite omnium parentem,
Vt cum efflaueris halitum ſupremum,
Cæleſtem bonus euoles in aulam,
Et fælix ſuperûm augeas cateruam.

De lingua.

HAud lingua membrum eſt homini præſtantius vllum,
Atq; iterum nullum plus nocuum eſt homini.
Lingua gerit miſtum dulci cum melle venenum,
Percutit, & blandam, ſi lubet, addit opem.
Quod ferrum nequiit, quod non potuêre cohortes,
Sæpius effectum lingua diſerta dedit.
Quod ferrum potuit, nec non potuêre cohortes,
Sæpius infectum liuida lingua dedit.
Tam modico vnde, precor, tam magna potẽtia membro?
Cur rem tam nihili vincere nemo poteſt?

In gemmas.

EQuidem potens eſt veſtra vis lapilluli,
Mittunt abunde quos Eoa littora,
Vt ſæpe narrat doctus ille Plinius,
Cauſsáſq; rerum qui penetrant altius.
Verùm vna virtus veſtra reſtat inſuper,
Quæ cæteris profectò longè plus valet.

Niſi omne iudicium ego prorſus perdidi.
Sapientium repente cacatis animos.
Hoc quando narrat doctus ille Plinius,
Cauſsáſq; rerum qui penetrant altius?

In baptiſterium.

QVæ labes primi eſt vitio contracta parentis,
Puriter hanc fontis diluit vnda ſacri.
Quin maculas omnes lauat, & ſcelus eluit omne,
Efficit albentes fons ſacer æthiopas.

De alauda.

CAſibus implicitam cum ſe vidiſſet alauda,
Quæ non ſperârat triſtia fata gemit.
Heu me infælicem dixit miſeramq; volucrem,
Seu volo, ſeu nolo, cogor adire necem.
Non aurum auerti cuiquam, non ditia dona
De minimo grano mors mihi dura venit.

In quędam Rodingum Haſſum, qui contra Societatis IESV nomen & ſcholas maledicentiſſimam orationem ediderat.

QVid eſt Rodingus ille nobilis ſcriptor?
Fortaſsis eſt rarus Theologus, heu, non eſt.
Orator attamen diſertus eſt. non eſt.
Barbatus eſt certe philoſophus. non eſt.
At eſt poeta, credo, quiſpiam. non eſt.
Eſt medicus, aut iuris peritus? ah, non eſt.

Quis

Quis ergo tandem? Grammaticus an eſt? vix eſt.
Num maledicus conuitiator eſt? hoc eſt.

Aliud.

SEu rota, ſiue rogus tibi nominis extat origo,
Rogo rotaq́ dignus es.

Aliud.

SAlſus & inſulſus, pius impius vnus & idem es,
Doctus & inſipiens, cætera mitto tibi.

Aliud.

QVanam te mala mens miſelle Rhetor
In tam præcipitem impulit furorem,
Vt ceu Tiſiphone, aut átrox Megæra
Inferni Iouis euocata regnis
Iſtos exagitare non timeres
Doctos, innocuos, bonos magiſtros,
Probris turpibus, aſperis, nefandis,
Indignis nimis, & nimis proteruis,
Dein crudelibus, atq; amarulentis,
Scriptis ſanguine, bile, felle, aceto,
Multis præterea frequentibúſq;,
Quot nunquam caperent trecenta plauſtra,
Quæſiſti puto gloriam perennem,
Inuentum eſt tibi dedecus perenne.
Plora iam ſatis, ô miſelle Rhetor.
Rhetor ô miſer, ô miſelle Rhetor.

In Ioannem Auſtrium, inuictiſſimum exercitus Chriſtiani Imperatorem contra Turcas.

DVx Lacedæmonius mox inuaſurus in hoſtem,
Impauidus ſocios talibus aggreditur.
Spartani iuuenes, age, ducite prandia læti,
Cœnam etenim Pluto forſitan ipſe dabit.
Auſtriades aliter: modo bella capeſſite læti,
Si caditis, cœnam ſe deus ipſe dabit.

In Iordanem flumen.

QVotquot vetuſtis prædicata literis
Eſtis ſuperba flumina,
Seu vos honorat claritas originis,
Seu crebra nauigatio,
Seu lata multum, ſeu profunda gurgite,
Seu nota de miraculis.
Ganges & Inde, quiq; rura Ægyptia
Semel quotannis irrigas,
Vos inquam, & alia illuſtriora flumina
Palmam date vni flumini.
Iordanis ille rector & rex amnium
Fluenta ſpernit omnia.
Qui ſæpe dictus myſticis encomiis,
Oraculis cæleſtibus,
Vaſtum ſuo compleuit orbem nomine,
Gentéſq; mouit inclytas.

Cur ergo? lymphis namq; limpidiſſimis
(O te beatum millies)
Diuûmq; terrigenûmq; præſidis Dei
Corpus ſacratum proluit.

De inuido & auaro commentum.

AB Ioue iuſſus erat libitum petere inuidus omne,
Pauper auarus idem hoc ab Ioue iuſſus erat.
Mox ſibi auarities duplicatum poſtulat illud,
Inuidia marcens ab Ioue *quod peteret.*
Inuidus ergo adimi lumen ſibi poſtulat vnum,
Vtrumq; vt pereat lumen auare tibi.

In auarum.

VNdarum in medio ſuſpirat Tantalus vndas:
Inter opes medias quærit auarus opes.
Illi poturo ſtagna inuidioſa recedunt:
Hic à diuitiis ſe fugat ipſe ſuis.
Tiſiphone cæcos ſtimulos cum ſentiat ille,
Solus hic aſſidua fit ſibi Tiſiphone.

De aſino & vulpe.

EXuuias aſinus Getuli fortè leonis
Sumpſit, & attonitas terruit ore feras.
Qui cum tentaret vulpem exanimare ſagacem,
Deſine aſelle, nihil mecum, ait illa, facis.
Terribili hoc viſo quoq; conſternata fuiſſem,
Rudere te ſyluis ante ſed audieram.

In dialogos Luciani.

STuden' noſcere ſcripta Luciani?
Paucis faxo queas tenere, Lector.
Hic rerum variarum ineſt ſupellex,
Inſunt dogmata plurium ſophorum,
Inſunt hiſtoriæq; fabulæq;,
Lingua maxima caſtitas pelaſgæ,
Tincta ſuauiter Attico lepore,
Riſus molliculos, ſales venuſtos,
Permiſta aſpera blandulis iocellis,
Luſus, ſeria, dulcia & faceta
Hoc præbet lepidiſſimum volumen.
Hoc perquam vtile Rhetori, poetæ:
Doctos hoc facit eſſe doctiores.
Ergo cur alibi quod hîc repertum eſt
Quæris ſollicito labore lector?
Vnum librum eme pro libris trecentis.

In effigiem diui BERNARDI, argumenta necis CHRISTI complectentis.

QVæ BERNARDE tuæ menti vſque infixa gerebas,
Hæc complexa vlnis ars tibi ferre dedit.
Tam pia me, fateor, multum delectat imago:
Sed mallem hæc animo cernere ſigna tuo.

Ad

Ad PHILIPPVM Sereniſs. Bauariæ Principem, EPISCOPVM Ratiſponenſem.

PHILIPPE, quis rerum ſtatus, noſti probe,
Omnes per oras Teutonum:
Vt ſacra paßim ceu ſenum deliria
Affecta ſint ludibrio.
Quod ſi ſalutis ſpes aliqua promittitur,
PHILIPPE tu promiſeris.
Complexa quem diuina prouidentia
Heroas ante cæteros,
Celebritate nominis clarißimi
Ad vſq; cælos extulit.
Ornatus es virtutibus cæleſtibus,
Ornatus es ſcientia,
Quæ res duæ ſunt profuturæ plurimum
Salutis in negotio.
Nunc abs te opem quantum poteſt rogat, obſecrat
Miſerabilis Germania.
Et quia communis omnium eſt patria parens,
Ne tu parentem deſpice.

In N. cum Theologię Doctor crearetur.

FIDES.

CONatus, veteremq; agnoſco læta laborem
Exhauſtum in ſacris nempe voluminibus,

Dum

Dum fraudas genium & vigili feruente lucerna
Mens labyrintheas tentat inire vias.
Tu celſa è cathedra docuiſti credere verum,
Legitima oſtendens quî retinenda fides.
Monſtraſti ſolers rudibus mea ſacula turbis,
Atq; meas rugas, canitiemq́; meam.
Quod reliquum eſt, dilecte, caput ſubmitte coronis,
Euge ſinas circum tempora laurus eat.
O macte ingenio, ſic fauſto tramite curras,
Qua DEVS *& virtus, relligioq́; vocant.*

SPES.

ÆTernam quicunq; ſibi poſt funera pacem
Sperat, & ad ſuperas feſſus anhelat opes,
Mordicus antiquæ fidei venerabile dogma
Conſeruans, etiam quod bene credit, amet.
Tres ſumus, à ſummo demiſſæ patre ſorores,
Imperium è nobis tertia maius habet.
At noſtras vires, leges, & munera noſtra
Hic ignorantes cuncta docere poteſt,
Qui modo felicem tulit ob certamina palmam,
Haud illo pridem dignior vllus erat.
Egregium ecce aufert quem non ſperauit honorem,
Nil igitur ſperat, ſi quis amat titulos.

CHARITAS.

DIua quod imponit de lauro & fronde coronam,
Aut modicum, aut nihil eſt, tu mihi crede
Pater.

Quod

Quod pius es, nihil eſt: quod ſpernis gaudia mundi,
Quod non exagitat te Citheræa Venus,
Hoc nihil eſt. De te quod victo ſæpe triumphas,
Quod placidùm aſpiciens flexile pectus habes,
Et quod diuitias adeo contemnis inanes,
Quod non corda tumes, hoc etiam nihil eſt.
Vnum eſt quod noſti, quodq́ omnia continet vnum,
Nempe Deum ex toto pectore diligere.

In eundem, cui VI. pueri iſta prætulerunt.

Ad Coronam.

ASpice quam manibus lætam prætendo coronam:
Compoſuit pietas, compoſuitq́ labor.
Nimirum illa ſacras hortata eſt ire per artes,
Impiger ingenio ſed comes iſte fuit.

Ad Biblia.

Conſueſti aßiduo ſanctum verſare volumen,
Hinc venit, & veniet gloria magna tibi.
At tu nunc aliis quæ ſunt tibi cognita pande:
Sic tandem vero nomine Doctor eris.

Ad Calicem.

Tu pecorum cuſtos, ouium tu rite magiſter,
Quas Chriſtus ſtygiis faucibus eripuit,
Sanguine dum fuſo moritur: tu ſanguine eodem
Libato, pecori fac bene velle Deum.

Ad

Ad Crvcifixvm.

Hoc tantum ſcio, nil aliud, vox inclyta Pauli eſt,
Diſsimilis Paulo ne precor eſſe velis.
Si ſapis huc vitæ & doctrinæ dirige curſum,
Hanc metam ſtatuas principiumq́; tibi.

Qvi Cerevm lvcebat.

Ecce facem tremulam media tibi præfero luce,
Quid moneam? vt pectus flagret amore Dei.

Alter.

Ceu faculæ tenebras abigunt, lumenq́; miniſtrant,
Tu quoq; ſic noctes exime pectoribus.

In librum Petri Caniſij de Ioanne Baptiſta.

QVo maior nullus, quo non præſtantior alter,
Cui neq; priſca parem ſæcla tulêre virum,
Et quem veridico laudauit CHRISTVS *ab ore,*
Suppoſuit ſacrum cui DEVS *ipſe caput,*
Hunc violare tamen linguis petulantibus audent,
Qui ſolam toties occinuere fidem.
Verùm his egregia pietate Caniſius obſtat,
Armipotente manu prælia ſancta gerens.
Ergo vt præſtigias, fraudes, mendacia, noris,
Vtq; hamum fugias quem tegit eſca nocens,
Hæc veneranda pio meditator ſcripta labore,
Atq; ſalutarem volue, reuolue librum.

In Sereniſs. FERDINANDVM Archiducem.

CÆſareum FERNANDE genus, ſtirps aurea regum,
Auſtriacaq́; domus, inclyte ſanguis, aue.
Teutonicos inter proceres, interq́; dynaſtas
Haud quiſquam omnigeno certet honore tibi.
Omnia ſolus habes poſſunt bona ſi qua vocari,
Vera quibus laus eſt, omnia ſolus habes.
Sed tua non elegis decora obſcuranda minutis,
Mæonidæ magni cantibus apta magis.
Nec ſatis eſt æquum arctata comprendere Muſa,
Quæ longus nequeat continuiſſe liber.
O flos ſemideûm, ô noſtri ſpes maxima ſæcli.
Tun' aquilæ fœtus? dignus es ipſe aquila.

Aliud.

SI quis nulli animo, nulli virtute ſecundum,
Modisq́; multis nobilem,
Cui mater regina, pater Rex Cæſar, & idem
Fælix propago Cæſarum,
Omnia ſumma viro ſi quis vult cernere in vno,
Te magne Dux conſideret.
Ætherios inter veluti micat Heſperus ignes,
Sic Principes inter micas,
Ergo vt per cæcam profers tua lumina noctem,
Aureis corruſcus flammulis,

Sic etiam cura antiquum procedere ſolem,
Diem reducens priſtinum.
Rectam inſtas FERNANDE *viã, perge auſpice Chriſto,*
Viuas vt immortaliter.

Similitudo.

QVæ viſa eſt olim teneris arbuſcula ramis,
Et viruit paruis ante cacuminibus,
Illam dum recreant placidum Zephyritides auræ,
Dum rigat æthereis defluus imber aquis,
Educat & mulcet nitidi clementia ſolis,
Dumq; comas ſtringit ſedulus agricola,
Paulatim cælo ſeſe pulcherrima tollit,
Frondea diffundens brachia in omne latus:
Incipit ac denſis multum incurueſcere baccis,
Cultori referens munera grata ſuo.
Mens hominum primo ſic dum formatur ab æuo,
Commoda multiplici fœnore magna parit.
Mens quam ſolliciti erudiunt præcepta magiſtri,
Mens ad literulas progenerata bonas.

Omnia mea mecum porto.

DVm flammis celſam popularis Vulcane Prienen,
Et ſeruare ſtudet rem ſibi quiſq; ſuam,
Agmina ſe fundunt portis, rapiuntq; feruntq;,
Aſt oneris vacuus cernitur ire Bias.
Quæſitus cauſſam, ſic dicitur, eſſe locutus:
Certè ego quæ mea ſunt omnia mecum habeo.

Prô ſuperi, quam nos multum diſtamus ab illo,
Qui ſolùm fluxas accumulamus opes?
Quod noſtrum eſt, non eſt nobiſcum, aliena tenemus,
Cùm ſapere incipimus, tunc malè deſipimus.
Argentum eſt animæ nobis & ſanguinis inſtar:
Si quis eo careat, nectere vult laqueum.
Qui ſpretis Sophiæ ſtudiis paſcuntur in auro,
Scire cupis quid ſint? Aurea mancupia.

Viator & Echo.

V. *Quæ ſolos nemorum colis receſſus,*
Syluarumq́; domos iocoſa imago,
Ecquid ſuauiculis dicata Muſis
Modis omnibus expetenda vita eſt?
E. *Ita eſt?* V. *Si comitetur alma virtus,*
Illis an pretium ſatis ſit vllum?
E. *Nullum.* V. *Sed quid obeſt eis frequenter,*
E. *Venter.* V. *O vtinam greges inertûm*
Ad coruos abeant. E. *eant.* V. *honorem*
Doctorum faciamus & proborum,
E. *Horum.* V. *Iſti imperium regant & orbem.*
At vos improbi, & artium imperiti,
Humanæ ſcabies pudorq́; gentis
Plorate, aſſiduoq́; dicite heu. E. *heu.*

In ſeptem artes liberales.

F*Ormoſæ ô nimium mihi quæſo pandite Nymphæ,*
Anne pater vobis extitit ingenium?

Ingenium. Et quanam genetrix fuit, edite. Cura.
Vbera Sedulitas num dedit? Ipſa dedit.
Cur adeo ſeptem? Hoc numero comprenditur omne.
Nos quoq; doctrinas claudimus omnigenas.
Nonne paratis opes? Nullas. Quid fertis? Honores.
Præſtat honor nummos: cætera nolo. Sapis.

In Sapientiam.

DEmocritus ſophiæ inſano perculſus amore,
Atq; animo cupiens rerum agitare vias,
Poſtquam oculos didicit nebulas offundere menti,
Nec ſinere optatis ſe cumulare bonis,
Oppoſitum Phœbo ſpecular defixus ahenum
Contuitus, geminos perdidit inde duces.
O quam dulce tuum rutilat ſapientia lumen,
Lumina præ quo tam lucida ſunt tenebræ?

Sereniſs. MAXIMILIANO MAXIMIL. II. filio.

O Prudens animi iuuenis, qui à ſtemmate laudem
Quam fers, hanc illi reddis ab ingenio.
Reddis ab eximia grauitate & imagine morum,
Quos in maturo eſt vix reperire viro.
Cæſareos inter florentia germina ramos
Præcipuum decus eſt MAXIMILIANE *tuum.*

Sereniſs. GVLIELMO Principi.

NVllum qui nomen geſtis ſunt rebus adepti,
Et quos haud virtus propria nobilitat,
Conſuerunt tumidi laudes cantare parentum,
Illorum vt tenebras lux aliena tegat.
Verius at multò canimus te maxime Princeps.
Cui decus vt pater eſt, ſic decus ipſe patri.
Boia domus quantis radiat ſplendoribus, in qua
Tam pius eſt genitus, quam pius eſt genitor.

Collatio Voluptatis & Sapientię.

SOle ſatam perhibent hominum mutaſſe figuras,
Pocula dum magicis temperat vſa ſonis.
Ante pedes dominæ obſcœnus procumbit humi ſus,
Et iacet hic vrſus, hic lupus, ille canis.
Cantatos non non Sapientia porrigit hauſtus,
Miſcet amatori ſanctius illa merum.
Quo potis eſt etiam ſenſus abolere ferarum,
Et pecudem humanam vertere in effigiem.
Haud ſatis: hæc hominem cæli ſuper ardua tollit,
Præ cunctiſq; potens efficit vna Deos.
Si pudet ergo Deum fieri, Circæa venena
Ebibe, vt hinc abeas aut lupus, aut aſinus.

Ad Gloriam, dialogus.

DIc agedum, quo carpis iter diuina puella?
Veſtrum ad gymnaſium, quà via ducit, eo.

Ecquid ſponte venis diſcentum viſere cœtus?
Sponte ſua nunquam Gloria, iuſſa venit.
Pande precor cuius venias pulcherrima iuſſu.
Me mea vos Sophia mater adire iubet.
Quid geris in calatho? quā rem, quæ munera portas?
Octo & dena mea ſerta ligata manu.
Et quorum his tandem aduelabis tempora ſertis?
Quos mihi monſtrauit ter veneranda parens.
Si fas, mî ſimilem, Virgo, promitte coronam.
Sudor & ingenium dona beata ferunt.

Contra auaritiam doctorum.

OLim in honore fuit animum excoluiſſe per artes,
Præmia cum doctis ſunt data magna viris.
Contra illis ſtudium oblatam contemnere gazam,
Aure ſed attonita quærere grande ſophos.
Nunc eſt vile ſophos, fuluum te poſcimus aurum,
Infandum, Muſæ iam reuerentur opes.
Da mihi Diogenem, da Thebanumq́; Cratetem,
Da mihi Xeinocratem, da mihi Anaxagoram.
Diſcere non curem, ſi non diteſcere ſperem.
Marcet honor, prægnans ære crumena beat.
Sic adeo priſcos dant peſſum hæc ſæcula mores,
Sæcula inauditis obruta ſtultitiis.

In nouos Magiſtros.

DIlectæ ſuperis animæ, gratiſſima cælo
Pectora, Gymnaſij flos ornatiſſime noſtri,

Quos

Quos moueam numeros? tendam quos fingere cantus?
Quóue ſono ingrediar veſtros æquare triumphos.
En modo poſt varios noctuq́ diuq́ labores,
Poſt flexam ante alios trepido certamine metam,
Vobis parta quies, merita en data præmia palmæ.
Saluete ô Sophiæ, & Muſarum dia propago:
Laureolis ſaluete nouem victricibus aucti.
Vóſne voluptates dominus illuſtribus auſis
Calcaſſe, atq; viam inuaſiſſe per inuia? vóſne
Artibus aſsiduos potuiſſe impendere neruos,
Et dare Socraticis iuuenilia tempora chartis?
Felices animi, ſegnes qui ſpernere luxus,
Qui vos tollere humo didiciſtis, & ire per ora,
Ora virûm, æterniſq́ inſcribi nomina faſtis.
Pulcrum opus excelſi volitare per ætheris orbes,
Rerum obitus, cæcos & contemplarier ortus:
Murmuret vnde polus, vnde ignis et horrida grando,
Vnde cadant imbres, quæ cauſſa furentibus Auſtris,
Bruta quid inſano quatiatur terra tumultu,
Et celeri totum ingenio ſupponere mundum.
O dulces curæ, ſtudiorum ô vera ſacrorum
Gaudia, deliciæ, & paucis experta voluptas.

Ad Epiſcopum Delphinum.

QVot ſunt bonarum literarum Præſides,
Tot nuntio ſalutes tibi.
Quinimmo quot Muſarum alumnos aſpicis,
Te iubeo ſaluere toties,

Delphine multò Pontifex clariſsime,
Spectate rebus arduis.
Tu nobilis domo: immò mente, moribus,
Auctoritate, literis,
Prudentiaq́, & omnibus virtutibus
Es prædicandus nobilis.
Germaniæ gratum ſed illud maximè,
Cum ſe tibi caram videt.
Delphinum ob id te nominat rectè ſuum,
Gaudens tua præſentia.
Amator hominum viue in annos plurimos,
Delphinus & ſis iugiter.

In factum Diogenis.

IAm roſeum patulis efflabant naribus ignem
Solis equi, nitidum rettulerantq́ diem.
Ecce nouum facinus, genuit quem clara Sinope,
Nomina cui tribuunt Iupiter atq; canis,
Vulcanum cornu incluſum per compita geſtans,
Seſe hominum in medio quærere fert homines.
Nonne putas opus eſt hodie vel mitte laternis,
Fulgida quantumuis ſpicula Phœbus agat?
Ah homines, & nulli homines. Qui percolit artes,
Quem comitat virtus, hic mihi verus homo eſt.

In Epiſcopum Herbipolenſem.

LVcem ſerenam, lucem & ò lætiſsimam,
Alboq́; dignam calculo,

Cum

Cum te vel vltro noſtra fers ad limina,
IVLI virorum ampliſsime:
Quinimmo ſidus Præſulum Germaniæ,
Paterq́ue Muſarum vnice.
Te fama pennis nuntiat volucribus,
Fines per orbis extimos.
Viuo tibi nec non videnti contigit,
Poſt fata quod pauciſsimis,
Nomen beatum, nomen illuſtriſsimum,
Dignum tuis virtutibus.

Aliud.

FRancigenûm Princeps & paſtor maxime ſalue,
Salue ô ſacrorum gloria Pontificum.
Salue iterum, quando ingenuas complecteris artes,
Hasq́ue noua largus cum pietate foues.
Sub te relligio, virtus, ſapientia florent,
Auſpiciis redeunt aurea ſæcla tuis.
Te rectore caput cœlo tua Francia tollit,
Francia Teutonici flosq́ue decusq́ue ſoli.
Et ſibi te Dominum, ſibi te patrem atque magi-
ſtrum
Munere gratatur numinis eſſe datum.
Forſan erunt IVLI tua qui benefacta ſequantur,
Sed te qui poſsit vincere nullus erit.

In MARQVARDI à BERG Pontifici Auguſtani inaugurationem.

Ad verſiculos, vt adeant MARQVARDVM.

MEi verſiculi, mei lepores,
Vos huc ferte precor, quot eſtis, omnes,
Atque audite meam petitionem.
Hoc vnum peto, poſco, flagitoq́;
MARQVARDVS ſapiens, & eruditus,
Cultor maximus ille literarum,
Inter Pontifices ſacros relatus
Et pedum gerit, & gerit tiaram.
Hunc ſaluere iubete quotquot eſtis
Noſtri verſiculi, & nouos honores
Gratulamini, & explicate veſtram
Iam nunc lætitiam altiore voce.
Humaniſſimus eſt homo, nec vllum
A ſermone ſuo repellit vnquam.
Si quis forte timens timorem inanem
MARQVARDVM fugit, vt ferociorem,
An non hic homo ſe ſibi repellit?

Eſt etiam vbi damnum præſtet facere, quàm lucrum.

MVlti multa ſibi lucella quærunt,
Sublimes cupidè ambiunt honores,
Et deglubere oues ſciunt miſellas.
MARQVARDVS nihil has opes ſitiuit,

Illi

Illi diuitiæ prius fuerunt
Amplæ, magnificæq́; ſplendidæq́;.
Sed cæleſtia lucra concupiuit.
O mentem egregiam, ô virum canendum.

Chriſtus commendat oues ſuas Marquardo.

MArquarde, en tibi ouile trado noſtrum,
Meas diuitias, meamq́; gazam
Committo, fidei tuæq́; mando.
Ergo paſce meos libenter agnos,
Et vita, ſimul eruditione,
Raptoréſq; lupos procul repelle:
Factis præmia non iniqua tolles.
Tua ô Chriſte volens capeſſo iuſſa,
Sed quòd mî facere imperas, idipſum
Tui eſt muneris, atq; largitatis.
Da quod ipſe iubes, deinde quidquid
Viſum eſt, Nate dei, iubere pergas.

In pedum & annulum.

INfirmos fulci, peccantes corrige, cunctos
Dirige: te baculus quem geris hocce monet.
Ne cuiuis reſera demptis arcana ſigillis:
Te digito fulgens annulus hocce monet.

Super inſignibus eius gentilitiis.

SI taurus, ſerpens, cygnus, leo, ceruus, & vrſus,
Seu timidi lepores, nubiuagumq́; genus

Signa forent Marquarde tibi, clypeoq́ micarent,
Te his virtute parem credere quis poterat.
Ecce abſunt quæcunq́ tuis animalia ceris,
Quando homo duntaxat par cupis eſſe homini.

De capite coronato.

QVærebam Marquarde tuũ cur ſtemma teneret
Cinctum corona verticem:
Talia magnorum nam ſunt inſignia regum,
Sceptro ſuperbientium,
Reſpondi ipſe mihi: caput hoc diademate cinctum
Quiddam notabit altius.
Aurea non tantum eſt regnorum inſigne corona,
Victoriæ nota eſt quoq́.
Sic ſic Marquardum præclara ex hoſte trophæa
Breui relaturum, breui,
Et defuncturum ſæui certamine belli
Dignum corona millies,
Iam pridem ſpondent iſthæc fulgentia ſigna:
Corona fatur hoc mihi.

Sertum Pontificium.

VIrtus, ſobrietas, benignitáſq́,
Manſuetudo, labor precum perennis,
Et mens nil trepidans ad arcta rerum,
Caritas ſimul, hoſpitalitáſq́,
Tum corpus ſine ſordibus pudendis,
Ardeſcens amor omnium ſalutis,
Hi ſunt, æſtimo, floſculi beati,

Suaues

Suaues ac teneri, ac nimis decentes,
Quos non Elyſia educant vireta,
Non mittunt quoq; diuites Sabai.
Hi Marquarde ligant tibi coronam
Mollem, floriferam, venuſtam, odoram,
Cui ſunt vel Scythici impares lapilli.

Ex etymo Epiſcopi.

CVi mores hominum ſibi obſequentum
Curæ ſollicitudiniq; non ſunt,
Virum nec ne probandi, an improbandi:
Et qui credere quemq; quod lubebit
Permiſiſſe poteſt tacente lingua,
Nec culpat vitia, irrogátue pœnas.
Haud quem debuerat ſcopum peteßit:
Quinimo, hic mihi Apoſcopus videtur.

Aliter.

EPiſcopi Marquarde nomen obtines,
Et nomen excelſum ſatis.
Qui temperat mundum ille Diuorum ſator,
Seſe ſcopum fixit tibi.
Mens arcus eſt, telumq; cogitatio,
Hanc viribus totis iace.
Da corpori terram, Deo mentem ſacra,
Tantumq; cælum cogita.
Quicunq; dexter nobilem hunc tangit ſcopum,
Hic verus eſt epiſcopus.

Ali-

Aliter.

Ἀπόσκοπος & ἐπίσκοπος duæ voces
Non diſcrepant ſic litteris vti rebus.
Aberrat à ſcopo prior, ſed hæc tangit.
Deinde hoc ſecundum facile migrat in primum,
Quando metalepſin ſanctior facit vita.

Similitudo.

EXcubitor ſolem veluti prænuntiat ales,
Claramq́ in tenebris ſentit adeſſe diem:
Sic vita in tenebris qui vero eſt nomine Præſul
Æternam debet præcinuiſſe diem.

Helueticæ iuuentuti.

QVam pridem famam tibi confecêre parentes,
Laudibus hancce tuis te cumulare decet.
Illorum in duris ſpectata eſt dextera rebus,
Cum domuit toties oppida, caſtra, duces.
Te iuuet hybernas ſtudiis impendere noctes,
Et colere ingenuis artibus ingenium.
Illos æra vocent ſæui in diſcrimina belli:
At te Pierides ad ſua ſacra vocent.
Poſt vbi iam matura viris adoleuerit ætas,
Arma ſequi dabitur, & graue Martis opus.
Felix cui geminæ tribuetur gloria laudis.
O generoſorum ſtirps generoſa virûm.

In

In tres doctrinarum Principes, Ariſtotelem, Ciceronem, Virgilium.

HVc ades ſacro ex Helicone Clio,
Cui lyra dulces, citharaq́; cordi,
Huc ades, mecum & fidibus Latinis
Incipe verſus.

Pangimus clarum Sophiæ Magiſtrum,
Quem dedit partu Macedûm Stagira.
Vnus hic totum ſpeculatus orbem
Omnia vidit.

Abditas rerum penetrare cauſas,
Scire naturæ varióſq; mores
Cæteros præter potuit, neq; illi
Par fuit vnquam.

Patriæ nec te pater hinc ſilebo.
Tu reis dextram toties fidelem
Porrigens, rexti populum, ſenatum
Maximus auctor.

Gentium princeps domitrixq́; Roma
Ore facundi eſt ſtupefacta Tulli:
Audiunt quem nunc etiam tonantem
Veſper & ortus.

Mantua (cernis?) petit aſtra cygnus,
Maior & laude inuidiaq́; maior
Liquido nulli ſonat æmulandas
Gutture voces.

Græciam ſolus Maro prouocârit,
Vatibus vates melior trecentis.
Spiritum tolle, ac tibi plaude, plaude
Italis ora.

Ad Sereniſſ. Gulielmum.

GVlielme quod genus refers ad Principes
Parente natus optimo,
Sunt iſta tecum pluribus communia,
Solidamq́ laudem non habent.
Vitam exigis quod ipſe dignam Principe,
Et ſponte virtutem colis,
Guilelme paucis iſta ſunt communia,
Cuiúſq́ ſunt hæc propria.
Sic non honor te, ſed tu honorem ornas magis,
Honore quouis altior.
Cuſtodiat mundi ſupremus arbiter
Boiaridum te Principem.

Ad eundem.

QValis minora lucet inter ſidera
Diana iunctis cornibus,
Cum nox quadrigis inſidens nigrantibus
Somnos reducit languidos,
Talis Dynaſtas inter omnes emicas,
Hac nocte rerum peſſima,
Gulielme Rector inclyta Boiariæ,
Clarum decus Germaniæ,

Natura ad omnem factus excellentiam,
Virtute præſtans cæteris.
Seu quis requirat ſimplicem prudentiam,
Seu mentis altæ ſpiritum,
Non ſe ille tecum comparet Laertius,
Non murus Hector patriæ,
Seu liberalem, ſeu pium, ſeu acerrimum
Iuſti patronum quærimus,
Te liberalius fingi nihil poteſt,
Nil cogitari iuſtius.
Ardes ſacri cura colendi numinis,
Bonisq; gaudes literis.
Seueritatem temperas clementia,
Humanus eſſe diceris.
Hæc Principum virtus putanda eſt propria,
Theſaurus hic veriſsimus.
Quibus ſat ornem laudibus, quibus ſatis
Te concinam præconiis?
Extrema mundi peruagatum littora
Nomen tuum percrebuit.
Seros in annos æuum vt exigas precor,
Multos nepotes intuens.
Te poſtmodum graui ſolutum corpore
Ad aſtra Chriſtus peruehat.

Ad angelum cuſtodem.

ADſis beate ſpiritus,
Dei miniſter maximi,

Meiq;

Meiq́ cuſtos peruigil:
Adſis beate ſpiritus.
Regnator ille præpotens
Dum ponit orbis machinam,
Cum cæterarum mentium
Phalangibus te condidit.
Tibi ſecundùm ſe Deus
Tuam in fidem me tradidit.
Vni meam cuſtodiam,
Vni ſalutem credidit.
Quid ergo me beatius,
Quid eſſe poßit dignius,
Cui ſe fidelem perpetim
Præſtat ſupernus aliger?
Propulſat hic pericula,
Metuq́ ſoluit anxio.
Mentem labantem ſubrigit,
Et ſenſa cælo dirigit.
Me dormiente hic excubat
Arcens nefandos dæmonas,
Seu mane ſit, ſeu veſpera,
Seu clara lux, ſeu cæca nox,
Seu fauſta quando euenerint,
Seu quod malum me afflixerit,
Nuſquam clientem deſerit,
Natura præſtantißima.
Quibus modis ſat efferam
Te præpetum pulcherrime?

Tuúm-

Tuúmue quibus honoribus
Numen colendum iudicem?

In virginem Dei matrem.

MAter ante omnes veneranda matres,
Virginum præſes ſuperûmq́; rectrix,
Cuius auguſtum prece totus orbis
Numen adorat:
Laurus vrbano mihi floret horto,
Arbores inter celebrata cunctas,
Quæ pio vatum religat ſacratas
Germine frontes:
Hanc tibi virgo propriam dicamus
Arborem. Namq; vt viret illa ſemper,
Sic tibi nunquam minuere caſtum
Damna pudorem.

In ſacroſanctam crucem.

GEmmis trabes fulgentior,
Arbor lapillis clarior,
Auro micante purior,
Terra poloq́; dignior:
Quibus creatam te iugis,
Quibus ſatam radicibus
Poſuiſſe ferro brachia
Sanctam putemus arborem?
Beata mater arboris,
Beata ſylua germine:

At tu trabes beatior,
Regis cubile maximi.
Suffixus in te ſcilicet
Cuneis pependit ferreis
Qui paſcit vnus omnia,
Et cuncta verbo condidit.
In te profuſis lacrymis
Efflauit extremum halitum,
Manánſq; totus ſanguine
Commiſſa noſtra diluit.
Hic tanquam in ara fumida,
Placabilis ceu victima,
Quæ ſcelera non admiſerat
Agnus piauit innocens.
Decora trabs & lucida,
Quocunq; ligno celſior.
O arborum pulcherrima
Nullis tacenda ſæculis.

In Dulciſſimum, & Chariſſimum fratres germanos, & Martyres.

A*Vete flores Martyrum,*
Fratres auete nobiles,
Dulciſſimi, Chariſſimi.
Quos ſanguinis communitas
Arcto ligârat vinculo,
Pro veritate numinis,
Mors oppetita fortiter

Vos copulauit arctius.
Quos vna mater edidit,
Vna fidei lex imbuit,
Hoc inſerendos ætheri,
Mors vna pulchre abſtulit.
O charitas dulciſsima,
Dulcedo & ô chariſsima.
In tam pio certamine
Vtinam fuiſſem tertius,
Dulciſsimi, Chariſsimi.

Ad Ioannem Egolfum Epiſcopum.

QVid ni ſacratas immolemus hoſtias,
Stolis amicti candidis?
Ignes & Arabum ſuſcitantes meßibus,
Cinctiq́; lauro tempora,
Nouo canamus Principi laudes nouas,
Clarum ſonante barbito?
Optata cuncta rex tibi Chriſtus ferat,
Egolfe decus Antiſtitum.
Idem ſecundet quidquid agere occœperis,
Tuáſq; rationes iuuet.
Nos hunc honorem gratulamur maximum,
Te triumphamus Præſule.
Satis ſuperq́; tu potis rerum graues
Fulcire moles dexterè.
Gaudere menſa Epiſcopum breui decet,
Extraq́; culpam viuere:

Fugitare lites, & cauere iurgia,
Habere cunctos leniter,
Noctu diuq́; cogitantem ſeriò
Partes ſua quid flagitent:
Hærere ſacris vſq; & vſq; literis,
Votiſq́; caſtis immori.
Hæc ſi quis in te non futura credidit,
Ille nihil vnquam credidit.
Iſtorum enim nihil deeſt vnquam tibi:
Pleriſq; deſunt omnia.
Sic alme Præſul, ſic pater mitiſſime,
Sic perge cælum ſcandere,
Noſtráſq; Muſas, quod quidem per te facis,
Habeto charas vnicè.

In Chriſtum ab inferis cum triumpho exiſtentem.

CHriſte cæleſtûm ſator atq; princeps,
Cuncta qui rerum bonitate mira
Suſtinens, latum moderare iuſtis
Legibus orbem,
Noſtra te Clio reſonabit vſq;
Docta vocales tetigiſſe chordas:
Noſtra te ſummo celebrare tendet
Carmine Muſa.
Quis tamen dignè tua ſceptra Chriſte
Dixerit, cum ſit tibi nil ſecundum?

Aut quis æterni recinat triumphi
Dignus honores?
Clauſtra nigrantis penetrans Auerni,
Vulgus vmbrarum leue terruiſti,
Teq́ raptoris tremuêre Ditis
Pallida regna.
Tu pios manes Acheronte ſoluis,
Fortis atrocem populas tyrannum:
Tartari per te cecidit ſuperbi
Fracta poteſtas.
Ite iam ſegnes procul hinc timores,
Anxias venti procul auge curas
Ferte, odoratos decorent capillos
Florea ſerta.
Veris adſunt egelidi tepores,
Impotens flabris Aquilo ſileſcit,
Aura mulcentis reparat Fauoni
Gramina campis.
Cernis vt pratis ſaliant apricis,
Tondeant lætos pecudes agellos,
Feſſus exercet modo nec paterna
Rura colonus.
Ludit audaces lupus inter agnos,
Mittit vmbroſas nemus omne frondes,
Liberis terram pedibúſq́ turba
Ruſtica pulſat.
Noſtra ne ſpernas pie Chriſte vota,
Candidus nobis dato quæ precamur.

Non ebur, gemmas, neq; te coruſcum
Poſcimus aurum.
Nos frui partis facito precamur,
Integram mentem validumq; corpus
Da, nec obſcuram, neq; glorioſam
Viuere vitam.
Bella compeſcas, odioſa bella,
Stringe in hoſtiles gladium cateruas:
Neu ſinas rupto volitare inultos
Fœdere Turcas.

Ad cælites, pro Marquardo Epiſcopo.

QVi domos cæli colitis beatas,
Quiq; iam felix agitatis æuum,
Si iuuat defigere quando noſtris
Lumina rebus,
Cernitis, pronus manibus ſupinis
Imbuo veſtræ pietatis aures
Vocibus magnis, mea ne precantis
Spernite vota.
Vos precor diuos habeat ſecundos
Sentiat veſtram aſſiduoq; curam
Pontifex noſter, toleretq; forti
Mente laborem.
Hic pius feſtas cumulabit aras,
Debitas grates memor atq; ſoluet,
Lætus appendens pretioſa cultis
Munera templis.

In

In diem corporis Chriſti.

IAm pater vaſti dominator orbis,
Iam diem clemens reparauit almum,
Et redit Phœbus, redeunt ſacratæ
Gaudia lucis.
Eia mortales properate cuncti,
Quiq; fallacem timuiſtis hoſtem,
Quiq; ſub duro gemitis labore
Feſta colunto.
En deus noſter, Deus iſte noſter,
Omnium rector, dominus creator,
Omnium princeps, ſator & redemptor
Munera donat.
Supplices ergo veneremur aram,
Supplices Chriſtum rogitemus omnes,
Hinc pium templis adolete ſacri
Thuris honorem.
Chriſte ſupremi ſoboles Tonantis,
Semper ô felix, bonus & beatus,
Te quid ingrato generi ſub hiſce
Frugibus offers?
Diceris nobis pius ille paſtor,
Qui lupos arcet, prohibet latrones,
Semper & charis ouibus miniſtrat
Paſcua læta.
Te ſimul cuncti Dominum precamur,
Quisq; te noſtrûm precibus fatigat.

Fac pio ſacras adeamus ipſi
Pectore menſas.
Nos premunt hoſtes, ſumus inter hoſtes,
Bella conclamant, inimica bella,
Nec ſinunt feſſo requiem labori
Impia turba.
Surge defenſor, cape tela, ſcutum,
Et truces armis remoue cateruas,
Redde tranquillæ bone Chriſte rurſum
Otia pacis.
Sentiet Martem genus hoc ſceleſtum,
Et tibi pœnas dabit improbus grex,
Et iugo ſubdet nimium rebellans
Colla ſuperba.
Heu nefas tetrum, ſcelus heu nefandum,
Qui polum, terras, mare qui creauit,
Fit leuis ludus, pedibúſq; tritus
Spernitur hoſti.
Sicne gens iſthæc, ſcelerata gens hæc,
Sícne diuinas canit ergo laudes?
Sícne compenſat veneranda magni
Dona parentis.

Ad Saluatorem.

V*Irginis ſanctæ veneranda proles,*
Nate productum Deus ante mundum:
Ecce votiuam tibi nos in vrbe hac
Struximus ædem.

Ad

Ad tuum limen bone CHRISTE, *& aras*
Ad tuas vultu venias ſecundo,
Et quod orabit populus, benigne
Quæſumus audi.
Quotquot intrabunt pia tecta, cuncti
Sentiant partam ſibi opem ac leuamen,
Abs tua nullum bonitate mœſtum
Fas ſit abire.
Corpus à morbis vacuum malignis,
Mentis & ſanæ placidam quietem,
Quæq; ſunt vitæ haud aliena noſtræ
Commoda præbe.
Feruidum largire tuiq; amorem,
Tædium fluxarum animoq; rerum
Inde, & ex hac colluuie migrantes
Aſſere cælo.

Ad CHRISTVM in cruce ſuffixum.

EHeu quod hic ſpectaculum
Patet meis obtutibus?
Funeſtius, crudelius
Quo cogitari non poteſt.
Qui te leones, aut lupi,
Pulcherrime ô mortalium,
Fame ſubacti aſperrima
Carpſere ſic immaniter?

Quis tam cruentus carnifex
Cingit corona ſpinea
Caput verendum? quis trabi
Te figit atrociſsimè?
Ah CHRISTE *miſerere, ah ego*
Sic vulneraui: ſanguinem
Ego tuum fudi, & tibi
Fui leo, lupus, carnifex.
Commiſſa mea deterrima
Hanc fabricauerunt crucem.
Peccaui ego, en agnus luit,
Redditq́ue quod non abſtulit.
Iam pœnitet me criminum,
Rigàntur ora lacrymis.
Ignoſce, culpas elue
Hoc purpurato ſanguine.

In nomen IESV.

NOmen ſydereis progenitum arcibus,
Quod terris Gabriel detulit Angelus,
Geſsitq́ue impoſitum factus homo DEVS.
Te læti canimus, tu ſuperas ducum,
Regum & nobilium grandia nomina.
Te poſtquam audierint regna Proſerpinæ,
Qui tellurem habitant, quiq́ue polum tenent,
Flexis poplitibus attoniti colunt.
Te ſupplex mediis nauita fluctibus,
Te quem dura premit pauperies vocat.

Quem ſors perſequitur non bene proſpera,
Ad te cum precibus confugere incipit.
Nullum nomen habet tam ſibi commodum
Grex CHRISTI, *inde ſalus ducitur omnium.*
Verè Chriſtiadûm tu decus vnicum.
Te læti canimus nomen amabile,
Nomen cunctipotens, nectare dulcius.

In CHRISTVM & MARIAM genetricem.

PVERI & PVELLÆ.

PVERI. *Te* CHRISTVM *vnigenam, te dominũ ætheris*
Cantamus pueri cordibus intimis
Hac in æde recenti,
Quam primus tibi vendicas.

PVELLÆ. *Te matrem vnigenæ, te dominam ætheris*
Caſto concinimus pectore Virgines.
Ecquis dicere poßit
Laudes pro merito tuas?

PVERI. *Te ſemper celebrat cœtus olympicus,*
Regem nempe ſuum, progeniem DEI,
Tellus te veneratur,
Orci contremit arbiter.

PVELLÆ. *Omnis te reſonat cælituum chorus,*
Reginamq́; ſuam tollit honoribus.
Te totus colit orbis,
Te pallens Acheron timet.

PVERI.

PVERI. *Nil cunctatus ades, votaq́; ſuſcipe,*
Quæ plebs concipiet quotidie tibi.
Chriſte poſt obitum fac
Templum aſcendere pulchrius.

PVELLÆ. *Aurem da cupidam Virgo gementibus,*
Sexum fœmineum fœmina conſoue,
O dulciſſima Virgo,
O ſpes certa labantium.

In SS. Vdalricum & Afram.

VRbes quæque ſuos indigetes habent,
Hos illæ, hos aliæ, quos mage amauerint.
At vos præcipuis auget honoribus
Hæc clariſſima ciuitas.

Tormentis cruciata altera ſæuius
Vitam flammiuomo toſta rogo edidit,
Chriſti primitias, præſidium ſuum,
Vrbs quam noſtra piè colit.

Amborum auxiliis nos quoque nitimur,
Quorum æde in media ſigna locauimus,
Excelſisq́; locis, ingredientibus
Vt noſcantur ab omnibus.

*V*DALRICE *pater protege filios,*
Cuſtodiq́; vigil paſtor ouilia,
*Necnon A*FRA *tuis inclyta martyrum*
Sis patrona clientibus.

In qua-

In quatuor Euangeliſtas.

QVos Euangelion ſcriptores ritè vocamus,
Ne fugitote meas
Quantumuis humili prolatas carmine voces,
Si pius eſt animus.
Qualem nimirum magno pro munere quærit
Chriſtus homò atq; Deus.
Res cuius geſtas diuinaq; dicta libellis
Vos retuliſſe palam eſt.
Ille hominis geſſit veram Matthæe figuram;
Symbolon idq; tuum eſt.
Ille idem potuit fortes æquare leones,
Quæ nota Marce tua eſt.
Sed taurum Luca cur præfers? victima taurus,
Victima Chriſtus erat.
Ioannes Aquilæ tua ſunt inſignia: quorſum?
Vere aquila ille fuit.
In cælum pullos agitatis tendere plumis
Nonne ſuos docuit?
Et ſolem æternum, qui ſolem condidit iſtum,
Perpetuo aſpicere?
Romulidûm leges, & Graiûm bella valete,
Hi meliora ferunt.
Haud dubiam nobis portant hæc ſcripta ſalutem,
Vox quoniam ipſa Dei eſt.

M. An-

M. Antonij carmen votiuum ad B. Virginem Lauretanam, ex heroicis in iambos conuerſum.

QVid iſtud eſt quæſo noui? & vnde hic mihi
Tam inſolitus horror concutit præcordia?
Quid ita metus animum pererrat anxium,
Proinde vt ictum numinis præſentia?
Fallórne? an hoc in quo ſtamus locus facit,
Deusq́; præſens addit in corda ſtimulos?
Ô vos beata limina, ô ter & quater
Poſtes beati, ô chara cælicolis domus:
Quam mente tota iam diu deſiderans,
Voti reus in hoc viſo primùm tempore.
Salue domus, ſacrata ſalue Regia:
Aſpectus eueniat tuus feliciter.
Ten' huc Palæſtinis ab vſq; finibus
Per aëris tractus, per ætheris plagas,
Iuſſu Dei rerum parentis omnium
Vexere diuini alitûm manippuli?
Hiccine puella naſcitur mater Dei
E matris aluo? hîc illa primum vagiit?
Et hîc pudoris non cadente lilio,
Membrisq́; puris corporis puriſſimi
Tumuere partu viſcera ſacratiſſimo?
Ergóne cunctarum artifex rerum DEVS,
Æqua ſoboles patris optimi atq; maximi,
Qui reſtituit orbi ſalutem perdito,

Ille

Ille ipſe luſit hac in aula paruulus?
Atq; hîc parentem eſt oſculatus virginem?
Et colla vinxit brachiis tenellulis,
Infansq; blandus blanda ſuxit vbera?
Quæ nunc ſuperba diuitum palatia
Regúmue turres, Principum conclauia,
Quæ templa demum, quæ orbis aut miracula
Huic limini ſeſe audeant componere?
Picena rura ter quater felicia,
Beata ſupra cuncta rura maximè,
Quibus Dei benignitate contigit
Domi tueri Solymam, & oculis cernere
Chriſtiq; pedum preſſiſſe pede veſtigia.
Procumbo ſupplex, crebra figens oſcula
Sanctis parietibus, caputq; hoc puluere
Spargò libentius atq; mollibus roſis.
At tu ſupernis virgo clemens ſedibus
Aſpice miſellum me ſecundo lumine.
Me ſic tibi toto accidentem corpore
Suſpiriaq; trahentem ab imo pectore,
Tu tu ſupernis virgo clemens ſedibus
Aſpice miſellum me ſecundo lumine,
Genas rigantem lacrymis tepentibus,
Manuq; crebra verberantem pectora.
Ne quæſo culpis ſordidum me plurimis
Abs te repellas, à tuis conſpectibus:
Si te colo totis meis præcordiis,
Si rebus ambiguis tuum numen voco:

Si deniq; auxiliis tuis cuncta tribuo:
Si ſpes locaui in te vnica ſemper meas.
Me corde, Diua, me prioris pœnitet
Vitæ, ipſa mens pœnas timeſcit debitas.
Quod niſi tuo gremio cubantem filium
Mihi meisq; ſceleribus bonum facis,
Heu, quò mihi curſum licebit tendere?
Heu naufragas tandem rates quò dirigam?
O magna mater, quæ ſoles, nunc face, rogo.
O bibe piis noſtras querelas auribus
Lapſisq; rebus opibus ſubueni tuis.
Te poſſe nam malis mederi ſingulis,
Te vota nulla ſupplicum aſpernarier,
Tuis tabella multa pendens ædibus,
Sine dubitatione cunctos perdocet.
Hic mente ſecum te volutans intima
Graui eſt malarum æſtu ſolutus febrium.
Hyadas at ille infeſta nautis ſidera
Spectauit intrepidus, & auſpiciis tuis
Campos reliquit ſoſpes ille cærulos,
Quamuis tonaret Iupiter, & Aquilo, & Notus,
Eurusq;, Zephyrusq; impetu vaſtiſſimo
Inter ſe atroci dimicantes prælio,
Turbinibus & flabris pelagus euerterent.
Vinctus catenis ſub profundo carcere,
Mortem tremiſcens imminere barbaram,
Munere tuo falſo retecto crimine
Senem parentem ac liberos dulciſſimos,

Fratres,

Fratres, propinquos, coniugem chariſſimam,
Piamq́ʒ lætus eſt adeptus patriam.
Ah ægritudo me coquit grauiſſima,
Tempeſtuoſos turbines perhorreo;
Arctaq́ʒ ſceleris ſum ligatus compede.
O ſi meis aurem precibus indulgeat,
O ſi me ab iſtis eximat periculis,
Genetrix ſalutis, & domina cæleſtium.
Quas gratias toto rependam pectore?
Quibus efferam præconiis, quo carmine?
Artus meos donec fouebit ſpiritus,
Et donec auris perfruar vitalibus,
Non vlla me tui capiet obliuio,
Genetrix ſalutis, & domina cæleſtium.
Cum Cynthius ſe tollet alto gurgite,
Heſterna vibrans tela rurſum lucida:
Cum nox opaca induxerit caliginem,
Vagos & ignes per polum diffuderit,
Te ſemper ore concinam gratiſſimo,
Summusq́ʒ cultor ero tuorum numinum.

In Moſtellariam Plauti, Prologus.

PRimum quis auctor huius ſit comœdiæ,
Inde argumentum paucis expediuero,
Hanc piſtor Plautus pinſuit, comœdiam,
Dum vapulat in piſtrino liberaliter,
(Nam vos illud iam ſcitis, vt equidem arbitror,

Quo pacto ad ſummam cum perueniſſet inopiam
Tribunus vapularis aliquando fuerit)
Hilarula eſt, & multis prægnans facetiis,
Vt item aliæ, quaſcunq; hic procudit faber,
Qui pater & architectus eſt omnis ioci,
Solus & omnes ſales, & riſus poßidet.
Habetis auctorem: argumentum nunc dabo,
Ambas ſi vos aures prius mihi datis.
Theuropides mercator ſua abfuit domo
Triennium. Interea Philoches filius
Abſente patre fit deploratus nepos,
Rem perdit omnem in poculis atq; patinis.
Ei ſeruus dat operam fidelem Tranio,
Senemq; redeuntem peregrè ludos facit,
Miſeroq; homini ſuis artibus os ſublinit.
Neſcio quæ monſtra ait videri in ædibus
(Vnde impoſitum eſt præſenti nomen fabulæ)
Et hinc aliò pridem migraſſe filium.
Quæ nunquam facta ſunt, hic vt facta memorat,
Ego ſycophantam non vidi magis catum,
Nec cui melius proceſſerint aſtutiæ.
Dum ſic confabulantur, & miſcent logos,
Interuenit Daniſta fœnus poſtulans,
Pro quadraginta minis, quas locauerat
Philolachi: eas adoleſcens hic comederat.
Tum Tranio ſenem rurſus ludit probè
Ad vicinas ædes coemundas mutuo
Sumptas mentitur: has vult contui ſenex.

Tan-

Tandem cognoſcit impoſturam ſeruuli,
Ac ſe deriſum miris cruciatur modis.
Lorarios à vicino petit ſuo,
Qui Tranioni dorſum conſcribant flagris.
Verùm ab ſui ſodale gnati flectitur,
Seruoq; filioq; ignoſcit omnia.

GVLIELMO Principi, eiusque familiæ fauſtum precatur annum, ſimulque munus offert.

NOuam *ſalutem dicimus ad annum nouum*
GVLIELME tibi ter Principum lectiſſimo,
Caſtiſſimæq; coniugi, atq; liberis
Dulciſſimis, & fratribus amantiſſimis,
Piæq; matri, ambabus & ſororibus.
Saluere familiam iubemus inclytam,
Oras per omnes prædicatam maximè.
Annum beatum, fauſtum, & expertem malis,
Annum quietum, & omnibus plenum bonis
Vobis precamur Principes clariſſimi.
Dein hocce munus muneratori tibi
Dicamus en GVILELME, ſit paruum licet,
Tuoq; amori in nos malè ſatis congruum.
Veruntamen, ſi pendere ex animis voles
Hæc dona noſtris, ſic erunt haud vilia,
Quando offeruntur à beneuolentiſſimis.

Ad templum nouum Auguſtanum ſalutatio.

SI cuiquam ex penitis optatum forte medullis,
Et votis adeo flammantibus exſpectatum
Contigit eximio conceſſu ac munere Diuûm,
Hoc tribuere mihi tota cum mente cupitum,
Vt te ſancta domus ſuperûm penetralia Regis
Conſtructam, & ſummis ferientem ſidera tectis
Aſpiciens, tua me portarem ad limina viuus.
Queis ego nunc viden' vt procumbens oſcula figo?
Nudo caput, iungoq́ manus, & poplite curuo
Te admirans, ſacram ingredior cupidiſsimus aulam.
Salue auguſta domus, ſalue ô venerabile templum.
Aſpectum viſumq́ mihi feliciter eſto.
Namq́ tui pridem magno percuſſus amore,
Optabam te ſtellifero conſurgere cælo,
Splendidulum facie, donisq́ ac numine diues.
Luſtratum properent alij ſpectacula mundi,
Seu Mauſolæi ſtupeant calamina buſti,
Seu quibus ipſa ſibi non diſplicet ora Canopi
Pyramidas, murosq́ petant Babylone ſuperbos,
Phidiacum tueantur ebur, Rhodiúmue coloſſum,
Aut Epheſus Latonigenæ quam condidit ædem:
Libertas modo ſit te contemplarier vnam,
Sedes intemerata, & forma inſignis & arte,
Quam præſens habitet celſi fabricator olympi.
Aligerûm late medium ſtipante corona:

Quamq́

Quamq́; obeundo terant pueri intactæq́; puellæ,
Atque virûm, atque ſenum cunei, & longo ordine matres,
Supplicibus votis operantes: vnde tuus ſe
Spargat honos, nomenq́; tuum, & bona fama perennet.

De diuinis actionibus in hac æde ſuſcipiendis ac frequentandis.

DVm reputo, atq; meo dum ſingula corde voluto,
Quæ ſis conſpectura, domus præclara, quibúſue
Tam immodico ſumptu rebus fundata gerendis,
Gaudia me inceſſunt imas intrantia venas,
Et concuſſa noui inuadunt præcordia ſenſus.
Nam neq; talorum hîc ducentur tempora ludis,
Nec quiſquam adueniet ſiccatum pocula gurges.
Longè aberunt hinc dapſilibus conuiuia menſis,
Lætificas alibi dabitur celebrare choreas,
Colloquia exordiri, & res diuendere nummis.
Feſtinate pij, iam vos de turribus æra,
Æra quaterna vocãt, vrbem exaudita per omnem.
Subnixi genibus, duplicesq́; ad ſidera palmas
Erecti, diuûmq́; patrem, diuosq́; precemur.
Nonne vides denſo vt complerint agmine templum,
Demiſsiq́; oculos, ſparſiq́; piantibus vndis
Inſiſtant precibus tranquillam expoſcere pacem?
Hic Erebum, & ſtygias contra inuiolabile peſtes
Auxilium quærit, fideiq́; efflagitat enſem

Ille Deo fidens caſtum ſuſpirat amorem,
Ac peritura olim experiens faſtidia vitæ,
Poſtulat ante diem moribundo corpore ſolui,
Omnigeniſq; bonis circumflua ſcandere regna.
Eſt etiam tales qui mittit ad æthera voces.
Alme pater qui cuncta tuo moderamine verſas,
Mœnia noſtra æquo precor, ah precor aſpice vultu,
Inter amicitiam patrios coniunge penates,
Qui tumidas agitant animis diſcordibus iras.
Otia fac redeant, & pax circumuolet vrbem.
Ferrea da remeent vt in aurum tempora priſcum,
Tandemq; vnanimes ſedem repetamus eandem,
Clariſonos tibi fundentes concorditer hymnos.
Præterea intueor ſæclis ignota vetuſtis,
Nec lingua, aut calamo ſatis explanata diſerto.
Scilicet indutus aurumq; oſtrumq; ſacerdos
Aræ aſtat nineæ, ſuſpenſus numine multo.
Illic ſacroſanctum effatus carmen, in ipſum
Conuertit rerum cerealia liba parentem,
Comprendēs manibus, cui anguſta eſt machina mūdi.
O pietas. Ergóne Deus delabitur aſtris,
Tractandum & digito, & loca per quæcunq; ferendū,
Et ſeſe ſpectandum oculis mortalibus offert?
Ergóne cæleſtis ſuper aram imponitur agnus,
Oblatuſq; Deo Deus immenſum expiat orbem?
In faciem ruitote, & plangite pectora pugnis,
Numen adeſt, verum cruſti ſub fragmine numen.
Alati en iuuenes dominum vt reuerenter adorant,

Hinc

Hinc inde vt celeres volitant fidibusq́ laborant?
Vos quoq; cælicolas imitando expromite laudes,
Reddite propitium cæli terræq́ Monarcham.
Quid quod præteritæ agnoſcendo piacula vitæ,
Peccatisq́ ſuis percuſſi, acriq́ dolore
Incenſi, plures veniam (miſerabile) poſcent,
Myſtarum ante pedes ſcelerum commiſſa fatentes?
Tunc gemitus mille, & ſuſpiria mille trahentur,
Triſtia tunc ſalſis manabunt lumina riuis,
Inq́ ſinus tepidos deſcendet plurimus imber.
Nec pater æthereus miſeris ignoſcere ſpernet,
Accipiens in eos animum per cuncta quietum,
Qui clemens nimium, & princeps clementiæ origo eſt.
Ne vos veſtra tamen delicta antiqua fatigent,
Néue nimis pudeat macularum & criminis atri,
Diſcite quæ bonitas. Æterni æterna propago,
Filius ille Dei vos ore accerſit amico,
Seq́ ipſum vobis hilare proponit edendum.
O quicunq; , inquit, caditis ſub pondere iniquo,
Sarcina quos afflixit humo grauis, ocyus omnes
Ad me ferte aditum, oppreſſos releuare volentem.
Mandite quem gratis mandendum porrigo panem:
Ipſe ego ſum, quem vos malis abſumere oportet.
O dulces epulas, ô dignam carmine menſam,
Quæ mihi qua nulla eſt, nec fiet opimior, eſcam,
Regum, inquam, Regem, dominumq́, Deumq́ mi-
niſtrat,
Vnde meum cumulat cæleſtis gratia pectus,

Perpetuaq́ꝫ datur pignus non vile ſalutis.
Quomodo qui cinis eſt, quiq́ꝫ vmbra ſomnium, ad hancce
Non formidabit tam auguſtam pergere menſam?
Prô quam ſublimes docet intermittere ſenſus,
Ac ſe deſpicere, & prorſus contemnere, qui ſe
Ordinibus ſuperis æquatum cernit honore?
Quin etiam inſolita vocum dulcedine captus,
Demulſusq́ꝫ magis, plectro dum ludit eburno
Ieſsiades, cælumq́ꝫ præire inſueta canendo
Contendit, mentem attollo, terrasq́ꝫ relinquo.
Me quoqꝫ dum attendo è ſuggeſtu verba ſonantem
Diuina, & rapidæ iaculantem fulmina linguæ,
Lætitiæ tentant, quales non repperit vllus,
Panthoidæ monitus qui iterumq́ꝫ iterumq́ꝫ reuoluit,
Aut decreta Sophi quiſquis perlegerit, vnum
Quem reliquis quondam doctæ antetuliſtis Athenæ.
Mellea dicta tua Chriſte, & pleniſsima vitæ.
Deniqꝫ ne multis. Quoties ſub ſidera ferri
Incipient animi, & fluxarum obliuia rerum
Indepti, aſtrigeras gaudebunt ire per oras?
Viſentes cælo adſcriptos puerosq́ꝫ patresq́ꝫ,
Matres atqꝫ nurus, & qui extrema omnia paſsi,
Propter ſacra pium fuderunt ſponte cruorem.
Nec non virgineas acies, quæ pectore puro
Corporeq́ꝫ intacto decus obtinuere pudoris.
Quocirca immortalem agnum iam pone ſequuntur,
Cui ſolis indulta ſibi modulamina miſcent.

Ex precatione Salomonis, in dedicatione templi.

Reg.3.cap.8.

REx Abrahamigenûm, cuius ſapientia latas
Didita per gentes manſurum accepit honorem,
Cælicolum atq; hominum genitori è marmore & auro
Delubrum inſtituit, centum ſublime columnis,
Amplum, operoſum, immane, ingens, prænobile, nulli
Quale prius viſum, aut in ſæcula longa videndum.
Id quoq; tot pecudum cæſarum ſanguine, & extis,
Sollenniq́; patrum priſcorum more dicatum eſt.
Tum coram aſtabat ſine nomine & ordine vulgus,
Belligeriq́; duces ſtabant, procerumq́; cateruæ:
Quum Salomon forma longe pulcherrimus, ædem
Ad diuinam adiens, fuluo diademate crines
Velatus, gemmiſq́; micans, & veſtibus aureis,
Per cœtus graditur medios. Hinc proximus aræ,
Vtroq; ad terram ſummiſſo poplite, & altum
Expandens ad cælum vlnas, ſic voce precatur.
Suſpiciende opifex, atq; auguſtiſsime Rector,
Nec polus, aut humus, aut imo plaga ſqualida mundo
Inuenere tui ſimilem. Qui commoda donas,
Pollicitumq́; ſemel ſeruas prolixius illis,
Pectore ſincero tua qui mandata capeſſunt:
Compoſui ecce tuo ſacrum tibi munere templum,
Viſendum ſpecie, artificumq́; labore decorum,
Quæ patri dudum noſtro promiſſa dediſti,

Ac me facturum dixti: quæ facta dies hæc
Teſtatur, ſummumq́ meum in te prodit amorem.
Ergóne qui per cuncta meas, quiq́ omnia comples,
Climata terrarum, cælumq́ & marmora ponti,
Qui nullis ſpatiis, nec limite clauderis vllo,
Siccine poſſe rear paruos habitare penates?
Sed potes. Eia meas igitur ne temne loquelas,
Neu precibus caſtis tardas admoueris aures.
Te quæſo, vigili ad tua limina reſpice vultu
Noctes atq́ dies, & quod te cunq́ rogabit
Hac in ſede tua populus tuus, annue votis.
Cum ſe criminibus fœdauerit, atq́ ita bello
Perdomitus, tergo inſtantes vitauerit hoſtes,
Mutatúſq́ animum ſeſe peccaſſe dolebit,
Oranti veniam, & templum hoc clamore petenti
Tu miſero ne cuncteris dimittere noxas,
Exulibus patriamq́, & charos reddere natos.
Quod ſi nulli etiam rorabunt nubibus imbres,
Si victum ſitiens ager, & ſeges ægra negabit,
Hîc te implorantes audi, Zephyrúmq́ Notumq́
Præcipitare iube nigrantes æthere nimbos,
Quò grauidam irriguo tellus ferat vbere meſſem.
Obſcænam prohibeto famem ac ſi quando coorta
Peſtilitas leto exhaurire occœperit vrbes,
Arboribúſue aut ſeminibus ſi ſerpſerit vlla
Forte lues, diri aut populent animantia morbi,
Siue hoſtis clypeata admouerit agmina muris,
Seu quodcunq́ malum nobis quo tempore cunq́

Ingruerit, fer primus opem, & ſuccurre periclis.
Inſuper externa quiſquis regione profectus,
Spectandi nempe ſtudio, & te propter eundem,
Quem per longinquas ſermo vulgauerit oras,
Intulerit greſſum Solymæis arcibus hoſpes,
Inq; iſthoc fano te quod volet ipſe rogârit,
Exaudi DEVS, *& votis damnare memento.*

EPITHALAMIVM,

In nuptias Chriſti & Eccleſiæ.

I*Am nunc puniceos aurora induta colores*
Per ſupera inuehitur roſeo placidiſſima curru.
Quam Thetidis vada ſalſa relinquens ore nitenti,
Et rutilo ſequitur radiorum fulgure Titan.
Æquora ſtrata ſilent, abierunt nubila, venti
Murmura compreſſere, & ſpirant leniter auræ,
Ac tota inſolitum mundi natura renidet.
Nos pariter quicunq; humana ſtirpe creati,
Lætitiis incedamus ſimul omnibus omnes,
Euinctiq; caput nitidum beneolentibus herbis
Ad cytharam in numerum quatiamus ter pede terrã.
Æternus pater ætherei moderator olympi
Æquæuæ ſoboli thalamos conceſſit amatos.
Filius ipſe Dei, ſimilis per cuncta parenti,
Omnipotens ex omnipotente, è fonte cadens fons,
Immortali æuo ſumma cum pace beatus,

Fœdera

Fœdere perpetuo præſtanti corpore ſponſam
Electam ſibi deducet, propriamq́ dicabit.
Iam prodi noua nupta, ſacer te cernere ſponſus,
Oſcula libare, & dare collo brachia circum
Immenſo deſiderio percuſſus anhelat.
Surge, veni, dilecta, inquit, formoſa, columba,
Appropera, tranſiuit hyems, tranſiuit & imber.
Iam ſepti apricis pinguntur floribus horti,
Lætaq́ frondiferæ protrudunt germina ſyluæ.
Surge, veni, dilecta veni, formoſa, columba,
Nullæ in te maculæ, aut rugæ, pulcherrima tota es,
Sponſa ſororq́ mea: cuius duo lumina ſtellis
Æmula, defixere meo ſub pectore vulnus.
O faciem oſtende, & tua vox mihi verberet aures:
Nam facies tibi pulchra, tibi dulciſsima vox eſt.
Surge, veni, dilecta veni, formoſa, columba.
Contra autem ſponſa hæc ſecum meditata reuoluit,
Et teneros cantus diuino carmine fingit.
Oſcula dilectus mihi præbeat, oſcula poſco,
Qualia nemo hominum dedit, aut dare quiuerit vnquam,
Iniiciatq́ ambas noſtris ceruicibus vlnas.
Namq́ amo, nec flammas poterit celare meum cor.
Dilecto narrate meo, me quantus adurat
Ex nimis ardenti procedens æſtus amore.
Quæſiui quem charum habeo noctuq́ diuq́,
Quærere nec ceſſabo, mihi dum vita manebit.
Ecquid eum vidiſtis, cuius langueo amore?

O a-

O amor, ipſe precor demonſtra vbi ſis, vbi paſcas,
Atq; vbinam recubes. Tibi ego, mihi tute viciſsim.
Mi dilecte veni, ex te ſolo pendeo tota.
Tu lux, tu vita es, tu ſpes fidiſsima ſolus.
Progreditur noua nupta, it præ, ſequiturq; maniplus
Aligerûm puerorum: ex his vtrinq; pudenter
Suſtentant gemini ſacram comitando puellam.
Cætera turba comas lauro præcincta virenti
Indulgent fidibus, violáſq; & lilia ſpargunt.
Quacunq; incedit virgo, diffundit odorem
Ambroſium, ſuauiq; aſpectu ſauciat omnes.
Quam circumſaliunt Veneres, blandiq; lepores.
Auricomi volitant per colla nitentia crines,
Condecoratq; caput gemmis variata corona,
Candidulum exornant baccata monilia pectus,
Annulus in digito, ſponſalia munera, fulget,
Sirmate verrit humum rigidis palla aurea ſignis.
Quid memorem vultũ Reginæ? vtinam modo poſsim
Aut Muſis Andine tuis certare, tuiſq;
O generis noſtri Princeps, dux inclyte vatum,
Quo Smyrna & Colophon tantùm lætatur alumno.
Vt ſi purpureáſq; roſas, & lilia cana
Miſta quis inſpiciat, talis color ora venuſtat,
Tam ſpecioſa, & ſuaue rubent mellita labella.
Luciduli ſub fronte micant ceu Phœbus, ocelli.
O nupta eximia, ô ſanctum aſcenſura cubile.
Quò te connubio ſtabili ſibi iungeret ipſe
Æqualis patri natus, de numine numen,

Ad terras quondam excelſo delapſus olympo eſt.
Inde tui cauſſa perpeſſus fanda nefanda,
Oppetiit tandem diram per vulnera mortem.
Is nunc cerne, pius, & formoſiſſimus vnus,
Sentibus hirſutis compactum vertice ſertum,
Et Phrygiam geſtat chlamydem. Tum vulnera quinis
Oſtentans inflicta locis, cerne vt tibi totus
Immineat. Nunc amplexus, nunc oſcula mille
Exſpecta, incenſumq́ nimis ſuper omnia amorem.
Gratantur cœli, ſolio pater exilit alto
Lætitia, & fortunatum iubet eſſe Hymenæum.
Plumigeri fratres, pictisq́ exercitus alis,
Talia veridico depromunt carmine fata.
Quam pridem antiqui vates cecinere futuram,
Hæc eſt illa dies toti chariſſima mundo,
Qua ſe terrenis nectunt cæleſtia, qua ſe
Humanis ſociant diuina, æterna caducis.
Plaudamus ſocij, feſta ſollennia lucis
Aduenere, ſuo iam coniunx ducitur Agno,
Cui ſeſe vt donanda viro bona ſponſa parauit.
O virgo generoſa, & caſto pectore, quis nunc
Eſt ſenſus tibi, cum tanto dignatur honore
Te Rex, quem penes eſt cunctorum immenſa poteſtas?
Te ſibi delegit multis è millibus vnam,
Immunem labis, florentem ætate puellam.
Quod reliquum, tanto ſis obſequioſa marito,
Néue thori violare fidem, pactumq́ libido,
Tamq́ ſalutares te rumpere cogat amores.

O quam

O quam te fæcundam iſthæc connubia matrem
Sunt factura olim? vaſtum cum lata per orbem
Aſpicies infinitas, tua gaudia, proles,
Quas omnes niueo tua paſcent vbera lacte,
Vbera melli fluo ſemper diſtenta liquore.
Te populi venerabuntur, magniq́ dynaſtæ,
Quin Reges tua ſceptrigeri veſtigia lambent.

In virginem matrem.

CVr laudes tibi Virgo pares nõ dicimus vnquam?
Omnia cur meritis inferiora tuis?
Qui lingua & calamus poterunt expromere, ſi mens
Nulla capit, quantum ſit generare Deum?

In eandem.

COnceptum Virgo dum fert ſine ſemine prolem,
Natura hoc ſubito vidit, & obſtupuit.
Poſt vbi clauſo vtero cæleſtis prodiit infans,
Hîc iura, exclamat, nil mea iuris habent.

In eandem.

O Veneranda, ô ſancta, ô auguſtiſſima Virgo,
Quæ paris vt mulier, nec tamen vt mulier.
Verus homo eſt partu quẽ das, Deus eſt quoq; verus.
Hunc ſed enim intacto progeneras vtero.
O ſacra virginitas, ſic te peperiſſe decebat:
Sic te non alium quàm peperiſſe Deum.

In eandem.

De imagine eius, qua pingitur coronata ſtellis, amicta ſole, habens lunam ſub pedibus, & in dextera lilium.

LVna nitens cum ſis, illuſtrantem omnia ſolem:
Luciferum, cum ſis lucida ſtella, paris.
Deniq; cum flos ſis incorruptiſſimus, alma
Candidulum florem virginitate paris.
Hinc tibi circundant ſtellarum inſignia frontem,
Et radij cingunt ſolis vtrunq; latus.
Hinc pedibus ſubſunt aurata cornua lunæ,
Et manibus puris lilia pura geris.

Genethliacum Franciſco D. Octauiani Fuggeri filio.

QVos ego vagitus, quas hic exaudio voces?
Quem puerũ intueor? aut quæ cunabula cerno?
Quis cubat hîc infans? quem lactat ſedula nutrix?
An tuus, Octaui, generoſo è ſanguine ſanguis,
Quem ſociata tibi felici ſidere quondam
Edidit optato coniunx lectiſſima partu?
Fortunati ambo, quibus hæc indulta voluptas,
Complecti teneros, dulciſſima pignora, natos,
Charaq; blandidulis interſerere oſcula dictis,
Atq; olim ſeriem longam ſperare nepotum,
Tam claros qui ſe exultent habuiſſe parentes:

Te

Te patrem, Octaui, cuius ſe plurima virtus
Attollens magis atq; magis æquauit olympo:
Te matrem Mariam, multis præ millibus vnam,
Egregiam eximiis à laudibus Heroinen.
Nunc age purpureos circum cunabula flores
Mollia nunc calathis fundamus lilia plenis,
Et puero, vt dignũ eſt, fauſtumq; bonumq; precemur.
Parue puer, superûm placeas ante omnia Regi.
Ille tuus ſemper cuſtos fidiſſimus eſto.
Ille tibi longum, ſi optabis, proroget æuum.
Parue puer, pietas eſt præſtantiſſima virtus,
Illa ſuum ſemper te conſectetur alumnum.
Hanc pius ipſe pater, pia mater & ipſa docebit.
Parue puer quidquid tanges vertatur in aurum,
Et ſupra Crœſos opibus, formaq; nitenti
Non ſit qui tecum ſeſe componere tentet.
Parue puer, ſapiens, & dignus honoribus eſto.
In te oculos atq; ora ferant quà inceſſeris omnes.
Tandem vbi feſſus eris, cælo nouus incola fias.

Magiſtris nouis.

EXpectata diu cælis voluentibus ô lux
Tandem ades: audimus caua turribus æra ciẽtes,
Murmura quæq; tubæ, ac modulos quos tibi fundit.
Cernimus illuſtrem duci ad ſacra limina pompam,
Et paſſim effuſas matrumq; virûmq; cateruas.
Ter ſeni iuuenes præſtantia corpora, longas
Indutiq; togas, nec non & tempora tecti

Incedunt, humeros veneranda obuelat epomis,
Ornat onyx digitos, nitidum fert dextra libellum,
Addunt ſe comites, plauſuq́ ad templa ſequuntur,
Quos gremio complexa ſoues Academia natos.
Felices adeo quorum hæc ſibi dona popoſcit
Herculeúſq́ labor, memorandaq́ carmina virtus.
Vobis parta quies, Sophia lætante nouemq́
Virginibus. Iam nunc clarum ſuſtollite ſignum,
Muſarum trahitote in dulcia bella cohortes.
Occipiant tantis ceruicem efferre magiſtris
Gymnaſia, & ſtupeant cum rebus verba tonantûm.

In imaginem D. Marci Fuggeri.

PRinceps Fuggaricæ gentis caput hæccine Marcū
Effigies, bona cui ſunt numero innumera?
Sacrorum nemo quiſquam reuerentior: illi
Mens cata quantum nec Lartiadæ. Quid opes?
Non inopes. Quod onus? curarum voluere moles,
Dulcibus & libris ſæpe capi, immo rapi.
Teſtis Calliſtus, tibi quem Germania ciuem
Extudit hic heros moribus eximiis.
Intrepidus, facilis, iuſtus, moderatus, egentûm
Anchora, flos patriæ, Muſicolûmq́ pater.

Aliud.

Artifices digiti potuerunt reddere Marcum,
Reddere quantumuis lingua diſerta nequit.
Poſſéne plus digitos, culta quam flumina lingua?
Certè equidem manibus dedimus hiſce manus.

Sed modicũ atq; vnum eſt Marci depingere vultus,
Plurima & ampla nimis commemoraſſe virum.
Nam cuius faciem captura eſt pagina quæuis,
Ornamenta huius pagina quæ capiat?

MISCELLANEORVM POEMATVM

LIBER SECVNDVS.

Ad perquam Reuerendum & Illuſtrem D. Iacobum Fuggerum Ioannis filium, ſacerdotium ineuntem, de laudibus ſacerdotij.

GAEleſtes animæ, patris omnipotentis alumnæ,
Tuq; adeo diuũ decus Optima Maxima Virgo,
Quæ vultu nimbóſq; fugas, cælumq́; ſerenas:
Vos quoq; præpetibus qui carpitis æthera pennis,
Sæpius humanos dignantes viſere cœtus,
Aſpicite vt iuuenis, quo non præſtantior alter,
Veſtibus effulgens auro argentoq; ſuperbis,
Iamq́; animum penitus curis mortalibus expers,
Supplicis in morem ſacratam aduoluitur aram,
Atq; ſalutiferum pro nobis immolat agnum.
Heroes gentilicij, atq; heroides vnà,
Tum lecti proceres, condenſóq; agmine matres,

Innuptæ, pueri, ac reliquum ſine nomine vulgus,
Conuentu templum celebrant, & gaudia læti
Declarant, votisq́ tuis ſua vota decenter
Coniungunt, ſummumq́ tibi gratantur honorem,
Felix ô nimium fælix IACOBE, *tuorum*
Gloria, præcipuum genitoris & ornamentum.
Afforet atq; vtinam, quæ te cum ſidere fauſto
Has intra quondam produxit luminis oras,
Fœmina virtutis cuſtos, & prima ſatelles:
Quas ea quas voces exultabunda referret?
Quàm cupidè ſacris affigeret oſcula palmis?
Maternumq́ caput tibi magna & ſancta precanti
Subiiceret, natum totis venerata medullis.
Aſt nunc ſtellifera quoniam regione moratur,
Circumfuſa bonis, quæ non mihi dicere promptum,
Inde tui memor illa tamen te blanda tuetur,
Teq́ patremq́ tuum, & concordia pectora fratres
Rectori ſuperûm non parcit tradere votis,
Quemq́ olim ſeruabat, adhuc pia ſeruat amorem.
Vnde ſed in venas hæc eſt illapſa cupido?
Vnde tuæ menti tantus ſe miſcuit ardor,
Temnere vt imbiberes quidquid virtutibus obſtat,
Ac periturarum haurires faſtidia rerum?
Nunc erat vt poſſes tædis fælicibus auctus
Dulcia per teneros diſpenſare oſcula natos,
Innumeróſq; olim non deſperare nepotes,
Qui patrium fulcire genus, qui nomina quirent
Inclyta Fuggaridûm ſæclis æquare trecentis.

Siccine

Siccine pro nihilo eſt quamuis conceſſa voluptas?
Non hæc humanis opibus ſtudioq́; geruntur.
Ille Deus, Deus ille tuis ſeſe oſsibus ipſe
Inſertans, aliam ſuccendit pectore flammam,
Optauitq́; ſibi charum ad ſua ſacra miniſtrum.
Macte nouo ſplendore, poteſtatemq́; ſupremam,
Cui nempe in terris non æqui parabilis vlla eſt,
Applauſu populi, & diuis ſortite ſecundis.
Salue hominum interpres, legate, patrone, ſequeſter.
Salue etiam atq; etiam aſtricolis dilecte ſacerdos.
Ergo age diuinis propera te accingere iuſsis,
Spiritu & ingenti mandatas confice partes.
Poſce reis veniam, ſcelerumq́; auerte luelas,
Quodq́; licet, miſeris cæli magna oſtia pande.
Suſpiciendus honos multum præſtabile munus,
Vtile terrigenis, nec inutile lumine caſsis:
Quod ſtupet, & ſecum celſus reueretur olympus.
Exuite arma duces, diademata ponite reges,
Et qui iura datis, iura ad capienda venite:
Diſcite quid lædat terraq́; poliq́; potentem,
Néue ſacerdoti pudeat commiſſa fateri.
Quî verò enumerem, aut quo cantu deniq; promam
Delicias, & mellifluos per viſcera motus,
Quos impertiris Regum ter maxime cunctis,
Qui tua ſacra ferunt ætatem caſtè agitantes?
An quidquam ſit fas æque reputare beatum?
Anne perinde queat iucundum effarier vllus
Vt vita integrum, vt lethali labe carentem

Sacrifico ornatu feſtam conſiſtere ad aram,
Et DOMINATOREM *populo in medio appellare*
Orantem cauſſas mundi, & miranda petentem?
Præterea verbo cerealia vertere dona
In ſacrum atq; almo ſociatum numine corpus,
Et rorem in roſeum vitis mutare cruorem,
Qui de vulneribus manauit flumine largo,
Cum trabe ſublimi pendens mitiſsime IESV,
Inſontem fudiſti animam, fatumq; tuliſti.
Prô, ſimul vt carmen mortali ex ore profuſum eſt,
Continuo amittunt ſeſe frugéſq; merumq;,
Illico adeſt deus, immenſuſq; aperitur olympus,
Vnde repentinò librat ſe plurimus ales,
Auctoriq; ſuo contendit pangere laudes.
Quis tibi tum aſtanti, & voluenti talia ſenſus?
Aut quæ mens Iacobe? tibi quæ gaudia fibras,
Quam liquida, ô pietas, dicam exoritura per imas?
Pennigerûm quando iuuenum cingente corona,
Seſe aſternentûm, fidibúſq; alterna ſonantûm,
Ipſe manu tractans capies potumq; cibumq;
Quem non vllius concludit terminus æui,
Vnde hominum, volucrumq; genus, mutæq; natantes
Squamigerûm pecudes, nec non & ſæcla ferarum,
Cui freta, cui tellus, cui ſupplicat arduus æther,
Quem tremefacta pauent Cocyti immania monſtra.
Quod ſupereſt, quæ fida ſoles ſuccurrere noſtris
Quantumcunq; etiam certò in diſcrimine rebus,
Alma parens, dignare nouum tutamine myſtam,

Néue ab eo placidos aliquando deiice ocellos.
Effice apud genitum ſuaues ex ore loquelas
Effundens, quem nunc peregrino ſchemate opertum
Verſat, & æterno patri libamina ponit,
Hunc vbi poſtremam viuendo peregerit horam,
Conſpiciat, qualis nimirum, & quantus ab ipſis
Cælicolis ſuetus manifeſta in luce videri.

IN NATALEM DOMINI BVCOLICON POEMATIVM.

Argumentum

TRes paſtores de viſis auditiſque ab ſe angelis & de Saluatoris ortu ſibi nuntiato mutuùm gratulantes, ad præſepe adeunt, vbi puerum infantem precibus, & quibuſdam ruſticis muneribus venerati, beneficium Dei, & mox futuram ſæculi felicitatem, honorem præterea matris digredientes lætabundi canunt, omnes ad exultandum inuitant.

ALCIMEDON, BATTVS, LOLLVS.

A. *Nunc demum pecoris me nō piget eſſe magiſtrum,*
Barbigeráſq; ſequi per deuia rura capellas,
Quando ita cælicolæ paſtorum viſere cœtus
Occipiunt, ortumq; Dei monſtrare recentem.
B. *Mira oculis, & mira animo, mira auribus hauſi,*

Anguſtum vt iam ſit capienda ad gaudia pectus.
L. *Lolle quid hoc magni, vigiles impendere noctes,*
Gratia ſi modicum comitatur tanta laborem?
A. *Vt rutilum ſeſe lumen ſpargebat olympo?*
B. *Prô dulcem affatum, lepidóſq; per æthera cantus.*
L. *Vt nubes ventóſq; cohors pennata ſecabant?*
A. *Sed nunc ô pueri, quod nos magis vrget agamus.*
Aligeri iuuenis Bethlemica mœnia iuſſu,
Infantemq; nouum, & præſepia ſancta petamus.
L. *Gratius hoc nihil eſt, iuuat ire & ponere greſſus,*
Et Saluatoris prognati cernere vultus.
A. *Paſce greges Lycida dum nos via ducit ad vrbem.*
B. *Hem, nos cuſtodes pecudum, ſine nomine, nullis*
Inſignes ornamentis accedere tantum
Ad Regem, cuius dominantur in omnia nutus?
A. *Sic placitum cælo, fruſtra hac te cura fatigat:*
Paſtores charum ſuperis genus, ipſe vocauit
Qui genitus: nec marmorea quærendus in aula,
Verùm humili in ſtabulo per diuerſoria nobis
Nota ſatis: pergamus iter, mi Batte, quod inſtat.
L. *Quæ me cunq; manet fortuna, hanc pectore noctē*
Deletura dies mihi nulla eſt: hanc ego noctem
Annua ſacra ferens celebrabo dum fruor auris.
A. *Fælices quibus hæc licitum portenta tueri,*
Præſentes ſpectare, atq; auſcultare beatos.
B. *Quid ſi iſthæc Solymæ nec dū ſunt cognita? quid ſi*
Et regem, & proceres, & cunctos deniq; ciues
Cum lateant, exponuntur tantummodo nobis?

A. *Id*

A. *Id potius reor. En quis nam locus iſte ſodales?*
L. *Antrum immane, ingens, niſi quid me lumina fallunt.*
B. *Fortè iſtud ſtabulum, quò dudum pergere iuſsi*
A. *Fortè eſt: non eſt: immo eſt: huc veſtigia ferte:*
L. *Hoc ipſum eſt. An non infantem conſpicis? ohe*
Alcimedon: teneram non illic, Batte, puellam?
Vt radiis fulget puer aureus? vt pia virgo. eſt
Poplitibus flexis oculos deiecta nitentes?
B. *Hæc pueri mater, credo: ſeniórne maritus,*
An cuſtos? quid bos facit hîc, quid tardus aſellus!
A. *Audite audite. ô dulci modulamina cantus*
Qualia plumigeri dum tranant æthera fratres?
D. *Diſperéam ſi quid mea fiſtula dulcius vnquam.*
L. *Ocyus intremus: quonam libet vſq; morari?*
A. *O fœtus ſacer, ô* Devs *optime maxime ſalue.*
B. *Et tu ſancte ſenex, & vos animantia partus*
Conſcia diuini, nimis ô felicia auete.
A. *Ergóne ſic poſitum cæli decet eſſe potentem?*
In calamo & fœno auctorem requieſcere mundi?
Paupertate premi, quo non opulentior alter?
Ac dominum fieri ſeruorum deniq; ſeruum?
L. *Rurſus vt aligeri ſuaues dant gutture voces?*
O pietas rara, ô priſcis incognita ſæclis,
Quæ promptum ac facilem ſtellanti à culmine cæli
In paruum hoſpitium, ſtabuli in penetralia duxit.
B. *Me ſtupor altus habet, mea mens ſe non capit ipſam.*

Iſta ſpecus quàm ſublimes inuenit honores?
Ipſa dedit cunas, ipſa eſt domus inclyta regis
Ætherei, ac longè depicta palatia linquit.

A. *Tot populi quondam accenſi pietatis amore,*
Viſuri tua tecta, tuos Bethlemia fines
Accurrent, auidiſq; oculis hæc antra requirent,
Et capita illorum venerando puluere ſpargent,
Tollere carminibus Rectorem inſiſtite Diui,
Qui nobis ſummi deuinctus vulnere amoris,
Atq; adeo noſtræ miſerando incommoda gentis
Libertatem affert, bona cuncta, ipſamq; ſalutem.

B. *Sancte puer, patris æterni nate vnice, diuûm*
Deliciæ, humani generis iucunda voluptas,
Rerum magne opifex, cunctorum vita animantũ,
Sis fælix, néue admiſſis offendere noſtris.

A. *Sancte puer virtus patris & ſapientia ſummi,*
Ante æuum genite, æternum, immemorabile verbum,
Fons lucis, candor, patriæ bonitatis imago,
Dexter ades, populum prohibens belloq; fameq;.

L. *Sancte puer multis exſpectatiſsime ſæclis,*
Mundi ſola ſalus, vita & fiducia certa,
Gloria iuſtorum, triſtatorumq; leuamen,
Da bona quæq;, polũ reſera, impia tartara claude.

A. *Quas tibi pro tanto referemus munere grates,*
Cum nos terricolûm multis è millibus vnos
Ad præſepe tuum, & cunabula ſancta vocaſti?
Accipite hæc pueri ſylueſtria dona parentes,

Arbo-

Arboreos fœtus noſter quos hortus alebat.
Vilia ſunt fateor, nulloq́ꝫ inſignia cultu.
Quod poſſum id tribuo, paruū ne temnite munus.
B. *Hos ego caſeolos pro tempore largior: at ſi*
Lanigeræ matres effundent partubus agnos,
Polliceor ternos ipſis cum matribus agnos.
L. *Sinum lactis ego puero, atqꝫ hac liba. Vtinam mî*
Copia maior opum, largirer plura talenta.
A. *Nunc ô magne puer creſce, ætatemq́ꝫ propaga,*
Et noſtri memor vſqꝫ in ſæcula quæſumus eſto.
L. *Virgo vale, tecumq́ꝫ ſenex, ô puſio dulcis*
Ipſe vale, atqꝫ ouium cuſtodibus annue ſemper
B. *O vtinam hîc fas ſit ſpacium decurrere vitæ.*
Sed nos hinc aliô retrahunt curæ, eia valete.
A. *Ergo eſt inuentus, quem dixerat angelus ille,*
Saluator cunctorum hominum, Deus ipſe, Deûm rex,
Scilicet indutus moribundi corporis artus.
B. *Cantantes redeamus, & hac myſteria læti*
Non animis tantùm, ſed claris vocibus vnà
Dicamus, prolemq́ꝫ & matrem condecoremus.

Omnes ſimul canentes.

Thura cremate focis, peregrini vrantur odores,
Ante aram ſtrictos ſimul imbuat hoſtia cultros.
Tempora pacificis niteant euincta coronis,
Altiſono plauſu ſylua colleſq́ꝫ reſultent.

Læta dies agitur, carpamus gaudia læti.
Defixit tandem mitiſſima lumina terris
Ille Deus, deus ille hominum ſuperûmq; repertor.
Iam noua præteritos mutabunt ſæcula mores,
Per totumq; renaſcetur gens aurea mundum.
Læta dies agitur, carpamus gaudia læti.
Nunc lupus inſidias meditari deſinet agnis,
Parcet & armento vis iracunda leonum.
Vomeris in faciem conflabitur improbus enſis,
Nec tuba rauca dabit miſcenda ad prælia ſignum.
Læta dies agitur, carpamus gaudia læti.
Iam noua progenies ſupera delabitur arce,
Quæ pridem miſeris obſtructum pādat olympum.
Incipe parue puer, intactam amplectere matrem;
Baſia mille dabit, tu reddas altera mille.
Læta dies agitur, carpamus gaudia læti.
At tu cælicolûm regi dilecta puella,
Quo poteris ſtudio tracta venerabile pignus.
Siccandas puero da non inuita papillas,
Siue volet dextram, ſiue appetet ille ſiniſtram.
Læta dies agitur, carpamus gaudia læti.
Labra pudica tua paruis compone labellis,
Eia oculos oculis gemmas imitantibus adde.
Ille tuum corpus, tuus ille è ſanguine ſanguis.
Cedite vos regum tumidorum, cedite matres.
Læta dies agitur, carpamus gaudia læti.
Lucida quà ſeſe diffundunt tela diei,
Poſteritas omnis tales mirabitur ortus.

Et quà ſe in latus omne exporrigit vltima tellus,
Hancce colet matrem ſeriès numeroſa nepotum.
Læta dies agitur, carpamus gaudia læti.

Labor donatvrvs Præmia.

Rem iuſtam à vobis oratam prius volo,
Quam occipio, quæ ſunt in mentem, proloqui.
Date vaciuas aures, facite ſilentium:
Tacete ſultis, atq; animum aduortite.
Nunc ne quis erret veſtrûm, quamobrem venerim,
Et cuius imperio in medium proceſſerim,
Quis dicar, paucis in viam deduxero.
Nomen laboris eſt mihi, vocor Labos.
Hoc iam tenetis: optimum eſt: ferte reliquum.
Huc me Iuſtitia flectere præcepit gradum,
Malis vt verbis multùm obiurgitem malos,
Pigros, ignauos, oſcitantes, deſides,
Qui ſemper diſcendo, ſemper diſcunt nihil.
Bonos vt contra, diligentes, ſedulos
Remuneratos mactem ſummis laudibus.
Iſtis comœdiam, at illis tragœdiam
Eadem opera recitabo, ſolus hiſtrio.
Non opus eſt pluribus ad dandas plagas niſi,
Ad pugnos, fuſtes, colaphos, flagra, denique
Ad iſtiuſmodi contribuendas opes,
Quibus diteſcere cupiunt pauciſſimi.
Hîc verò vel ſexcenti non erunt ſatis:
Socordium hodie tantus eſt exercitus,

Qui

Qui de compacto contra me bellum gerunt,
Duellatores omnium nequiſsimi,
Quot ſunt, fuerunt, & erunt in poſterum.
Qui me prohibere vitaq́ & victu volunt.
Sic eſt vt dico: mentiri non eſt meum.
Operæpretium eſt audire quomodo ſe habeant
Iſti ſtudioſi, quorum hic cerno plurimos.
Apage, inquiunt, ſenex: nimis importunus es.
Ah quam moleſtus, aſper, toruus, tetricus,
A tergo ſemper inſtas, & ſemper iubes,
Impellis, vrges, incitas vſq; ad necem.
Labor abi, non places, mihi ne amicus ſuas,
Tuas tibi res habe. Ecce iam doleo caput,
Pectus anhelat, hauriuntur ſpiritus,
Maceſco, conſeneſco, tabeſco miſer,
Viuus videnſq; pereo. Non places Labor,
Diſcede Labor in maxumam malam crucem.
Vt te Diiq; Deæq; omnes perdant carnifex.
Talem mihi Pæana ſæpe concinunt.
Papæ quis hoc ferre, & quis hoc poſsit pati?
Ne vos eatis perditum pulli mei,
Mei columbuli, mei paſſerculi.
Si diues arca eſt, quid nobis cum literis?
Studete, ſed quantum animis veſtris libuerit.
Si doctiores non redibitis domum,
At certè ſaltem ſeniores redibitis.
Hoc certo nil poteſt magis eſſe certius.
Et interim mors ſua patrem apprehenderit.

Prô

Prô Iuppiter, hîc vobis quantum eueniet boni?
Domus, familia, vinea, pecunia,
Agri, villa, horti, ſylua, prata, boues, oues,
Plena cellæ, pleni ſacci, plena omnia.
Diſcere duas horas ſat eſt: ne quid nimis.
Dormire quindecim parum eſt: ne quid nimis.
In ludo ſeßitare, & nunquam ludere,
An non longè videtur abſurdißimum?
Ad aliud ſtudium poſtquam aggreßi fueritis,
Quam cito poteſt libros priores vendite:
Deeſſe vobis ſumptum in pocula non decet.
Iuuentus, quia ſemper calet, ſemper ſitit.
Paucos habetote libros: qui multos habent,
Præ pigritia non poſſunt omnes voluere.
Sed iſthæc miſſa facio ſcholarum opprobria,
Quiſquilias, homines natos tantum pabulo,
Qui nil æquè norunt, vt ſua præſepia.
Venio ad alios, qui me velut patrem colunt,
Quibus me ſcio eſſe quam charißimum,
Apud quos mea multum poteſt auctoritas,
Auidos, ſolertes, nauos atque induſtrios.
Horum eſt profectò raritas rarißima.
Sed hæc boni natura eſt, vt rarum ſiet.
Hi ſtrato exilientes priuſquam luxerit,
Inhærent chartis, ſcribunt, ediſcunt, legunt,
Citiusque vadimonia quam ludum deſerunt.
Amant docentes, audiunt cupidißimè,
Iterant audita ſecum quam creberrimè.

Quies, voluptas, otium, ſpectacula
Amica diligentibus eſſe non ſolent.
Quid ergo tandem? an gaudiis prorſus vacant?
Pol neutiquam: immo quis hominum gaudet magis?
Muſæ delectant, reficiunt, paſcunt, fouent,
Erudiunt, & implent animos ſapientia.
Muſas quicunq; non amat, non eſt homo.
Qui cum Muſis rationem habet, beatus eſt:
Qui non habet, is eſt miſerorum miſerrimus.
Verum illud animo maximè placet meo,
Quod niſi me interprete nullum Muſæ diligunt:
Quod vbi ego non ſum, non veniat ſapientia.
Ego dicor ſcientiarum prodromus,
Illisq; dulce præparo diuerſorium:
Illæ ſequuntur me, nunquam mihi praeunt.
Vetus eſt verbum, ſed oppidò eſt veriſſimum:
Sumptum faciat oportet, qui quærit lucrum.
Labor colendus eſt vobis: Labor improbus
Omnia vincit: Labori nil imperuium.
Me comitantur laudes, honores, gloria,
Diuitiæ, ſplendor, nominis æternum decus.
Meum numen magnum eſt in rebus omnibus.
Iam verò tempus me ſeſſum recipere,
Vt quæ quibus decreui reddam præmia,
Meis alumnis, meis, inquam, fauitoribus.
Nunc iam arrigite aures, cum legentur nomina
Meorum alumnorum, qui partim Rhetores,
Partim Poetæ ſunt, partim literas ſciunt,

Hi græcas, hi latinas: cedunt nemini.
Pugnarunt hercle pugnam nobiliſſimam,
Strauere hoſtes, potiti ſunt victoria,
Victisq́ perduellibus palmam tenent,
Si quis ſcreare vult, aut naſum emungere,
Aut cum aliquo fabulari, faciat hoc ſtatim:
Nam poſtea haud licebit: niſi quis volet
Ad ſaturitatem fuſtibus mulcerier.
Tu, Nomenclator, age victores aduoca:
Pronuntia tam clare, vt omnes audiant,
Etiam illi, qui nec vnum floccum hinc auferent,
Quibus iam miſerum cor ſubſultat præ metu.

HONOR DATVRVS PRÆMIA.

DVo ſunt ſpectatores, quæ vos ſcire cupitis,
Qui ſim, quapropter me egerim in proſcenium,
Et hoc & illud vobis demenſum dabo.
Tenete, ego ſum HONOS*: iterato dicam, ego ſum*
HONOS.
Meus pater eſt LABOS*, ille moleſtus ſenex*
Qui hîc fecit anno proximo hiſtrioniam.
Mater, ſi quæritis, mihi eſt SOLERTIA.
His vnicus prognatus ſum parentibus,
Mihi ſed vna domi luſitat ſororcula,
Quam diligo nil ſecius atq; cor meum.
Hæc forma Veneres ſupra cunctas eminet:
Parentes ei nomen dixerunt GLORIAM,
Habentq́ charam eximie, quaſi oculos ſuos.

Audiſtis modo genus meum, & vocabulum:
Audite porrò quod petiſtis alterum.
Aduentus meus eſt ſemper feliciſsimus,
Lætiſsimus, gratiſsimus, amantiſsimus:
Blandus quippe venio, & expectatus plurimum,
Geminas bonorum repletas gerens manus.
Affero laudes, celebritatem, famam, decus,
Et quorum nomina volo, ſtellis inſero:
Ex hominibus magnos ego decerno Deos.
Nunc ergo vt vos donis honeſtem ampliſsimis,
Idcirco in cœtus hóſce medium me intuli.
Atqui hoc primum non ignorare conuenit,
Sunt quibus haud ſum vilia daturus præmia:
Sunt rurſum quibus haud vitioſam dabo nucem,
Hoc à me vtrorumq́ meritis poſcentibus.
Qui diligenter ſe inuoluerunt literis,
Quibusq́ meus pater LABOR *charus fuit,*
Chara pietas omnis, chara ſalus patriæ,
Hos, prout iuſtum eſt, donis donabo plurimis,
Efficiamq́ vt digitis commonſtrentur palam,
Vt ob ipſorum ós omnes ora obuertant ſua.
Verùm qui tempus contriuerunt otio,
Amantes ventrem, ſomnos atq́ ſomnia,
Nil penſi habentes, quid quantumq́ diſcerent,
Meum ab ſe ſtulti procul ablegantes patrem,
Nullum hoſpitium præbentes diligentiæ,
Iſtos (fabor enim quod res eſt) amo vt canes.
Nil eſt hoc genere ſceleſtum, aut inuiſum magis:
Nun-

Nunquam hercle ſaxo iſtud pecus me inuenerit.
Illorum præmia paucis nunc ediſſeram.
Si pueri ſunt, virgis conſcribantur probè:
Alij nodoſis perfricentur fuſtibus,
Atq; hoc in ſingulos dies bis, ter, quater,
Tergora donec mollia plagis erubuerint.
Honos ingenuas quotquot ſunt artes alit:
Ita ſalus mecum ſit, vt hoc eſt certiſsimum:
Quicunq; dixit, dignum eſt ipſo Apolline.
Quin rerum virtus omnium pulcherrima
Aliam niſi me, nullam mercedem flagitat.
Quocirca vt artes, ſic virtutes alit Honos:
Hoc abſente quotuſquiſq; virtutem colat?
Etiam ſi nolis, virtutem ſequitur Honos.
Vt vmbra corpus, ſeparari non poteſt.
Præmia ſine me non ſunt vocanda præmia.
Nam ſi quiſquam me non dedit, nugas dedit.
Me vt adipiſcantur, quid homines non perferunt?
Quas non ærumnas perpetiendo exhauriunt?
Laborant, vigilant, ſudant, frigent, æſtuant,
Tolerant inediam, ſe macerant ſiti,
Rogant, prehenſant, obteſtantur, ſupplicant,
Deſpoliari ſeſe bonis facile ſinunt,
Honore violato plorant miſerrime,
Vt ſi vnicum ad buſtum orba mater efferat.
Haud illos capere potis eſt obliuio mei.
Animam libentes propter hunc abiecerint,
Immo herclè verò (ſed rem tegite ſilentio

Ne cui feceritis hoc palam myſterium)
Quidam me tanquam numen ſupremum colunt,
Mihi ſacrificant, DEVM fugientes priſtinum.
Cur me non dicam ergo regem, qui ſum DEVS?
Omnes mortales me certatim diligunt:
Doctus ut indoctus, nobilis vt ignobilis,
Diues vt inops, probus vt improbus: omnes me amāt.
Orbis terrarum totus Honorem ſuſpicit.
In hac corona eſt vnius cubiti puer,
Is in amore mei veſtrûm cedit nemini:
Eum mater videre victorem cupit
Donum redeuntem cum exquiſito munere.
Et faciam, ſemper ego amaui pueros bonos,
Sacris Muſarum deditos à paruulis,
Qui diſputando voces dant altiſſimas.
Meus tunc animus exilit præ gaudio,
Quando feruentes ſic laceſſunt prælia,
Et Martem vtrinq; inuadunt totis viribus.
Ibi tum aliquandiu anceps eſt victoria,
Exinde multus fit ſanguis ſine vulnere.
Quia ſtrictis linguis res geritur non enſibus.
Tandem altera pars ſuperba victrix emicat,
Canit triumphum, victi ſe mandant fugæ,
Opprobriorum ſaturi, atq; ignominiæ.
Multum præterea oblector grandiuſculis,
Cum multa ediſcunt, ſcriptitant quam plurima.
Libros legentes doctos ardentiſſimè,
Plenos nitoris, plenos & facundiæ,

Verbis

Verbis politis erudite garrulos.
Hi ſunt honoribus omnium digniſſimi,
Hos hos Marones reddam, reddam Tullios,
Cælo attollam, noua mactatos gloria.
Impertior me equidem beatis regibus,
Illuſtro milites, & militiæ duces.
Si mihi lubet, ex medicis facio Machaonas,
Fictor Polycletus, pictor fit Parrhaſius.
Verum enimuerò, ſapientes ardeo magis,
In hos omnes meas transfundo copias,
Sum liberalis, nullis parco ſumptibus,
Illos vt æquem propemodum immortalibus.
Mihi cordi ſunt latinè qui norunt loqui,
Item qui norunt Atticas dulcedines,
Geometræ, & qui contemplantur ſidera,
Vatum piorum genus, ætherio qui canunt
Inflatu agitati verſus diuiniſſimos,
Et oratores nobiles, & Philoſophi,
Hos in oculis, & velut in complexu fero.
Ea gratia iſtud Gymnaſium ingredior libens,
Vbi ſapientia fixit ſibi domicilium,
Vbi habitant adoleſcentes quam doctiſſimi.
Ex his arceſſam per Præconem bis nouem,
Aurea vt illis diſpertiam munuſcula:
Reliquos à me laudatos ſufficit
In præſens: Mea laus ſanè pulchrum eſt præmium.
Age Præco, meos alumnos deinceps aduoca:
Caue ſis, ne quemquam omittas per imprudentiam.

Datis præmiis.

IVcundum hoc vobis accidit ſpectaculum?
Ita, inquiunt: bene eſt: operam poſthac date:
Vos vt maiori præmio dignemini,
Ac me vobis propitium habeatis amplius:
Vos vt poßitis hos praeuntes aſſequi.
Valete, & ſi diſcendo vultis progredi,
Curate ex animis vt ne vobis effluam,
Stimulus hic eſt acerrimus credatis velim.
Anno inſequente mea ſi huc adierit ſoror,
Quam dixi à principio vocari GLORIAM,
Tum faciem vos cernetis admirabilem,
Nec vnquam viſam in terris pulchritudinem.
Eam ſat ſcio quiſq; vxorem optabit ſibi.
Aſt illa exoſa thalamos nubit nemini.
Quid ergo faciet? quod nos fecimus hodie.
Valete, & viuite hinc in annum proximum.

EPIGRAMMATA CONVERSA DE GRAECIS.

In inuidiam, & ſollicitudinem.

INCERTI.

INuidia eſt melior quam ſit miſeratio, dixit
Pindarus, inuiſis affluit omne bonum.

Eſt

Eſt miſer is cuius miſeret: quid tutius optem?
Ne ſim vel proſper, vel miſer immodicè.
Optima res medium eſt: ſummis coniuncta pericla:
Vltima perpetuum dedecus inſequitur.

INCERTI.

Grande malum liuor, comedit liuentibus idem
Atque cor atque oculos: hoc habet ergo boni.

Aliter.

Inuidia peius nihil eſt: ſed præſtat in vno,
Inuidi enim pectus macerat, atque oculos.

In doloſos & adulatores.

LVCILLII.

Dilige me facto, ſi diligis, & fuge obeſſe,
Principium damni ne fac amicitiam.
Plus hoſtes homini ſtatuo conducere apertos,
Quam plenam occultæ fraudis amicitiam.
Sic ratibus peior, Nerei dum fluctibus errant,
Quæ ſepelitur aquis, quam petra quæ extat aquis.

PALLADÆ.

Pῶ tantum & λάμβδα coraces, colaceſq; diremit.
Res ergo vna corax, improbus atq; colax.
Quocirca hoc animal vita ſollerter amice:
Viuorum quoq; ſunt οἱ κόλακες κόρακες.

 Eiuſdem,

Eiuſdem.

NOn adeo fraudi eſt odium qui effundit apertè,
Vt qui germanam fingit amicitiam.
Deuitatur enim qui nos odiſſe fatetur:
Suſpicione vacat, qui mihi dicit, amo.
Trux inimicus erit, me iudice, quiſquis amicus
Creditus, occulta ſub ratione nocet.

LVCIANI.

Nil homini natura dedit crudelius illo,
Candidam amicitiam qui ſimulare poteſt.
Nemo hoſtem reputat, fidum mage cenſet amicum.
Sæpius, heu, miſeris obfuit illa fides.

In vinum & Venerem.

INCERTI.

Soluit membra Venus, ſoluit quoq; membra Lyæus,
Amborum ſoboles præſtat idem podagra.

In deformes, pigros, ebrioſos.

THEODORI.

Hermocrates naſi: quoniam ſi dixero naſus
Hermocratis, paruis magna nimis tribuo.

TRAIANI CÆSARIS.

Si ſoli obtendas naſum, ſiq; ore dehiſcas,
Oſtendes horas non male præteritas.

AMMIANI.

HAud Proclus manibus potis eſt emungere naſum,
Nam Proclo naſus maior ineſt manibus.
Sternutando Iouem nunquam vocat, haud etenim audit:
Tam longè diſtat naſus ab auriculis.

MICARCHI.

SI me diligis odiſti, aſt odio me diligis ipſo.
Ergo niſi odiſti, deſine diligere.

ERATOSTHENIS.

VAs Xenophon potor Baccho ſuſpendit inane.
Accipe Bacche pater, nil habet hic aliud.

INCERTI.

CAſtoris eſt naſus fodiendis commodus aruis,
Ad meſſem falx eſt, inq; ſopore tuba eſt.
Anchora nauigiis, ſpargenti ſemen aratrum,
Piſcatori hamus, ſuſcina multiuoris.
Lintribus eſt ſcalprum, viti nec inutile ferrum,
Aſcia dehinc fabris, cardo dehinc foribus.
Vſq; adeo Caſtor ſibi vas eſt vtile adeptus,
Naſus ei ad quoduis nam bene ſeruit opus.

In Diogenem

ANTIPATRI.

ÆTernum Charō qui agis illacrymabilis vmbras,
Traiicis has altas quiq; Acherontis aquas,

Quantumuis nutet vectorum pondere cymba,
Diogenem noli, deſtituiſſe canem.
Ampullam & baculum geſto cum duplice amictu,
Peram, & vecturæ præmia porto obulum.
Quæ fero defunctus, non plura his viuus habebam,
Res eſt ſub Phœbo nulla relicta mihi.

ANTIPHILI BIZANTINI.

In eundem.

PEnula cum pera, lactis quoq; maſſa coacti,
Qui greſſum regeret ſcipio & ante pedes,
Fictilis & cyathus cani erant ſatis hæc ſapienti,
Quanquam in eis ipſis vna ſuperfluitas.
Namq; canis cernens manibus potare bubulcum,
Quid me, inquit, fruſtra fictilis vrna grauat?

De Crœſo & Diogene.

INCERTI.

DIogenes Cynicus ſapienti ætate peracta,
Crœſon apud Ditem riſerat intuitus.
Palliaq; extendens, recubans vicinus & illi,
Lydia cui auratas ſuppeditauit aquas,
Sic ait: & locus hîc maior mihi: quidquid habebam
Porto ego nunc mecum, Crœſus at iſte nihil.

In tumulum Diogenis.

INCERTI.

HEus canis: hoc cuius quod ſeruas tute ſepulchrũ?
Eſt canis. At quiſnam vir fuit iſte canis?

Dioge-

Diogenes. Genus ede. Sinopeus. Incola doli?
Immò, ſed in ſuperis nunc habet ille locis.

In Pythagoram.

NOs quoq; non ſolus tu animatis abſtinuiſti.
Quis viuum abſumpſit? dic mihi Panthoide.
Nam cum quid coctũ eſt, cum eſt aſſum, cumq́; ſalitũ,
Tunc anima caſſum eſt, tum quoq; nos edimus.

In Medicos.

AGATHIÆ.

MIttebat medicus natum mihi ſorte docendum,
Formandum & primis Grammaticæ ſtudiis.
Qui mox vt didicit magni tria carmina Homeri,
A quibus exorſus eſt opus ille ſuum:
Muſa iram canito Pelidæ docta ſuperbi,
Argiuum caſtris, quæ mala multa dedit,
Inſignéſq; animas heroum ad tartara miſit:
Ecce tibi natum detinet ille domi.
Dein me conſpecto, grates habeo, inquit, amice:
Filius hoc à me percipiet melius.
Ipſe ego non paucas animas ad tartara miſi,
Hic mihi Grammatici non opus eſt opera.

In Aſtrologos.

INCERTI.

CAlligenes terræ vt ſemen commiſit agreſtis,
Aſtrologi ingreditur limen Ariſtophanis.

Num

Num fœlix æſtas anno ventura ſequenti,
Copia frumenti an multa futura, petit.
Ille ſuper tabulam ſcrupis numerum extruit amplũ,
Complicuitq́ manus, deinde ait agricolæ.
Si tempeſtiuus tibi culta rigauerit imber:
Si herbarum abfuerit prodiga luxuries:
Non frigus ſulcos ſtringet: non horrida grando
Surgentem tunicis exuerit ſegetem:
Hinnulus haud tenerum depaſcet germen: & aër
Siue humus haud aliud inuehat exitium:
Fœlicem æſtatem, & grauidam prænuntio meſſem.
Eſt metuenda tamen ſola locuſta tibi.

In mollitiem Cappadocum.

DEMODOCI.

CVm mala Cappadocem ſtrinxiſſet vipera morſu,
Sanguine mortifero quem bibit ipſa perit.

In Marcum pigrum

Ἄδηλον.

IN ſomnis piger eſt viſus ſibi currere Marcus,
Abſtinet hinc ſomno, currere dum metuit.

In Cleombrotum Ambraciotam.

CALLIMACHI.

AFfatus Titana Cleombrotus Ambraciotes,
Mœnibus ex altis in mare deſiluit.
Nil graue perpeſſus, perlegerat ille Platonis
Dogma docens hominum morte carere animas.

Ali-

Aliter.

AMbraciæ, valeas ſol, cum dixiſſet alumnus,
Muro à præcelſo ſe iacit in pelagus.
Nil tulit aduerſi, tantùm decreta Platonis
Voluerat, æternos quæ ſtatuunt animos.

Aliter.

AMbracides iuuenis ſaluere Hyperione iuſſa,
Sponte ſe in æquoreas, præcipitauit aquas.
Quæ facti ratio, cum nil vidiſſet acerbum?
Phædo lectus ei ſorte Platonis erat.

Iuliani Imperatoris in Zuthum, ſeu vinum hordeaceum.

BAcche quis? aut vnde es? nam Bacchum iuro per ipſum,
Te minime noui, ſed Ioue noſco ſatum.
Tu hircum, is nectar olet: nimirum Gallica tellus
Te flaua è ſpica vitis inops genuit.
Dicamus te igitur Cerealem, non Dionyſum:
Spicigenam potius, & Bromon, haud Bromium.

In Dianam.

Ἄδηλον.

DIana arcus vbi? & collo ſuſpenſa pharetra?
Aut vbi equus ſternax, endromys, arbylides?
Quæq; micante auro fabrefacta eſt fibula, quæq;
Purpura clara tibi ſumma tegit genua?
Arma mihi ad prædas iſthæc ſumuntur eunti,
Ad mea quo cernis ſchemate ſacra feror.

INCER-

INCERTI.

DIcere de quouis bona pulchrum, turpia nunquã
Sint quamuis meriti turpia qui faciunt.

In ludos Græciæ.

ARCHIÆ.

DOcta quater geminos committit Græcia ludos,
Terricolûm duo ſunt, cælicolumq́ duo.
Et Iouis & Phœbi, Melicertæq́ Archemoriq́
Dona, apium, pinus, poma, oleaſter erant.

In effigiem Tantali.

PALLADÆ.

EN qui conſuêrat ſuperûm diſcumbere menſis,
Et ventrem impleri nectaris ætherei,
Iam miſerè guttam mortalis quæritat vndæ,
Vnda ſed à labris ſemper iniqua fugit.
Signum inquit bibito, & tacitæ miſeria linguæ
Diſce: dedit nobis hoc mala lingua malum.

Aliter.

CAElicolûm prius hic epulis accumbere ſuetus,
Crebro nectareas impiger hauſit aquas.
Nunc vilem mento laticem contingit, at illi
Iam iam poturo deſerit ora latex.
Diſce, toreuma inquit, potus commiſſa tacere:
Hoc me ſupplicij pendere lingua iubet.

In

In Spem, & Fortunam.

INCERTI.

VEnimus in portum, caſus, ſpes euge valete:
Quid mihi vobiſcũ eſt? nunc date verba aliis.

LVCIANI.

FOrs bona multa poteſt, etiam quæ mira videntur,
Euehit obſcuros, conſpicuóſq; premit.
Illa ſupercilium faſtumq; amouerit omnem,
Quamuis auriferas det tibi flumen aquas.
Non iuncum, aut maluas, proceram turbidus Auſter
Aut quercũ, aut platanum ſternere ſueuit humi.

In poſſeſſiones incertas.

LVCIANI.

NVper Achæmenidæ: ſed iã ſumus arua Menippi,
Rurſus & alterius mox erimus domini.
Hic ſua nos putat eſſe: olim ſic ille putabat.
Sola magis noſtri ſors tenet imperium.

Aliter.

QVem modo Achæmenides tenuit, tenet ecce Menippus,
Vendar, & ignoti fundus ero domini.
Dixerat ille, meus: meus eſt hic dicit agellus:
Verius at me ſors dixerit eſſe ſuum.

Aliter.

QVi fui Achæmenidæ fundus, nunc fio Menippi,
Mox alium ad dominum transferar ex alio.

Eſſe

Eſſe ſuum putat hic, ſed idem quoq; credidit ille:
Me ſors imperio ſubiicit vna ſuo.

In vitam humanam POSIDIPPI.

QVam vitam ſectere? forum iurgatur, & actis
Perſtrepit in feſtis, anxia cura domi eſt.
Ingens rure labor, pelago tremor occupat artus,
Abſens à patria, ſi quid habet, metuit.
Sin eget, hoc miſerum: ducta vxor? ſollicitudo:
Deſertus tamen eſt, qui ſine coniugio eſt.
Stirps ſublata? labor: vita expers pignoris, orba eſt
Mente carent iuuenes, ſtrenuitate ſenes.
Si alterum in his igitur liceat cupiiſſe duobus,
Non naſci, aut natus mox obiiſſe velim.

Contraria. METRODORI.

VItam omnem ſectere, foro laus inclyta, prudens
Actio, tranquillè vita domi exigitur.
Munera fert tellus, ingens dant æquora lucrum,
Cum viuis peregrè, ſi quid habes, honor eſt:
Si nihil, id ſolus noſti: ſi nupta, tibi Lar
Optimè habet: ſi non, vita erit hoc leuior.
Liberi? amor: nulli? nulla eſt quoq; cura: iuuentus
Robore, canities relligione valet.
Non ergo alterutrum eſt optabile, ſeu generari
Nunquam, ſiue mori: vita habet omne bonum.

LVCI-

LVCIANI.

NOn eſt humanis quidquam durabile rebus,
Nos illæ, aut illas nos citò deſerimus.

Aliter.

NIl hominum durare poteſt, nos deſerit omne:
Sin minus ipſi nos omnia deſerimus.

Aliter.

HVmana atq; homines morimur, nos omnia linquunt:
Si nos non linquunt, linquibus ipſa tamen.

ARCHIÆ.

THraces ego admiror, repetunt ſupiria triſtes,
Matris vbi ex vtero protulit ora puer.
Lætantur quoties mors improuiſa, miniſtra
Parcarum quemquam corripit ad tumulum.
Per genus omne mali viuentes imus, at omnis
Inuenta extinctis eſt medicina mali.

PALLADÆ.

IN vitam vt venio nudus, ſic ex eo nudus.
Ergo quid ſudo? hinc nil mihi ferre datur.

Aliter.

CVm nudus venias, & nudus morte recedas,
Tollere quas non eſt, cur ita quæris opes?

INCERTI.

QVam cum viuebas vitam Heraclite magis nunc
Deplora, vita eſt nunc miſerabilior.
Amplius atq; olim vitam Democrite ride,
Iam cunctis vita eſt riſibus apta magis.
Vos ambo intueor, mediumq; tenere laboro,
Nempe vt te riſu, teq; iuuem lacrymis.

PALLADÆ.

VIta eſt nauigium, quæ dum iactatur ab Auſtris,
Sæpe aliquid grauius naufragio patimur.
Cumq; ſtatum vitæ præceps fortuna gubernet,
Ambigui rapimur ceu maris in medio.
Hi fauſto curſu, aſt hi retro: ſed ſimul omnes
Cogimur ad portum tendere ſubtus humum.

Eiuſdem.

SCena omnis vita eſt luſuſq;: aut ludere diſcas,
Mutatis ſtudiis, aut mala ſemper habe.

In diuitias & paupertatem,

INCERTI.

NVnc diteſco ſenex, iuuenis rerum omnium egebam,
Me ſolum heu miſerè tempus vtrunq; premit.
Cum nihil ſuppeteret, poterant prodeſſe talenta:
Nunc vbi nil opus eſt, quò mihi dantur opes?

Ali-

Aliter.

REbus eram pauper iuuenis, grandæuus abundo,
Sic ſors me ludos imperioſa facit.
Olim cum vſus erat, penitus nil æris habebam,
Cum nil eſt vſus, cur locupletor ego?

Aliter.

REs iuueni deerat, vetulo mihi plura ſuperſunt:
Quem preſſit, rurſum ſors miſeranda premit.
Tunc vti rebus poteram, cum rebus egebam.
At modo adeſt rerum copia, & vſus abeſt.

Aliter.

INdiga pubertas, nunc eſt opulenta ſenectus.
Quid merui? aut cur ſum bis miſerandus ego?
Quando frui poteram, nil contemplabar in arca:
Quando frui nequeo, ſacculus ære tumet.

Aliter.

PAuperies iuuenem, canum modo copia vexat:
Tunc illud, nunc hoc me male tempus habet.
Eſſe vſus nummi poterat, cum nummus abeſſet:
Nunc non eſſe poteſt, cum mihi nummus adeſt.

Aliter.

CAnus ſum & diues, iuuenem torquebat egeſtas,
Solus ego bis me conſpicio miſerum.
Nummo vti poteram, cum non erat vllus in arca:
Nummus adeſt, nummi ſed modo fructus abeſt.

PALLADÆ.

D*Iues es, & quid tum? num te poſt fata trahētem*
Vſq; in ſarcophagum forte ſequentur opes?
Dum gazam accumulas abſumis tempora: ſed tu,
Haud poteris annos accumulare tuos.

EIVSDEM.

S*I ſpectentur opes, diues: ſi pectus, inops es:*
O fortunatum, non tibi, verùm aliis.

Aliter.

S*Vnt tibi diuitiæ locupletum, mens ſed egeni.*
Heu locuples aliis, pauper at ipſe tibi.

EIVSDEM.

A*Vrum palponum genitor, filiq́; doloris,*
Si te habeo timor es, ſi careo dolor es.

Aliter.

A*Vrum, tu colacas, te gignit cura dolorq́;.*
Cum mihi ades metuo, cum mihi abes doleo.

In frugalitatem.

LVCIANI.

S*Ic vtare tuis opibus, ceu morte propinqua:*
Mors quaſi longe abſit, ſic opibus fruere.
Hic verè prudens, qui dum res diſcutit ambas,
Nec nimis abſumit, nec retinet nimium.

Ali-

Aliter.

VTere diuitiis,vt deceſſurus,opimis:
Rurſum vt victurus parcito diuitiis.
Ille ſapit verè, qui dum cognoſcit vtrunq;,
Sic fugit eſſe tenax,largus vt eſſe fugit.

Aliter.

DIuitiis fruitor tanquam moriturus, & idem
Tanquam victurus conde ſcienter opes.
Scilicet is ſapiens,qui dum hoc perpendit & illud
Verum vtriq; poteſt conſtituiſſe modum.

ALPHÆI.

NOn agros ego fertiles requiro,
Sed nec diuitias peropto Gygis,
Vitam quæ ſibi ſufficit Macrine
Opto. Nil nimium nimis remulcet.

Aliter.

HAud concupiſco fertilis glebæ ſolum,
Nec Lydij paſtoris aureas opes.
Macrine, quæ vita ſibi ſufficit,volo.
Dictum vetus,Ne quid nimis,placet nimis.

INCERTI.

INtempeſtiuum quidquid nimis: ipſum etiam mel,
Vt dicunt homines, eſt fel vbi nimium eſt.

In auaritiam.

LVCILLII.

P*Arco Aſclepiadæ mus eſt vbi viſus in æde,*
Extemplo dixit, hîc bone mus quid agis?
Cum mus arridens, parce inquit, amice timori,
Hoſpitium quæro hîc, non alimenta mihi.

PLATONIS.

H*Ic aurum inueniens funem dimittit, at ille*
Quem pro auro funem repperit, hoc periȷt.

ANTIPATRI.

A*Vrum repperit hîc, alius quod condidit aurum,*
Abiȷcit is laqueum; ſe inſerit hic laqueo.

LVCIANI.

D*Iuitias animi ſolas ego ſentio veras,*
Qui ſe diuitiȷs plus amet ipſe ſuis.
Hunc fortunatum, & locupletem dicere par eſt,
Qui nouit quis ſit fructus & vſus opum.
At qui marceſcit rationes ſæpe putando,
Et cumulare ſuas ſemper anhelat opes,
Hic vt apes fruſtra ſtipabit nectare cellas
Nam comedent aliȷ mella repoſta ſibi.

In luxum.

PALLADAE.

Q*Vi ſtudet ad ſtygios citius deſcendere manes,*
Huc iter oſtendunt balnea, vina, Venus.

Ali-

Aliter.

BAlnea, vitigenuſq; liquor, Cypriiq; furores
Ad ſtyga demittunt commodiore via.

Incerto auctore.

QVi paſcit multos, qui multas conſtruit ædes,
Recta ad egeſtatem tendit vterq; via.

In Muſas.

PLATONIS.

HÆc Muſis Cytheræa: mihi ſacra ferte puellæ,
Aut noſtra huic in vos arma damus puero.
Pierides contra: Marti Venus iſta mineris,
Namq; poteſt in nos nil tuus iſte puer.

Aliter.

CYpris ait Muſis: noſtras celebrabitis aras:
Sin minus, ecce in vos belligerabit Amor.
Tum Veneri Muſa: belli Deus iſta iubetor,
Non valet hic in nos mittere tela puer.

Aliter.

SIc Muſis Erycina, meum ne ſpernite numen:
Sin autem, hic contra vos puer arma geret.
Ad quam ſic Muſa: Martem potes iſta monere:
Nos contra tuus hic non puer arma feret.

Indecoctores.

LVCIANI.

DIuitias patrias Theron ſtirps illa Menippi
Turpiter effudit ſumptibus immodicis.
Sed poſtquam didicit locuples genitoris amicus,
Hunc paupertatis quòd cruciaret onus,
Illacrymans hominem mulcet, nataq́; maritum
Cum dote eximia copulat huncce ſua.
Theroni vt primum ſine ſacris nata fuit res,
Liber ad antiquum mox redit ingenium.
Largiter inuitat ſeſe, ac ſecurus honeſti
Veſanis laxat fræna libidinibus.
Sic Theroña iterum infelix obſedit egeſtas,
Et retrouerſis fluctibus implicuit.
Denuo dat lacrymas diues, non propter eundem,
Sed dotem propter, connubiumq́; malum.
Tum diſcit, nunquam hunc alienis eſſe fidelem,
Qui rebus fidus non erat ante ſuis.

In Lacænam.

INCERTO AVCTORE.

ABſq; armis reducem natum Spartana virago
Ad patriam celeri vidit adeeſſe gradu.
Inſiluit, telumq́; furens trans pectus adegit,
Hæc ſuper exanimem fortia verba loquens.
Sub terram Spartæ falſum genus, inquit, abito,
Ito mentitus & patriam & proauos.

In

In librum ſuum.

LVCIANI.

QVæ legis hæc mea ſunt, antiqua & inania docti:
Stultitia eſt ſiquidem, quod ſapiunt homines.
Mens humana nihil præcellens inuenit vnquam:
Nam quod tute probas, improbat hoc alius.

Aliter.

HÆc ego compoſui ſtulti fatuiq; peritus:
Nam ſapere humanum, quid niſi deſipere?
Mens noſtra ex ſeſe haud quidquam valet edere magnum.
Quod probat vnus homo, deſpicit alter homo.

Eiuſdem εἰς ἀδύνατον.

Quid fruſtra lauis Æthiopem? deſiſte laborum:
Sol noctis tenebras irradiare nequit.

In claudum & hebetem.

AGATHIÆ.

Vt pes, ſic tibi mens quoq; claudicat, exteriorq;
Natura hæc quæ ſint interiora docet.

In ſtatuam Niobes.

Ἄδηλον.

E viua ſaxum dij me feciſtis, at ecce
De ſaxo viuam Praxiteles reparat.

Aliter.

Viuebam cum me feciſtis numina ſaxum:
Dat ſaxo rurſus viuere Praxiteles.

Aliter.

De viua lapidem me fecerat ira deorum:
Praxiteles vitam reſtituit lapidi.

In Sapphonem.

INCERTI.

Pieridas quidam haud merito dixere nouenas:
Lesbia nam Sappho Pieris eſt decima.

In æreum ſatyri ſimulacrum.

Res mira, aut as hoc ſatyrus circumtegit, aut as
Arte fabri ductum contegit hoc ſatyrum.

In fucatam mulierem.

LVCILLII.

CVm caput inficias, non infeciſſe ſenectam,
Nec poteris rugis exonerare genas.
Quapropter ſtibio faciem ne colline totam,
Ne mage perſonam quam faciem referat.
Nil quippe eſt aliud: quid enim furis? haud poteſt fucus,
Nec ceruſſa Hecubam reddere Tyndarida.

In

In Euripidem.

TIMOTHEI.

Tota quidem Euripidæ monumẽtum eſt Hellas, at oſſa
In qua deceßit terra tegit Macedûm.
Palladis vrbs patria eſt, recreauit carmine Muſas:
Nunc quoq; multorum peruolat ora virûm.

In eundem.

PHILEMO.

SI vis ineſſet ſentiendi mortuis,
Id quod aliqui ſermone crebro dictitant:
Daretur vt videre magnum Euripidem,
Laqueo gulam mî perlibenter frangerem.

In Homerum.

ANTIPATRI.

SVnt Colophona tuam matrem qui rentur Homere,
Hic Smyrnam potius ſentit, at ille Chium.
Rurſus Ion quidam, quidam Salamina ſuperbam,
Aſt genetricem alius Theſſaliam eſſe putat.
Et memorant alij ſaly regionibus ortum,
Incertum ſed enim cui ſit habenda fides.
Quod ſi me licitum Phœbi reſponſa profari,
In cælis genuit te Dea Calliope.

In

In pigrum & edacem.

INCERTI.

Dens celer in victu eſt, in curſu pes tibi languet,
Dentibus heus curras, & pedibus comedas.

Aliter.

Es comedendo celer, currendo languidus idem,
Mala vorax currat, pesq́ piger comedat.

Dilemma.

INCERTI.

COgnoſce ſi liceat, quæ oportebit pati,
At non pati, pulchrum foret cognoſcere:
Si autem oporteat pati, quæ noueris,
Cognoſcere quid opus? ſiquidem oportet pati.

In nanum.

LVCILLI.

VEctus formica, ceu elephante Meneſtrutus Indo,
Infelix iacuit mox reſupinus humi.
Calcibus & tritus, poſtquam permittitur: inquit,
Liuide, ſic equitans occidit & Phaëton.

In ſtatuam Nemeſis.

TIBERII.

ME lapidem, vt clari præberem ſigna triumphi,
Perſæ apportarunt, nunc ego ſum Nemeſis.
Ambobus locor hic: Grays ſublime trophæum,
Sed Perſis pugnæ collocor hic Nemeſis.

In affectatorem tingendi capilli.

NICIÆ.

TIngebat quidam caput, amiſſiſq; capillis
Ouum totus erat, qui hiſpidus ante fuit.
Nil, ait infector, quod demat tonſor habet nunc,
Siue comas nigras, ſiue comas niueas.

In Thraſybulum Lacedæmonium.

TIBERII.

COrpore in aduerſo Thraſybulus vulnera ſeptem
Paſſus, tartareum lætus iniuit iter.
Quem ſocij exanimem Pithanam ſuper arma tulêre,
Cum patri ſenior, natum, ait, vre gemens.
Plorentur timidi, fletu ſine, gnate, ſepulcro
Te dabo, ceu noſtrum, ceu Lacedæmonium.

In Niobes ſtatuam marmoream.

AGATHIÆ.

Hæc tumba nullum ſeruat intus mortuum.
Hic mortuus, foris ſepulcrum non habet:
Verùm ipſe ſibi ſepulcrum, & ipſe mortuus.

ALIQVOT LVCIANI EPIGRAMMATA.

Fælicitas & miſeria.

Fælici breuis eſt quamuis longiſſima vita:
Noctem vnam miſeri ſæcula mille putant.

Aliter.

Aliter.

Vita omnis breuis eſt, quantumuis longa beatis:
Vna ſed infauſto nox diuturna nimis.

Se quiſque lædit.

Nullum lædit Amor, ſed mens inimica pudori
Huic tantum tribuit quod ſcelus ipſe facit.

Cito gratificandum.

Dulcior eſt multo cita gratia, tardior autem
Interit, & dici gratia non poterit.

Homo nequam.

Ceu vas pertuſum malus eſt homo, quidquid in ip-
ſum
Muneris iniicias, hoc perit omne tibi.

Oculus Dei perſpicaciſsimus.

Quæ mala committes, homini fortaſſe latebunt:
At neq; ſenſa Deo pectoris ima latent.

Taciturnitas.

Ne prodat ſecreta, tuam compeſcito linguam.
Plus quam theſauros condere verba iuuat.

Omnes diligunt fælicem.

Mortales ſuperiq; fauent fœlicibus omnes,
Quorum vota piis auribus accipiunt.
Sed malè re geſta prorſum tibi nemo fauebit.
Cum fortè euadent cuncta inimica tibi.

Aliter.

Aliter.

SI nunquam offendas, homines tibi diiq́ fauebunt,
Et faciles aures in tua vota dabunt.
Offendiſti aliquid? nemo ſuperabit amicus,
Omnia te oderunt, ſors quoq́ verſa migrat.

Optimum conſilium.

Conſultatio lenta, & cum melioribus eſto:
Præceps conſilium pœnituiſſe ſolet.

In Laidem.

MAgnanimum Perſam domuiſti Græcia, ſed te
Forma trahit captam Laiodos vna ſibi.
Solùm annis victa eſt, quorum ſuſpenditur index
Nunc ab ea ſpeculum hoc, ô Erycina, tibi.
Canorum exhorret ſpeciem vidiſſe ſuorum,
Horum vmbras etiam non tolerare poteſt.

In athletam ignauum.

Pygmachon hic pugiles ſtatuerunt Apidæ, cuius
Vulnera nemo vnquam ſaucius ingemuit.

In puſillos, & macilentos.

INfixit tenuis calamo Stratonicus ariſtam,
Qua ſe ſuſpendens crinibus interiit
Haud in humũ declinat onus, verùm in cruce pendẽs
Vento etiam poſito mortuus ille volat.

Aliud.

Ex Epicureis atomis capite effodit vnum
Ille macer Marcus, perq́ foramen abit.

IMMO-

IMMOLATIO ISAAC.

PERSONAE.

PROLOGVS.	VOX DEI.
ABRAHAMVS.	Natura.
SARA coniux.	Ratio.
EVILAS ſeruus atrienſis.	ANGELVS.
SERVVS corruptus.	Famuli duo.
ISACIVS.	Domeſtici.

Epilogus.

PROLOGVS.

QVod mihi, gregiq́ nostro, vobisq́ omnibus
Fauſtum eueniat, ſpectatores lectiſſimi,
Huiusq́ ciuitatis ipſa lumina:
Antiquam rem nouam, haud ignoratam prius,
At non (vt reor) oculis vſurpatam antea,
Veſtri cauſſa in ſcenam deducemus hodie.
Argumentum eſt breuiſſimum, & pulcherrimum,
Grauitatis multæ plenum, ac ſuauitudinis.
Id dum percurro, quæſo aurem adhibete vacuam.
Abrahamus ſingulare Hebræorum decus,
Fuit in amore ſempiterno numini.
Hunc Sara coniux ſterilis & ſenex, ſenem
Fecit vt eſſet genitor vnius filij,
Per quem auctum iri populum ſpoponderat Deus
Mirum in modum. Poſt hæc autem quid accidit?
Dicam

Dicam planiſſime, ſi animos attenditis.
Togam virilem iam ſumpſerat Iſacius.
Cum Abrahæ fidem Deus & obedientiam
Explorans, ſacrificari mandat filium.
Obſequitur ille iubenti, & ſe oblitus patrem,
Nec cum quoquam deliberans domeſtico,
Ad monſtratum ſibi montem properare properat:
Vbi aram componens, & acinacem vibrans
In ceruices vnigenæ, mox diuinitus
Ictum ſuſpendere iubetur. Tum laudibus
Eximiam ob virtutem tollitur ampliſſimis.
Hinc ſe continuo cum nato rurſus domum
Capeſſit lœtus, totam exhilarans familiam.
Valete, bonam boniq́ʒ date operam bonis.

ABRAHAMVS, SARA.

A. *Nunquam mihi (vt quod res eſt promā audacius)*
Placere potuit quorundam hominum natio,
Qui ſeſe optant fieri ſenes, factos dolent,
Atqʒ in ſenectutem crimina multa congerunt.
Quæ, ſi animo vtaris æquo, minima aut nulla ſunt.
Ille ærumnarum condimentum eſt optimum,
Humana incommoda perferens humaniter,
Nullumq́ʒ fortunæ exhorreſcens impetum.
Aiunt ſe cogi nuntium remittere
Voluptatibus, & æuum in luctu degere.
Equidem ego non habeo ſenectutem meam

Quod accuſem, quam nec oneroſam ſentio:
Quippe velut ſarcinam ſuſtineo leuiſſimam,
Nec paret, quas voluptates amiſerim.
Vnum ſenio meo erat perpeſſu aſperrimum,
Vnum, inquam, perpetuo exedebat cor meum,
Quoniam ex te nullos procreâram liberos:
Omni hoc ducebam diritate dirius.
Dimidium tantum viuitur abſq; liberis.

S. *Haud iſtuc mi vir tibi fuit acerbum magis*
Quam mihi. Voluiſti audire pater? bene tu quidem,
Ego item genetrix dulciſſimorum liberûm
Vt redderer, quas non factitaui preces?
Quibus gemitibus non fatigaui polum?
Atqui non aliam ob cauſſam indulſi Agar tibi
Ancillulam, niſi vt ſuſciperem filium
Alieno ab vtero, quando non poſſem meo.
Nimirum has coniugibus inter ſe amantibus
Opes, diuitias, theſaurumq; nobilem,
Hoc præcipuum ornamentum vitæ exiſtimo.
Gratus ſol, grata cæli lampades aureæ,
Cum nox amictu terras inuoluit ſuo:
Tellus grata variis redimita floribus,
Similiter alia quæ memorem, ſi opus foret:
Nihil tamen ſic venuſtum eſt mortalibus,
Quam ex ſe natorum lucem contemplarier,
Propriiq; ſanguinis animatos floſculos.

A. *Recte, ſi modo mentem animi poſſident probam:*

Si ſe futuros frugi ſpem oſtendunt bonam.
S. *Id ſemper exoptandum duxi ante omnia:*
Alioqui expediet nullos eſſe, quam improbos.
A. *Quid de Iſacio communi cenſes filio?*
Quidnam ſentis vxor mea? S. *oh, caue roges,*
Quod ad vnguem noſti. Præpotens rerum ſator
Noſtrum Iſacium, nouum vtriuſq; gaudium
Nobis incolumem præſtet. A. *Præſtabit Deus*
Propagatorem infinitarum gentium.
S. *Adoleſcentem malarum fugitantem artium,*
Verecundum, prudentem, iuſtum, ſobrium,
Parentibus dicto audientem ſedulò.
A. *Nil perperam profata es, teſtatiſsima*
Sunt quæ dixti, prolem nacti ſumus optimam,
In qua mirifice conquieſcit mens mea,
Cuius ſermo aſpectuſq; omnem ægritudinem
Exturbat mihi. Non angor in ætate vltima
Hunc partum nobis donatum, quia talis eſt.
Neque valde concupiſco plures filios:
Quoniam in Iſacio filiorum myriadas
Ineſſe cerno, quas pollicitus eſt Deus.
S. *Me vero in vita oblectat, paſcit, recreat*
Natus ſolum: ille requies & ſalus mea.
A. *Amemus, ſicut amamus, filium, & Deum*
Laudare nullo intermittamus tempore,
A quo demum hoc obtinuimus beneficium,
Qui cuncta quæ vult vno nutu perficit.

S. *Etiam,mi vir.* A. *Ego rus ibo, viſum pecus,*
Paſtoribusq́ dabo mandata, & villico.
Vale interibi Sara. S. *Deus te cuſtodiat*
Marite mi. A. *Nunq́d vis?* S. *cito redeas.* A. *licet.*

ABRAHAMVS.

Illa hinc abiit,ego rus tendo iter,vt dixeram,
Inſtabo operis,& perluſtrabo ſingula,
Attentum patremfamiliâs me hodie geram.
Deus, Deus haſce curas,hæc negotia
Fecit tibi: illum in vtraq́ fortuna ſatis
Condidiciſti vehementem,ſed fidum tamen.
Hem vt longis vt laborioſis oppidò
Migrationibus tolerantiam tuam
Tentauit? quam multis idem periculis
Tuam obiectari paſſus eſt vitam? domum
Paternam,cognatos,affines,patriam
Deſerere iuſsit, & locos incognitos
Petere. Quàm iſthæc parum iucunda euenerint,
Memoria meminiſti Abrahame. At contra mihi
Recenſeas,ſi pote,quibus etiam bonis
Te cumulauerit. Hic omnis facundia ſilet,
Centum linguæ non poterunt omnia effarier.
Quoties promiſſa dedit, qualia nulli prius,
Mortalium dederat,de meis nepotibus,
Qui ſe ſtellis æquabunt multitudine.
Me propter reges attriuit,mihi ſuum

Auxi-

Auxilium affirmauit quam præſentiſſimum.
Ego benedictus, ego victor regum, ego pater
Multarum gentium, ego deniq; regum pater,
Ditiſſimus agri, rerum felix omnium.
Quid præterea requirat vel auariſſimus?
Aut quid ei magnum tandem, cui iſthæc parua ſunt?
Inſuper habes, quem merito hæredem inſtitueris
Ex aſſe, tuum gnatum, vere vnum & vnicum,
Tuum Iſacium, blanditias mellitiſſimas.
Mori Abrahame potes, nec enim eris beatior.
At enim ſegnius ingredimur, addamus gradum,
Viam voremus reliquam, quo maturius
Nos recipiamus ad grandæuam coniugem,
Et ad natum, commune amborum corculum.

SERVVS CORRVPTVS, EVILAS ATRIENSIS.

S. *Vt atrienſem iſtum male perdat, quidquid eſt*
Diuorum in cælis, ita me plagis contudit.
Dolent ſcapulæ, dolet caput, dorſus dolet,
Dolent brachia, dolent crura, dolent omnia.
Ægrè incedo. Quaſi incus eſſem, ſic homo
Nefarius me cooperiebat fuſtibus.
Clamabam obteſtans per ſuperos & inferos
Ne ſæuiret: ventis loquebar ſcilicet,
Poſt vix me liberaui, & conieci in pedes,
Tergumq; delaſſatum mandaui fugæ,

Scitetur quis, cur verberauit? neſcio.
Quia gratia multum apud heros intelligit
Se poſſe, idcirco ſuperba tollit cornua,
Ac nos conſputans triobulares ſeruulos,
Sexcento plagis pulchre nomen indidit.
E. *Quid blateras male conciliate? quid hic reſtitas*
Ante ædes? quin fugis maſtigia? S. *obſecro,*
Quid commeruit? nolo profectò. E. *Tenebrio*
Vis exponam merita tua? S. *ſcio me bonam &*
Fidelem ſeruitutem hero ſeruiſſe meo.
Ad quem, vbi redierit, deferam nomen tuum,
Qui ſeruum innoxium ſic mulctes. E. *fur, trifur,*
Vini calamitas, helluonum ſignifer,
Venter edax, ipſo ſomno ſomnolentior,
Abi in malum cruciatum. S. *quod capiti tuo*
Siet. E. *ita gratias agis? ob hoc en rurſum tibi.*
S. *Perij, oh, oh. Ego ſi viuo te vlciſcar probe.*
Sine veniat modo ſenex, efficiam vt mei
Atq; adeo huius diei ſemper memineris.
E. *Te herus in carnificinam dabit, cum redierit.*
Quare ſi ſapis, in conſpectum ei ne prodeas.
S. *Minæ tuæ ſunt ex pelui tonitrua.*
Formidas ne virtutes enarrem tuas,
Et ille dedat te in piſtrinum vſq; ad necem.
E. *Tace ſcelus, abſcede à foribus.* S. *Quod rectius*
Videbitur mihi, id agam. Conſternor miſer,
Totus tremo, iam fuiſſe quam eſſe mauelim,

Suſul-

Suſultat cor meum intus præ nimio metu,
Iam nunc membra gelida quatit horror frigidus,
Ne me ob flagitia, quæ atrienſem non latent,
Herus reuerſus diſcipulum tradat cruci.
Sanè tenaces vnges, viſcoſas manus
Sæpe habui, & me inuitaui ſæpe pluſculum,
Somnoq; & otio primas ſæpe abſtuli.
Iam è dignitate mea futurum iudico,
Vt ego nunc iſtis ædibus longum vale
Dicam, et alicubi mendicorũ numerum augeam.
Sic fuerit conſultum meis rationibus.
Nam mendicus ideo interire non poteſt,
Quia totius mundi ciuis, & alumnus eſt.
Vale & ſalue domus herilis, tuq; Euila
Quære alium, cui ſudorem abſtergas fuſtibus.

SARA, ISACIVS.

S. *Non dubitas, gnate mi, cunctis cum animantibus*
Sui fœtus ſint chari, tum vero hominibus
Inprimis eſſe amabiles quos genuerint,
Quibus nihil dedit natura dulcius.
Nec illud ignorare potes, quin matribus
Sint chariores liberi, quam patribus.
I. *Nequaquam ignoro mater mea.* S. *nec te fugit,*
Quæ cauſſa amoris tanti. I. *Quia ſunt mulieres,*
Quarum animus tenerior, et ad amandũ pronior.
Dein liberorum per ſe ſunt auidiſſimæ,

Supra viros. Adhac cum geſtant in vtero
Prolem, & quando enituntur, & quando educãt,
Dolorum, curarum, laborum plurimum
Suſtentant: quæ res illas ad amorem magis
Irritant. Poſtremo auget hunc aſsiduitas
Conſuetudinis. Etenim comunt, pectunt, lauant,
In vlnis portant, & papillas porrigunt,
In lectulis locant, è lectulis leuant.

S. *Quam doctè fili, & matrum congrua ſenſibus?*
Veruntamen multæ ſunt cauſſæ, ob quas ego
Plus quam ſuos aliæ matres te diligam.

I. *Haud aliter vnquam cogitaui, niſi tibi*
Chariſsimum me eſſe, vt tu mihi chariſsima.
Nihilominus libenter cauſſas audiam
Quas autumas. S. *Animule mi, haud humanitus*
Vt cæteri, ſed cæleſti miraculo,
Cæleſti prorſus munere progeneratus es,
Nimis annoſa matre, nimis annoſo patre.
Vix ipſa credidi peperiſſe filium,
Etſi fouerem gremio, nutrirem vbere.
Tum dixi, qnod repetendo dicam millies:
Riſum fecit mihi dominus. I. Teneo patri
Promiſſum me, cum olympo delapſi angeli
Ad vos diuerterunt: & natum gaudeo.

S. *Dein datus es, ſenibus eſſes vt ſolatium,*
Leuamentum, feſtiuitas, ludus, iocus.
Hoc quoq; non nihil eſt Iſaci, quod vnicus,

Ne

Ne ſe meus amor in plures diſpertiat.
Tuo item patri tam ſimilis es moribus,
Atq; ingenio, vt lac lacti non ſit ſimilius.
Hæc ſunt, ô dulce caput, ob quæ plus ardeo.
I. *Quanquam parens amantiſſima, ſemper tibi*
Vt me probare poſſem ſtudui gnauiter:
Tamen cum aduertam me plus oculis & anima
Charum tibi, nunc multo id conabor magis.
S. *Facis omnia quæ decent, nil poſtulo amplius.*
Aſt illud me ſollicitat, ne graue quippiam
Contingat tibi, quod miſeræ mihi mortem afferat.
I. *Non eſt quod de me quidquam formides graue:*
Dominus auertet, ſi quid impendet mali.
S. *Impendere videtur aliquid.* I. *Cur hoc ais?*
S. *Huius me noctis territant inſomnia,*
Pectuſq; timidum curis mordent anxiis.
I. *Ehem, quid ſomniaſti mater? ne tegas.*
S. *O rex æterne cælitûm, prohibe nefas:*
Defende cladem multo truculentiſſimam
Mihiq; & huic gnato meo, qui ſolus eſt
Lux mea columenq; familiæ, dexter veni.
I. *Per me quem amas pia mater ſupplex rogo,*
Quæ ſunt hæc ſomnia? S. *Iam prima quies cœperat*
Concubia nocte omnes per artus ſerpere,
Gremio complecti viſa ſum meo hædulum
Belliſſimum, quem deprecanti aggreſſus eſt
Rapere mihi, & rapuit ipſus pater tuus,

Deſtricto vt enſe daret Tonanti victimam.
Quid hoc præſagit? I. *Ludunt mentem ſomnia,*
Et quæ nunquam fient, nec facta ſunt, iubent.
Horreſcere pauidos. Age expelle hunc metum,
Atq; ominare fauſtius, ne adduxeris
Me tecum pariter in eandem moleſtiam.
Valeant nocturnæ imagines, eant, eant,
Iſthæc inania pectorum ludibria.
S. *Tua me cauſſa laxabo his mœroribus,*
Parebo gnate ſuadenti: at parebo ſic,
Timere vt aliquantulum ſaltem me ſinas
De charo capite tuo. I. *miror quam maxime,*
Cur iſtum hœdillum me putes. Quid ſi hoc idem
Matri offeratur alteri per ſomnium,
An tu voles ſic illam interpretarier?
Multi ſe dormientes aut ſubmergi aquis,
Aut gladiis confodi, aut ruinis opprimi
Putauerunt, qui vitam ſoſpites agunt.
S. *Dimitte curam fili: nam ſomnia neq;*
Sunt vera ſemper, neq; ſemper mendacia.
I. *Certe: ſed longè mentiuntur ſæpius.*
S. *Succedamus tectis, & maneamus patrem*
Quem celerius rebus confectis ſuſpicor
Domi affuturum. I. *vt vis mater.* S. *præi, ſequor.*

ABRA-

ABRAHAMVS, VOX DEI, NATVRA.

A. *Num me feſellit aliquid cogitatio,*
Quam dudum ſecum verſabat animus meus?
Nec omnes ſeruos impigros, nec deſides
Omnes offenſurum autumabam: factum ita.
Hos laudaui, hos caſtigaui. Quæ debui
Conſtituere conſtitui: iuſſa dedi ſingulis,
Fiduciam indipiſcor, ex ſententia
Rem proceſſuram. Nunc domum Abrahame repeda,
Quantum es potis feſtinus. Nam te filius
Et coniux ſcis quandudum exſpectent cum metu,
Quibus videris annum abſuiſſe integrum.
Ecce autem portentum ſubito. Quid ſibilus
Significat? vah quid vult fragor? quid fulgura?
Deum immortalem, vix aſto ob formidinem.
V. *Abrahame, Abrahame, audi Abrahame.* A. *an, vox hæc Dei eſt.*
Pæne morior. V. *quidquid tibi præcepero,*
Tranſactum fac reddas. A. *Præcipe domine deus.*
V. *Illum ipſum quem Sara genuit ſolum tibi,*
Chariſſimum, ſuauiſſimumq́; filium
Iſacium tolles, eundemq́; manibus tuis
Iugulatum adolebis mihi placabilem hoſtiam,
Nempe in loco illo quem mox indicauero.
A. *Papæ, noua, miranda nimium miris modis.*
Verene

Verène accepi vocem miſſam ex æthere?
An me ludificat ſimilitudo quæpiam?
Audiuin' an potius audiſſe me puto?
Num vigilo? num conſiſto? num verba facio?
Apertis ne ſum oculis, apertis auribus?
Quid dicam, quidúe incæptabo? ſtupeſco, hæreo.
Quo me vertam? quem interrogem? quem conſu-
lam?
N. *Faceſſant quæſtiones, iſthanc conſule,*
Fideliorem qua non aliam reperies,
Quam à paruulo ſenſiſti ſtudioſam tui.
A. *Agnoſco vultum.* N. *Quid iuſſus teter, ferox,*
Crudelis, importunus, exitiabilis
Te Abrahame percellit velut hoſtem numinis?
Etenim ſi odiſſet, quid mandare atrocius
Poterat, quàm dilaniares vt tua viſcera?
Ah, ah, forſan conſciuiſti ſcelus aliquod,
Quapropter tales abs te pœnas exigat.
A. *Scelus nullum concæpi, quod quidem ſciam.*
N. *O rerum maximarum inſperatæ vices.*
Olim pollicitis te mulcebat affatim,
Amabat vnum præ ſexcentis millibus:
Hodie diuerſum ſeſe declarat deum,
Oblitus iuſtitiam tuam penitiſſime.
A. *Difficile cernas, quorſum collimet Deus.*
N. *Quorſum collimet? nihil hoc vno facilius.*
Priuare te vult filio quem diligis,

Quem

Quem aſpexti natum inuſitato gaudio.
Satiſne latine? A. *Intelligo:at nondum queo*
Deſpicere, quid futurum ſit. N. *Peribitis*
Ambo,tam dulci deſpoliati pignore:
Nunquam feretis huius pueri abſentiam.
Heu heu, Sara Sara mulierum ſanctiſsima,
Et coniugi fidiſsima, & gnati tui
Amantiſsima,te miſeram miſeror,ter quater
Miſeror. A. *Non ridebit,certum eſt,flebit diu.*
N. *Vbi promiſſum de naſcituris gentibus?*
An alterum Iſacium Sara dabit? non dabit.
Melius erat non generaſſe, & ſine filio
Diem clauſiſſe ſuum, quam perdere filium,
Teq; ipſum nati imbuere ferrum ſanguine.
A. *Acres mihi admoues ſtimulos, & acriter*
Oppugnas,ſed nondum expugnas. N. *anne ſilices*
Circum præcordia geris? A. *en Ratio venit:*
Ea dictis (quod ſpero) tibi linguam occluſerit.

RATIO, NATVRA, ABRAHAMVS.

R. *Quid fabulare,quid hic tibi eſt negotij?*
Impoſtrix, apage & Abrahamum miſſum face.
N. *Nugæ,perinde hic ius meum eſt,ſicut tuum.*
Age res tuas, ſi vis, me ſinito agere meas.
Incommodas ſemper mihi. R. *par refero pari.*
A. *Operæpretium eſt ambarum audire iurgium.*

R. *Ab*

R. *Ab initio quæ effudiſti, audiui omnia.*
N. *Quid te occultabas igitur?* R. *Vt profunderes*
Quæ velles libere: ego contra liberrime
Poſt id te confutarem conſiliariam
Amentem, vecordem. N. *maledictis tempera,*
Ne Ratio rationis egeas. A. *Ventum ad manus.*
R. *Túne vt crudelitatis incuſes deum,*
Cauſáſq; mandati perſcrutere altius?
Quid? num tyrannis conueniat vlla in Deum?
Et auctor cauſſarum abſq; cauſſa aliquid agat?
N. *Cur ergo iuſſit tam inſolitum ac dirum nefas?*
R. *Eia nefas. O verbum impium: nihil poteſt*
Præcipere Deus, quod factu non ſit optimum.
Præterea exercet ille non raro ſuos,
Et quem diligit, eum non tractat molliter.
Credo experiri iſtius virtutem viri
Voluiſſe, an morem geſturus foret ſtatim:
Non quia deſiderârit hominis ſanguinem.
A. *Haud abſurde. Veruntamen ne me orbitas*
Excipiat metuo. N. *Faceret hoſti tamen idem*
Quod amico. R. *Non pœnæ, ſed cauſſa apud Deū*
Diſcernunt homines. Patitur bonus, itidem malus
Patitur: hic vt pro facinore ſupplicium luat:
Ille, vt probatus maiora ferat præmia.
Et audebis peſſima Deum mutarier,
Aliumq; factum quam fuerit mentirier?
Non eſt ſimilis hominum, manet immutabilis;

Tamet-

Tametſi non ſemper idem iubeat. N. *Interim*
Amittet Abrahamus amorem ſuum vnicum,
Atq; in nihilum promiſſum cæleſte recidet.
R. *Prius ſæuitiæ, ſed nunc vanitudinis*
Condemnas veritatem. Citius machina
Mundi euaneſcet omnis, quam fallacia
Diuina ſint promiſſa. N. *morietur tamen*
Iſacius. R. *hoc pro certo ne affirmaueris.*
N. *Vtiq; morietur.* R. *Deus ergo hoc dixit tibi?*
N. *Interfici iuſſit, nec mandabit aliud.*
R. *Faciet autem aliud forſitan.* A. *Vtinam quidem.*
Mactare natum manibus iſtis horreo.
N. *Viuum non ſeruabis: morietur Iſacius,*
Si faxis modo, quod vt facias, deus imperat.
Interea vbi nam gentes innumeræ? A. *Heu, quam*
dolet,
Cum mortem afferre tibi compellor, gnate mi.
R. *Nondum eduxiſti gladium, quid fruſtra times?*
Atq; vt neceſſe prorſus ſit eum interfici,
Non hunc rediuiuum ex mortuo reddere poteſt?
Nonne alium tibi dare filium poteſt deus?
N. *Vix hunc dedit.* R. *nugatrix nugaciſſima*
Tace. De lapidibus homines creare poteſt
Quanto magis ex hominibus quamcunq; ſenibus?
Tu Abrahame vide vt fideliter, & citra moram
Imperium cæleſte peragas. A. *Vt conſulis.*
Sed me eſſe hominem ſentio. N. *at hoc eſſe poſtulat*

Te adamante & chalybe duriorem. R. *quin abis?*
Quin te hinc moues? N. *Abrahámum non deſero meum,*
Rumparis licet inuidia. R. *Porrò nos domum*
Pergamus. N. *prô quid Saram dicturam putes,*
Cum ex te cognôrit rem longe mœſtiſsimam?
Vt omne tectum vlulatibus implebit ſuis?
A. *Iſtucne pandam coniugi, an ſilentio*
Compreſſum teneam, non liquet. R. *ne dixeris:*
Cela mulierem, turbas vt ne concitet,
Quin lætitiam vultu aſsimula, quantum queas.
N. *Quod paulò poſt ſciet, cur non ſciat ſtatim?*
R. *Sciet quando impedire non poterit virum.*
N. *De nato communi ſtatuant communiter.*
R. *Plus patri in filios, quam matribus licet.*
N. *Sed liberos occidere patri non licet.*
A. *Vt enuntiem quod ſummus arbiter*
Præcepit, quamuis difficile eſt, nihilominus
Occultum habebo apud vxorem, & domeſticos.
Aſt vultum fingere lætum cum corde intimo
Premas dolorem, non eſt hoc cuiuslibet.
N. *Humani Abrahame alienum abs te ducas nihil.*
R. *Caue, caue, ne percontando exſculpſerint*
Confeſsionem. A. *Curabo.* R. *En prodit foras*
Mater cum filio, comitantur ſeruuli.

SARA,

SARA, ISACIVS, ABRAHAMVS, NATVRA, RATIO.

S. *In horas expectatus ades, Marite mi*
Saluus ſis Abrahame. I. *O ſalue ſalue pater.*
Iuuat amplexari & dexteras coniungere.
A. *Salute viciſſim vos omnes impertior*
Teq; inprimis dulce decus, & lumen meum.
I. *Vbi tam diu moratus es quæſo pater?*
A. *In agro fili, quò me hinc ire dixeram.*
S. *Non aliâs tantum conſumpſiſti temporis*
In villa obeunda. A. *non ſemper negotia*
Æqualia ſunt: hodie morandum erat amplius.
R. *Bene reſpondes.* N. *de vultu quærent pallido:*
Quàm vellem cauſſam ediceres. R. *non, ſed alia.*
S. *Heu turbidior hæc facies quid nam vult ſibi?*
Amabo, quid tantum abes ab hilaritudine?
Quid ex alto ſuſpiria ducis pectore?
I. *Mi pater, ah mi pater cur triſtibus oculis*
Me luſtras? A. *curæ grauiores ſæpe faciem,*
Quod noſti, commutare ſolent. I. *Aſſentior*
Pater: ſed iam curas pelle precor tetricas,
Ac te totum da nobis. S. *in nos tuum animum*
Transfer. A. *quin totus in vobis meus animus*
Moratur, nec alibi vſpiam. I. *ergo exporrige*
Frontem, & ſupercilium remitte pater.
R. *Simula te lætum.* A. *Ecce faciem ſine nubilo,*

Fili, & veriſsime dicis, & iſthoc magis
Conuulneras animum, quo intelligentior.
N. *Morietur hic adoleſcens prudentiſsimus.*
R. *Pracide ſermonem.* A. *ne curioſius*
Quaratis qua cognoſſe vos parum intereſt:
Mihi rem totam relinquite, & hilarem hũc diem
Sumamus. R. *perplacet.* A. *concedamus ſimul*
In ades. S. *Omnipotens auerruncet malum*
Quodcunq; aut filio, aut mihi, aut viro ingruit.

Aliquantiſper canendum loco exodij, vocibus aut fidibus, nempe in medio dialogi.

NATVRA.

ERrare homines in vita fati neſcios,
Sortisq; futura ignaros, atq; proſperis
Siniſtra ſuccedere, & inter media bona
Semper timendum eſſe aliquod infortunium,
Opinor manifeſtè Abrahami exemplum docet:
Qui de Iſacio beatum ſe reputans ſuo,
Redigitur ob eundem ad ſupremam miſeriam.
Virebat veluti flos in horto conſitus,
Veniebatq; in formoſo virtus corpore,
Adiungens animum ad qualibet honeſta ſtudia,
Longe antecellebat cœtibus aqualium:
Erat amabile parentibus ſpectaculum,

In quo moleſtias omnes deponerent.
Quid fit? tempeſtas patrem improuiſa obruit.
Horreo meminiſſe. Filium ſibi Deus
Sacrificio dare iubet, planéq; imperat
Creatorem tot populorum occumbere neci.
Iam illi iungenda vxor, iam dulces liberi
Suſcipiendi: iſtuc mandare melius erat.
Interfici iubetur. Heu præceptio
Inuiſa, atrox, horrenda, nec opinabilis.
An parricida vt eſſet, factus eſt pater?
Vt vulgi fabula fieret, ideo hoc tulit.
Abs te munus? ſuiſné manibus victimam
Sua viſcera cædet? ergo tu iſtiuſmodi
Sacrificijs delectari potes Deus?
A quo ſe tumulandum confidebat ſenex,
Hunccine iugulabit? atq; has ipſi nuptias
Parans, pro tædis funeſtum accendet rogum?
Quo pacto gentium pater, qui filij
Nec vnius quidem eſſe pater permittitur?
Miſeret Abrahami: ſed Saræ miſeret magis,
Quæ hoc eſt felicior, quod nec dum proſpicit
Quid ſit maritus perpetraturus hodie.
Quod ſi prænoſſet, nunquam iſtuc fieri ſinat,
Et vlnis charum circumfuſa filium,
Cum reſonis tales ploratibus edat ſonos.
Heu heu, quod tantum moliris piaculum?
Naturam reſpice, & hominem eſſe te ſcias.

Hunc

Hunc ſolum & vnum habes natum, abſtine manus
Cruentas à carne tua, ne ne polluas
Tam infanda cæde mucronem, ne obſecro mei
Partus dolores hac mercede remuneres,
Néue educationi hac ſolue præmia.
Hunc peperi primum, eundemq́ peperi vltimum,
Præter quem non eſt miſeræ vllum ſolatium.
Nulla ſoboles reſtat, quæ me matrem vocet.
Quis nunc ſedebit in medio noſtrûm ad epulas?
Quis turbatos leniat, iratos mitiget?
Quis iam noſtræ curam ſenectutis gerat?
Carentes luce quis ſepulcris inferat?
Conſidera formam iuuenis, quam hoſtis quoq;
Reuereatur. Conſidera animiq́ indolem,
Vitam integram, mores incorruptiſſimos.
Hic ſcilicet precum mearum fructus eſt,
Hæc illa noſtri generis illa immenſitas.
Tepefac prius in me ferrum, deinde quod lubet
Huic facito, & communi ambos compone tumulo.
Ah ne intuear necatum à patre filium,
Néue ſuos Abrahamum iugulantem liberos.

RATIO, NATVRA.

R. *Iterum lamenta, iterum nouas querimonias*
Congeminat diſputatrix calliďiſſima.
Ocyus hinc te aufer, nil tibi hîc reliquum eſt loci.
N. *Quid tibi curatio eſt, quid ego dicã, aut querar?*

R. *Quia totum quod agis, eſt mihi contrarium,*
Inimicumq́; meo regno, nec poſſum tibi,
Hac præſertim in re vllo coniungi fœdere.
Poſtulo ego vt Abrahamus perfectè pareat
Deo iubenti, & occidat gnatum ſuum,
Nec quæritet ſecum, cur deus id voluerit,
Nec quomodo propagandi fuerint poſteri,
Neue hîc vxorem adhibere in conſilium velit:
Nam in conſultando vix hilum mulier ſapit.
Volo obſecundet regnatori maximo,
Nec in èo ſpem deſiſtat vnquam figere.
Qui neq; amat omnes, quos impunitos ſinit:
Nec odit omnes quos punit ſeueriter:
Datam nec fallere fidem ac promiſſum poteſt.
Quæ vero abſtulerit, ea cum quæſtu vberrimo
Reddit, parua bona bonis penſans maioribus.
Tu è contra nihil horum tecum ſtulta reputans,
Amiſſionem filij quiritaris; &
In ſuſpicione cuiuſdam truculentiæ
Ac perfidiæ inſiſtis ponere diuûm patrem,
Et quod non capis, in eo es littore loquacior.
Apage præſtigiatrix procul hoc à limine.
N. *Me abſente cum Abrahamo video quid egeris,*
Illum ſolide captiuum feciſti tuum.
R. *Mei captiui ſeruitutem neſciunt,*
Veriſſimæ ſunt libertatis compotes.
Qui autem ſequuntur cæcam te cæci ducem,

Hi

Hi quamuis liberi ſunt, ſeruiunt tamen,
Sibimetipſis iniiciunt arctas compedes
N. *Actum ago, recedam pauliſper, regnum tibi*
Relinquam: erit Abrahamus adhuc memor mei.
R. *Siue adſis, ſiue abſis, nunquam ſuperaueris.*
Tandem tandem effeci, vt abiret crepitaculum.
Nihil hoc monſtro blandius eſt, aut diſertius,
Nec cuius per venas medulláſq; intimas
Citius permanet oratio. Ob hocce grauius
Timeo, ne Abrahamo ſi redeat, òs ſublinat
Suis offuciis. Quem ni diligeret deus,
Non hunc inauditis exerceret modis.
Cuius virtutem ingenti afficiet gloria,
Vt eius nomen nulla obliuio deleat.
Scit ipſe quid faciat, & quodcunq; egerit,
Nos æquum eſt rectè factum confiterier:
Nam diuina voluntas ſibi ipſi eſt regula,
Huic quo quidq; magis conſonum, hoc bonum eſt magis.
Sed eccum Abrahamum, progreditur ex ædibus,
Virum colloquar, vt extremam operi addam manum.

RATIO, ABRAHAMVS, ISACIVS.

R. *Ad iter accinctum te conſpicio perlubens*
Cum mortariolo, viuis & carbonibus:
Nimirum vt operere ſacris, comparatus es.

A. *Stat ſententia holocauſtum offerre debitum,*
Tuasq; ſuaſiones facto perſequi.
R. *Tute hac re commodas tibi. Aſt natus vbinam?*
Celaſtin' matrem vt ſuaſeram? A. *natus aderit*
Binis cum famulis, qui ligna humeris geſtitent
Ad hoſtiam cremandam, & Sara horum nihil
Quæ ſunt futura nouit: nec de familia
Quiſquam credit me iugulaturum filium.
R. *Laudo equidem quădo tam ſtudioſe obtemperas.*
Proin quod reſtat, vide animo excelſo compleas,
Deumq; ante oculos propoſitum ſemper habeas,
Quem plus quam natum, quam vxorem, quam animam tuam
Te fas amare. A. *Nemo iſtuc negauerit.*
En Iſacium. Probe ne inſtructus eſt? R. *probe.*
A. *Patrandum eſt fili, vt audiſti intus, in loco*
Diuinitus mihi monſtrato ſacrificium.
I. *Audiui mi pater.* A. *Et huic te ſacrificio*
Neceſſe eſt intereſſe. I. *Audiui iſtud quoq;.*
A. *Ergo paratus es, vt vna te mecum in viam*
Des modo? I. *paratus, quo me cunq; duxeris.*
Tuus ſum, ceu rotam me verſa quò placet.
A. *Macte indole: hoc officium eſt filij boni,*
Parentibus ſeſe vt præſtet promptiſſimum.
R. *Pauciſſimos reperias nunc Iſacios,*
Facilius albos coruos, & cygnos nigros.
A. *Corripiamus viam: ſequimini: tu ad latus*

Meum

Meum ambula. I. *Sic mi pater.* A. *nunquid prope*
Iam contueris collem amœnum atq; viridem,
Leni aſſurgentem cliuo? I. *Sane.* A. *hic ipſus eſt,*
Super quo me ſacris fungi Deus iubet.
I. *Super hunc ne pater?* A. *Ita fili, vt dicebam hunc ſuper.*
Heus vos, lignorum faſces hic deponite,
Et nos, donec redeamus præſtolamini:
Litantibus nobis volo adeſſe neminem.
R. *Teſtis ſat magnus fueris ipſemet tibi.*
A. *Age fili, tu hanc ſolus portato ſarcinam,*
Pauxillum itineris reſtat, non multum premet.
Senectus mea non eſt ferendis oneribus.
I. *Ego portabo pater, etiam ſi maior foret.*
Leuiter incedo, non grauat onus. A. *venimus*
Ad deſtinatum. Conſcendamus gnate mi.
Nunc ex humeris faſcem reiicito. I. *reiicio.*
Verum aſpicio ligna, ignem, gladium deniq;:
Quæro vbi ſit, quam domino immolabis victimã.
A. *Dominus ipſe ſibi prouidebit victimam,*
Ne iſtuc moueat fili. I. *nihil iam ſciſcitor.*
A. *Neceſſe eſt rurſum vt ædificemus arulam,*
In qua occidatur & cremetur hoſtia.
I. *Miniſtro me vtaris pater, ſi quid voles.*
A. *Ara excitata eſt, nunc diſſolue ſarcinas:*
Nunc ligna in ordinem ſtruamus deſuper,

Vt vbi ſubiectum poſtea ignem arripuerint,
Impoſita repente conſumatur victima.
I. *Et hoc factum, pater mi. Sed iam victima*
Vbi eſt quæſo? nullam hic pecudem cernere queo.

NATVRA, RATIO, ABRAHAMVS, ISACIVS.

N. *O durum imperium, ô duriſſima neceſſitas.*
Tuum nunc ferrum in igne eſt. R. *hem ne concidas*
Animo, tu amolire. A. *Ah fili dulciſſime,*
Ah fili mi. N. *nouam rem pandet tibi pater.*
R. *Audacter Abrahame.* A. *mi Iſaci Iſaci, Deus*
Iubet, Deo reſiſtere nec paulum licet.
I. *Eho quid gemitus, & quid ſuſpiria volunt?*
Mi pater, oro, dic claris verbis quidquid eſt.
N. *Miſer eſt pater, miſera mater, natus miſer.*
R. *Fælix mater, fælix natus, fælix pater.*
A. *Mi Iſaci; poſtquam te votis creberrimis*
Ex coniuge ſterili ſum adeptus filium,
Omni te cura, & charitate feruida,
Si quis pater in terris alius enutrij:
Cupiens id vnum, vt cum te feciſſet virum
Ætas matura, noſtrum inſtaurares genus,
Hæres mearum ſolus opum: & promiſerat
Deus id mihi: ſed aliter quando viſum eſt ei,

Nempe vt ſe tibi reſtituam hoc ipſo tempore,
Iuuentutis in ipſo flore, haud me refugere
Ac detrectare iuſſa domini conuenit,
Nec quaſi gigantem aduerſus eum bella gerere:
Præſertim cum recorder quæ in me effuderit
Beneficia. Quia igitur te ſibi poſcit Deus,
Mi fili, debes æqua mente id perpeti.
Homo eras, homini moriendum tibi fuerat ſemel,
Et ſemita lethi calcanda velut cæteris.
Nunc gratulere tibi, quoniam præter hominum
Morem aliorum morieris, atq; ipſi Deo
Fies libamen, qui te pluris æſtimat
Quã vt morbo, aut bello, aut huiuſcemodi caſibus
Vita emigres: inter preces & vota vult
Ad ſe transferre ſpiritum tuum. Itaq; ne
Crudelem me erga te putes: aſt in Deum
Magis pium. R. *Vt decuit locutus es Abraham.*
N. *Ah Iſaci, quod reſponſum dabis patri?*
Téne ab eo iugulari, cuius ſatu editus?
Illum tibi eripere vitam, qui debuit
Vitam defendere tuam? R. *adoleſcens optime,*
Imitare patrem, & complectere nutum Dei.
Ille Deo te occidit libenter, tu Deo
Libenter occidi velis. Erit hoc tibi,
Vt illi, poſt mortem æternum memorabile.
De poſteris ſecuri eſte, ipſe viderit.
I. *Tametſi natura iniucundum eſt emori.*

Et

Et inprimis noſtra ætas exhorret necem,
Tamen ſic de me ſtatuas, mi pater, velim,
Æquo, ac libenti animo voluntatem Dei
Atq; tuam complexurum, quibus obſiſtere
Si coner, indignus ſim, quem tellus ferat.
Quod ſi vel ſponte tua, nec iuſſus à Deo
Me morti voluiſſes dedere, nec tantulum
Aduerſaturum ſcito fuiſſe. R. *bone Iſaci,*
De nobili radice germen nobile.

I. *Quare moras tolle omnes, atq; vt victimam*
Me conditori ſacrifica, paratum habes.

A. *Heu fili, quantis curarum feror æſtibus,*
Et quò te promptũ habeo magis, hoc perdo ægrius.

I. *Ne dubita: obedire Deo nil affert mali.*

A. *O magne dominator, pareo iuſsis tuis,*
Quanquam natura reclamet. N. *prô prô viden'*
Vt veſte ſpoliat? ah tragicam tragœdiam.
En quomodo ante pectus conſtringit manus,
Et pueri collum nudat mactator ſenex.
At ille vt agnus manſuetiſsimus nihil
Renititur. R. *rectè facit. Vtrum ſed magis*
Admirer? an illum qui ob amorem numinis
Nec natum differt vnicum letho dare:
An eum qui patri vſque ad mortem eſt obe-
diens?

I. *Ne trepida pater, huius lucis cupido me*
Nulla tenet. A. *tenet autem cupido me tui.*

Heu

Heu quam inuitus teneras tibi aſtringo manus.

N. *Magis ac magis exprimitur imago victimæ.*
Ornatiſſime adoleſcens, quid commerueras?
Cur adeo fundi oportet ſanguinem tuum?
Purpureum, caſtum, & innocentem ſanguinem.

I. *Etiam pedes liga ſis pater, vt victimam*
Perpulchre æmuler. A. *ô quantum aueo pro te mori?*
Fili mi Iſaci, Iſaci fili mi, quis hoc
Mihi tribuat, vt pro te moriar, heu gnate mi.

R. *Ne quid nimis Abrahame.* N. *talis filius,*
Tam formoſus, tam moratus, adhac vnicus
Lugeri non poteſt ſatis. A. *nunc Iſaci*
Supereſt, vt te extremum affatus ſuper rogum
Iam collocem. I. *mihi longa eſt omnis mora:*
Proficiſci ad dominum ſummopere geſtit animus.

A. *Vale ſolamen, vale ô dilecta ſoboles.*
Ora valete ô chariſſima, quæ de cætero
Nuſquam contemplabor. N. *telum in pectus adigi*
Videtur, cum hæc intueor atq; audio: nimis
Miſeranda & acerba ſunt. R. *Tamen exequenda ſunt,*
Deus iubet. I. *Vale cum matre, mi pater.*
Non poſſum brachijs collum ſtringere tuum,
Sed oſculum ſupremum hoc à me ſumito.
Iterum iterumq; vale. A. *cor mihi diſcinditur.*

Mul-

Multúmq; reluctanti proſiliunt lacrymæ.
R. *Reſiſte dolori, néue quid contra Deum*
Iniquum ac peruerſum fac vnquam cogites.
N. *Ecce vt ouis placidiſſima, in ara componitur,*
Superſtruem. R. *quid tergiuerſaris, age, age,*
Educ vagina gladium, vt amputes caput.
A. *Eheu quam torpida manus, quam digiti rigent?*
Verùm Deus hortator ſuggerit audaciam.
O cæli rex, ô rerum ſanctè conditor,
En mandatis morem gero tuis, & meum
Gnatum vnicum, quem me ipſo amaui impenſius,
Tibi holocauſtum offero. Tu ne me deſeras
Clementia tua: nam tu ſolus mihi
Præſidium, auxilium, ſpes, robur, & ſalus.
R. *Diu tardas, dies abit.* N. *factum bene,*
Quod aliquando ceſſas, & hinc abis.
A. *Iſaci Iſaci, iam te commendes Deo,*
Tuumq; ſpiritum: nunc nunc ferio. I. *feri.*

ANGELVS, ABRAHAMVS, NATVRA, ISACIVS, FAMVLI DVO.

AN. *Abrahame, Abrahame.* A. *vnde hæc vox aures verberat?*
Quis me appellat? AN. *Abrahame audi.* A. *Audio, & ſimul*
Perfuſus horrore aſto. AN. *ne percuſſeris*
Iſacium,

Iſacium, vaginæ extemplo redde gladium,
Mihiq́ animum arrectis aduortas auribus.
Hæc per me nuntiat diuûm atq́ hominum ſator.
Quando hanc rem difficilem, et dictu grauiſſimam
Es auſus aggredi, nec filio tuo,
Quem præter nullum creâras alterum,
Voluiſti parcere, quin vti mandaueram
Iſto litares mihi, teſtem nunc inuoco
Memet, perq́ meum numen adiuro tibi,
Benedicam te, vt alium benedixi neminem,
Tuosq́ tantum multiplicabo poſteros,
Quantus ſtellarum eſt numerus innumerabilis,
Aut quantus arenarum eſt ad pelagi littora.
Gens belli ſtudiis aſpera, & intractabilis
Regnabunt longè dilatatis finibus,
Populosq́ victores ditione barbaros
Tenebunt, atq́ reges ſeruitio prement.
Hanc ego mercedem virtuti remetior,
Tuæ pietati talem refero gratiam.
A. *Súmne an non ſum, qui paulò ante fui? num mei*
Sum compos? ô Deum immortalẽ, vt hoc nouum,
Ingens, immenſum, inſolitum & admirabile
Eſt gaudium? quod animus non capit meus.
N. *Euax, triumphemus, triumphemus, datur*
Nunc exultandi occaſio largiſſima.
Lætentur quotquot ſunt lætitia. O mira res

Inopi-

Inopinataq́;. A. *Non occurrit, quidnã eloquar,*
Nec gaudia vocibus iter præbent peruium,
Iſacius viuit mortis ipſo à limine
Patri reſtitutus. N. *ab ipſis orci faucibus*
Redditur Abrahamo filius. Iô, iô Deus
Has miſericors conciliat nobis ferias.
Diſſolue nati vincula, & complectere
A mortuis reuocatum. A. *mi Iſaci, Iſaci*
Mi, Deus amat nos ambos, & ſaluos cupit.
I. *Deo ſit laus, & ſempiterna gloria,*
Qui tentare ſuos, & tentationibus
Eripere nouit. Mi pater, mi pater, ego
Natus rurſum, & tibi donatus deintegro
Mihi videor. A. *ô ſtupenda commutatio.*
I. *Mirificus eſt in operibus ſuis Deus.*
N. *Iuuat exilire, & pedibus ter humum pellere.*
Iterum Abrahamo condonatus filius.
Iſacius viuit, viuit meus Iſacius.
Plaudamus omnes plauſibus hilariſſimis.
A. *Molitor ô ſanctiſſime, ô clemens pater,*
Quæ lingua, quæúe orationum flumina
Sapientiam & bonitatem prædicent tuam?
Ex afflictiſſimo omnium mortalium
Subitò reddis beatum. Quis nolit tibi
Seruire totis ex medullis, tam bono
Tamq́; fideli domino? I. *ire properemus domum*
Vt impleamus matrem hiſce voluptatibus.

A. *Gre-*

A. *Credo illam, id quod res hoc ipſum mœſtiſſimam*
Apud ſe ſuſpicatam, quam ægritudinem
Lætitia non ſperata ademerit. N. *ô Sara,*
Quantam apportamus nunc hilaritatem tibi?
A. *Saluete famuli: num diu abfuimus?* F. *Satis.*
Et nos vt ritè ſacris fungeremini
Optauimus. A. *at nos non pœnitet huius moræ.*
I. *Sacrum dedimus Deo quam placatiſſimo.*
A. *Reuertimur pleni rerum incredibilium,*
Tantas eſt nouitas, & gaudio liqueſcimus.
F. *Quæſumus here, vt nobiſcum rem communices,*
Vt nos quoq; tuum gaudeamus gaudium.
A. *Domi audietis. Præcurrite, Saram viro*
Atq; Iſacio prodire iubetote obuiam.
F. *Fiet, volamus.* I. *Quare cum me abduceres*
Id eam celabas? A. *Occidiſſet nuntius*
Tam infauſtus, Iſaci, afflictam matrem tuam,
Vlulatibus pulſaſſet ipſa ſydera.
De filiis lædendis qui cum coniuge
Conſilium init, pugnam ſibi atrocem creat:
Sic efflictim partus ſuos mater adamat.
I. *Prudenter tacuiſti, & factum probo pater.*
Nunc ſenſi non vano fuiſſe ſomnio
Exterritam. Nam ſibi viſa eſt gremio ſuo
Fouere hœdillum, quem diligeret teneriter,
Et illum abs te rapi, & ad aras interfici.

A. *At ego me viuum te reducturum domum*
Nec vigilans credere potui, nec ſomnians.
Aperitur oſtium, hem mater cum familia.

ABRAHAMVS, SARA, ISACIVS, NATVRA, DOMESTICI.

A. *Satin' ſalua? vxor mea.* S. *ſatis: hilaror nimis*
Cum te marite, & Iſacium hunc gnatum meum
Aſpicio reduces. Sed ſacrificium rogo
Quo pacto proceſsit vobis? A. *dexterrime:*
Nam victimam immolauimus, & eam victimam
Viuam nihilominus reducimus domum.
S. *Quæ portenta hæc? aut quando hoc vnquam contigit?*
Quæ ætas talem accepit aliquando fabulam?
I. *Sic eſt mater mea: verum prædicat pater.*
S. *Quid memoras fili? non ſanè aſſequor, & mihi*
Dari verba puto. A. *non aliter ſe res habet,*
Quam vt nos affirmamus. S. *Quæſo melius explica.*
A. *Auſculta dum.* S. *Auſculto libens.* A. *viden' huncce puerum,*
Deliciolas noſtras? S. *Video.* A. *hunc ſibi cælitus*
Pro victima cæſum manibus iſtis meis
Sacrari præcepit Deus. S. *quomodo?* A. *Scies*
A Principio. De villa regrediens domum,
Solus eram in agro, cum increbreſcente ſonitu,

Et fulgure & tonitribus, crepitu atq; ſtrepitu,
Ruentem in terram vox affatur numinis.
Tolle, inquit, quem tantopere amas Iſacium,
Et hoſtiam mihi iugula, in loco tibi
Quem demonſtrâro. Quid cenſes? tremor, ſtupor,
Pauor, admiratio me tum circumſtetit.
Ratiocinabar mecum, ſed vicit Deus.
Atq; hoc te neſcire fuit commodum, quia
Tibimet plorando detrimentum iniungeres.
Ergo te ignara proficiſcimur ad locum
Monſtratum, vbi cum iam ferire victimam
Hanc vellem, quam altare ſuper collocaueram,
Cæleſtis clamor prohibuit, & hinc laudibus
Ob ſtudium parendi ſum euectus maximis,
Factaq; rurſus promiſſa ingentia mihi.
Quæ tum ibi gaudia? qui cõplexus? quæue oſcula?
Tu reputato: en ſaluum tibi natum ſiſtimus.

N. *Iam ſe matrem oſtendet Sara.* S. *anima mihi prope*
Deficit hæc audienti. O melliculum meum,
O deſiderium, ô vnica voluptas mea.
Teneon' ego te complexa nate? ô nate mi.
Videte mihi reductum à morte filium.

DOM. *Videmus hem, & lætitia colliqueſcimus.*

S. *Tantóne in diſcrimine fuiſſe te?* I. *fui*
Mater chariſſima, at me tibi reddit Deus.

S. *Accipio, accipio donum præſtantiſſimum,*

Auro, lapillis, & gemmis pretioſius,
Et ſi quid aliud homines numerant in bonis.
Sine rurſum amplecti nate, & pangere ſuauium.
Aliter facere haud queo ſanè. I. *Quantum voles:*
Nam tu hodie mortuum me viuumq; recipis.
S. *Ter ſanctum numen, quas ſoluam grates tibi,*
In eodem cum me partu bis matrem facis.
Nunc multo lætius de vita exiuero,
Quandoquidem de te iſtuc actum eſt, ocelle mi.
A. *Adæquè mors iam nunc mihi eſt optabilis,*
Mi Iſaci, poſtquam iſtuc rarum miraculum
In nobis perpetrauit altitonans pater.
Solatium hodie, Sara, maius contigit
Ambobus, quam cum hic de ſterilibus natus eſt.
N. *Diem feſtum hunc agamus, ducentes choros.*
I. *Dulciſsimi parentes, & gaudeo mihi,*
Et vtriq; veſtrum vitam gratulor meam.
A. *Eamus intro.* S. *mi vir, eamus ocyus.*

EPILOGVS.

FOras huc prodeo ſpectatores optimi,
Tribus vt verbis vobiſcum, pauca diſſeram.
Spectaſtis modo ſpectaculum gratiſsimum,
Paternis & maternis grauidum affectibus,
Diuina bonitate refertum & ſapientia.
Quin veſtrum quiſq; proprios adamet liberos,
Vt Sara & Abrahamus ſuum, nihil ambigo.

Vnum

Vnum velim vos obſeruare ſingulos,
Id quod Abrahami cunctos exemplum monet:
Nempe vt iubenti, quacunq; iubet Deus,
Obtemperetis quam poteſtis alacriter,
Reponentes in eo ſolo fiduciam:
Seu dura iuſſerit ille, ſiue mollia,
Seu ſuauia, ſeu amara, facilia, difficilia.
Quid durius, amarius, aut quid difficilius,
Quam natum cælitus genitum, tot gentium
Futurum patrem, natum poſtremo vnicum
Mactare ad aram? fecit tamen iſtud Abraham.
Idcirco cum eſſet antea charus Deo,
Euaſit longè charior, & adeptus eſt
Nullis honorem interiturum ſæculis.
Nunc quiddam vos orare noſter grex ait.
Si non diſplicuimus cum iſta actiuncula,
Signum mittatis. Bene viuite, & applaudite.

STATOCLES, SIVE BELLVM.

Argumentum.

ADoleſcens ingenuus literarum pertæſus, acrem militiã parat, libros loricis, galeis, enſibus mutare cogitat: eum Doctor nullis argumẽtis dimouere ab inſtituta ratione poteſt.

Secum ducit alium adoleſcentem, cui odium literarum perſuaſerat. Militarē in modum ornati dum viam ineunt, obuios habēt duos milites fugitiuos, ſibi olim non ignotos, veſtitu laceros, eſuritione confectos, & illuuie immundos. Horum oratione vitam caſtrenſem inſectantium, ac deplorantium, vt qui in re pręſenti fuerint, adoleſcētes ambo ſic permouentur, vt veſtigia relegant, & ad ſtudia contempta ac deſerta reuertantur.

PERSONAE.

STRATOCLES ex ſtudioſo miles.
EVBVLVS Magiſter.
POLEMIVS alter ſtudioſus, miles.
TREMONIVS } fugitiui milites.
MISOMACHVS }

STRATOCLES diſcip. EVBVLVS Præcept.

S. *Vidi ego, & audiui, & lectitaui ſæpius*
Varia cruciamenta doloresq́; maxumos,
Quos in maleficos ſolet expendere carnifex.
Verùm hercle verùm, haud eſt talis moleſtia,
Nullus eculeus, cataſta nulla, nulla crux,
Nullum tormentum Phalaridis, aut Mezentij
Cum ſtudioſorum pœnis conferri poteſt.

Illi

Illi demum mortales ſunt miſerrimi,
Illi omnium miſerorum ſunt miſerrimi,
Nec vlla eſt gens in toto orbe ærumnoſior.
Paucis annis fit ſutor, ſartor optimus,
Lanius, piſtor, paſtor, fictor, lictor, cocus,
Figulus, faber, piſcator, carbonarius,
Uſurarius, olearius, vitriarius,
Fullo, canicida, interpollator, pellio:
Iſti, inquam, clari artifices euadunt breui.
Nobis ante obitum doctis fieri non licet.
Mors quando aduenienſ ſera pulſat oſtium
Tunc primùm aſpicimus, ſed procul ſapientiam.
Natura nobis tunc nouerca dicitur.
Sexcentos, credo, annos largiri debuit,
Quibus literati bonas horas male perderent.
Fluxerunt anni plus, opinor, quindecim,
Cum me pater applicauit ad iſtas literas,
Ex illo diſcendo minus quàm nihil ſcio.
O rem iocoſam, & ridiculariam affatim.
Quadam in ſchola ſediſſe quendam prædicant
Lapideum auditorem toto ſeptennio.
Ego ſum, οὗτος ἐκεῖνος. Vt validè triui aſſerem?
Orbilius noſter valde plagoſus homo erat,
Meum ſæpe in ruborem mihi corium dedit,
Sæpe haud ſedere quiui præ vicibus.
Ita puerile ſcinditur corpuſculum.
Omnes parietes fletu & flagris perſonant.

Ecce ſtudiorum belliſsima primordia.
Grammaticam quià deinde ſequitur? Poetica.
Iſta Poetica nihil eſt ſacratius.
Montes & fontes, Muſas & Apollinem
Colunt poetæ: hinc verſus tam dulces fluunt.
Quingenta carminum illis genera, Dij boni.
Mendaciorum quas appellant fabulas,
Trecenta plauſtra. Troporum dena millia.
Ineptiarum numerus infinitus eſt.
Hîc etiam fuit hærendum multo tempore,
In Herculeis laboribus, & Atlanticis.
Domina Calliope, quam eſſe narrant virginem
(Si virgo eſt, quæ Linumq; Rhaſumq; peperit)
Quamuis rogata, ſi memini, plus millies,
Fauere non vult. Nec fauebo illi amplius:
Immo medium digitum mulieri porrigam.
Rhetor etiam fui totum quadriennium.
Quid didici? accipite vno verbo, nihil, nihil.
Exordiorum ibi aſpexi ingentem ſtruem,
Epilogorum innumerabiles ibi numeros.
Breui complectar cætera. Et Logicus fui,
Solœciſmos pro ſyllogiſmis condidi.
Quid tum? quaſi hunc morem primus introduxerim,
Nunc ſum philoſophus amplius ſexennium.
(Vos ſupputate ſi annos retuli quindecim)
Hoc me ſtudium quàm miſeris vexauit modis?
Quos

Quos peperit ſingultus, & quot ſuſpiria?
Vt crebras miſero ſæpe exciuit lacrymas?
Produxi ad multam noctem ſæpe vigilias,
Et incænatus diſceßi ſæpe cubitum.
Legi, relegi paginam vnam centies,
Non rem magis exſculpſi, quam ex pumicibus aquam,
Vt Ariſtoteli iſti mala cadant quam plurima,
Qui noluit à nobis ſua ſcripta intelligi.
Ne viuam, ſi homini illi non effoderem oculos,
Siquidem ipſe mihi effodit prope cerebrum.
Nihil eſt ſapientibus iſtis inſipientius,
Qui cum ventoſi noſſe iactent omnia,
Diuina, humana, ſupera, media, & infima,
Nondum ſciunt quoties me verberauerit
Meus parens, quando in ludum ire nolui.
Quis extiterit ſtultorum primus, neſciunt.
Dentes quot habeant, niſi numerauerint, neſciũt.
Hæc & alia mecum plura cum conſidero,
Literarum ſtudiis nil videtur vanius,
Moroſius, crudelius, inhumanius.
Vires debilitant, ſuccum membris detrahunt,
Pallorem inducunt vultibus, vt cadauerum,
Capitis dolorem, tuſſim, maciem, atq; ſcabiem,
Morbos perrennes, extremam ignorantiam.
Deinde parentes ad paupertatem protrahunt,
Quia ſuſtentantur intolerandis ſumptibus,

At publicæ rei nec hilum commodant,
Quæ non libris, potius armis defenditur.
Nunc ergo hoc mihi viſum eſt factu longè optimum,
Studiis iſtis vt ego remittam nuntium,
Ac rectè militatum proficiſcar aliquo:
Nam hîc vitam perdo, gloriam, & pecuniam.
Hoc facere certum eſt, ita me amabunt cælites.
Vade liber peßime, alium tibi quære dominum:
Si rebitas ad me, in latrinis faxo iaceas.
At at, quænam hæc barba eſt, quæ iſtinc prodit foras?
Præceptor eſt. Scio probe quid ſibi velit:
Etſi quid ipſe acturus ſit, nec dum ſciat.
Frequenter abeſſe à ludo ſollenne eſt meum,
Atq; in caupona perpotare ad veſperam,
Vt hodie diligentes diſcipuli ſolent.
Ea cauſſa me quæſitum proceßit domo.
Mirabitur, de bello quando audiuerit.
E. *Saluus ſis Stratocle.* S. *Et tu per me ſaluus ſies.*
E. *Quid ſolus hîc tecum es locutus tam diu?*
Vbi nam vagatus continuos dies nouem?
Quid molitus? cur non dediſti mihi operam?
Reſponde, quid taces? S. *Edictabo tibi*
Quod res eſt, vt ſciens ſis, quam planißimè.
Non iam diſcere lubet, bellare lubet magis,
Rotare enſes, telis & ferro ludere.

Satiſne

Satiſne latine dictum? ecquid me intelligis?

E. *Propemodum Stratocle. Pro deûm atq; hominum fidem*
Quid audio? S. *Quod verum eſt.* E. *verum?* S. *veriſsimum.*

E. *Dormitas adoleſcens, loqueris per ſomnium.*

S. *Non ſum in ſchola: vigilo, & vigilans fabulor.*

E. *Id eſt quod puto, te mihi narrare fabulam.*

S. *Quod ipſus facit, omnes facere hoc exiſtimat:*
Dies & annos fabulatur fabulas.
Rem dixi Eubule, ſi credis, credas, licet.
Si non credideris, ego credam, nil te moror.

E. *Ergóne tu in bellum?* S. *Certe.* E. *quid monſtri tu alis?*
Quaſi hîc ad te tumulandum humus non ſuppetat.
Canibus & volucribus vis dare conuiuium?
Refer ſine fuco, mi Stratocle, quid cogites.
Pugnámne. S. *Pugnam.* E. *cædes?* S. *cædes?* E. *vulnera?*

S. *Vulnera.* E. *iámne igitur penitus ſtatuiſti mori?*

S. *Videte vt mortem pertimeſcant philoſophi.*
Mori non equidem ſtatui, ſed viriliter
Stare in acie, ac hoſtilem elicere ſanguinem,
Et hac multos dextra ſub Orcum mittere.

E. *Quàm inuiti credimus, quod factum nolumus.*
Dic age. Tu literas deſerere fixum habes?

S. *Ha-*

S. *Habeo.* E. *Tu caſtra tendis, & Martem ſequi?*
S. *Ita, ita, ita: hem quoties, iam ſum confeſſus tibi?*
E. *Sanúſne es?* S. *ſaniſsimus. An ad bella veniunt*
Etiam ægroti? E. *Haud iſtuc rogo.* S. *Dic quid*
roges.
E. *Sanúſne mentis es?* S. *Apage ſis, qui me tuis*
Inſanum verbis concinnare poſtulas.
Fui inſanus, qui ætatem egi in literis.
Quod ſtultè feci, nunc ſapienter corrigo.
Sapio, quamquam ſerò, & reduco calculum.
E. *O Stratocle, ô Stratocle, auſculta pauliſper tuũ*
Præceptorem, qui fidus tibi ſemper fuit,
Qui te dilexit ceu germanum filium.
S. *Quæcunque animus fert loquere, promptus audiam.*
E. *Primum omnium labores cur perdas tuos*
Tot annis poſitos in præclaris artibus?
Præſertim cum non mediocres effeceris
Progreſſus, idque noſtro teſtimonio,
Quibus per philoſophiam nec mentiri integrũ eſt,
Nec palpari aliquem, vt eſt moris adulantium.
Subita conſilia raro ſunt fælicia.
Cur iſtuc aures eſt præteruectum tuas,
Quod vulgus iactare ſolet in prouerbio?
Tria eſſe, quæ deliberanda ſint diu:
Profiteri monachum, ducere vxorem domum,
Et quod præcipuum, militiæ nomen dare.
Nunc te, mi Stratocle, per tuum genium obſecro,
Vt

Vt de re tam ardua amplius deliberes.
Noli exſpectare dum te euentus monuerit.
Euentus namq; ſtultorum magiſter eſt.
Deſpice paulum, quot incommoda Mars afferat.
Principiò quod erat libertatis proprium,
Id funditus ſublatum eſt: viuere vt velis.
Ducum imperia pro lege habenda ſunt tibi.
Pugnare vis, manere te in caſtris iubent.
Excedere prælio cupis, pergere iubent.
Exuuias & ſpolia vis legere, illi vetant.
Niſi obedias, repente ſuffigunt cruci.
Vitam hominis atq; belluæ iuxta æſtimant.
Excubiæ ſunt agendæ in noctes ſingulas,
Viuendum ex rapto, eſuries patienda & ſitis,
Bibendum flumen turbidum, & panis niger
Vorandus, ipſo ferro & chalybe durior.
Longiſſima pedibus conficienda itinera.
Menſes in multos non dabitur ſtipendium:
Nec minus eò laboris imperabitur.
In tergo etiam numiſmata cudentur tuo.
Ecquid probatam ducis hanc pecuniam?
S. *Verbera gratis ego inueniam quàm facillimè.*
E. *Quid de ſqualore dicam, quid de ſordibus?*
Quid de vermiculis, imo de pediculis?
Quorum cateruas denſas milites alunt.
Tonſoribus haud vtuntur, tondent mutuum
Pulcherrimè: namq; enſes ſunt nouaculæ,

Qui-

Quibus abradunt cum crinibus totum caput.
Crebro item è venis mittunt putrem ſanguinem.
Sed (quod parum ſalutiferum medici canunt)
Venas recludunt, & reſecant multas ſimul.

S. *Tales chirurgos nunquam ego mihi optauerim.*

E. *Heu quantos æſtus, quam atrox frigus ſuſtinent?*
Pro delicatis pellibus arma horrida gerunt,
Arma ænea, & ipſo pondere quam grauiſſima.
Sub ætheris axe nudo quid non perferunt?
Omnes moleſtias, omnes iniurias,
Pluuias, niues, tonitrua, nimbos, grandines,
Fulgura, fulmina, ventos, procellas, turbines.
Iam quoties morbi graſſantur in exercitum?
Quàm ſæpe caſtra inuadit peſtilentia?
Adhæc in bello prô quantum caſus valet?
Communis Mars, bellorum incertus exitus.
Cadunt magnanimi, timidi ſunt ſuperſtites.
Victorem quoties vis fortunæ perculit,
Tergumq́; victis dare cogit improba?
Age verò, interfectis quiſnam funus facit?
Vbinam amicorum mœſta comploratio?
Hoc ſiquidem non negligendum duxit Solon,
Vacare fletu qui non vult mortem ſuam.
Eſto autem quis fiat redux in patriam,
Deum immortalem, quam deformatus redit?
Cicatricibus inſignis horrendum in modum.
Plenus dorſus, pleni pedes, plenum caput,

Muti-

Mutilata facies, amputatis auribus,
Prætruncatus naſus inhoneſto vulnere.
Interea coniux alteri nupſit viro,
Aut quæſtum facit proſtituto corpore:
Nati viuunt aliena miſericordia.
Si forte redeat illæſus membra omnia,
Contemnit populus omnis, & pro ignauo habet.
O quàm exploratum ſuccinit parœmia?
Bellum dulce eſt inexpertis. Dicas mihi,
Tune igitur nullum vis vnquam bellum geri?
Vis nos inermes hoſtibus dare iugulum?
Minime volo: eſt quando bellum geri expedit,
Et vero debet: ſed te, ſimiles ac tui
Adoleſcentes, præſtanti mactos indole,
Columina familiæ, egregium decus vrbium,
Hos, inquam, à caſtris abſtinendos autumo.
Quapropter, Stratocle, ſi quis eſt precibus locus,
Muta conſilium in melius, & hanc mentem exue.
Quod tibi ſuadeo, meo ſuaderem filio.
Fallit te ſententia, non rectam inſtas viam.
S. *Tua dicta, Eubule, nec tantillum me mouent.*
Ventis trado, captis nequeo deſiſtere.
Siue mihi mens iniecta eſt hæc diuinitus:
Siue potius mea mihi cupido ſit Deus,
Clare ſonantem exaudio taratantaram,
Micantes cerno clypeos, & gladios truces.
Nobile facinus, certando vitam amittere:

Eſſe-

Effæminatum in pluma, & in roſa emori.
Carebo ſepulcro? nullo virtus indiget.
Et quiſquis vrnam non habet, hunc cælum tegit.
Tu cupiebas magnum me fieri philoſophum,
Factus ſum, vitam & mortem contemno pariter:
Opes irrideo: dura poſſum perpeti:
Amo patriam, cui conſecro meum ſanguinem.
Hæc quicunq; didicit, eruditus eſt ſatis,
Atq; haud inutilis patriæ ciuis alitur.
Quis autem eſt hominum, qui viuat ſine legibus?
Qui plane nullius imperio ſit ſubditus?
Malo imperare mihi fortiſſimum ducem
In caſtris, quam turpem domi ſocordiam.
Porrò animoſum nunquam oderit dux militem:
Ignauum, vt tu diſcipulum, non poteſt pati.
Sitis, fames, paupertas, æſtus, frigora,
Omnia virtutis iſthæc inſtrumenta ſunt.
Maior apud vos pediculorum meſſis eſt.
Etiam in mediis morbi vagantur vrbibus,
Sæuaq; peſtilitas ciuitates opprimit.
Nec vos ab omnibus exempti eſtis caſibus.
Iam quòd cicatricum bene completa facies
Deformis apparet tibi, quàm ridiculus es?
Turpia dices monumenta fortitudinis?
Et te tantopere pulcher aſpectus capit?
Mihi quidem ob vulnera crebra conſutum caput,
Conſuta malæ, frons & nares deniq;,

Gratiſ-

Gratiſsimam videntur præferre faciem.
Vxorem non duxi, non genui liberos,
Nihil timendum interea, quid fiat domi.
Bellum eſt in votis, in bello mihi omnia.
Ad bellum currere mei geſtiunt pedes.

E. *Et ad hæc dicturus quid tandem eſt ſenex pater?*
Quid pia mater, cui tu vnico es magis vnicus?
Parentes ante obitum cur ſic orbos facis?
Cur illis de te tam ingentes luctus cies?
Non me, putas, iratus obiurget pater?
Non à me repetat filium cum iurgio?
Non clamet? redde natum, redde liberos,
Quos fidei iam pridem commiſeram tuæ.
Quid contra fabor, mi Stratocle? arrogans fuit,
Superbus, confidens, proteruus, contumax,
Meos exploſit monitus pertinaciter.
Amanter hominem collocutus, omnia
Tentaui, me miſerum habuit ludibrio:
Non potuimus mentem expugnare ferream.

S. *Faceſſant oro lamenta, & querimoniæ:*
Quamuis cælum ruat, non aliud ſtatuero.
Ac iam iam, ſi parumper hîc me manſeris,
Reuerſus apparebo ornatu militis.

E. *Nihil ago, expectabo tamen, actutum redi.*
Hodie experior, ſi quidquam expertus ſum prius,
Ad veritatis vt bene collimet ſcopum,
Rebus qui ſcripſit geminis auerti à bono

Iuuentutem, imprudentia atq; viribus.
Iſtis nam elati, audent bellum capeſſere:
Illa impediti, quod frugiferum eſt, non vident.
Nec admiratione eſt quidquam dignius
Adoleſcente in quo eluceat prudentia:
Facilius eſt coruum reperire candidum.
Qui ſtultos dixerit omnes, errabit parum.
Inde eſt quod ſapiens ſapienter ſanxit Solon,
Vt ne iuuenes aliquem magiſtratum gerant,
Neu conſiliis vnquam adhibeantur publicis.
Ætas iuuenilis eſt inconſtantis animi,
Leui momento huc illuc mox impellitur:
Et cum quouis flectatur non ægerrimè,
In vitium, vt cera, flectitur facillimè.
Innumeras voluit ſecum ſemper ineptias,
Noctu diuq; continenter ſomniat.
De conſequentibus malis, de funere,
Deq; ſenectute nequit audire verbulum.
Omnes delicias, & voluptates amat.
Canibus & equis alendis gaudet maximè.
Feſtiuis intereſt auide ſpectaculis.
Potat libenter, & bene ludit aleam.
Spernit Iunonem, ſpernit ipſam Palladem:
Ac Venerem multo pulchriorem iudicat.
Non etenim diligit valde ſapientiam.
Nil eſt ſollicita vt magnas ſibi congerat opes.
Molles riſus, & molles ſermonum iocos,

Et ſtrepitum cithara amplectitur ſupra modum.
Monitores aſpernatur, & prorſus fugit.
Minatur damna, & exilium cenſoribus.
Iras & animum in fronte & ore geſtitat.
Loquacula eſt, & tantum præbet, quantũ habet.
Maioris non ſunt vſpiam ſpes & fides.
Credit iuuentus multum, ſperat omnia.
Suis amica nimium eſt laudatoribus.
Quicunq; verò illius ſtudia non colunt,
Cum huiuſmodi nullam ſocietatem coit.
Iniurias placato animo haud ſciunt pati,
Eas quam poſſunt vindicant acerrimè.
Inducere illos ad fraudem nullus labor:
In hora circumſcribuntur vel centies.
Hæc ætas poſtremò incerta, & multum eſt vaga,
Mutationibus ſubiecta plurimis,
Iamq; huc propendet, iam illuc, iam aliò reſpicit,
Nec quis adoleſcentis futurus exitus
Quis terminus, bonus an malus, dici poteſt.

Explodit bombardulam.

S. Magiſter ſyllogiſmus hic dexter fuit
In poſterum tales facturum ſpondeo.

Educit pugionem.

Hæc maior propoſitio, iſthæc erit minor,

Educit gladium.

Hæc concluſio, quæ rem conſummatam dabit.
Dic mihi, Eubule, placet ne hic tibi ornatus nouꝰ?

Meo iudicio non fui venuſtior.
E. *Meo iudicio non fuiſti turpior.*
Caligæ ſunt diſſectæ, diſſectus calceus,
Diſſectus thorax. Scin' quid hæc præſagiant?
S. *Quidnam?* E. *Tuum corpus ita diſſecabitur.*
S. *Non hercle, quin multos prius diſſecuerim,*
Et gladiũ hunc tepidis condiderim in pulmonibus.
E. *Formido ne Mars iam nunc in lingua ſiet,*
Poſtquam inſtabit conflictus, recidat in pedes,
Ac tu fugitor magnus fias pro milite.
S. *Dij meliora. Eubule iſtuc noli edicere,*
Quinimmo victorem multarum gentium,
Opimis indutum ſpoliis, ſi dij adiuuant,
Viſurus es aliquando Stratoclem. E. *ſcilicet,*
Multis onuſtum vulneribus, & ſceleribus
Ego videbo. Sed te per caput oro tuum,
Et quidquid in hac vita tibi eſt chariſsimum,
Te circumſpice, ſaltemq́; ad punctum temporis
Prudentem cogitationem ſuſcipe,
Mi Stratocle, ne tantum dolorem inuſſeris.
Parentibus, quorum perit ſolatium
Te amiſſo. Per Diuos omnes quæſo, rogo,
Per cælum & terram te obteſtor, ne feceris.
S. *Hoc vnum tibi negare cogor: cætera*
Quæ à me voles impetrare, feres ocyus.
E. *Quonam ibis? ſub quo duce facies ſtipendia?*
S. *In Gallias ibo ad Ligam, vt quidam vocant.*

Nauar-

Nauarræos ego docebo arma ponere:
Scient quid ſit Caluini regnum inducere.
E. *Satis Thraſonice.* S. *nunc,quod reliquũ eſt,vale,*
Mi Præceptor,mi cuſtos,mi dulcis pater.
Nam ſi fuiſſem ex te natus,non potueras
Plus quam feciſti amore me amplexarier.
Multa in me conſtant fateor tua beneficia,
Quorum mihi memoriam nulla eripiet dies.
Quoad anima ſuperabo mea,tui memor
Ero,mi Eubule: & te rogo quàm maximè
Per bonitatem tuam,quam ſenſi crebrius,
Vt negligentiam meam atq; ignauiam,
Omnéſq; culpas condones humaniter.
E. *Propemodum lacrymas tua verba excutiũt mihi,*
Quando ingenuo vt adoleſcenti pulchrũ eſt facis,
Agiſq; mihi tam liberales gratias.
Vtinam hoc tuum exemplum ſequantur cæteri:
Atq; vtinam in te merita mea augere liceat.
Quod quia non licet, age Stratocle,ſalue & vale:
Nam poſthac vtrum te viſurus ſim,ambigo.
S. *Ego nihil ambigo.* E. *Deus te ſeruet.* S. *Vale.*
Ille hinc abiit:volo ego mecum hic meditarier
Accuratè,quo pacto me in acie geram,
Etenim imparatum ſeſe hoſtibus opponere,
Si rectè cogito, præſens periculum eſt.
Ad hunc ergo modum volo enſem ſtringere,
Ita pedem læuum,ſic firmabo dexterum,

Immobilis conſiſtam vt inſtar Herculis.
Petitiones ſic verò aduerſarias
Eludam. Ita hoſtes cæſim ſummis viribus,
Lacertis retrorſum ductis rite feriam,
Eoſdem punctim tali tetigero impetu,
Enſem per coſtas exigens ſæuiſsimum.
Multorum viſcera hoc ferrum rimabitur,
Vnde cerebrum fluet atro miſtum ſanguine.
Nonnullis digitos, aliis ceruices metam,
Atq; his vt caules detruncabo brachia.
Claudos efficiam cæſo quoſdam poplite.
Cadentum gemitus aurea tangent ſidera.
Sed vnum pæne oblitus ſum, quod maximum eſt,
Et quàm quiduis aliud mage neceſſarium.
Quo pacto vortar in fugam? ſic æſtimo.
Parum ſcitè curro: non eſt opus modò:
Quando erit opus, pedibus alas dabit timor.
Sed antequam vrbe excedo, ſodales mihi mei
Salutandi ſunt, & complectendi vltimùm.
Quid enim ſi ſeſe monitis impulſus meis
Addat ſocium vnus & alter ad rem bellicam,
Mecum vt facinora faciat immortalia?

TREMONIVS, MISOMACHVS.

T. *Iu.* M. *Iu.* T. *Salue ô patriũ ſolum.* M. *Saluete vos*
Lares paterni, quos hoc per triennium
Non vſurpaui luminibus, iamq; eminus
Intueor,

Intueor, præ lætitia vix credens mihi.
Quot ſæclis à veſtro ſinu procul abfui,
In extera regione, quo me inſania,
Furorq́ue vecors rapuit? Quare vt hoc meum
Ignoſcatis peccatum, etiam atque etiam precor.
Si tale quidquam in poſterum attentauero,
Diſpeream exemplo peſſimo. T. *Beatius*
Haud aliquid omnes philophraſti finxerint,
Quam eſſe in tuto, longè à caſtris, longe ab acie.
Longè à vulneribus, longè ab Orci faucibus:
A quibus abſunt profectò propius milites,
Quam nauigantes, qui à morte digitis tribus
Duntaxat diſtant. M. *Mars mors ô vale, vale.*
Abi Mars, nil tibi mecum rei eſt, abi, vale,
Te perdat ipſe Iupiter, cruoris es
Nimium auidus, & homicida crudeliſſimus.
T. *Præclari bellatores fuimus.* M. *maxumè.*
Quos cæpimus occidimus, & quos non cæpimus
Adhuc habemus. T. *ha ha ha, pediculi*
Veſtéſque laceræ noſtra ſunt ſtipendia.
Moriar, ſi in ſacculo habeo aſſem vel vnicum.
M. *Curaui ego, vt mea prægnaret crumenula.*
T. *Curaſſem ego quoque, ſi furandi occaſio*
Oblata fuiſſet. M. *Quin tu linguam comprimis?*
Nolo mihi mea ſtrategemata memorarier.
Stolidè nimirum fecimus, qui in tam graue
Præſenſque diſcrimen animas obtulerimus,

T. *Tantóſq; labores hauſerimus ſine gloria.*
M. *Nunc paßim à notis conſcindemur ſibilis:*
Ludus erimus apud ciues, & iocus affatim.
T. *Vah, melius opinor ſibilari centies*
Quam iugulari ſemel. Vita nil carius.
Proin quantum dolebimus ludibrio
Tantum lætemur nos viuere, & hoc amplius.
Pergamus porrò. M. *Qui ſunt qui veſtigia*
Contra ponunt? duo adoleſcentes ſcilicet,
T. *Quaſi in bellum profecturi, atq; amentiæ*
Noſtri futuri ſucceſſores. M. *alloquar.*

MISOMACHVS, STRATOCLES, TREMONIVS, POLEMIVS.

M. *Heus iuuenes, ſic, quæ vultis, eueniant bona,*
Quò tandem? quò tenetis iter? at at ſcio
Iam qui ſint. S. *Et nos qui vos.* T. *Dij noſtram fidem.*
Stratocles tu es, & hic Polemius patruelis tuus.
P. *Et tu es Tremonius, miles nunc, olim aulicus.*
S. *Tu faber ille fabrorum alpha, & homo horarum omnium.*
M. *Iungamus dextras.* S. *Vnde vos tam ſqualidi,*
Pannoſi, pulueruleuti, ac ſordibus obſiti?
T. *Rogas? inde vbi vos duo perire ſtatuitis.*
P. *Perire? non perire, pugnare volumus.*
Faceſſe tu hinc cum dictis delirantibus.
S. *Quin meliora ominare.* M. *Rem verbis tribus*

Om-

Omnem effudit. Nulla eſt, nulla eſt bello ſalus.
Bellum eſt miſeriarum pelagus altiſſimum:
Bellum malorum innumerorum compendium.
S. *Ignauis atque imbellibus.* P. *Ita ſuſpicor,*
Et vos eſſe credo fugitores acerrimos.
Strictorum aſpectu concidiſtis enſium.
Fuerunt vobis in pedibus præcordia.
Premi poteſt vir fortis, ſed non opprimi. S. *hem*
Polemi, hoc verbum centum talentis emerim.
P. *Ineſt in hoc corpore virtus, ineſt tibi*
Teſtata magnis ſæpe rebus indoles.
Nos quo inuitat virtus, & immortalitas,
Eò diuis fauentibus concedimus.
Durum bellum? dura pati prægeſtit animus.
Tecum Stratocle caſus in omnes iuerim:
Habeat nos ſocios mors eadem aut victoria.
T. *Qui ſapiunt, illi ex alienis incommodis*
Sua norunt pulchre præcauere incommoda.
Sunt multa quæ nunquam cuiquam experiunda ſunt
In his qui bellum numerat, non male numerat.
M. *In pace clarum fieri non minus licet*
Quam in bello. S. *Scimus hoc.* M. *At illa neutiquam*
Scitis, quæ nos perpetiendo cognouimus.
P. *Narrate paucis.* T. *paucis? nox citius diem*
Abſtulerit, ſi memorare velimus ſingula.

Atque illud primùm eſto: tales redibitis,
Quales videtis nos. Hui, contemplamini
Vtriuſque cultum, vt placet? S. *apage cum iſta tua*
Traditione: auis ſiniſtra es, nihil agis.
P. *Ad Perſas & Turcas cum iſtoc vaticinio.*
Torquati, & annulati, & operti purpura
Cum diis volentibus in patriam redibimus.
M. *O adoleſcens, tui te fallent ſpiritus,*
Dabuntq́; malum tibi tuisq́; grauiſſimum.
Quæ gloria bello capitur victis hoſtibus,
Ea penes Imperatorem, non militem
Eſt: ille felix, ille victor dicitur:
Illius eſt triumphus, præda illius eſt,
Illius ſunt captiui: noſtræ vigiliæ,
Humicubationes, non in lectulis,
Crebra itinera, frigus, æſtus, eſuries, ſitis,
Vulnera demum & cædes. T. *Et his plura inſuper:*
Nec vllæ aliquando referri gratiæ ſolent.
Canibus, equis, aſinis vtuntur mitius,
Quàm nobis, quos tanquam pilas habent, & huc
Et illuc iactant longè importuniſſimè.
Si declinaris à præſcripto paululùm,
Neque id conſultò, ſed per imprudentiam,
Indicta cauſſa mox ſuſpendunt arbori,
Quamuis diues, formoſus ſis, ac nobilis:

Quam-

Quamuis per omnia ſacra lacrymans obſecres.
M. *Sexcentos vidi raptari ad ſuſpendium,*
Ætate & forma iuuenes florentiſſimos,
Vobis æquales, quorum nos valde miſeret.
Quin mihi bis, terue iniecta iam reſtis fuit.
Cum me lethali viuum de periculo
Diuina ſors quædam ſeruauit. Hanc ſibi
Sperantem adire diſcrimina, non mentis eſt
Sanæ. Quando viſum eſt ſuperis, ferunt opem,
Non quando homines eorum auxilia poſtulant.
S. *Memini hoc ipſo die à docto quodam viro*
Similia multa audire, & exponi mihi
Ad terrorem incutiendum copioſius,
Quibus ſcateat bellum calamitatibus: & hæc
Oratio veſtra, vt oculatorum teſtium,
Quorum vel vnus ſuperat auritos decem,
Animum meum labaſcentem aliquantum impulit.
P. *Quid hoc Stratocle? ſiccine leues ratiunculæ*
Argumenta tibi videntur firmiſſima?
Tolle moras, fiat quod captum eſt viriliter.
S. *Non hæc tantum, nec illa tantum me mouent,*
Verum vtraque, Polemi, quando ſimul pondero.
Nunc demum intelligo, quàm ſapienter meus
Magiſter mihi caſtra & bellum diſuaſerit.
Cæcus eram modo, nunc diſpicio clariſſime.

P. *Rem*

P. *Rem portentoſam: hic vir erat, nunc eſt fœmina:*
Arma fremebat, calathos & lanam cogitat.
Quod male amicum numen vos adduxit hodie?
Qui ex re confecta facitis infectiſsimam,
Sermonibus iſtis multo mendaciſsimis.
Agite negotium veſtrum, ſinite via
Quam ingredimur nos proficiſci recta in Gallias.
Nam vos è Belgica, vt reor, repedaſtis huc.

T. *Idem Mars hic, idem Mars ibi, eadem mala*
Bellum bellantibus affert vbiuis gentium.
Et nos animo bono ac veſtri cupidiſsimo
Conamur vos abducere ab hac ſententia,
Quæ de manſuetis reddit rabioſiſsimos,
Ex ouibus pardos, & leones, & lupos,
Hæc monſtra rapto viuunt, atq; ſanguine
Aliarum animantium, quod ſaciunt milites.

M. *Geratur bellum ab iis, defendendi ſua*
Quos compellit neceſsitas, hi mutuo
Seſe diſcerpant, dilanient, ferro necent.
Quis hic furor, atram bello mortem accerſere?
Imminet, ac per ſe tacitis venit ipſa pedibus.
Quod fatum eſt, tantis vos ingeniis præditos
Tam illuſtrium hominum filios, tam diuites,

Ætate

Ætate tam virenti in media arma ruere,
Nulla laſos iniuria? dum tempus eſt,
Conſilia obteſtor ſaniora capeſſite.
A nobis mutuam ſumite prudentiam,
Si ipſi caretis: temeritas ſæpe nocuit.

T. *Redite redite ad intermiſſam Palladem:*
Ego rediturus ſeruitutem ad aulicam:
Ad incudem hic & malleum ſe recipiet,
Deſertam ad vxorem, & deſertos liberos.
Cui dulce eſt prælium, nec pueri inſtar ſapit.

S. *Quid adhuc Polemius?* P. *Eundum eſt, ſurdo fabula*
Canitur. S. *ô qui ſecutus es me deuium,*
Sequere in viam redeuntem. M. *Ne quid haſita,*
Largire vitam annoſq; tuos patriæ magis,
Quàm incognitis, de te qui meruerunt nihil.

T. *Gaudebis ſemper, ſi hos monitus audiueris.*
Si proieceris, æternùm te pœnituerit.

P. *Volenti nolenti perſuadetis mihi.*
Quoniam igitur vobis videtur omnibus,
Mihi literas & me reſtituam literis.

S. *Factum optime. Vos ſequimini, vt labore pro*
Veſtro detur vobis cœna extructiſſima.

T. *Bene profectò: etenim iam diebus plus decem*
Incœnatus durat vterque. M. *Ego viſam prius*

Vxo-

Vxorem, tum ad vos accedam. S. *pietas iubet.*
M. *In vita nihil vnquam adeo optatum contigit*
Nihil æquè fauſtum, lætum & gaudij plenum,
Meæ vxori, vt hodie mea hæc reuerſio
Continget improuiſa: de collo meo
Pendebit, os & lacrymis opplebit ſibi.
Accurret ad genua mea dehinc puſillus grex
Natorum ingeminantum pater, pater, pater.
Ipſe quoque mihi iterum natus videbor, &
Complexuum oſculorumq́; haud ſatias erit.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Hic Inſtitutionum poeticarum LIBER, quem R. P. IACOBVS PONTANVS in vſum ſtudioſæ iuuentutis in lucem emittit, ob ſingularem vtilitatē quam eiuſdem accurata doctrina continet typis hic INGOLSTADII mandari poteſt.

PETRVS STEVARTIVS Leodius, Collegij Theologici Decani vices hoc tempore gerens & Acad. RECTOR.

[illegible]
f. 6-13-r-18